ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

УДК: 159. 9 (282. 253. 248)
ББК: 88. 6 (2 К)
С- 22

Бо ҳуқуқи дастнавис

САХИЁР РАҲИМУЛЛОҲ

ТАҲҚИҚИ ПСИХОЛОГИИ РОБИТАИ БЕКОРӢ ВА ДЕПРЕССИЯ ДАР БАЙНИ ҶАВОНОНИ ШАҲРИ КОБУЛ

ДИССЕРТАТСИЯ

барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа PhD, доктор аз рӯйи ихтисоси 6D050305 – психологияи иҷтимоӣ

Роҳбари илмӣ: Раҷабзода Н.М. номзади илмҳои фалсафа, дотсенти кафедраи психологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Душанбе - 2025

МУНДАРИҶА

МУҚАДДИМА...4

БОБИ 1. МАСЪАЛАҲОИ НАЗАРИЯВИЮ ПСИХОЛОГӢ ОИД БА БЕКОРӢ ВА ДЕПРЕССИЯ.

1.1. Омӯзиши назариявию психологии робитаи бекорӣ бо депрессия ва таъсири психологии онҳо ба ҷавонон...25

1.2. Намудҳои депрессия ва алоқамандии одамони гирифтори депрессия ба муҳити зист... 47

1.3. Омилҳо ва сабабҳое, ки ба раванди гирифторшавии ҷавонон ба депрессия боис мегарданд...76

1.4. Оқибатҳои психологии бекорӣ ва депрессия дар ҳаёти минбаъдаи ҷавонон...84

Хулосаи боби якум...94

БОБИ 2.ТАШКИЛИ ТАҲҚИҚИ МАСЪАЛАИ БЕКОРӢ ВА ДЕПРЕССИЯ ДАР БАЙНИ ҶАВОНОН.

2.1.Усули ташхиси психологии бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонон...101

2.2.Коркард ва мутобиқсозии методикаҳои ташхисии хусусиятҳои шахсияти бекорон...110

2.3.Омӯзиши амалии хусусиятҳои психологии бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонон...136

Хулосаи боби дуюм...141

ХУЛОСА..145

РУЙХАТИ АДАБИЁТ..155

МАЗМУН ВА МУҚАРРАРОТИ АСОСИИ ДИССЕРТАТСИЯ ДАР НАШРИЯҲОИ ЗЕРИН ИНЪИКОС ЁФТААНД 176

ЗАМИМАҲО...178

Номгӯйи ихтисораҳо ва (ё) аломатҳои шартӣ

ВҶШ	- Вазъияти ҷаҳонии шуғл
ЛГ	- Лютеин гормон
МУД	- Маҳсулоти умумии дохилӣ
СММ	- Созмони милали муттаҳид
ТБМ	- Ташкилоти байналмилалии меҳнат
ҲА	- Ҳормонҳои афзоиш
ҲҲФ	-Ҳормонҳои ҳавасмандкунандаи фолликул

МУҚАДДИМА

Мубрамияти мавзуи таҳқиқот. Неруи инсонӣ ва ҷамъияти фаъоли ҳар ҷомеа дар фароянди тавлид нақши босазое дорад ва падидоварандаи аслии сарват ва муҳаррики бевоситаи иқтисод маҳсуб гашта, сатҳу мизони истеҳсолоти миллии ҳар кишвар низ ба дониш ва огоҳии фаннию имконоти истеҳсолии ҷамъияти фаъоли он вобаста аст. Ба ибораи дигар, вусъат ва рушду инкишофи иқтисодии ҳар кишвар дар баробари сармоя ва технология ба неруи инсонии коромад (самаранок) ва мутахассис ниёз дорад. Вазъият ва неруи ҷомеаи фаъол дараҷаи рушд ва пешрафти иқтисодии ҳар як ҷомеаро муайян мекунад.[1]

Масъалаи таъмини одамон бо кор ва баҳси бекорӣ яке аз муҳимтарин масоили ҷомеаи ҷаҳонӣ буда, боиси нигаронӣ ва ташвишҳои зиёди афроди ҷомеа ва давлатҳо гашта, дар кишварҳои мухталиф доир ба ин масъала назарияҳо падид омада, таҳқиқоти гуногун анҷом дода шудаанд. Ҳанӯз садҳо сол қабл Уилям Шекспир чунин баён карда буд: «Хонаи ман бар сутунҳо ва зиндагии ман бар асоси корам устувор аст. Бо бардоштани сутунҳо хона ва бо бекорӣ зиндагиямро аз ман мегиранд».[2]

Мушкилоти бекорӣ дар чандин даҳсолаҳои охир ба ҳайси яке аз масоили бисёр вазнину бухронии кишварҳои рушднаёфта маҳсуб меёбад ва дар кишварҳои қафомонда бекорӣ дар тору пуди ҷомеа печида ва ба гунаи музмин (решадор, кӯҳна) даромадааст ва боиси ақибмондагӣ дар фановарӣ, ки дар баъзе маворид аз мушкилиҳои ҳалнашаванда мебошад, дониста мешавад. [3]

---

[1]Ҳусайнӣ Абрӣ С.Ҳ. Мадхале барои ҷуғрофиёи рустоии Исфаҳони Эрон [Матн] / С.Ҳ. Ҳусайнӣ Абрӣ. –Эрон: «Донишгоҳи Исфаҳон». -2004. – С.201.
[2]Сипехр Ҷ. Бекорӣ [Матн] / Ҷ. Сипехр.–Теҳрон: «Мозиёр». -1966. – С.9.
[3]Ёрмухаммадиён А. Аризӣ Ҳ. Робитаи бекорӣ бо саломати равонӣ бо таваччӯҳ ва нақши таъдилӣ таҳот ба иштиғол дар байни донишомӯзон тарки таҳсилкарда [Матн] / А. Ёрмухаммадиён Ҳ. Аризӣ. // Фаслномаи илмӣ ва “пажӯҳишӣ рифои иҷтимоӣ, соли панҷум”. – Теҳрон: -2006. -№20, -С. -117-132.

Дар замони муосир бекорӣ беш аз пеш ба дараҷаи назаррас ҳамчун нишонаи набудани рушди зарурӣ дар кишварҳои ҷаҳони савум намоён мешавад. Ба ҳар ҳол аз ҷиҳати иҷтимоӣ бекорӣ дар бисёре аз кишварҳои рушдкунанда ва ақибмонда як мушкилии шадиду хатарноки шахсӣ ба шумор меравад. [4]

Ҳар ҷомеае барои идомаи ҳаёт ва бақо ба кору фаъолияти мардум ва масъулон эҳтиёҷ дорад. Ниёз ба кор аз замонҳои қадим вуҷуд доштааст ва он як бахши муҳимми зиндагии инсонро дар бар мегирад.

Кор яке аз мафҳумҳои асосии илми ҷомеашиносӣ мебошад. Кор сармоя ва захираи миллӣ аст ва метавонад ба рушду пешрафти тамаддун таъсири бузург расонад. Агар афроди ҷомеа ба таври нисбӣ мувофиқи майлу истеъдод ва тавоноиҳои шахсӣ машғули кори муносиб бошанд, дар ҷомеа барои навоварӣ, ибтикор, рушду пешрафтӣ сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ замина ба вуҷуд меояд. Вале агар заминаҳои шуғлу кор дар ҷомеа маҳдуд ва талабот барои кор бисёр бошад, ба тадриҷ бекорӣ афзоиш меёбад.

Шуғл ва бекорӣ бо дигар омилҳои иқтисодӣ робитаи зич доранд.

Бекорӣ сарчашмаи асосии пайдоиши фақру маҳрумият, ноҳинҷориҳо ва печидагиҳои иҷтимоӣ ва харобшавии мизони эътидолу баробариҳо дар ҷомеа аст.

Бештари одамони бекору овора дучори бемориҳои депрессия, рӯҳафтодагӣ, эҳсоси зиндагии беҳуда ҳастанд, ки ин худ заминаи мувофиқро ҷиҳати рушду густариши ҷиноёт, нооромиҳои иҷтимоӣ, дуздии амвол, қочоқи маводи мухаддир ва ашёи дигар ба вуҷуд хоҳад овард.

Депрессия бемориест, ки хусусияти асосии он тағйири хулқу рафтор ва эҳсоси андӯҳ аст. Дараҷаи мубтало шудан ба он метавонад аз як ноумедии андак то эҳсоси андуҳи бузургу давомдор иборат бошад.

[4]Ҷулия Р. Иштиғол дар ҷаҳони савум [Матн] / Р. Ҷулия // Тарҷумаи Аҳмад, Хазоӣ. –Теҳрон: «Вазорати барнома ва буҷа, муовинати барномарезӣ ва арзишёбӣ, маркази мадорики фаннӣ ва китобхона маркази». -1989. – С.68.

Тағйири хулқ нисбатан устувор гардида, метавонад рӯзҳо, ҳафтаҳо, моҳҳо ё солҳо давом кунад. Депрессия ба тамоми ҷисм таъсир дошта, паҳлуҳои зиндагии фардро таҳти фишор қарор медиҳад. Ин фишор дар ҳиссиёт, неру, кӯшиш, андеша, бархуду муошират бо одамон ва рафтори фард намоён мешавад.

Дар равонпизишкӣ депрессияро тағйири хулқ дар шакли парешонии рафтор ва гирифторӣ ба ғаму ғусса медонанд ва намоёнтарин аломати бемории он ҳамон рафтори ҳузноварест, ки ба дараҷаҳои мухталиф мумкин аст падид ояд. Дар баъзе мавридҳо танҳо рафтори афсурдаҳолона мумкин аст ҳамчун аломати беморӣ боқӣ бимонад.

Ба ҳар ҳол дар ин беморӣ ҳамаи рафтори шахс мутаносибан, бо хулқи нафари афсурда тағйир меёбад.[5] Ҳамон тавр, ки медонем, депрессия танҳо дорои ранҷу азобҳои отифӣ-эҳсосӣ нест ва метавонад бехобӣ, беиштиҳоӣ, майли худкушӣ, эҳсоси беарзиш ва зиёдатӣ буданро ба вуҷуд орад. Депрессия гоҳе новобаста аз мавқеи иҷтимоии шахс ба миён меояд ва ҳатто худи фард аз он огоҳӣ пайдо намекунад.[6]

Бекорӣ дар байни ҷавонон ва қувваҳои кории истифоданашуда:

Таҳлили дараҷаи бекорӣ дар байни ҷавонон дар сатҳи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки дар бисёри кишварҳо дараҷаи бекорӣ дар байни ҷавонон нисбат ба дараҷаи умумимиллӣ дар бисёр ҳолатҳо ду-се баробар баландтар мебошад.

Ҳамчунин дар хотир бояд дошт, ки ҷавонон нисбатан, тезтар дар ҷустуҷӯйи ҷойи кор ва надоштани имконияти пайдо кардани кор, нисбат ба дигар гурӯҳҳои синнусолии аҳолӣ ноумед ва руҳафтода мешаванд[7].

---

[5]Тоҳирӣ П. Баррасии тафовути афсурдагӣ ва изтироб дар донишомӯзони духтар ва писари мақтаи роҳнамоӣ [Матн] / П. Тоҳирӣ. // Поённомаи коршиносии аршад (магистрӣ). "Донишгоҳи Озоди Исломии Воҳиди Элом". –Теҳрон: -2009. – С.29.
[6]Пурафкорӣ Н. Вокуниши афсурдагӣ [Матн] / Н. Пурафкорӣ. –Теҳрон: «Тобиш». -1985.– С.105.
[7]Маориф дар Ҷумҳуии Тоҷикистон. Вазъи бозори меҳнат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн]: / Агентии омори назди Президенти Ҷумҳуии Тоҷикистон –Душанбе: «ЭР-граф». -2017. – С.71.

Ба ҷамъияти бекор гурӯҳеро нисбат медиҳанд, ки майли кор кардан доранд, вале ба ёфтани кор муваффақ намешаванд. Бекорӣ ба унвони падидае, ки боиси истифода нашудани қувваи фаъоли корӣ дар ҷомеа мегардад, муаррифӣ мешавад ва бемории кӯҳнашудаест, ки ба рушди иқтисодии ҳар кишвар халал мерасонад.[8]

Дар қисмати муқаддимавии Қатъномаи ТБМ дар бораи шуғли ҷавонон, ки дар Конфронси байналмилалии оморкорони меҳнат (86-умин сессияи КБМ соли 1998) гуфта шудааст: «Дар бисёри кишварҳо ҷавонон, асосан, дар синни аз 15- сола то 24- сола барои пайдо кардани кор дар бозори меҳнат мушкилӣ доранд ва ин ҳолат барои рушди шахсӣ ва ҷамъиятӣ монеаҳо эҷод карда, дар маҷмуъ ба ҳаёти иҷтимоӣ таҳдид ба вуҷуд меорад».

Аҳолии ҷавон як қисми ҳаётан муҳимми захираи инсонии миллатро ташкил медиҳад ва иқтидори онро аз нуқтаи назари пешниҳоди қувваҳои корӣ муайян менамояд. Аз нуқтаи назари иҷтимоӣ ва сиёсӣ ҷавонон гурӯҳи иҷтимоие мебошанд, ки лоиқи таваҷҷуҳанд ва аз рӯйи қоида аз худашон нисбатан, бо овози баланд дарак медиҳанд ва ҳамчун гурӯҳи бештар фаъол дар корҳои гуногун, тадбиру чорабиниҳо ва оғози ташаббусҳо сафарбар карда мешаванд. Бисёр ҳам муҳим аст, ки ба ин гурӯҳ имконият диҳем, то ин ки ба намудҳои гуногуни фаъолиятҳои меҳнатӣ сафарбар шуда бошанд[9].

Иқтисоддонон дар бораи бекорӣ дар деҳот зиёд навиштаанд ва дар ҳоли ҳозир бекорӣ дар шаҳрҳо низ мавзуи мавриди баҳс мебошад. Иллати онро дар набудани рушду тараққиёт донистаанд. Бекорӣ дар кишварҳое бо суръати баланд афзоиш меёбад, ки рушди бисёр сареъ доранд, мардуми русто даста-даста ба шаҳр мераванд ва аз он ҷо ки

---

[8]Ибодӣ Ҷ. Маҷаллаи таҳқиқоти иқтисодӣ [Матн] / Ҷ. Ибодӣ. –Теҳрон: «Донишкадаи иқтсод». -1987. -№39. -С.-126-147.

[9]Маориф дар Ҷумҳуии Тоҷикистон. Вазъи бозори меҳнат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн]: / Агентии омори назди Президенти Ҷумҳуии Тоҷикистон –Душанбе: «ЭР-граф». -2017. – С.70.

имконоти кор кардан камтар аз афзоиши ҷомеаи шаҳрнишин аст, бекорӣ пайваста боло меравад.

Қулипур (2002) муътақид аст, ки бекорӣ дар шароите сурат мегирад, ки ҷомеаи фаъол амалан, фаъолияти иқтисодӣ надошта бошад. Ба таъбири дигар, замоне ки афзоиши неруи инсонӣ бештар аз талабот ба он бошад, падидаи бекорӣ рух медиҳад.[10]

Агарчи тафаккуру андеша дар рушду такомули ҷомеаи инсонӣ нақши зиёд дорад, вале дар амал кор ба унвони сарчашмаи сармояи миллӣ дар татбиқи андеша унсури асосӣ ба шумор меравад. Ҳама инсонҳо барои гузаронидани зиндагии худ ниёз ба талошу фаъолият ва касбу кор доранд. Таъмини ниёзҳои фардӣ ва иҷтимоии афрод гарави кору фаъолият аст ва ҷомеа низ барои фаъолияти доимии истеҳсолӣ дар тамоми соҳаҳо ба қувваи корӣ ниёз дорад. Дарвоқеъ пайкари ҷомеа аз вуҷуди ҳар гуна нуқс дар ҳар гӯшае осеб мебинад.

Дар муқобил бекорӣ ҳамчун унсури харобкунанда ва зиёнбахш дар равобити фардӣ ва иҷтимоӣ маҳсуб мешавад, ки барои фард ва ҷомеа пайомадҳои ногуворе ба бор меорад. Ашхоси бекор нисбат ба ашхоси машғули кор аз назари саломатии ҷисмӣ ва зеҳнӣ дар вазъи бадтаре қарор доранд ва дарвоқеъ дучори навъе аҷзу парешонии ҷомеа мешаванд.[11]

Бекорӣ яке аз бузургтарин душвориҳоест, ки тавозуну эътидоли ҷомеаро барҳам мезанад ва боиси эҷоди буҳронҳои зиёд дар самтҳои равонӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва сиёсӣ мешавад. Барои шинохти мафҳуми бекорӣ ибтидо бояд мафҳуми корро дарк кард.

---

[10]Ёрмухаммадиён А. Аризӣ Ҳ. Робитаи бекорӣ бо саломати равонӣ бо таваҷҷӯҳ ва нақши таъдилӣ таҳот ба иштиғол дар байни донишомӯзон тарки таҳсилкарда [Матн] / А. Ёрмухаммадиён Ҳ. Аризӣ. // Фаслномаи илмӣ ва “пажӯҳишӣ рифои иҷтимоӣ, соли панҷум”. – Теҳрон: -2006. -№20, -С. -117-132.

[11]Фатҳӣ Я. Бекорӣ ва паёмадҳои мухталифи иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва сиёсии он [Матн] / Я. Фатҳӣ // Маҷалаи “иқтисодӣ”. –Эрон: -2009. -№8. -С. -21-38.

Дар таърифҳое, ки аз сӯйи соҳибназарон дар мавриди кору шуғл шудааст, ду рӯйкарди назарӣ; яке иқтисодӣ ва дигаре ҷомеашиносӣ вуҷуд дорад.

Аз назари иқтисодӣ ҳар фаъолияте, ки бо мақсади истеҳсол анҷом ёфта ва подош дошта бошад, кор номида мешавад, ҳарчанд аз дидгоҳи ҷомеашиносӣ мафҳуми устувор ҷой дорад. Аз нигоҳи иқтисодӣ меъёри санҷиш ва арзёбии ин мафҳумҳо; истеҳсол, даромад, дарёфти музд ва мафҳумҳое аз ин қабил муаррифӣ шудааст.

Бар асоси ин нуқтаи назар кор фаъолияти инсониест, ки ба мақсади истеҳсол анҷом дода мешавад. Шуғл низ ба маънои машғул будан дар корест, ки подошу дастмузд дорад, фаъолиятҳоеро дар бар мегирад, ки подош ва даромад доранд, чи расмӣ ва чи ғйрирасмӣ ҳамаи онҳо ба унвони кор ёдрас мегарданд.

Аммо аз назари ҷомеашиносӣ, ки бештар ба қонун, қоида, меъёр, рафтор, ноҷурӣ, носозгорӣ, номутаносибӣ ва баррасии заминаҳо ва иллати падидаҳои иҷтимоӣ мепардозанд, мафҳуми кору шуғл маъниҳои дигареро низ ифода мекунанд. Аз ин дидгоҳ кор ба маънои фаъолияти устуворест, ки фард дар яке аз сохторҳои давлатӣ ё шахсӣ ба он машғул бошад.

Дар муқобил бекорӣ вазъиятест, ки дар он гурӯҳе ба кору фаъолияте машғул набошанд, ё дар ҳолати гузаштан ба кори дигаре бошанд. Бинобар таърифи Созмони байналмилалии кор тамоми афроде, ки дар ҷустуҷӯйи коранд, аммо бо вуҷуди доштани неруи корӣ кор пайдо намекунанд, бекор ба ҳисоб меравaнд.[12]

Бекорӣ мушкили иҷтимоӣ аст, ки ҳам осебҳои ҷиддии фардӣ ва ҳам осебҳои иҷтимоии қобили мулоҳизае ба бор меоварад. Ҳол он ки ин мушкилии гарони иҷтимоӣ зеҳни одамиро фаро мегирад, ки метавонад дар мубтало гардидани афрод ба депрессия нақши муассир дошта бошад.

[12] Сипеҳр Ҷ. Бекорӣ [Матн] / Ҷ. Сипеҳр.–Теҳрон: «Мозиёр». -1966. – С.41.

Таъсири бекорӣ ва харобии иқтисодӣ, содир шудани ҷиноёт ва нобасомониҳои иҷтимоӣ мавзуест, ки садсолаҳо пеш мавриди баҳси ҷомеашиносон, равоншиносон ва криминологҳо гардидааст.[13]

Бекорӣ мушкилии иҷтимоӣ аст, ки ҳам осебҳои ҷиддии фардӣ ва ҳам осебҳои иҷтимоии қобили мулоҳизае ба бор меоварад. Бекорӣ ҳамеша ба фард чи аз ҷиҳати ҷисмонӣ ва чи аз ҷиҳати руҳӣ ва равонӣ бадтарин таъсиротро мегузорад, ки оқибати он ба осонӣ ҷуброн намегардад. Бекорӣ боиси сар задани парешонҳолӣ, депрессияи равонӣ мешавад ва ин нокомиҳо ва нуқсҳо дар ҷисму ҷони ашхос батадриҷ реша медавонанд.

Бекорӣ ба маҳорату қобилиятҳои фард осеб расонида, саломатии равонии ӯро табоҳ ва халалдор месозад. Умеду орзуҳои ӯро барбод медиҳад. Бекорӣ шавқу завқи зиндагиро барҳам зада, қудрати иродаи фардро заиф мекунад. Бекорӣ аз як тараф, омили асосии бечорагии фарди бекор аст, аз тарафи дигар, аз ҷиҳати равонӣ шахси бекор худро ҳақир, зиёндидаву зиёнкор мешуморад ва аз ҷомеа кор талаб мекунад ва чун ҷомеаро сабаби маҳрумияти худ мепиндорад, навъе эҳсоси интиқомгирӣ дар ӯ парвариш меёбад.

Бекорӣ илова бар талафи сармояи инсонӣ масоил ва мушкилоти зиёди иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва сиёсиро ба дунбол дорад. Шаке нест, ки ҷамъи зиёде аз мардуми ҷаҳон ба далели бекорӣ ва ё шуғли нопурра вазъияти таҳаммулнопазиреро аз сар мегузаронанд, зеро барои зиндагии бошарофату босаодат ва санҷиши тавоноиҳои худ дар кори судманд имкон намеёбанд.[14]

Ҳоло масъулинро зарур аст, ки бо огоҳӣ аз ин мавридҳо ва бо таваҷҷуҳ ба ин, ки дар ҳоли ҳозир истифодаи неруи кор бо фурсатҳои корӣ мутаноосиб нест ва ҳамасола қишри бекори ҷомеа афзоиш меёбад,

---

[13]Фатҳӣ Я. Бекорӣ ва паёмадҳои мухталифи иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва сиёсии он [Матн] / Я. Фатҳӣ // Маҷалаи "иқтисодӣ". –Эрон: -2009. -№8. -С. -21-38.

[14]Каёванд А. Иштиғол ва факр дар ҷаҳони пур ошуб [Матн] / А. Каёванд. Вазорати барнома ва буҷа, маркази мадорики иқтисодӣ – иҷтимоӣ Теҳрон. –Теҳрон: -1986. – С.9.

аксари качравиҳо ва хатокориҳо бо сабаби носозгорӣ байни низоми иқтисодӣ ва технологӣ, нотавонӣ дар назорат ва сустии мақомоти масъул дар таъмини фурсатҳои кории мутаносиб мебошад, ба дарёфти роҳҳои пешгирӣ аз ин мушкилоти иҷтимоӣ кӯшиш ба харҷ бидиҳанд ва заминаро барои падид омадани истеъдодҳои фардӣ омода кард, аз ин неруҳои коромад ба таври беҳтар истифода намоянд, то ҷомеа ба натиҷаи зарурӣ бирасад.[15]

Бо таваҷҷуҳ ба вазъи бекорӣ дар кишварҳои ҷаҳони сеюм ва ҳамчунин кишвари мо (Афғонистон) таваҷҷуҳ ба ин масъала аҳамияти хоссе дорад ва ниёзи расидан ба як роҳи кор ҷиҳати коҳиши бекорӣ дар кишвар бисёр зарурӣ аст, ки бар аҳамияти ин мавзуъ далолат мекунад. Имрӯзҳо шуғл на танҳо имтиёзи пурарзиш аст, балки зарурате барои зистан ва ба унвони яке аз паҳлуҳои ҳуқуқи башар шинохта мешавад.[16]

Шуғл дар тамоми таҳқиқоти иқтисодӣ, як баҳси калидӣ ва стратегӣ аст, зеро дар сурати таъмин ё набудани таъмини шароити шуғл неруи инсонӣ метавонад дар рушду тараққии ҳар кишвар асароти мусбат ва манфӣ дошта бошад. [17]

Истифода нашудани манбаъҳо, ба хусус, бекории неруи инсонӣ метавонад давраи рушдро ба як давраи фарсудашавӣ табдил диҳад ва домани қашшоқиро дар ҷомеа густариш диҳад.[18]

Шуғл омилест, ки боиси истифодаи тамоми неру ва тавонмандиҳои фикрӣ-ҷисмонии инсон мешавад ва ин раванд ба дунболи худ оромӣ ва

---

[15]Коҷӣ А. Баррасии куллии вазъияти иштиғол ва масъалаи бекорӣ ва таъсироти сӯи иҷтимоии он [Матн] / А. Коҷӣ // Созмони мудирият ва "барномарезии устони Исфаҳон". -№ 8, -1985. –С.38-59.

[16]Моҳир Ф. Равандҳои ҷаҳонии иштиғол ва бекорӣ, омӯзиши улуми иҷтимоӣ [Матн] / Ф. Моҳир. –Эрон: -2004. Давраи 6, -№1. – С.50-59.

[17]Қадирӣ Маъсӯм М ва диг. Баррасии омории раванди рушду таҳаввулоти иштиғол дар навоҳии рӯстои устони Исфаҳон [Матн] / М. Қадирии Маъсӯм ва диг // маҷаллаи "пажӯҳишҳои ҷуғрофиёӣ" шумораи 54. – Эрон: -2005. – С.149-170.

[18]Каёнмеҳр М.В. Тангноҳои омӯзишӣ ва таъсири он бар иштиғол ва тавсеаи иқтисоди рустоии таовун [Матн] / М.В. Каёнмеҳр. –Эрон: -№110, -2000. -С. -20-38.

суботи ҷомеаро ба далели аз байн рафтани бекорӣ, гирифтани пеши роҳи муҳоҷират ва боло рафтани даромади холиси миллӣ дар пай дорад.[19]

Бинобар ин, кори муфид на танҳо ниёзҳои иқтисодӣ ва имконоти моддиро қонеъ месозад, балки қисмате аз ниёзҳои руҳии башарро низ таъмин менамояд, саломатӣ, нишот ва саъю талоши афроди ҷомеа барои зиндагии муносиб ҳифз мегардад.[20]

Ин дар ҳолест, ки афзоиши ҷамъияти ҷавони кишвар ва афзоиши бекорӣ нисбат ба солҳои шастуму ҳафтодум сабаб шудааст, ки мавзуи шуғл яке аз мушкилоти ҷиддӣ ва баҳсбарангези кишвар бошад,[21]. То ҷое, ки масъалаи шуғл асоситарин мушкили пешравии давлат дар соли ҳаштодум буд ва таваҷҷуҳи бисёре аз давлатмардон, коршиносон ва ҳатто сиёсатмадоронро ба худ ҷалб кардааст.[22]

Аҳолии синни қобили меҳнат иқтидори асосии инсонии мамлакатро ташкил медиҳад ва иқтидори пешниҳод намудани қувваҳои кориро муайян менамояд. Аз нуқтаи назари иқтисодӣ, аҳолии синни қобили меҳнат яке аз омилҳои асосии истеҳсолот ва то дараҷае қобилияти иҷро намудани кори муайян мебошад ва аз рӯйи сатҳи касбият сатҳи ҳосилнокии меҳнат дар иқтисодиёти миллӣ вобастагӣ дорад. Аз нуқтаи назари иҷтимоӣ, категорияҳои гуногуни аҳолӣ гурӯҳҳои гуногуни иҷтимоиро ташкил медиҳанд, ки аз тарафи худ онҳо барои таҳқиқот манфиатҳои калон доранд, ва қонеъгардонии онҳо

---

[19]Қадирӣ Маъсӯм М ва диг. Баррасии омории раванди рушду таҳаввулоти иштиғол дар навоҳии рӯстои устони Исфаҳон [Матн] / М. Қадирии Маъсӯм ва диг // маҷаллаи "пажӯҳишҳои ҷуғрофиёӣ" шумораи 54. – Эрон: -2005. – С.149-170.

[20]Саломӣ Ҳ. Ансори В. Нақши кишоварзӣ дар эҷоди иштиғол ва тавзеъи даромад: равиши таҳлили сохторӣ [Матн] / Ҳ. Саломӣ. В. Ансори // Маҷаллаи таҳқиқоти иқтисод ва тавсеаи кишоварзии Эрон. –Теҳрон: -2009. -№ 3. -С. 5-20.

[21]Мусибӣ С. Таҳлили фазоии шохисҳои иштиғол ва бекорӣ бо истифодаи **GIS**намунаи мавриди устони Исфаҳон [Матн] / С. Мусибӣ // Поённомаи коршиноси аршади (магистрӣ) ҷуғрофиё ва барономарезии рустоии "Донишгоҳи Исфаҳон". –Эрон: «Донишкадаи Исфаҳон». -2011. – С.13.

[22]Зиёӣ Бедгулӣ М. Мавонеъи иштиғоли пойдор ва роҳкорҳо [Матн] / М. Зиёӣ Бедгулӣ // "Пажӯҳишҳои иқтисодӣ". –Эрон: -2003. -№ 9. – С.113-130.

талаботи махсусро талаб мекунад, ки дар маҷмуъ интститутҳои давлатӣ ва ҷамъият ба ин даъватҳо рӯ ба рӯ мешаванд[23].

Муҳаққиқи рисола ба хулосае меояд, ки Афғонистон аз ҷиҳати захираҳои табиӣ ва неруи корӣ кишвари камбизоат нест, аммо бо сабаби омилҳои мухталиф дар соҳаи кишоварзӣ ва ҳама гуна зироаткорӣ хеле ақиб мондааст. Кишоварзӣ ҳанӯз бисьёр камбудиҳо дорад ва инкишоф наёфтааст, ҳукумат дар зери фишор аст ва дар бозор қудрати бо маҳсулоти воридотии корхонаҳои калон ва маҳсулоти аълосифати онҳо рақобат карданро надорад. Дар натиҷа, дар солҳои охир дар баробари таъсири манфии сиёсати нодурусти хусусигардонӣ, бисёре аз корхонаҳо ва корхонаҳои кишвар бар асари рақобатпазирӣ муфлис ва ғайрифаъол шуданд. Ин боиси беҳуда сарф шудани маблағи бисёр ва рукуди истеҳсолот гардида, сафи афзудаистодаи бекоронро низ беш аз пеш зиёд кард.

Набудани шуғли муносиб барои одамони соҳибихтисос ва майли кор, қувваи кории рӯз то рӯз афзоянда мушкилоти асосии кишвар мебошад. Бекорӣ аз як сӯ, ба вазъи иқтисодӣ ва иҷтимоии афрод ва хонаводаҳо таъсири мустақим дошта бошад, аз сӯйи дигар, як мушкили ҷиддии ҷомеа маҳсуб мешавад, ки дар бисёр мавридҳо, аз қабили фасоди ахлоқӣ, дуздӣ, ғоратгарӣ, ришвахорӣ ва ҷинояткорӣ аз он сарчашма мегиранд. Бекорӣ боиси мушкилоти равонӣ, пошхӯрӣ ва бесарусомонӣ дар оила мегардад.

Аз ин рӯ, барои фаҳмидан ва муайян кардани омилҳои асосӣ ва дуюмдараҷаи ин проблема ва таъсири иқтисодию психологии он ҷиҳатҳои гуногуни масъаларо ҳаматарафа таҳқиқ карда, стратегия, равиш ва воситаҳои мубориазаро бо онҳо дақиқ муайян кардан лозим аст.

---

[23] Маориф дар Ҷумҳуии Тоҷикистон. Вазъи бозори меҳнат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн]: / Агентии омори назди Президенти Ҷумҳуии Тоҷикистон –Душанбе: «ЭР-граф». -2017. – С.33.

Дар ин росто тасмим гирифта шуд, ки мавзуи робитаи бекорӣ бо депрессия ҷавононро дар соли 2022 мавриди таҳлилу баррасӣ қарор бидиҳем.

Дараҷаи таҳқиқи мавзуъ. Бекорӣ яке аз мушкилиҳои бузургест, ки то ба имрӯз мавриди таваҷҷуҳи олимони соҳаи психология, педагогика ва файласуфон гардидааст. Оид ба робитаи бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонон ба шакли ҷудогона таҳқиқот гузаронида шуда бошад ҳам, то имрӯз проблемаи таҳқиқи психологии робитаи бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонон, махсусан, байни ҷавонони Афғонистон гузаронида нашудааст. Аз ин нуқтаи назар оид ба мавзуи таҳқиқоти мо ягон таҳқиқоти назаррасе ҷой надорад. Аксари олимони ба ин мавзуъ рӯоварда ба шакли умумӣ ва баъзан, сатҳӣ сухан кардаанд. Гарчанде, ки олимон дар бораи кор ва бекорӣ ақидаҳо пешниҳод карданд ва пайравони бисёре аз мактабҳои равоншиносӣ низ дар бораи депрессия назария пешниҳод намудаанд, аммо оид ба робитаи ин ду мафҳум ягон пажӯҳише сурат нагирифтааст.

Масъалаи бекорӣ ва депрессия асосан, аз ҷониби олимони соҳаи иқтисод ва равоншиносону ҷомеашиносон мавриди таҳлил қарор гирифтааст:

Якум, мафҳумҳои иқтисодӣ. Дар бораи кор ва бекорӣ, олимони зерин назарияҳои худро тавре пешниҳод кардаанд, ки ҷомеа ба шкғли пурра дар мувозинат мерасад ва ҳукумат боят барои коҳиш додани бекорӣ шуғл эҷод кунад ва ғайра: (А. Смит, Д. Рикардо[24], Ж. Батист С, У. Галенсон[25], Ҷ. М. Кейнс[26], Л. С. Сисмондӣ[27], А. Л. Фей ва Ранис[28], А. Б. Вудхолл[29], ғайра);

---

[24]Ҳақиқӣ И. Фарозу нишебҳо дар назариёти иқтисоди тавсеа, роҳбурди ёс. [Матн] / И. Ҳақиқӣ // соли дувум, шумораи панҷум. –Теҳрон: -2006. -С. -88-114.
[25]Сипеҳр Ҷ. Бекорӣ [Матн] / Ҷ. Сипеҳр.–Теҳрон: «Мозиёр». -1966. – С.25.
[26]Сомтӣ М. Иштиғол. бозори кор, сиёсатҳои иқтисодӣ- вазорати кору умӯри иҷтимоӣ [Матн] / М. Сомтӣ // муассисаи кору умӯри иҷтимоӣ Эрон. –Теҳрон: -2003. -С. -29-38.

Дуюм, консепсияи ҷомеашиносӣ. Дар илми ҷомеашиносӣ дар бораи меҳнат, бекорон ва ҷавонон назарияҳо оварда шудаанд, ки кор муҳимтарин манбаи даромади ниёзҳои аввалиндараҷаи ҳаёти инсон маҳсуб мешавад, ки мо онро мисол меорем (К. Маркс, Ғ. Тавассулӣ [30], ғайра);

Сеюм, консепсияи психологӣ. Дар риштаи равоншиносӣ дар мавриди бекорӣ ва паёмадҳои ногувори он ва депрессия аз ҷониби олимони равоншинос пажӯҳишҳои зиёде анҷом дода шудаанд ва дар ин ҷо ба таври мухтасар номи олимони равоншиносро зикр мекунем, ки дар бораи депрессия андешаҳои худро баён кардаанд (Буқрот, Афлотун, Арасту[31], А. Луи[32], Камерон[33], Солливон, Ҷ. Кели[34], З. Фрейд[35], М. Клейн[36], Миллер[37], А. Бек[38], Ҷ. Гринберг, Е. Климов[39], ғайра)

Дар Ҷумҳурии Исломии Афғонистон ва Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мавриди иртиботи бекорӣ ва мизони депрессия дар байни ҷавонон ягон пажӯҳиши илмӣ гузаронида нашудааст.

---

[27]Сидоий И. Баҳорӣ, И. Зореъй, А. Баррасии вазъияти иштиғол бекорӣ дар Эрон [Матн] / И. Сидоий. И. Баҳорӣ. А. Зореъй // таии солҳои 1956 – 2010. роҳбурди ёс. – Эрон: шумораи, 25. - 2011. – С.220.

[28]Оқилӣ Мақдам Ҳ. Иштиғолу нақши ондр фароянди тавсеаи рӯстой [Матн] / Ҳ. Оқилӣ Мақдам // Маҷаллаи "иқтисод, ҷиҳод". – Эрон: шумораи, 180- 181. -1995. -С. -12-17.

[29]Риёзӣ Довӯдӣ М. Даромад миллӣу иштиғол [Матн] / М. Риёзӣ Довӯдӣ // интишороти донишгоҳи миллии Эрон. –Теҳрон: -1978. – С.15.

[30]Тавассулӣ Ғ. Ҷомеашиносии кор ва шуғл [Матн] / Ғ. Тавассули. –Теҳрон: «Самт». 1996. – С.73.

[31]Меҳриёр А. Ҳ. Афсурдагӣ: бардоштҳо ва дармонҳои шинохтӣ [Матн] / А. Ҳ. Меҳриёр. – Теҳрон: «Рушд». 1994. – С.84.

[32]Пурафкорӣ Н. Вокуниши афсурдагӣ [Матн] / Н. Пурафкорӣ. –Теҳрон: «Тобиш». -1985.– С.97-98.

[33]Ухуват В. Афсурдагӣ [Матн] / В. Ухуват. –Теҳрон: «рз». 1983. – С.40.

[34]Қароча Доғӣ, М. Шинохти дармони афсурдагӣ [Матн] / М. Қароча Доғӣ. –Теҳрон: «Доира». -1990. – С. 9-24.

[35]Каримӣ Ю. Равоншиносии шахсият [Матн] / Ю. Каримӣ. –Теҳрон: «Донишгоҳи Паёми нур». -2011. – С.10.

[36]Пурафкорӣ Н. Хулосаи равонпизишкӣ [Матн] / Н. Пурафкорӣ. –Табрез: «Завқӣ». 1989. – С.24.

[37]Фруготт В. Натарс: роҳнамои ғалаба бар изтироб [Матн] / В. Фругот // Тарҷумаи Меҳрдоди, Фирӯзбахт. –Теҳрон: «Расо». 2008. – С.202.

[38]Сайид Муҳаммадӣ, Я. Осебҳои равонии дидгоҳҳои болинӣ дар бораи ихтилолоти равонӣ. Ҷ. 2. [Матн] / Я. Сайид Муҳаммадӣ. –Теҳрон: «Равон». 2016. – С.81.

[39]Расулов С.Х. Психологияи эмотсия ва ҳиссиёт [Матн] / С.Х. Расулов. –Душанбе: «ЭР-граф». 2022. – С.214-217.

Шояд пажӯҳишҳои илмӣ дар бораи бекорӣ ва депрессия аз сӯйи пажӯҳишгарон ба вижа дар бораи депрессия, ки ба унвони як пажӯҳиши қаблӣ ва манобеъ дар ин пажӯҳиш истифода шуда буд, ба таври ҷудогона анҷом шуда бошад, вале ин нахустин пажӯҳиши илмӣ аст, ки ба гунаи зерин анҷом шудааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Робитаи кор бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзуъҳои илмӣ. Кори диссертатсионӣ дар чаҳорчӯбаи корҳои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи психологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, ки ба омӯзиши ҷанбаҳои психологии рушди ҷомеа дар шароити ҷаҳонишавӣ равона шудаанд, таҳия ва иҷро гардидааст.

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот. Ҳадафи ин пажӯҳиш муайян кардани робитаи бекорӣ ва депрессияи ҷавонон дар шароити Ҷумҳурии Исломии Афғонистон дар шаҳри Кобул мебошад.

Татбиқи ҳадафи гузошташуда вазифаҳои зерини таҳқиқотро баррасӣ мекунад:

1. Омӯзиши асосҳои назариявии психологии робитаи бекорӣ бо депрессия ва таъсири психологии онҳо ба ҷавонон.
2. Муайян намудани намудҳои депрессия ва алоқамандии онҳо бо бекорӣ дар муҳити зист.
3. Таҳқиқи омилҳо ва сабабҳое, ки ба раванди гирифторшавии ҷавонон ба депрессия мусоидат мекунанд.
4. Муайян кардани оқибатҳои психологии бекорӣ ва депрессия дар ҳаёти минбаъдаи ҷавонони шаҳри Кобул.
5. Аниқ кардани усули ташхиси психологии бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонони шаҳри Кобул.
6. Коркарди методикаҳои ташхисии хусусиятҳои шахсияти бекорон.

7. Ба таври озмошӣ санҷидани робитаи бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонони шаҳри Кобул ва таҳияи пешниҳодҳо оид ба беҳдошти ояндаи ташхиси психологии бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонони Афғонистон.

Объекти таҳқиқот. Робитаи бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонон.

Предмети таҳқиқот. Хусусиятҳои психологии робитаи бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонони шаҳри Кобул.

Фарзияи умумӣ: раванди таҳқиқи психологии робитаи бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонони шаҳри Кобул дар сурати татбиқи шароити зерин самаранок хоҳад шуд, агар:

– асосоҳои назариявии психологии робати бекорӣ бо депрессия ва таъсири психологии онҳо ба ҷавонон омӯхта шаванд;

– намудҳои депрессия ва алоқамандии онҳо бо бекорӣ дар муҳити зист муайян карда шаванд;

– омилҳо ва сабабҳое, ки ба раванди гирифторшавии ҷавонон ба депрессия мусоидат мекунанд, таҳқиқ карда шаванд;

– оқибатҳои психологии бекорӣ ва депрессия дар ҳаёти минбаъдаи ҷавонони шаҳри Кобул муайян карда шаванд;

– усули ташхиси психологии бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонони шаҳри Кобул аноқ карда шавад;

– методикаҳои ташхисии хусусиятҳои шахсияти бекорон кор карда шаванд;

– ба таври озмошӣ робитаи бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонони шаҳри Кобул санҷида шавад

Асосхои назариявӣ ва методологии таҳқиқот. Асосҳои назариявй ва методологии таҳқиқотро маҷмуи принсипҳои умумӣ ва қисман илмӣ, инчунин принсипҳои методологии таҳқиқоти психологӣ ташкил

медиҳанд. Дар ин таҳқиқот равишҳои умумии назариявӣ (таҳлили адабиёт, омӯзиши натиҷаи фаъолият), равишҳои таҷрибавӣ (мушоҳида, суҳбат), ташхис (таҷриба) истифода шудаанд, ки ягонагии ташхиси равониро таъмин намуданд. Дар рафти таҳқиқот равишҳои ташхис (саволнома оид ба бекорӣ, ки таҳқиқкунанда тартиб додааст) истифода бурда шуданд.

Ҷиҳати баррасӣ ва таҳлили натиҷаҳои таҳқиқот нармафзори SPSS 25 истифода шуда, барои исботи фарзияҳои таҳқиқотии зикршуда се санҷиш истифода шудааст: 1- (озмоиши ду намунаи мустақил. T), 2- (таҳлили яктарафаи санҷиши депрессия. ANOVA) ва 3- (Санҷиши коррелятсияи Пирсон) истифода шудааст.

Сарчашмаҳои таҳқиқот. Сарчашмаҳои асосии ин таҳқиқоти илмӣ адабиёти боэътимод, рисолаҳои илмию таҳқиқотӣ ва мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои бонуфуз мебошанд. Таълимоти назарияҳои маъруф дар ин соҳа, аз қабили назарияҳои иқтисодӣ дар бораи бекорӣ, назарияи равоншиносон дар бораи депрессия омӯзиши ҷавонони бекорро дар бар мегирад.

Оид ба депрессия ва бекорӣ таҳқиқоти амалӣ ва илмӣ анҷом дода шудаанд, ки онро дар асарҳои пажӯҳишгарони зерин дидан мумкин аст ва дар рисолаи мазкур истифода шудаанд. Дар бораи кор ва бекорй (асарҳои Я. Эршадӣ, Маркази миллии таҳқиқоти, Гузориши Бонки Ҷаҳонӣ, С. Месибӣ, А. Кочи, Я. Фатҳӣ), оид ба депрессия таҳқиқоти илмӣ ва амалӣ аз ҷониби бисёре аз муҳаққиқон анҷом дода шудаанд, ки дар ин рисола истифода шудааст (асарҳои Ф. Аҳмадӣ, С. Мулкӣ, В. Оилор, П. Тоҳирӣ, С. Шиквайӣ, А. сиёмак, М. Юсуфӣ, L. Zung), Дар пажӯҳиши рисолаи номбурда аз асарҳои олимон Афғон, Тоҷик ва Эронӣ истифода шудааст, ки ба тартиб оварда шудаанд: якум, асарҳои олимон Афғон (Ҷ. Расо, С. Н. Содот, С. А. Нусрат, Х. Сарварӣ);

Дуюм, асарҳои олимон тоҷик (Ш. Дӯстбоев, С.Х. Расулов, Б. Ҳ. Саидзода);

Сеюм, асарҳои олимон Эронӣ (Ҷ. Робинсон, Ғ. Ҳ. Рӯзтуро, Ҷ. Сипеҳр, И. Ҷаъфар, А. Гуденс, О. Гардон, Ҳ. Озод, Н. Пурафкорӣ, А. Амонат, В. Ухуват, Ю. Каримӣ) ва дигар адабиёте, ки дар бораи бекорӣ ва депрессия алоҳида мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд ва ҳама гуна асарҳои нашршуда оид ба мавзуи мазкур дар ин рисолаи илмӣ мавриди истифода қарор гирифтаанд.

Иштироккунандагони таҳқиқот. Ҷавонони мавриди озмоиш қароргирифтаи таҳқиқотро 185 нафар зан (47.6%) ва 204 нафар мард (52.4%) ташкил намуданд. Ба таври умум дар таҳқиқот 389 нафар ҷавон иштирок намуданд, ки аз онҳо 177 нафар (45.5%) муҷаррад ва 212 нафар (54.5%) оиладор буданд.

Навоварии илмии таҳқиқот. Навоварии илмии таҳқиқот робитаи байни бекорӣ ва сатҳи депрессия дар байни ҷавонони бекори шаҳри Кобул мебошад, ки дар натиҷа метавон гуфт:

1. Дар ин пажӯҳиш бори аввал кӯшиш ба харҷ дода шудааст, ки робитаи бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонони шаҳри Кобули Ҷумҳурии Исломии Афғонистон таҳқиқ шавад.

2. Дар таҳқиқот чунин намудҳои депрессия муайян карда шуданд: депрессия сабук (афсурдахӯӣ; депрессияҳои шайдоӣ; депрессияи отифии мавсимӣ; депрессия миёна; депрессияҳои асосӣ (депрессияи клиникӣ; депрессияи молихулиёӣ; депрессия равонпарешонӣ; депрессияи атикикӣ-отипик (ғайри маъмулӣ).

3. Дар пажӯҳиш омилҳо ва сабабҳое, ки ба раванди гирифторшавии ҷавонон ба депрессия мусоидат мекунанд, ба тариқаи зайл муайян карда шуд: омилҳои генетикӣ; механизмҳои зистшиносӣ-биологӣ; омилҳои асабӣ-ғадудӣ; омилҳои шахсиятӣ; омилҳои иҷтимоӣ;

рӯйдодҳои стрессовари зиндагӣ; тарди иҷтимоӣ; таомули иҷтимоӣ; омилҳои фақр.

4. Оқибатҳои психологии бекорӣ ва депрессия дар ҳаёти минбаъдаи ҷавонони шаҳри Кобул бори аввал муайян карда шуд, ки чунин аст; таъсири бекорӣ бар депрессия; таъсири бекорӣ бар фақри иқтисодӣ; вобастагӣ ва одаткунӣ; таъсири бекорӣ бар ҳувийят; таъсири бекорӣ бар бухрони ҳувийят.

5. Барои аниқ кардани ташхиси психологии бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонони шаҳри Кобул аз ҷадвали Каржси ва Морган истифода карда шуд, ки барои ҳисоб кардани андозаи интихоб истифода шудааст, ки ин нисбат ба формулаҳои баҳодиҳии андозаи интихоб усули соддатар аст. Дар ҷадвали Каржеси ва Морган, бо донистани маълумоти оморӣ, метавонем намунаи омори мувофиқи интихобро ҳисоб кунем. Ҷадвали пешниҳодшудаи Каржси ва Морган аксари намунаҳои зарурировба даст меорад.

6. Коркарди методикаҳои ташхисии хусусиятҳои шахсияти бекорон ба таври озмошӣ санҷида шуда, робитаи бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонони шаҳри Кобул муайян карда шуда, бори аввал пешниҳодҳо оид ба беҳдошти ояндаи ташхиси психологии бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонони Афғонистон таҳия карда шуд.

Мавридҳое, ки ба дифоъ пешниҳод карда мешаванд. Барои дифоъ нуқтаҳои зерин пешбинӣ шудаанд:

- Ҳар қадаре ки пешниҳоди қувваи корӣ зиёд бошад, ҳамон қадар талабот ба кор зиёд мешавад, ки боиси бекорӣ мегардад, маҷмуи омилҳо ба бекории ҷавонон таъсир мерасонад. Омилҳои иқтисодӣ, сиёсӣ, иҷтимоӣ ва дар Афғонистон омилҳои дохилӣ ва хориҷӣ низ дар бекорӣ нақш доранд.

- Ҷавонони бекор бо сабабҳои гуногун аз кор ва соҳибкорӣ маҳрум буда, аз бекорӣ азоб мекашанд ва дар сатҳи депрессия қарор доранд ва

ин далел нишон медиҳад, ки бекорӣ ба сатҳи депрессия дар байни ҷавонон иртибот дорад.

- Мардҳо бештар аз занҳо гирифтори депрессия мешаванд, ки дар натиҷаи бекорӣ рух медиҳад, зеро мардон бо назардошти масъулиятҳои худ дар назди худ, оила ва ҷомеа бештар фишори эмотсионалӣ ва равонӣ доранд.

- Дар байни ҷавонони бекор ва муҷаррад, ки афсурдаҳолӣ аз набудани ҷойи кор ба амал меояд ва ҷавонони оиладор нисбат ба ҷавонони муҷаррад осебпазиртаранд, зеро ҷавонони оиладор дар асоси масъулияти худ (оила, зан ва фарзандон) аз бекорӣ азоб мекашанд ва дар сатҳи баланди депрессия қарор доранд.

- Ҷавононе, ки дар сатҳҳои гуногуни иқтисодӣ (камбизоат, миёна ва хуб) қарор доранд, вале бекоранд, вобаста ба сатҳи иқтисодӣ депрессия (амиқ, миёна ва сабук) доранд, аз ин рӯ, натиҷа нишон медиҳад, ки бекорӣ ба депрессия иртибот дорад.

- Ҷавононе, ки дар сатҳҳои гуногуни таҳсил қарор доранд, гирифтори бекорӣ мешаванд ва дар сатҳи гуногун ба депрессия мубтало мегарданд, яъне дар депрессия сатҳи таҳсилот низ нақш дорад.

- Ҷавонони синну соли гуногун аз бекорӣ дар дараҷаҳои гуногуни депрессия ранҷ мекашанд. Чӣ қадаре ки онҳо калонсол бошанд, ҳамон қадар таҷрибаи зиндагӣ бештар доранд ва ба халалдоршавии ҳаётан муҳим (31-35 ва 36-40) муқовимат мекунанд, сатҳи депрессияи онҳо чандон фарқ намекунад.

- Ҷавононе, ки вазъияти иқтисодӣ ва некӯаҳволии иҷтимоии онҳо зери таъсири манфии бекорӣ қарор гирифта буд, гирифтори депрессия нашуданд ва муносибат нишон дод, ки ҷанбаи вазъи иқтисодӣ бо некӯаҳволии иҷтимоӣ робитаи қавӣ дорад. Яъне агар ба ҳар роҳе, вазъи иқтисодӣ ва некӯаҳволӣ иҷтимоӣ беҳтар бошад, сатҳи депрессия пасттар мешавад.

- Ҷавононе, ки кӯшиши кор карданро доранд, ба бекорӣ гирифтор шуда, афсурдаҳол мешаванд, аз ин рӯ ба хулосае меоем, ки ҳар қадар ҷавонон соҳиби ҷойи кор шаванд, депрессия ҳамон қадар кам мешавад.

- Дар маҷмуъ бояд гуфт, ки бекорӣ бо дараҷаи депрессия робитаи манфии назаррас дорад, яъне натиҷаи бадастомада аз он шаҳодат медиҳад, ки ҳар қадар ҷавонон ба кор машғул шаванд, ҳамон қадар сатҳи депрессияи онҳо паст мешавад.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот. Пажӯҳиши анҷомдодашуда хусусияту аҳамияти байнисоҳавӣ дорад ва натиҷаҳои дар рафти кор бадастомадаро дар таҳқиқоти минбаъдаи мавзуъ дар доираи дигар илмҳо истифода бурдан мумкин аст. Натиҷаҳои бадастовардаи муаллиф метавонанд дар таҳияи курсҳои омӯзишӣ ва навиштани китобҳои дарсӣ дар мавзуи оқибатҳои ногувори бекорӣ аз нигоҳи равоншиносон, дар омода кардани лексияҳо ва курсҳои махсус дар мавзуи психологияи иҷтимоӣ, методологияи мутобиқшуда ва амалияи равонпизишкӣба таври васеъ истифода шаванд.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ.

Диссертатсияи мазкур барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа PhD, доктор аз рӯйи ихтисоси 6D050305 – Психологияи иҷтимоӣ мувофиқат мекунад.

Саҳми шахсии унвонҷӯй. Вазифаҳои асосии унвонҷӯй аз муайян кардани мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, муайян кардани мавзуъ ва мушкилоти таҳқиқот, пешниҳоди масъалаҳои муҳимми таҳқиқот, таҳлил ва пешниҳоди маълумоти бадастомада иборатанд. Масъалаҳои назариявӣ ва методологӣ, пешниҳоду хулосаҳое, ки мазмуни рисоларо ташкил медиҳанд, натиҷаи таҳқиқоти мустақилонаи муаллиф дониста мешаванд. Дарвоқеъ, дар доираи таҳқиқоти мушкилот механизмҳои муайян кардани "гурӯҳи бекорон" дар робита ба сатҳи депрессия пешниҳод карда шуданд.

Илова бар ин, санҷишҳои вазъиятҳои бекорӣ ва равонӣ аз қабили «Пурсишномаҳои бекорӣ» ва «Пурсишномаи депрессияи Бек» бо назардошти талаботҳои равонии иҷтимоӣ ба шароити Ҷумҳурии Исломии Афғонистон аз ҷониби унвонҷӯй мутобиқ карда шудаанд, ки аввалин таҷриба ва дар ин замина буда, аҳамияти махсуси амалӣ доранд.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Диссертатсия дар маҷлиси кафедраи психологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар таърихи 4 уми декабри соли 2024(протоколи №4/1) муҳокима гардида, он пас аз ислоҳи эродҳои ҷойдошта ба ҳимоя пешниҳод карда шудааст.

Аз руйи мавзуи таҳқиқ довталаби дараҷаи илмӣ дар конференсияҳои зерин иштирок намудаанд:

1. Афсурдагӣ аз сабаби бекорӣ дар байни ҷавонони шаҳри Кобул// Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию амалӣ “Нақш ва аҳамияти хадамоти психологӣ дар муассисаҳои таълимӣ дар пешбурд ва рушди раванди таълиму тарбия”, ДДОТ ба номи С. Айнӣ. - Душанбе, 2024. - С. 261-275.
2. Таъсири бекорӣ ба таъминоти иҷтимоӣ дар раванди депрессияи ҷавонони шаҳри Кобул // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию амалӣ “Хусусиятҳои ташкили раванди босамари таълиму тарбия зимни истифодаи технологияҳои муосири педагогӣ дар муассисаҳои таълимӣ”, пажӯҳишгоҳи рушди маориф ба номи абдураҳмони ҷомии Академияи таҳсилоти тоҷикистон. - Душанбе, 2024. - С. 222-227.

Интишорот аз руйи мавзуи диссертатсия. Натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар 9 интишороти муаллиф инъикос ёфтаанд, ки аз онҳо 7 номгӯ дар маҷалаҳои илмии тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии атесстатсионии назди Президенти Чумҳурии Тоҷикистон ба табъ расидаанд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, ду боб, 7 зерфасл, хулоса, рӯйхати адабиёти истифодашуда, рӯйхати мақолаҳои муаллиф ва ду саволномаи замима иборат аст. Матни диссертатсия 25 ҷадвал ва 13 диаграммаро дар бар мегирад. Ҳаҷми умумии диссертатсия 183 саҳифа мебошад.

БОБИ 1. МАСЪАЛАҲОИ НАЗАРИЯВИИ ПСИХОЛОГӢ ОИД БА БЕКОРӢ ВА ДЕПРЕССИЯ

1.1.Омӯзиши назариявии психологии робита бекорӣ бо депрессия ва таъсири психологии онҳо ба ҷавонон

Ҳама инсонҳо барои гузаронидани зиндагии худ ниёз ба талош ва фаъолият доранд. Таъмини ниёзҳои фардӣ ва иҷтимоии афрод гарави кору талош аст ва ҷомеа низ барои гардонидани чархи истеҳсолот дар тамоми арсаҳо ба неруи кор ниёз дорад ва дарвоқеъ, пайкараи ҷомеа аз вуҷуди ҳар гуна нуқс дар он осеб мебинад.

Аз назари луғавӣ кор ба маънои феъл ва амалу кирдори инсон аст ва дар истилоҳ кор фаъолиятест нисбатан, доимӣ, ки ба истеҳсоли мол ё хадамот меанҷомад ва барои он дастмузд пардохта мешавад [148, с. 9].

Кор чист? Дар таърифҳое, ки аз сӯйи соҳибназарон дар мавриди кор, шуғл, машғулият ироа шудааст, ду дидгоҳ: ҷомеашиносӣ ва иқтисодӣ вуҷуд дорад. Дар дидгоҳи иқтисодӣ меъёри санҷиш ва нишондиҳандаи арзёбии ин мафҳумҳо «истеҳсол», «даромад» ва «дарёфти музд» ва мафҳумҳое монанди инҳо муаррифӣ шудааст. Бар асоси ин назария кор аст аз фаъолияти инсоние иборат, ки ба мақсади истеҳсол анҷом дода мешавад [145, с. 173]. Шуғл низ ба маънои машғул будан ба корест, ки подошу дастмузд дошта бошад [145, с. 124].

Ба ақидаи баъзе аз соҳибназарон дар таърифи кор ба навъи ҳосе аз кор таваҷҷуҳ нашудааст, балки корро ба мафҳуми умумӣ сарчашма гуфта, ҳамчун сабаби сарват, сармоя ва ниҳоят рушду шукуфоии ҷомеа тавсиф намудаанд.

Аз назари баъзе иқтисоддонон кор аз фаъолияте иборат аст, ки инсон аз неруи моддӣ ва маънавии худ баҳри истеҳсоли сарват ё иҷрои корҳои дигар анҷом медиҳад. Бар асоси ин таъриф кор ва фаъолият ба таври умда тавассути ҳадафҳо ва арзиши маҳсулоте, ки тавлид шудааст, муайян мегардад. Ба ибораи дигар, кор заминаро барои тавлид ва афзоиши хадамот фароҳам мекунад.

Ба таври кулли̅ кор иборат аст аз: маҷмуи амалиёте, ки инсон бо истифода аз ақл, дасту пой, абзор ва мошинҳо барои иҷрои амале анҷом медиҳад ва ин амалҳо низ мутақобилан бар инсон асар мегузоранд ва ӯро тағйир медиҳанд.

Бар асоси ин таъриф кор дорои се хусусият аст:

1. Кор иборат аст аз фаъолияти фикри̅ ва ҷисмони̅;

2. Тавассути кор маҳсулоте тавлид ё коре иҷро мегардад.

3. Дар анҷоми кор дастмузде пардохт мешавад [8, с. 25].

Бекори̅ чист? ба таври хулоса метавон гуфт, ки «бекори̅» вазъиятест, ки дар он гурӯҳе ба кор машғул набошанд ё дар ҳолати гузариш ба кори дигаре, қарор доранд ё наметавонанд бо дастмузди дилхоҳи воқеи̅ коре ёбанд [89, с. 190].

Аз сӯйи дигар, истилоҳи бекориро метавон ҳам дар мавриди як санъат ё як мошин ва ҳам дар мавриди як коргар ба кор бурд, вале дар забони муҳовара бекори̅ ба маънои таваққуфи иҷбории кор тавассути коргарон ё муздгирон аст. Хоҳ ба ҷиҳати пайдо накардани кор бошад, хоҳ ба далели ихроҷи онҳо аз маҳали кори қабли̅ [27, с. 39-40].

Бекори̅ аз масоили умдаи иқтисоди̅ аст, ки бевосита ба таври шадид ба ҳар як фарди ҷомеа таъсир мерасонад. Аз назари аксари мардум аз даст додани кор маънои паст шудани сатҳи зиндаги̅, аз даст додани эътимод ба нафс ва эҷоди фишорҳои равони̅ аст. Бекори̅ вазъиятест, ки дар он гурӯҳе ба кор машғул нестанд ё дар ҷустуҷӯйи коре қарор доранд.

Мувофиқи назари иқтисоди̅ бекор касеро мегӯянд, ки дар ҳудуди синни 15 то 64- сола аст ва дар ҳафт рӯз кореро ба нафъи худ ва ҷомеа анҷом намедиҳад.

Барои он ки фарде бекор ба ҳисоб равад, бояд дорои се хусусият бошад:

1. Надоштани кор: машғули фаъолияти пардохтшаванда ё коре набошад;

2. Омодаи кор: барои шуғле пардохтшаванда ё коре омодагӣ дошта бошад;

3. Ҷӯёи кор: ба хотири ҷустуҷӯйи шуғли пардохтшаванда ва ё коре кӯшиш кунад [127, с. 98].

Депрессия: ин истилоҳ бисёр васеъ ва то ҳадде душворфаҳм низ ҳаст. Барои шахси оддӣ ҳолатест мушаххас, ғамовар, гирифтахотирӣ, беҳавсалагӣ ва барои пизишк гурӯҳи васеъи, ки бо равишҳои гуногун табобат мекунад [115, с. 11].

Ҷавонон: «ҷавон», «ҷавонон» ва «ҷавонӣ» аз ҷумлаи калимаҳои ҳастанд, ки миёни наслҳои инсонӣ таъриф ва мафҳуми хосси худро доранд. Вобаста ба ин ки пажуҳишгар аз чӣ манзаре ба масъала нигоҳ мекунад, метавонанд маъонӣ ва мафҳумҳои гуногуне дошта бошанд. «Ҷавон» касе аст, ки аз ҳадди кудакӣ ва навҷавонӣ хориҷ шуда, аммо ҳанӯз ба дунёи воқеии бузургсолон напайвастааст. Вижагиҳои хосси ҷавонӣ худшефтагӣ, густариши уфуқҳои фикрӣ, оянданигарӣ, матлубандешӣ ва хаёлпардозӣ мебошанд [171, с. 98].

Дар равоншиносӣ таърифи ҷавон ва ҷавонӣ бештар ҳамчун балоғати равонӣ, зоҳиршавии рафтор ва ҳолатҳои пас аз кудакӣ ва навҷавонӣ шарҳ дода шудааст. Дар зистшиносӣ таъсири ҳолатҳои рушд ва балоғат ба ашхос меъёри ҷавонӣ дониста мешавад. Ҷавонӣ яке аз муҳимтарин марҳилаҳои зиндагии одамӣ аст ва охирин марҳилаи таҳаввулшиносӣ ва гузариш аз марҳилаи «пайрави дигарон будан» ба давраи «мустақил гаштан» аст; даврае, ки инсон ба ҳувийяти воқеии хеш даст меёбад. Баъзе аз соҳибназарон давраи ҷавониро давраи пухтагӣ ё марҳилае меноманд, ки истеъдодҳо ва тавоноиҳои одамӣ ба рушди комил мерасанд. Дар ин замон фард метавонад: 1) ниёзи пешрафт, тараққӣ, 2) ниёзи вобастагӣ, 3) ниёзи ҳувийят, 4) ниёзи аслгароиро ҳамчун меъёриҳои зиндагӣ бипазирад ва ба истиқлоли фикрӣ бирасад [88, с. 33].

Дар таҳқиқоте, ки Созмони Миллали Муттаҳид бо унвони «Вазъияти ҷаҳонии ҷавонон дар даҳаи 1990» анҷом дода буд, «ҷавонӣ»-ро чунин таъриф додааст: «ҷавонӣ марҳилаи гузариш аз алоқамандиҳо ва осебпазириҳои кудакӣ ба ҳуқуқ ва вазоифи бузургсолӣ аст». Ҳамчунин аз назари ҷомеашиносӣ «ҷавонӣ» ду таъриф дорад: дар таърифи аввал: давраи ҷавонӣ бо «синну сол» мушаххас мешавад ва афроди 15 то 29- сола ҷавон муаррифӣ мегарданд. Дар таърифи дувум: давраи ҷавонии биологӣ бо ҳолати иҷтимоӣ, арзишҳо ва меъёрҳо, қоидаҳои иҷтимоӣ мавриди назар аст.

Дар таърифи иҷтимоӣ аз ҷавонии биологӣ, ҷавонон гурӯҳи хос ва воҳиди иҷтимоии ҷудогонае ҳастанд, ки ҳадафҳо, манфиатҳо ва алоқамандиҳои хосси худро доранд. Дар дини ислом ҷавонӣ муҳимтарин марҳилаи умри инсон аст, марҳилае, ки шахсияти афрод дар он шакл мегирад [40, с. 7].

Муртазо Мутаҳаррӣ ҷавониро ба ду гуна таъриф мекунад. Дар таърифи аввал ҷавон шахсиятест дорои синни муайян, ҳолати рӯҳӣ, равонӣ ва ниёзҳои махсус. Дар таърифи дувум ҷавон касест, ки ба далели таҳсилот, савод ва ошноияш бо андешаҳои нав, фикр ва пурсишҳои тоза дорад ва ҳозир нест монанди дигар афрод бидуни далели ақлӣ ва мантиқӣ ҳама чизро бипазирад. Баъзе вижагиҳои давраи ҷавонӣ ба таври хулоса иборатанд аз: 1) алоқа ва дӯстӣ бо ҳамсолон; 2) алоқа ба муҳити мусоид барои рушди зеҳнӣ; 3) ифтихор ба шахсият; 4) алоқа ба озодии бе ҳадду ҳисор; 5) шиддат ёфтани ғариза (табиат) [94, с. 198].

Таърихи бекорӣ дар ҷаҳон: Барои аксари мо кор беш аз ҳар навъ фаъолияти дигаре вақти моро бештар фаро мегирад. Мо бештар мафҳуми корро ба заҳмат ва машаққат рабт медиҳем, яъне маҷмуи вазоифе, ки мехоҳем онҳоро ба ҳадди ақал анҷом диҳем ва агар мумкин бошад, якбора аз онҳо халос шавем. Аммо кор бартариҳое ҷуз заҳмату машаққат низ дорад, вагарна мардум ҳангоми бекор шудан то ин ҳад эҳсоси саргардонӣ ва изтироб намекарданд.

Кор ҳамеша аҳамияти бузурги иқтисодӣ дорад. Дар ҷомеаи рӯ ба тараққӣ ин низом вобаста ба истеҳсолот саноатӣ будааст. Саноати рӯ ба тараққӣ бо низимҳои истеҳсолии пеш аз рушд, ки асосан, аз кишоварзӣ иборат буд, тафовути бунёдӣ дорад. Дар низомҳои истеҳсолии пеш аз замони рушд аксари мардум ба кишоварзӣ ва чорводорӣ машғул буданд. Аммо дар ҷомеаи рӯ ба тараққӣ фақат қисм каме аз аҳли ҷомеа дар бахши кишоварзӣ кор мекунанд ва ҳатто кори зироат низ саноатӣ шудааст. Кору зиндагии иқтисодӣ ҳамчун бисёре аз паҳлуҳои зиндагии ичтимоии бо дигаргуниҳое фаро гирифта шудааст. Барои баррасии робитаи бекорӣ бо депрессия дар ҷавонон лозим аст дар ибтидо ин масъала равшан шавад, ки аз чӣ замоне бекорӣ ба унвони як масъала ва мушкилоти ичтимоӣ матраҳ шуд.

Қабл аз инқилоби саноатӣ бекорӣ ба унвони як мушкилот чандон шинохта нашуда буд. Дар ҷомеаи кишоварзӣ маъмулан иқтисод босубот ва пойдор буд ва сол то сол тағйири андаке дар он сурат мегирифт.

Баъд аз инқилоби саноатӣ иқтисоди кишварҳои ҷаҳон, ба хусус кишварҳои саноатӣ дар мавқеъҳое бо равнақ ва дар мавқеъҳое бо рукуди иқтисодӣ рӯ ба рӯ мешуд. Рукуди иқтисодӣ, ки асосан пайомади буҳронҳои молӣ аст, ҳамвора бар ҳамаи ҷанбаҳои иқтисодии як ҷомеа ва ба хусус бар вазъияти шуғли он ҷомеа таъсир мегузорад ва сабаби афзоиши бекорӣ мегардад.

Аз муҳимтарин буҳронҳои молие, ки дар ҷаҳон ба вуқуъ пайваст, метавон аз буҳрони молии соли 1930-и мелодӣ ном бурд. Ин буҳрони молӣ, ки ибтидо аз иқтисои Амрико шуруъ шуд, кам - кам иқтисоди кулли ҷаҳонро бо мушкилии бузурге рӯ ба рӯ кард. Осори ин буҳрон дар Амрико, Канада ва Аврупо фарогиртар буд. Пайомадҳои буҳрони молии соли 1930 дар дигар кишварҳо ва ба хусус қитъаи Аврупо бо чанд сол таъхир дар ҳамаи соҳаҳо эҳсос шуд.

Пас аз буҳрони молии соли 1930 аз бекориҳои муҳимми дигар, бекориҳои пурдоманаи соли 1957 ва 1958-и мелодӣ буд. Созмони

байналмилалии кор дар нашрияи ВҶШ нисбат ба бекориҳои ин давра чунин изҳор карда буд: “Аз замони Ҷанги дуюми ҷаҳонӣ ба баъд бекориҳои ошкор дар охирҳои соли 1957 аз пурдоманатарин бекориҳое буд, ки 22 кишварро аз 44 кишваре, ки бекорӣ дар онҳо мавриди баррасӣ мешуд, фаро гирифт ва нишондиҳандаи шадиди бекорӣ дар он кишварҳо буд” [135, с. 203].

Шиддатёбии бекорӣ байни афрод сабаби тазоҳурот аз сӯйи бекорон мегардид, аз ҷумла дар 13-уми ноябри соли 1887-и мелодӣ як тазоҳуроти мардумӣ дар майдони Трофолга, дар Лондон тавассути бекорон баргузор шуд, ки ин тазоҳурот ба даргириҳои байни мардум ва неруҳои амниятӣ ва дар ниҳоят ба марги яке аз тазоҳуротгарон анҷом ёфт ва ин рӯйдод таҳти унвони «якшанбеи хунин» маъруф шуд.

Дар фосилаи солҳои 1920 то 1930-и мелодӣ низ маҷмуае аз тазоҳурот дар Лондон шакл гирифт, ки ҳадаф аз онҳо анҷоми иқдомоте тавассути давлат барои коҳиши бекорӣ буд ва муваффақ ҳам шуданд, ки бо эҷоди саноати ҷадиде чун анвои автомобилҳо, ҳавопаймоҳо ва ғайра шумораи бекорон кам гардид. Ҳатто метавон гуфт дар пайи ин чунин тазоҳуроте давлатҳо нишондодҳоеро барои ҳимоят аз бекорон дар назар гирифтанд. Яке аз нишондодҳои аслӣ барои коҳиши фишорҳои бекорӣ, бимаи (суғуртаи) бекорӣ буд.

Аз он ҷо, ки яке аз пайомадҳои буҳрони иқтисодӣ шиддатёбии бекорӣ аст ва густариши бекорӣ дар навбати худ осебҳои фардӣ ва иҷтиморо ба бор меорад, дар пайи ин буҳрони молӣ, илова бар давлатмардон таваҷҷуҳи ҷомеашиносон ва равоншиносон низ ба мушкилии бекорӣ равона шуд.

Шаҳрвандони Афғонистон (шумораи ками коргарон, афроди таҳсилёфта) қабл аз солҳои 1973 ба манзури дарёфти кор ба кишварҳои ҳамсоя, ба кишварҳои пешрафтаи ҷаҳон, ки бештарашон давраҳои фарогирии донишро дар он ҷо сипарӣ карда буданд, муҳоҷират намуда, ба осонӣ шуғли мавриди назарашонро ба даст меоваранд. Баъд аз

тағйири режими салтанатӣ дар соли 1973 гурӯҳе аз равшанфикрон, ба хусус, тарафдорон ва вобастагони низоми салтанатӣ ба Амрико ва Аврупо муҳоҷират карданд, ки ин муҳоҷирон аз қишрҳо ва табақаҳои мухталифи ҷомеа буданд ва аз охирҳои соли 1970 ба ин сӯ муҳоҷирати васеъи афғонҳо асосан, ба кишварҳои ҳамсоя (Эрон, Покистон) ва ҳамчунон дигар кишварҳо вуҷуд доштааст. Дар қисмати муҳоҷирати байналмилал рақамҳои мавҷуд нишон медиҳанд, ки ба тартиб 46 то 76 дарсад муҳоҷироне, ки ба кишвар бармегарданд ва ё муҳоҷироне ки ба хориҷ аз кишвар мераванд, аз сарҳадот убур кардаанд. Бештарин муҳоҷиратҳо ба самти Эрон буда, дар ҳоле ки 87% ин муҳоҷиратҳо ба самти кишварҳои хориҷ будааст. Бар асоси маълумоти Вазорати авдати (баргардонии) муҳоҷирин, муҳоҷират комилан як падидаи мардона аст [81, с. 36-37].

Дар ҳоле ки дар кишварҳои дигар давлат ва органҳои дахлдор талош менамоянд, ки шароитеро фароҳам намоянд, то аз як тараф, бо саҳми неруҳо заминаҳои рушду инкишофи иқтисодӣ ва иҷтимоӣ фароҳам гардад ва аз ҷониби дигар, имконоти аёдати оилаҳо ва афродро муҳайё созад. Табииаст, ки бо рушди ҷомеа, ки бо гузашти замон ба вуҷуд меояд, ҷомеаи фаъол ҳам афзоиш меёбад, биноан ниёз эҳсос мегардад, то мутаносиб ба он заминаҳои корёбӣ ва масруфиятҳои солим барои неруи кори изофӣ фароҳам гардад, дар ғайри он ҳар гоҳ иртиботи мантиқӣ миёни рушди неруи кор ва эҷоди шуғлҳо дар иқтисод таъмин шуда натавонад, ин амр боиси эҷод ва афзоиши бекорӣ шуда, имконоти рушди муътадили иқтисодро ба хатар ва буҳрон меандозад. Аз ин лиҳоз, давлат бояд бо диққати тамом барномаҳо ва нақшаҳои коҳиши бекориро дубора таҷдиди назар намояд. Набудани нақшаҳои мушаххас ва дурнамоии давлат дар арсаи кору корёбӣ нақши худро доштааст. Роҳандозии хусусисозӣ ва иҷорадиҳии мулкиятҳо ва уҳдадориҳову масъулиятҳои давлатӣ боиси бекории ҳазорон коргару корманди давлатӣ шудааст. Дар аксари нақшаву барномаҳои сохтмонӣ, амниятӣ ва

истеҳсолӣ сектори хусусӣ ва онҳое, ки аз тарафи давлат ба сектори хусусӣ равона шуда буданд, коргарон ва мутахассисони хориҷӣ ба кор ҷалб карда шуданд. Ҳамчунин аз асари сиёсатҳо ва барномаҳои чандгонаӣ ва гуногуни давлатӣ дар заминаи пардохти музду маош, бекории махфӣ дар идораҳои давлатӣ ба сатҳи баланди расидааст. Набудани чораву тадбирҳои лозим, ба хусус, сиёсатҳои иқтисодии дарҳои бози давлат таҳти унвони бозори озод дар Афғонистон бекориро ба як мушкилии шадид мубаддал сохт, зеро сиёсати дарҳои бози кишвар заминаҳои онро муҳайё намуд, то бозорҳои масрафи кишвар аз маҳсулоти тавлидшуда дар кишварҳои хориҷӣ пур гардад, он ҳам маҳсулоте, ки дар кишвар қаблан истеҳсол мешуд ва ё акнун ба истеҳсоли он оғоз карда буданд. Ба ин тартиб, саноати навпо ва заифи кишвар натавонист ба фишори чунин шароит ва мавҷудияти сиёсати думпингӣ (қимматшиканӣ, арзонфурӯшӣ) тоб биёрад ва ин боис гардид, ки кишварҳои ҳамсоя бо тавлидоти он рақобат намоянд ва дар дар натиҷа теъдоди зиёде аз саноаткорон ва ташабускорони мо муфлис шуда, коргарону кормандони онҳо бекор шуданд [38, с. 27-28].

Бекорӣ хамчун мушкилоти глобалӣ. Дар асоси қоидаиҳои Ташкилоти байналмилалии меҳднат (ТБМ) ба бекорон шахсоне дохил мешаванд, ки аз кор таъмин нестанд, дар як давраи муайян фаъолона кор карда метавонанд ва тайёранд ба кор шуруъ намоянд.

Мушкилоти пурра истифода нагардидани кувваи корӣ хусусияти глобалӣ пайдо намуд. Таҷрибаи даҳсолаҳои гузашта нишон медихад, ки бекорӣ хусусияти доимиро гирифтааст. Дар давраи баландравии иқтисодиёт (соли 1999) дар давлатҳои Иттиҳоди Аврупо қариб 50% бекорон дар давраи то 1 сол барои худ кор намеёфтанд, дар Австралия ва Америкаи Шимолӣ 15% бекор дар ин муддат ҷойи кор пайдо карда наметавонанд. Бо кор таъмин намудани коргарони тахассуси пастдошта

бисёр мураккаб, ҳиссаи бекорон дар ин қисми аҳолӣ нисбат ба ҳиссаи миёнаи бекорон 1,5 -2 маротиба зиёдтар мебошад.

Бекорӣ бисёр масъалаи муҳим мебошад, чунки мушкилоти иқтисодию иҷтимоию технологиро ба амал меорад. Вай ба кам гаштани маҳсулоти умумии дохилӣ (МУД) ва аз ин ҳисоб даромади миллӣ сабабгор мешавад, ва ҷустуҷӯ и роҳҳои алтернативии дастгирии моддиро аз тарафи давлат тақозо менамояд. Дар соҳаи иҷтимоиёт нобаробариро дар ҷамъият ба вуҷуд меоварад. Зарурияти бо кор таъмин будани аҳолӣ дар Низомномаи СММ, хамчун яке аз мақсадҳои муҳимми ҳукуматҳо-давлатҳои аъзои СММ муайян гардидааст. Ҳалли мушкилоти бекоронро аз кор таъминнамоӣ водор месозад, ки дар сатҳи байналмилалӣ сиёсати микроиқтисодӣ (дар соҳаҳои истеҳсолии заҳматталаб) пеш бурда шавад [48, с. 51-52].

Назарияҳои марбут бо кор ва бекорӣ. Назарияҳои иқтисодӣ: Баҳс дар мавзуи таъмини шуғл ва эҷоди кор аз қадимулайём вуҷуд доштааст. Дахолати давлатҳо низ дар ин замина барои мубориза бо бекорӣ ва ҷилавгирӣ аз осори номатлуб ва зарарҳои он аз замонҳои пешин мавриди амал қарор доштааст. Пайдоиши коргоҳҳо, эҷоди бандарҳо, сохтмонҳо, роҳи оҳан ва ғайра дар воқеъ икдоми давлатҳоро барои ба кор ҷалб кардани туддаҳои бекор нишон медиҳад. Мисолҳое ки Кинз – донишманди англис дар бораи сохтмони аҳроми сегона ва истихроҷи маъданҳо дар Мисри бостон, ё бинои калисоҳои бузург дар асрҳои миёна ва фаъолиятҳое, ки дар садаи 19 барои кандани замин ба умеди ёфтани маъдани тило овардааст, машҳуранд ва таваҷҷуҳи зеҳнҳоро дар тули таърих ба бекорон баён медоранд.

Дар идома ба ихтисор ба баррасии чанд назарияи муҳим дар заминаи шуғлдорӣ ва бекорӣ мепардозем:

Назарияи классикии илми иқтисод. Аввалин таҳлилҳои систематикӣ барои шарҳ додани муносибатҳои иқтисодии байни

падидаҳо ҳодисаҳоро мутафаккирон ва назариячиёни мактаби классикӣ (Адам Смит ва Дэвид Рикардо) пешниҳод кардаанд. Маҷмуи омилҳои афзоиши аҳолӣ, васеъ шудани доираи бозор, тақсимоти меҳнат ва ихтисос, ҷамъшавии сармоя, пешрафти техникӣ, афзоиши маҳсулнокӣ ва савдои озод ба назари онҳо аз омилҳои асосии афзоиш ва рушд буданд. Ба ин назар, ҳукумат бояд камтарин дахолат ба умури иқтисодӣ дошта бошад [172, с. 88]. Мувофиқи ин назария дар сурати набудани дахолати комили давлат дар умури иқтисодӣ, эътидолу тавозуни иқтисодӣ дар ҷомеа дар ҳадди шуғлдории комил ба вуҷуд меояд. Ҳадди шуғлдории комил ҳаддест, ки кулли омилҳои истеҳсолӣ, яъне корфармо, коргар, сармоя ва маводи аввалияи мавҷуд дар ҷомеа битавонанд мавриди истифода қарор бигиранд.

Донишмандони пешин муътақид буданд, ки дар ҳадди шуғлдории комил (D- иштиғоли комили унсурҳои кор ва сармоя) тавассути ду омил; яке нархи баҳра ки танзимкунандаи ҳаҷми сармоя аст ва дигаре андозаи музд, ки танзимкунандаи ҷомеаи коргар аст, тағйироти истеҳсол ба таври табиӣ бо тағйироти ҷомеаи коргар ва ҳаҷми сармояи мавҷуд дар ҷомеа мутаносиб мешавад ва эътидоли иқтисодӣ ба таври худ ба худ дар вазъи шуғлдории комили омилҳои истеҳсолӣ барқарор мешавад ва ниёзе барои дахолат ба рушди давлат нест [124, с. 10].

Аз нигоҳи назарияи шуғл классикон бозори меҳнатро рақобатпазир ва иқтисодиётро бо шуғли пурра медонанд ва ба ақидаи онҳо бекориро танҳо бо маоши баланд асоснок мекунад [141, с. 7-8]. Ба ақидаи иқтисодшиносони классикӣ шуғл танҳо ба ҳаҷми сармоя вобаста аст ва ҳеҷ омили дигар мизони онро тағйир дода наметавонад.

Мувофиқи қонуни бозорҳои фурӯш, пайдоиши мошин дар раванди истеҳсолот боиси бекории баъзе коргарон мегардад, аммо дар айни замон қувваҳо барои дубора ба кор ҷалб кардани коргарони зикршуда истифода мешаванд.

Аз нуқтаи назари Леонард Симонде Сисмондӣ, такмили техникӣ ҳатман боиси коҳиши нарх ва афзоиши талабот ва дубора ба кор гирифтани коргарони бекор намегардад ва коҳиши нарх ҳеҷ гоҳ ба шумораи коргарони бекор мутаносиб нест. Рикардо чунин мешуморад, ки ба вуҷуд омадани мошин хангоми истеҳсоли мол боиси кам шудани ҷалби қувва мегардад [135, с. 23-27].

Ба андешаи Карл Маркс, "тағйироти нисбии се омили зичии сармоя, сатҳи нисбии музди меҳнат ва ҳаҷми шуғл боиси шуғли пурра ё шиддат ёфтани бекорӣ мегардад" [148, с. 190].

Ӯ ҳамчунин бар ин назар аст, ки ҳаракати нави саноатӣ дар таҳаввулоти пайваста қарор дорад, ки мунтазам як қисми қувваи кориро ба аҳолии зиёдатии синфи коргар ё неруи захиравии саноатӣ табдил медиҳад [135, с. 28].

Ба гуфтаи Уолтер Галенсон, "сабаби асосии бекорӣ дар кишварҳои рӯ ба тараққӣ он аст, ки замин наметавонад аҳолии доимо афзояндаро бо кор таъмин кунад ва эҳтимоли зиёд вуҷуд дорад, ки автоматикунонӣ дар ояндаи наздик боиси коҳиши мутлақи шуғл дар соҳаҳои истеҳсолӣ шавад" [134,с. 220].

Илова бар ин, новобаста аз он ки саноатҳои хурди истеҳсолӣ ва ҳунарҳои мардумӣ барои истифодаи васеъи неруи инсонӣ омодаанд, ин стратегия бо мушкилоти рақобат дар бозори фурӯш рӯбарӯ аст.

Ба ақидаи Артур Люис, Фей ва Ранис иқтисодиёти сусттараққикарда аз ду қисм иборат аст: қисми кишоварзӣ (ё қисми рӯзгор), ки бо меҳнати зиёдатӣ тавсиф мешавад ва қисми саноатӣ (ё қисми муосир), ки дар он қувваи корӣ тадриҷан интиқол дода мешавад.Он чизе, ки дар маркази таваҷҷуҳи модел қарор дорад, ҳам раванди ин интиқол ва ҳам афзоиши шуғл дар бахши муосир аст, аммо интиқол ва афзоиши неруи корӣ дар бахши муосир бо як оҳанге аз рӯйи миқдори ҷамъоварии сармоя дар саноат сурат мегирад. Суръати

ҷамъшавии сармоя дар саноат ва дар навбати худ, аз тарафи бозори фоида, нисбат ба музди кор, бо чунин тахмине, ки сармоядорон ҳамаи маблағҳои зиёдатиро аз нав ба гардиш мегузоранд, муайян карда мешавад.

Сатҳи музди меҳнат дар бахши саноат дар модели аслии Люис доимӣ ҳисобида мешавад ва он ҳамчун таносуби доимии сатҳи зиндагӣ дар бахши анъанавӣ ба ҳисоб меравад. Бо пешрафти интиқоли қувваи корӣ, бекорӣ ё бекорӣ дар деҳот бо афзоиши шуғл дар бахши муосири саноатӣ коҳиш меёбад [109, с. 7-9]. Акаус, Блаваг ва Вудхолл дар таҳлили бекорӣ дар мамлакатҳои рӯ ба инкишоф натиҷаҳои нобаробарии нархҳои омилҳоро бо истифодабарии захираҳо ва тақсимоти онҳо, бахусус, барои шуғл таъкид кардаанд. Ин тарзи таҳлили шуғл бештар ҷузъӣ буда, онҳ танҳо ба номутавозунии нархҳои омилҳо нисбат ба вазифаҳои бозори меҳнат таваҷҷуҳи зиёд медиҳад ва ба таври ғайриқонунӣ фарз мекунанд, ки боқимондаи иқтисод дар асоси фарзияҳои неоклассикӣ амал мекунад [123, с. 15].

Усули иқтисодии Кинз. Дар соли 1936 Ҷон Минорд Кинз бо интишори китоби «Назарияи умумии иштиғол, баҳра ва пул» заминаро барои таҳаввули фикрии амиқ ва асосӣ аз лиҳози шинохтани зарурати рушд ва дахолати мустақим ва ғайримустақими давлат дар умури иқтисодӣ фароҳам кард. Дар ин маврид Кенз аз ақоиди худ натиҷа мегирад, ки иқтисоди сармоядории кунунӣ бо камбуди решадор ва пуртаъсир рӯ ба рӯ аст, зеро хароҷоти масрафӣ, умуман, аз хароҷоти масрафии хусусӣ ва хароҷоти давлатӣ барои ҷазби пурраи тавлидоти имконпазир кофӣ намебошад ва вақте ки корфармоён бо ихтиёри худ таносуби ҳаҷми кор ва теъдоди афроди корҷӯйро риоя намекунанд, дар натиҷа бекории ғайрииродӣ ба таври доимӣ вуҷуд хоҳад дошт.

Барои ташкили кор дар доираи талаботи зарурӣ, ҳарчанд ки мавҷуд будани қонунҳои ҳадди ақали дастмузд ва тағйироти қонуни

дастмузд мувофиқи тағйироти нархҳо метавонад хароҷоти, иловагиро ба бор орад, вале чун дар як ҷомеа тамоил ба хароҷот маъмулан собит аст ва дарсади афзоиши масраф аз дарсади афзоиши даромад заифтар аст, бояд барои ташкили талаботи изофӣ тавассути афзоиши манбаи сармоягузорӣ иқдом кард. Дар ин роҳ Кенз ташвиқи сармоягузорӣ хусусиро тавассути имкониятҳо эътибор ва паст кардани нархи фоида тавсия менамояд [152, с. 193].

Аз нуқтаи назари Кейнс, мавҷудияти монополияҳо боиси номукаммал шудани бозори меҳнат мегардад ва аз ин рӯ, дахолати давлат ба иқтисодиётро ҳатмӣ медонанд ва бекориро ба назари онҳо бекории иҷборӣ мешуморанд. Тарафдорони назарияи шуғли классикони нав аз ҷумлаи аввалин гурӯҳҳое буданд, ки интизориҳои оқилонаро ба вуҷуд овардаанд ва боварӣ доранд, ки иттилооти бозори меҳнат пурра нест ва бекории ихтиёрӣ (дар доираи сатҳи табиии бекорӣ) ва бекории фриксионӣ вуҷуд дорад. Неокейнсианиён чунин меҳисобанд, ки бекории маҷбурӣ аз сабаби мавҷудияти мушкилот дар коҳиши нархҳо ва музди меҳнат вуҷуд дорад [141, с. 9-27].

Доктор Ғ.А. Тавассулӣ бар ин бовар аст, ки бекории мавҷуд комилан ба вазъи иқтисодӣ ва таҳаввулоти даҳсолаи ахир марбут нест; Баръакс, як қисми он натиҷаи вазъи асосии иқтисод ва сохтори умумии он мебошад [148, с. 73].

Бархе бар ин боваранд, ки бо амалисозии банақшагирӣ рушд ба пайдо мешавад ва нишонаи он ободӣ ва аз байн рафтани бекорӣ ва ғайра хоҳад буд.

Дар кишварҳои ҷаҳони сеюм тамоили рушд бо фароҳам овардани ҷойҳои корӣ ҳамроҳ нест ва омилҳое ба мисли сохтори иқтисодию иҷтимоӣ, тарзи банақшагирӣ ва татбиқи онҳо, муҳимтарин манбаи тафовути даромад ва сатҳи зиндагӣ дар шаҳрҳо ва деҳот муҳим тарин дониста мешаванд [82, с. 6].

Таваҷҷуҳ ба бахшҳои иқтидори баланди иқтисодӣ бо мақсади фароҳам овардани ҷойҳои корӣ роҳи ҳалли раҳоӣ аз бекорӣ мебошад. Муроҷиат кардан ва диққат додан ба бахшҳои иқтисодиёт, ки қобилияти ба вуҷуд овардани дараҷаи баланди шуғл доранд, калиди асосии ҳалли муаммои шуғл мебошад.

Таваҷҷуҳ ба сохтмони манзил ва лоиҳаҳои сохтмон, саноати технологияҳои иттилоотӣ, саноати автомобилӣ, сайёҳӣ ва табиатшиносӣ, рушди паймонкориҳои умумӣ ва энергетика аз ҷумлаи муҳимтарин бахшҳо мебошанд.

Агар ба таълимоти мактабҳои гуногуни иқтисодӣ дар бораи музди меҳнат назар афканем, классикхо чунин мешуморанд, ки дар ҷамъият қувваи корӣ ҳар қадар зиёд бошад, музди меҳнат ҳамон қадар кам мешавад. Онҳо изҳор доштанд, ки музди меҳнат дар муддати тӯлонӣ дар сатҳи ҳадди ақали зиндагӣ доимӣ боқӣ мемонад, аммо дар муддати кӯтоҳ, агар музди меҳнати бозор аз музди зикршуда зиёдтар бошад, таблиғи меҳнат зиёд мешавад. Аммо тафовути куллии нуктаи назари Маркс аз назарияи иқтисоди классикӣ дар он аст, ки сухан дар бораи музди кор меравад. Мувофиқи ақидаи Маркс, дараҷаи музди кор дар системаи сармоядорӣ дар ояндаи дур сатҳи камтарини иқтисодӣ муқаррар карда шудааст ва нуктаи муҳимми ақидаи Карл Маркс баррасии қувваи коргарӣ ва нақши коргар дар офаридани арзиш мебошад. Маркс тамоми арзиши офаридашударо ба қувваи корӣ нисбат медиҳад ва ба сармоя саҳм намегузорад, зеро вай сармояро ғайр аз меҳнати кристаллшуда (забтшуда) чизе намедонад, ки дар давраҳои гузашта иҷро шудааст.

Анвоъи бекорӣ. Бекорӣ бо назардошти омилҳои он анвоъи мухталиф дорад, ки ба таври мухтасар баъзе аз онҳоро зикр мекунем:

Бекории иродӣ: Ба таври умумӣ бекорӣ ба ду навъ: бекории иродӣ ва бекории ғайриирoдӣ тақсим мешавад.

Бекории иродӣ афродеро фаро мегирад, ки барои онҳо коре вуҷуд дорад, вале ба умеде, ки дар оянда битавонанд шуғли беҳтаре пайдо кунанд, шуғли мавҷудро интихоб намекунанд. Барои мисол, як коргар ҳамеша мехоҳад, то коре пайдо кунад, ки маоши беҳтар дошта бошад, аммо агар маоши корҳои мавсиме фаслӣ барои вай ба ҳадде набошад, ки заминаи бартарии як корро бо кори дигар барои вай эҷод намояд, дар чунин вазъият фард ба таври иродӣ бекор аст ва амалан худ яке аз шуғлҳои мавҷудро интихоб накардааст. Бекории фаслӣ ва бекории истикокӣ-бархурдӣ ду шакли муҳимми бекории адворӣ-навбатӣ, даврaӣ маҳсуб мешавад.

Бекории мавсимӣ. Бекории мавсимӣ, бекориест, ки ба далели коҳиши ҳаҷми фаъолият дар як фасли хос иттифоқ меафтад. Ин навъи бекорӣ шабеҳи бекории даврaӣ аст, аммо як тафовути муҳим дорад. Онро танзим ва пешбинӣ кардан мумкин аст. Барои намуна, касоне, ки ба фаъолияти боғбонӣ ва зироат ва баъзе шуғлҳо дар фасли гармо машғул ҳастанд, дар фасли сармо бекор мемонанд. Замоне ки як коргар шуғлеро интихоб мекунад ва медонад, ки дар муддати хос қобили анҷом аст ва дар фасли дигар бекор хоҳад шуд. Агар ӯ корро бо хоҳиши худ интихоб карда бошад, тибқи тақсимбандии анвоъи бекорӣ, мудати бекории вай дар фасли бекорӣ аз навъи бекории иродӣ маҳсуб мешавад.

Бекории истикокӣ-бархурдӣ. Бекории истикокӣ марбут ба ҳолатест, ки иттилоот дар бозор комил набошад. Дар шароите барои тамоми корҷӯён мумкин аст кор вуҷуд дошта бошад, аммо ба далели камбудии иттилоот корҷӯён аз он бехабаранд ва ба он дастрасӣ надоранд.

Коргарон дар ҷустуҷӯйи кор ва корфармоён ба дунболи коргар ҳастанд, бо гузашти замон иттилооти ҳар ду тараф афзоиш меёбад. Дар замоне, ки иттилооти ду тараф комил нашудааст, истихдоме (корфармоӣ, ба кор гирифтан) анҷом намешавад ва ба иборате ба далели сарфи вақт барои ҷустуҷӯйи корфармоии муносиб ин бекорӣ ба вуҷуд меояд. Ин як

воқеият аст, ки дар муддати кутоҳ фарде наметавонад зуд соҳиби кор шавад шавад ва дар ин муддат бекор мемонад.

Мавридҳои дигаре дар бекории истикокӣ-бархурдӣ вуҷуд доранд ва он марбут ба интиқоли коргарон байни шуғлҳо аст. Дар чунин ҳолат агар коргарон эҳсос кунанд, ки дар коргоҳи дигаре дастмузди болотаре ба онҳо пардохт мешавад, мумкин аст шуғли феълии худро раҳо намуда, ба дунболи шуғли нав бираванд. Бекории фард дар ҳудуди фосилаи байни раҳо кардани шуғли пештара ва ба даст овардани кори нав, навъи бекории истикокӣ-бархурдӣ аст ва чун фард ба таври иродӣ дар ин муддате бекор шудааст, бекории вай навъи бекории иродӣ маҳсуб мешавад.

Ба ҳолати бекории истикокӣ-бархурдӣ-рақобатӣ талабот, теъдоди шуғлҳои холӣ ва теъдоди когарони бекор таъсири зиёд мерасонад. Бекории истикокӣ вобаста ба он ки теъдоди шуғлҳои холӣ баробари теъдоди талабгорони он аст,аз дигар анвои бекориҳо фарқ мекунад [98, с. 97].

Бекории ғайрииродӣ: Бекории ғайрииродӣ ҳолатест, ки фард тавоноии анҷоми корро дорад ва ҳамчунин майлу рағбат барои анҷоми кор низ дар вуҷуди ӯ ҳаст, аммо дар ҷомеа шуғле барои вай вуҷуд надорад.

Байни бекории иродӣ ва бекории ғайрииродӣ фосилаи каме вуҷуд дорад. Бинобар ин, агар дар ҷомеа шуғли муносибе барои як муҳандиси механик вуҷуд дошта бошад ва муҳандис аз уҳдаи иҷрои он метавонад бароящу лекин ба он машғул намешавад, дар зумраи бекорони иродӣ қарор мегирад, вале агар шуғли номуносибе бо вазъият ва тахассуси худ интихоб кунад, агарчи зоҳиран бекор нест, аммо амалан бекор маҳсуб мешавад ва бекории вай як навъ бекории пинҳон аст, чаро ки аз тамоми тавон ва тахассуси шахсии ӯ дар тавлиди маҳсулот ва хадамот истифода намешавад. Бекории даврӣ, навбатӣ ва бекории сохторӣ ду шакли муҳимми бекории ғайрииродӣ маҳсуб мешаванд.

Бекории адворӣ (даврӣ). Аввалин ва муҳимтарин шакли бекориҳо бекории адворӣ аст. Бекории адворӣ навъи бекориест, ки ба далели коҳиши сатҳ ва ҳаҷми фаъолиятҳои иқтисодӣ ва ба ҳам хӯрдани механизмҳои танзимкунандаи иқтисод ба вуҷуд меояд. Иқтисод дар масири худ бо нишебу фарозиҳои зиёде аз лиҳози равнақ ё касодии фаъолият рӯ ба рӯ аст. Дар ҷараёни буҳрони иқтисодӣ истеҳсоли миллӣ коҳиш меёбад, ки маҳсули ин коҳиш, коҳиши ҳаҷми фаъолияти бунгоҳҳои истеҳсолӣ аст ва аз ин лиҳоз талаботи корфармоён барои неруи кор коҳиш меёбад, чун коргарон бидуни ирода бекор мешаванд, ин бекории адвории фард дар зумраи бекории ғайриихтиёрӣ қарор мегирад [35, с. 198].

Бекории сохторӣ. Ин бекорӣ намоёнтарин намунаи бекории ғайриихтиёрӣ аст. Бекории сохторӣ ба далели тағйир дар шакли маҳорат ва технологияи истеҳсоли маҳсулот ва хадамот ба вуҷуд меояд.

Ба ибораи ба далели тағйир дар сохторҳои иқтисодӣ бекории сохторӣ ба вуҷуд меояд ва ё ба таври дигар, сохтор вобаста ба талабот барои неруи кор тағйир мейбад. Барои мисол, агар системаи як ширкат ё корхона компютерӣ шавад, танҳо касоне, ки давраҳои лозимро тай намудаанд ё тай кунанд, метавонанд ба кор машғул шаванд.

Ба гунаи дигар метавон баён дошт, ки бекории сохторӣ дар бозорҳое ба вуҷуд меояд, ки онҳо барои шуғлҳои вижа бо маҳорати хос ташкил шуда бошанд, ки рақобат байни муносибатҳои корӣ ва коргарон дар чунин бозорҳо вуҷуд дошта бошанд ва монеаҳои иртиботи байни коргарон ва муносибатҳои корӣ ба гунае бошад, ки дар муддати кутоҳ ва ҳатто дар мавридҳое низ дар муддати дароз бартараф нагарданд.

Бинобар ин, ҳатто дар шароити муътадил ҳам мумкин аст бекории бисёре ҳамзамон бо фурсатҳои шуғлии фаровон вуҷуд дошта бошад.

Бекории сохторӣ мумкин аст ба чанд далел сурат бигирад. Масалан, давлатҳо бо таваҷҷуҳ бо қонуни ҳадди ақали маош, ҳаҷми маош болотар аз ҳадди эътидол таъйин кунанд, ки ҳолатҳои умумии

тағйиротро дар таркиби неруи кор баррасӣ намояд. Ҳамчунин интиқоли неруи кор байни минтақаҳои мухталиф метавонад заминаҳои пайдоиши бекории сохториро фароҳам созад [136, с. 54].

Бекории технологӣ. Тараққиёти технологӣ дар ҷомеаҳои пешрафта истилоҳи шинохташудаест ва дар фарҳанги иқтисодии кишварҳои мазкур ҷой гирифтааст ва имрӯз қисмате аз бекориҳои маъмулро бидуни шакку шубҳа ба он нисбат медиҳанд.

Ин бекорӣ имконоти корёбии афродро паст намуда, ҷазби навбатии бекоронро ба фаъолиятҳои саноатӣ ба мушкилот рӯ ба рӯ менамояд. Масъала ин аст, ки то кадом андоза даъвоҳои қаблан зикршуда воқеият доранд, оё дуруст аст коргароне, ки дар асари истифода аз мошинҳои комилтар бекор мегарданд, барои ҳамеша эҳтимоли шуғли худро дар саноатҳои марбута аз даст медиҳанд [138, с. 43].

Тағйирот ва тараққиёти фанниро усулан, ба се даста тақсим менамоянд:

А) тағйироте, ки муҷиби пайдоиши васоити ҷадиди истеҳсол мегарданд;

Б) тағйироте ки сабаби тавлиди маҳсулоти ҷадид мегарданд;

В) тағйироте ки ҳам васоити ҷадиди истеҳсол мегарданд ва ҳам истеҳсоли маҳсулоти навро таъмин мекунанд. Дар ин баҳс таваҷҷуҳ бештар ба он тағйироти фаннӣ дода мешавад, ки ба ҳар сурат сабаби камшавии шуғлҳо гардида, теъдоди коргаронро мувофиқи воҳиди истеҳсол поён меоварад ва дар натиҷа боиси афзоиши бекории ғайрииродӣ мегардад.

Яке аз роҳҳои мубориза бо тағйироти фаннӣ интиқоли коргарони бекор ба дигар шуғлҳои ҳамон коргоҳ аст ва маъмулан ин интиқол ба қисматҳое сурат мегирад, ки таҳти таъсири тағйирот қарор нагирифтаанд. Коргоҳе, ки маъмулан аз тараққиёти фанӣ истифода мебарад, он чунон коргоҳест, ки бо камбудии коргар рӯ ба рӯ аст ва

ҳамчунин ин қабил корхонаҳо, коргоҳҳое ҳастанд, ки бо вусъат ва гуногунӣ доштан, метавонанд дар қисматҳои мухталиф коргарони бекоршуда аз дигар қисматҳоро ҷо диҳанд [135, с. 251].

Иллату омилҳои бекорӣ: Дар маҷмуъ, бекорӣ дар натиҷаи афзоиши пешниҳоди қувваи корӣ ё кам шудани талабот ба қувваи корӣ ба вуҷуд меояд, аз ин рӯ ҳар омиле, ки пешниҳоди қувваи кориро зиёд мекунад ё талаботро ба қувваи корӣ кам мекунад, метавонад боиси бекорӣ гардад. Бинобар ин, ҳар омиле ки боиси афзоиши талабот ба неруи корӣ ва ё коҳиши он гардад, метавонад бекориро эҷод кунад ё афзоиш диҳад. Коҳиши талаботи куллӣ метавонад пешбинии вазъи бади бозор, коҳиши боварии харидор ва ё коҳиши хароҷоти давлат бошад. Ин коҳиш ба тадриҷ истеҳсолкунандагонро ба коҳиши талабот барои кор моил мекунад ва аз таъсири он мувозинати байни истифода ва талабот барҳам хӯрда, боиси харобу вайрон шудани ҷазби неруи корӣ мешавад, ки дар натиҷа бекориро афзоиш медиҳад, аммо агар ҳамзамон истифода ва талабот ба корӣ афзоиш ё коҳиш ёбад, вазъи бекорӣ тағйироти назаррас рӯ ба рӯ намегардад. Омилҳое монанди афзоиши ҷомеа, кутоҳ шудани муҳлати таҳсил, афзоиши Баланд бардоштани сатҳи иштироки занон (ба хусус дар кишварҳои рӯ ба инкишоф), вуруди зудҳангоми неруи корӣ ба бозори кор ва муҳоҷирати неруи корӣ ба дохили кишвар боиси афзоиши талабот ба неруи корӣ шуда метавонад, дар ҳоле ки коҳиши истифода аз технологияи сармоябар, коҳиши сармоягузорӣ, буҳронҳо ва ҳодисаҳое, ки дар натиҷаи онҳо фаъолиятҳои иқтисодӣ маҳдуд ва коҳиш ёбад, заминаҳои коҳиши талабот барои неруи кориро ба миён оварда, бекориро шиддат мебахшад.

Барои фард аз даст додани шуғл ба маънои он аст, ки фард ба сурати иҷборӣ аз кор барканор ё ихроҷ шавад. Дар ин замина бояд тадбирҳои зарурӣ барои эҷоди фурсатҳо ва имконоти шуғлзо андешида шаванд [34, с. 170].

Омилҳои иқтисодии бекорӣ.

- **Камии сармоя:** чун сармоя яе аз омилҳои муҳимми истеҳсолот аст, аз ин рӯ, маҳалли кор ба мавҷудияти сармоя иртибот дошта, маҳдуд будани сармоя боиси корфармоии ноқис ё бекорӣ мегардад.

Дар мамолики ақибмонда ва рӯ ба инкишоф аксаран бекорӣ дар заминаи камии сармоя ба вуҷуд меояд. Чун дар ин гуна мамолик бозгашти афрод кам аст, аз ин рӯ, пас, андоза, ки боиси сармоягузорӣ шавад, низ маҳдуд мебошад. Ҳамчунон дар кишварҳои ҷаҳони савум аз нигоҳи набудани неруи инсонӣ дар баъзе аз риштаҳои техникӣ ва маслакӣ бекорӣ мавҷуд мебошад, албатта дар риштаҳои ғайритахассусӣ талабот зиёд аст, дар ҳоле ки ба он ниёзе вуҷуд надорад.

-**Маҳдудияти хароҷот:** яке аз иллатҳои дигари бекорӣ маҳдудияти хароҷот мебошад. Ин маҳдудият хоҳ бо сабаби камии талаботи афрод ва хоҳ бо сабаби афзоиши фисади пасандоз аз натиҷа бошад ҳам, аз асари он талабот ба моводи истеҳсолшуда паст гардида, дар натиҷаи он хоҳиши сармоягузорӣ кам мешавад ва ин амр сабаби корфармоии нопурра ё бекорӣ мегардад. Дар ин ҷо вазифаи иқтисоддонони сиёсист, ки як мувозинати маъқулро дар сиёсати молӣ ва пулӣ байни хароҷоти пасандоз ва сармоягузорӣ барқарор созанд, то талаби хидмат пурра таъмин гардад. Бар илова набудани сохтани зербиноҳо, истифодаи нодуруст аз манбаъҳои пулӣ, сиёсат иқтисодии нодурусти давлат ва ғайра аз омилҳои бавуҷудоварандаи бекорӣ ба шумор меравaнд.

-**Омилҳои сиёсӣ.** Набудани ҳокимият ва татбиқи қонунҳо ва ё назорати заифи онҳо барои ҷилавгирӣ аз фаъолиятҳои иқтисодии ғайриқонунӣ ва манфӣ, набудани қонунҳои муассисаҳое ки ҳуқуқи корро барои афроди ҷомеа таъмин намояд ва кафолат диҳад ва ҳам мавҷудияти фасод дар идороти давлатӣ ва ғайра аз омилҳои сиёсии бавуҷудоварандаи бекорӣ мебошанд.

-**Омилҳои иҷтимоӣ.** Сатҳи пасти мавҷудияти таълиму тарбия ва тахассус, афзоиши аҳолӣ, табъиз, пиршавии афрод, ҷинс, нажод, қавм ва ғайра аз ҷумлаи омилҳои муҳимми иҷтимоӣ ҳастанд, ки боиси бекорӣ дар як ҷомеа мегарданд.

Омилҳои бекорӣ дар Афғонистон ба ду гурух- (дохилӣ ва хориҷӣ) тақсим мегарданд:

Авомили дохилии бекорӣ дар Афғонистон.

- афзоиши рӯзафзуни аҳолӣ, набудани шароити кор;
- паст будани сатҳи маҳоратҳои корӣ;
- набудани заминаҳои кор;
- тамаркузи бештари неруи корӣ дар пойтахт ва маркази шаҳрҳои бузурги Афғонистон;
- паст будани музди меҳнат, ба хусус, дар сектори давлатӣ;
- набудани фаъолияти иқтисодӣ дар аксари вилоёти кишвар, бахусус манотиқи ноамн ва дурафтодаи кишвар;
- набудани сиёсатҳои муносиби ниҳодҳои давлатӣ ва дар бештари маворид набудани татбиқи дурусти сиёсатҳо;
- мавҷудияти фасоди идорӣ;
- истифодаи нодурусти кумакҳои байналмилалӣ, ба хусус, дар барномаҳое, ки заминаи эҷоди кор дар он вуҷуд дорад;
- ноқис будан ва набудани дастрасӣ ба маълумот дар мавриди фурсатҳои шуғлӣ барои хоҳишмандони кор;
- коҳиши сармоягузориҳо дар бахшҳои истеҳсолӣ ва хидматӣ бинобар иллатҳои мухталиф;
- ҳоким будани фарҳанги номуносиб дар ҷомеа ва эҷоди маҳдудиятҳо дар баробари шуғли занон;
- ба назар нагирифтани тахассус дар корҷӯйии афрод, ба хусус дар мақомоту мансабҳои баланди давлатӣ;

- кор кардани теъдоде аз афрод бо маоши баланд дар вазифаҳои қаблӣ ва қаноат накардан бо маоши пасттар дар вазифаҳои пешниҳодшуда;

Авомили хориҷии бекорӣ дар Афғонистон.

- вуруди неруи кории хориҷӣ (мутахассис ё ронандагон);

- вуруди неруи кории хориҷӣ (мутахассис ва ё ронандагон бо маҳорати бештар) аз кишварҳои хориҷӣ, ба хусус, кишварҳои ҳамсояи Афғонистон;

- коҳиши сармоягузориҳои хориҷӣ, ба хусус, дар солҳои охир бинобар далелҳои мухталиф;

- коҳиши фаъолиятҳои муассисаҳои байналмилалӣ дар асари наздик шудани соли 2014;

- вуруди амволи хориҷӣ, ки боиси муфлис шудан ва ё касодӣ ва манъ гаштани фаъолиятҳои истеҳсолӣ дар кишвар шудааст [81, с. 8-10].

Чунин ақидаро муаллифи рисола баён кардааст: Афғонистон яке аз кишварҳои ақибмондаи ҷаҳон аст, ки нисфи аҳолиаш фақиру бенавост. Аз ин лиҳоз, мардуми ин сарзамин дар ҳолати осебпазирӣ қарор доранд ва як тағйироти манфии нисбатан хурд метавонад боиси поинтар рафтани зиндагии мардуми камбағалу бенаво гардад. Дар ҳоли ҳозир аксарияти аҳолии Афғонистон камбағалона умр ба сар мебаранд ва аксари онҳо осебпазиранд. Дар баробари дигар омилҳои асосӣ дар ин замина, бекорӣ низ вуҷуд дорад ва бекории нопурра дар мамлакат, ки ба проблемаи васеъ мубаддал гаштааст. Метавон гуфт, ки аз сабабҳои асосии он мавҷуд набудани сектори хусусии фаъол ва динамикӣ мебошад.

Аз як тараф, сатҳи пасти сармоягузорӣ барои роҳандозии лоиҳаҳои бузургу бунёдӣ ва аз тарафи дигар, камтаваҷҷуҳӣ ба рушди саноат ва кишоварзӣ, ки имкони шуғли васеъ фароҳам оварда метавонад, нақши бахши хусусӣ (бахшҳои хусусӣ) дар эҷоди шуғл заиф

аст. Дар давоми даҳсолаи охир сармоягузориҳое бештар ба соҳаҳои хизматрасонӣ ворид карда шудаанд, ки ҷойҳои кории камтар ташкил мекунанд ва ҷойҳои кории таъсисдодашуда асосан, ғайридоимӣ мебошанд. Аз тарафи дигар, омилҳое, аз қабили афзоиши аҳолӣ ва имкониятҳои маҳдуди шуғл (ё аз сабаби маҳдуд будани фаъолияти иқтисодӣ ва ё бо сабаби афзоиши пасти онҳо, ё ҳарду), истифодаи усули нави истифода бурдани технологияи нав ба ҷойи сармоя, таълиму тарбия бо назардошти талаботи ҷомеа, муайян кардани сатҳи музди меҳнат новобаста ба ҳосилнокии меҳнат ва дигар омилҳо боиси тезу тунд шудани бекорӣ дар Афгонистон мегарданд, ки кишоварзӣ манбаи асосии рӯзгори мардум буд. Онҳое, ки ба кишоварзӣ машғуланд, маълумоти расмӣ нагирифтаанд ва қобилияти хондану навиштан надоранд. Ҳамчунин, дар солҳои охир ҳаҷми сармоягузорӣ ба соҳаи кишоварзӣ хеле кам шудааст ва хушксолӣ шиддат меёбад. Дар баробари ин, ҳиссаи ин бахш дар маҷмуи маҳсулоти дохилӣ коҳиш меёбад, бинобар сабаби маҳдуд будани захираҳо, шаҳракҳои хурду деҳот қудрати фароҳам овардани ҷойҳои нави корӣ надоранд, муҳоҷират мушкили бекориро дар шаҳрҳо рӯз то рӯз шадидтар мекунад.

1.2. Намудҳои депрессия ва алоқамандии одамони гирифтори депрессия ба муҳити зист

депрессия халалпазирии зудгузар ё давомнокӣ системаи асаб, ки ба сурати як унсури баданӣ (дарди сар, хастагӣ, беиштиҳоӣ, бехобӣ, қабзият, коҳиш ё болоравии фишори хун ва ғ.) ва як унсури равонӣ (эҳсоси ба поён расидани нерӯ, нотавонӣ, ғамгинӣ ва ғ.) намоён мешавад. Дар воқеъ депрессия маҷмуае аз ҳолатҳои мухталифи руҳӣ ва равонӣ аст, ки аз эҳсоси сабуки малол то сукут ва дурӣ аз фаъолияти рӯзмара зоҳир мешавад. Барои бемории депрессия ҳеҷ иллати қатъӣ ва равшанеро

наметавон тасаввур кард, дар баъзе мавридҳо як зиндагии пур аз стресс метавонад боиси депрессия шавад ва дар баъзе мавридҳои дигар иллат комилан ба шахсияти фард марбут аст. Ба таври умумӣ ба назар мерасад, ки депрессия бидуни як иллати муайяну мушаххас ва ба таври худ ба худӣ рӯй медиҳад [25, с. 11].

Депрессия аз замонҳои бисёр дур дар навиштаҳо ва тавсифҳое аз он чи мо имрӯзҳо вайроншавии хулқӣ мехонем дар бисёре аз осори тибби қадим вуҷуд дорад. Достони «Аҳди таҳқиқ»-и шоҳ Соун ва достони худкушии Ожокс дар «Илиадаи Ҳомер» ҳарду як синдроми депрессияро тавсиф кардаанд, ҳудуди соли 450 қабл аз мелод, Буқрот (Гипократ) истилоҳи «меланхолик»-ро барои тавсифи депрессия равонӣ ба кор бурдааст.

Буқрот (Гипократ) (460-357 пеш аз мелод) пизишки бузурги юнонӣ ки «падари пизишкии ҷадид» номида шудааст, дахолати Худоён ва девҳоро дар эҷоди бемориҳо рад кардааст. Бар асоси назарияи ҷисмонӣ иллати бемориҳои равонӣ парешонӣ дар аъзои мухталифи бадан, ба хусус, мағз аст. Буқрот муътақид буд, ки мағз фармондеҳи бадан аст ва бемориҳои равонӣ марбут ба ихтиллоли равонӣ дар он аст.

Ҳамчунин Буқрот иллати ихтиллолоти равониро набудани эътидоли моддаҳои мизоҷӣ (сафро, савдо, хун, балғам) медонист. Ӯ мағзро муҳимтарин узви бадан ва таъбиркунандаи иттилооот тавсиф мекард ва пеш аз ӯ мисриён қалбро асоси ҳаёти равонӣ ва ҳаяҷонӣ медонистаанд. Буқрот ва пайравонаш ба далели ташхис ва дармони бемориҳои равонӣ шухрати хоссае ёфтаанд. Буқрот таъкид намуд, ки ихтиллолоти равонӣ сабабҳои табиӣ дошта, мисли дигар бемориҳо ба дармон зарурат доранд. Равишҳои дармонии вай истироҳат кардан, ҳаммом гирифтан ва дастури ғизоии хос буд.

Афлотун (429-347 п.м.) масоили марбут ба афроди ошуфтаи равониро, ки муртакиби қатл мешуданд, мавриди баррасӣ қарор дод ва ошкоро изҳор дошт, ки ин афрод масъули ҷиноёти хеш нестанд ва

набояд ба онҳо ба он гуна, ки бо дигар ҷинояткорон рафтор мешавад, рафтор намуд. Ӯ рафтори ҳар фардро натиҷаи дудилагӣ байни далелҳои мантиқӣ ва ҳаяҷон медонист ва бар хилофи касоне, ки иллати рафтори ноҳинҷор (номутаносиб, announcing нописанд)- ро баданӣ медонистанд, бар неруи тафаккур таъкид мекард ва изҳор медошт, ки ин ҳолати шахс танҳо воқеияти ҳақиқии вуҷуди инсон аст. Вай ақида дошт, ки рафтори инсон таҳти нуфуз ва тасаллути ниёзҳо ва ғаризаҳои бадании вай аст.

Арасту (384-322 п.м.) гарчанде шогирди Афлотун буд, вале дар баъзе масъалаҳо ба ӯ пайравӣ намекард ва ақидаи хосси худро дошт. Ӯ бештар ақоиди Букротро пайравӣ мекард дар бораи мизоҷҳои чаҳоргона ақида дошт, ки мизоҷҳои гарм сабаби тамоилоти ошиқона ва сергапӣ мешаванд ва низ унсури такондиҳандаи инсон ба худкушӣ ҳастанд. Ӯ дар бораи далелҳои мантиқӣ ва иттилоот матолиби зиёде навишта, ҳолатҳои ҳаяҷонӣ ва ангезиш, аз қабили тарс, хашм, ҳасодат, нафрат, шуҷоат, шафқатро мавриди таҳлилу баррасӣ қарор дод. Арасту дар бораи лаззат ва алам (ранҷ, азоб, дард) мафҳумҳоеро мавриди истифода қарор дод, ки бо усул ва ақоиди Фрейд ва пайравонаш монанд буд.

Дар ҳудуди 100 сол қабл аз мелод Корнелиус Силсус дар китоби «Demedicina by Alexander lf Trelles» аз сафрои сиёҳ пайдо шудани депрессияро муаррифӣ намуд. Ин истилоҳро пизишкони дигар, аз ҷумла Ҷолинус (Гален) низ ба кор бурдаанд. Ҳамин тавр, кори табибон аз қарни 6 дар асрҳои миёна дар мамлакатҳои исломӣ равнақ дошт. Александр Тароз, Абӯбакри Розӣ ва Ибни Сино аломатҳои молихулиёро ҳамчун нуқсони равонӣ ва бемории мушаххас меҳисобиданд. Баъзе ҳунармандони бузурги замон низ меланхолик будаанд [83, с. 84].

Дар соли 1686 Буна навъе бемории равониро тавсиф намуд ва онро «Lanxholicus Maniacome» номид. Дар соли 1854 Жюл Фалре ҳолатеро тавсиф намуда, онро ҷунуни даврӣ номид. Чунин беморон оҳиста оҳиста ҳолатҳои рафтори депрессияро нишон медиҳанд. Тақрибан, дар ҳамон замон як равонпизишки фаронсавӣ бо номи Жюл Байярже ҷунуни

душаклиро шарҳ дод, ки дар он бемор дучори депрессия амиқе мешавад, ки ба ҳолати тааҷҷуб, ҳайратзадагӣ, хирагӣ, шигифтӣ, оҷизӣ, дармондагӣ афтода ва билохира аз он беҳбуд меёбад [83, с. 99].

Дар соли 1882 Карл Колбам – равонпизишки олмонӣ бо истифода аз истилоҳи «Sycotaimi» девонагӣ, ҷунун ва депрессияро марҳилаҳои мухталифи як беморӣ тавсиф намудааст. Дар чунин вазъият одам ғамгин мешавад, гиря мекунад, аз хӯрокхӯрӣ худдорӣ мекунад, ноумедӣ ва ноумедӣ ҳис мекунад, худро гунаҳкор ва беарзиш меҳисобад, аксар вақт хавотир мешавад, нисбат ба дигарон таваҷҷуҳ надорад ва корашро суст анҷом медиҳад [189, с. 11].

Депрессия аз дидгоҳи равонков (психоанализ):

Зигмунд Фрейд – асосгузори психоанализ ақида дошт, ки фарди мубтало ба депрессия як виҷдон ё фавқулмани танбеҳкунандаи қавӣ дорад. Ӯ бар асоси гуноҳ, ки виҷдон сабаби он мешавад амал мекунад. Пояи аксари фарзияҳои равонковӣ марбут ба депрессия гузоришест, ки Фрейд дар соли 1915 таҳти унвони «Изо» - (сабру шикебоӣ ва як навъ депрессия аст, ки баъд аз сугворӣ ё аз даст додани як азиз (шахси наздик) ба вуҷуд меояд) ва «молихулиё» (калимаи юнонӣ аст ва ба маънои андӯҳ, ғам; навъе депрессия аст, яъне инсон ҳамеша эҳсос мекунад, ки зиндагӣ беарзиш аст ва аз чизе лаззат намебарад) ба риштаи нигориш даровардааст. Фрейд мушоҳида карда буд, ки ҳарчанд депрессия бештар тавассути як рӯйдоде ошкор мешавад, бо вуҷуди ин миёни вокунишҳои изои оддӣ ва вокунишҳои сартосарӣ тафовут вуҷуд дорад. Бинобар назарияи Фрейд, депрессия вокунишест нисбат бо нобудӣ, ки бо эҳсоси гуноҳ ҳамроҳ аст. Ин эҳсос ба даруннигарии (Introspection) мавзуъи аздастрафта ва эҳсоси душманӣ нисбат ба худ анҷом меёбад. Аксар низомбандиҳои равонков ва дар меҳвари гузаштаи равобити байнифардӣ ва шахсӣ, ки ӯ дар кӯдакӣ бештарин вобастагиро ба вай доштааст (маъмулан модар) давр мезананд [63, с. 10].

Назарияи равонпӯйишии (Психодинамикии) депрессия. Назарияпардозони равонпӯйишӣ бар як иллати депрессия таъкид мекунанд, ки шахси мутаваҷҷеҳи худ шуда барои иззати нафс ва дармондагӣ дар расидан ба ҳадафҳо аз дигарон вобастагии беш аз андоза дорад. Нахустин таҳқиқоти равоншиносӣ дар бораи депрессия тавассути Зигмунд Фрейд ва Карл Абраҳам шуруъ гардид, ҳар ду депрессияро ба унвони вокуниши печида нисбат ба раҳо аз даст кардани чизе тавсиф намудаанд.

Фрейд мақолаи аслии худ дар бораи депрессия, сугворӣ ва молихулиёии ҳар ду навъи депрессияро ба унвони вокунишҳои табии нисбат ба аз даст додани касе ё чизе, ки мавриди азияти фаровон мегарданд, тавсиф кард. Фрейд дар мақолаи худ ба номи «Доғдории молихулиё» ғазаберо, ки шахс эҳсос мекунад, дар эҷоди депрессия асосӣ мешуморад. Фрейд ақида дошт, ки депрессия як руҳияву фазои танбеҳкунанда ё фазои ахлоқии қавӣ дорад [115, с. 88].

Депрессия аввалин тағйироте буд, ки Фрейд иллати аслии онро ба ҷойи тамоилоти ҷинсии омили ҳаяҷон зикр кардааст. Ӯ ақида дошт, ки фарди мубталои депрессия як виҷдони ахлоқии қавӣ дорад, ӯ бар эҳсоси гуноҳ, ки виҷдон сабаби он мешавад, таъкид мекунад [150, с. 94].

Шабоҳату монандии байни депрессияи клиникӣ ва вокуниши тасаллият, таъзият ба далели аз даст додани фарди маҳбуб нуқтаи оғози ин назария буд.

Чун дар ҳар ду маврид нишонаҳои монанд: коҳиши иштиҳо, вайроншавии хоб, лаззат набурдан аз зиндагӣ, гӯшагирӣ, дунёбезорӣ мушоҳида мешаванд.

Нахуст фарди азодор ба иллати нотавонии пазириши мусибат ин гирифтори ғаму андӯҳ мешавад ва чун кӯдак муттако меҷӯяд. Ӯ рӯзгори аздастрафтаро таҳлил карда, зиллати нобудиро бардошт мекунад.

Идомаи ин таҳлил ки ба парокандагии интиқолдиҳандаҳо вобаста аст, ки ба ихтилофи байни дидгоҳҳои «ман» ва «фавқулман» анҷом

меёбад ва эҳсоси кинаю хашм нисбат ба фарди маҳбуби аздастрафта ба сурати кинаи «фавқулман» нисбат ба «Ман» пайдо мешавад. Эҳсоси рафтори манфӣ, худгунагорсозӣ ва канорагирӣ, депрессияро ба бор меорад [45, с. 121].

Дар бештари афроди азодор ин равандҳои бехудона муваққатӣ ҳастанд ва пас аз муддате ҳувийяти онҳо аз нав тоза шуда, равобити иҷтимоияшон барқарор мегарданд. Аммо дар баъзе аз афроди дигар вокуниш нисбат ба набуд бисёр шаддидтар аст. Онҳо эҳсоси хало мекунанд. Аз равобити иҷтимоӣ дурӣ меҷӯянд ва дилмашғулии онҳо нисбат ба эҳсоси нобудӣ беш аз пеш афзоиш меёбад. Гарчи аз ин дидгоҳ шароити барангезонандаи таъзият, тасаллияти депрессия вобаста бар рӯйдодҳои зиндагӣ ҳастанд, бо ин ҳол аз даст додани фарди маҳбуб ё падидаҳои интизоии ивазкунандаи онҳо (Ватан, озодӣ, ормон ва.) дар қисме аз ин вокунишҳои мутафовити Фрейд ва Абраҳам ба тадриҷ шарҳ дода мешаванд [105, с. 234].

Назарияи Эдвард Биберник. Эдвард Биберник дар соли 1953 дар мавриди депрессия назарияи ҷолибе баён намудааст. Тафовути назараяи ӯ аз равонковон дар он буд, ки ӯ бештар ба посуххҳои огоҳона ва ба равоншиносии худ эътибор медод, нисбат ба таъорузоти худноогоҳи байни «Худ (Ман)» ва «Фарохуд (Фовқулман)». Ӯ омили аслии депрессияро масъалаи коҳиши эҳтиром ба худ медонад ва маҳрумиятҳои ошкори фард ва интизоротеро, ки дорад, омили эҷоди депрессия медонад.

Назарияи Александр Луи. Александ Луи низ депрессияро ҳолати шадиди ғаму андуҳи шахс медонад ва онро монеае меҳисобад, ки баёни хусуматҳои нуҳуфтаро ба иллати надоштани қудрати баён душвор месозад ва эҳсоси тақсир ва гуноҳ низ сахттар мекунад [113, с. 97-98].

Назарияи Камерон. Камерон дар соли 1963 дар шарҳу тавзеҳи равонковонаи депрессия онро аз ҷиҳати созгории фард мавриди баррасӣ қарор медиҳад, зеро депрессия механизмҳое дар фарди афсурда эҷод

мекунад, ки тамоси ӯро бо муҳит осон карда ва ӯро аз баргашти комил бозмедорад. Ба ибораи дигар, бемор эҳсоси дармандӣ ва нотавонӣ мекунад ва аз наздиконаш кӯмак мехоҳад, то ба ӯ итминон диҳанд, ки ӯ тавре ки худаш фикр мекунад, дармонда ва нотавон нест [158, с. 40].

Назарияи депрессияи воқеиятгароӣ. Пайравони ин назария зимни як баҳсу мунокиша дар мавриди намунаҳои маърифатии депрессия мегӯянд, ки мумкин аст ҳақ ба ҷониби афроди афсурда бошад ва ё шояд мо иштибоҳ мекунем. Ба маънои дигар, шояд депрессия парешонӣ набошад, балки баръакс қазияи табиӣ бошад. Фарзияи депрессия воқеиятгаро (Ҳоҷо ва Бек 1995) таъкид мекунад, ки мумкин аст афроди афсурда воқеан дар арзёбии дунёи хеш дақиқтар аз онҳое бошанд, ки афсурда нестанд. Бархе аз пажуҳишҳои таҷрибӣ ин назарияро дастгирӣ карданд. Барои мисол, афроди афсурда дар мавриди қазовати дигарон дақиқтар аз афроди ғайри афсурда амал карданд [184, с. 13] .

Солливон муътақид буд, ки депрессия як раванди харобкор аст, ки ҳама ангезаҳои барқарории равобити созанда бо дигаронро қатъ карда, танҳо шароити харобкориро боқӣ мегузорад.

Афсурдагон ба зиндагӣ дилгарм нестанд, аз тарошидани риш худдорӣ мекунанд, ба ороишгоҳ намераванд, нохунҳои худро кӯтоҳ намекунанд, дандон намешӯянд, ҳаммом намегиранд, ба вазъи худ таваҷҷуҳ намекунанд ва бо идомаи ин вазъ эҳсоси нафрати мардумро нисбат ба худ бармеангезанд.

Ҷорҷ Кели депрессияро иллате медонад, ки саранҷом боиси эҳсоси шикаст ва гуноҳ ва хусумату пархошгарӣ дар шахс мешавад. Профессор Орун Ти. Бек дар китоби «Ишқи ҳарза кофӣ нест» мегӯяд: «бахши умдае аз зиндагии ҳирфаии ман ба мутолиаи нақши андеша дар изтироб ва депрессия ва парешонҳолии аз тарс пайдошаванда гузаштааст. Солҳои зиёде афроди парешонро дармон кардам. Дарёфтам ки онон низ монанди дигар беморон афсурда ва музтариб гирифтори парешонии маърифатӣ ҳастанд, зеро шиддати депрессия ба ҳадде набудааст, ки ба

равондармонии хос ниёз дошта бошанд, бештари онҳо ношод, ҳаяҷонзада ва асабӣ буданд. Онҳо ҳам монанди бморони ман бештар ба душвориҳои зиндагӣ таваҷҷуҳ доштанд, нуқтаҳои мусибатро ё намедиданд ва ё қасдан аз дидани онҳо мегурехтанд [74, с. 9-24].

Назарияи Мелани Клейн. Мелани Клейн – яке аз назарияпардозони ҳавзаи равонковӣ - муътақид аст, ки депрессия аз тарс пайдо мешавад. Ба ибраи дигар, кӯдак чизеро, ки қаблан бароҳат аз модар мегирифт, ҳоло наметавонад бигирад ва тарс ҳам мумкин аст яке аз омилҳои депрессия бошад, ки ба суратҳои гуногун ҷилва мекунад. Монанди тарс аз мактаб, аз як шахс ё як мавриди мушаххас, ки дар кӯдакони афсурда мушоҳида мешавад ва эҳсоси беарзишӣ дар баъзе аз афсурдаҳо вуҷуд дорад [114, с. 24].

Равоншиноси муосири англис Миллер мегӯяд: «депрессия монанди факр ҳамеша бо мост, ҳамаи мо маънои ғам ва депрессияро медонем, чаро ки гоҳу ногоҳ дучори ранҷ шудаем. Ноумедӣ дар ишқ, марги волидайн, номуваффақӣ дар шуғл ва бисёре аз масоили дигар боиси андӯҳи мардум шудааст, ки дар бемории депрессия низ нуқтаи шуруъ ҳамин мавридҳо шуморида мешаванд. Мутахассисон дербоз аз робитаи байни ҳаводиси зиндагӣ ва мушкилоти он ба дучоршавии бемории депрессия пай бурдаанд» [167, с. 202].

Депрессия аз дидгоҳи рафторгароён. Рафторгароён тибқи одат депрессияро бо набудани беҳбудиҳо алоқаманд донистаанд. Ба назари онҳо шахсе, ки худро аз мавридҳои мусбат, чи ҷисмонӣ ва чи иҷтимоӣ маҳрум мебинад, афсурда мешавад ва ин амр коҳиши фаъолиятро ба дунбол меоварад, ки худ ба коҳиши тозае дар мизони тақвиятҳо анҷом меёбад. Ин пайвастагӣ ҳамчунон идома меёбад, то ҷое ки бемори афсурда худро дар як доираи бардурӯғ маҳдудшуда эҳсос мекунад.

Аз диди дигар, назарияи рафторгароӣ «натиҷаи пешбинишуда»-ро мавриди баррасӣ қарор медиҳад, яъне фард дар чӣ ҳадде худро қодир ба истифодаи заруроти мавриди ниёз мебинад . Назарияи мавсум пайгирии

масир бо имконоти посух депрессияро чунин баён мекунад, ки шахс худро дар муҳити неруҳои бегона эҳсос мекунад (инсонҳо ё неруҳои муҳити зист) ё хаёл намекунад, ки худи ӯ танҳо масъули ризоятҳоест, ки ба даст меоварад [9, с. 24].

Депрессия аз назари маърифатӣ. Чунин депрессия дар асоси яке аз назарияҳои пешниҳодшуда дар сатҳи васеъе бар пояи як сегонаи маърифатии манфӣ (муташаккил аз се омил) устувор аст. Мавзуи аслии ин сегона дар доираи тасаввуроте созмон меёбад ки инсон: 1- аз худ, 2- аз дунёи хориҷ, 3- аз оянда дорад ва фарди афсурда тамоми вақт дар ҳоли гирифтории ҷанбаҳои манфии он аст. Ин тасаввуроти манфӣ фардро ба унвони боздорандае ки ҳамеша вориди тахайюл аст, муаррифӣ мекунанд. Хусусияти ин навъ тафаккур зиёдаравӣ дар умумиятдиҳӣ аст ва ин яке аз хусусиятҳоест ки Аирон Бек дар тафаккури афроди афсурда ёфтааст [158, с. 35].

Депрессия аз нигоҳи иҷтимоӣ. Ҳангоме ки мехоҳем аз ҷанбаҳои иҷтимоӣ ва байнифардии депрессия сухан ба миён оварем, аввалин номе ки ба назарамон мерасад, номи Солливон аст. Ба ақидаи Солливон шахсияти мо то андозаи зиёде ба «худбозёбӣ» - мафҳуме ки ӯ аз Ҷорҷ Ҳерберт иқтибос кардааст, вобаста аст. Бар асоси ин мафҳум мо майл дорем худро дар оинаи чашмони дигарон бубинем ва худро дар вокунишҳои онҳо ва дар кунишҳои мутақобилашон нисбат ба мо бозёбем, агар вокунишҳои онҳо ҳамеша мусоид бошад «тасвири бозтобӣ»-и хубе аз худ хоҳем дошт, аммо баръакс агар вокунишҳои онон номусоид бошанд, пайгирии биношуда «тасвири бозтобӣ»-и мо аз худамон манфӣ хоҳад буд. Ин мафҳум иззати нафс , ки ба пояи идроки мо аз идроки дигарон устувор аст, фарогири ин маъност, ки ҷиҳатгирии тамоми рафторҳои мо тобеъи аз «дигаре умумият ёфта» аст, чи ҳозир бошад, чи ғоиб [62, с. 30].

Бехобӣ, бахусус, бехобии охири шаб аломати умумии депрессия аст. Беиштиҳоӣ ва коҳиши вазн ё лоғаршавӣ низ аз нишонаҳои асосии

депрессия шуморида мешаванд. Тағйироти шабонарӯзии рафтор ба сурати шиддат ёфтанӣ нишонаҳо (дарду ранҷҳо) ҳангоми субҳ маълум аст шикоятҳои доимӣ аз дарди сар, камардард, қабзият, бидуни иллати ошкор гоҳе бо депрессия робита доранд. Фикри худкушии такроршаванда низ аз муҳимтарин нишонаҳои депрессия аст ва ба таваҷҷуҳи ҷиддӣ ниёз дорад [15, с. 67].

Ду мушаххаскунандаи асосии депрессия ноумедӣ ва ғамгинӣ аст. Фард шикасти ваҳшатнокеро дар худ эҳсос мекунад, наметавонад худро идора кунад. Бештар депрессия бо ғамгинӣ иштибоҳ мешавад, дар ҳоле ки ғамгинӣ бо сабабҳои мухталиф дар ҳолатҳои алоҳида ва гуногун рух медиҳад. Ғамгинӣ ба неруи маънавии фард рахна камтар мезанад, аммо дар депрессия кайфияти хулқ дар шахс таъсири амиқ гузошта, дарки ӯро нисбат ба худ ва муҳити атрофаш дигаргун мекунад [24; 70].

Рӯйкардишинохтии Бек. Аарон Бек (1921) равонпизишкест, ки шинохтдармониро ба унвони дармоне барои афроди афсурда муайян намудааст ва имрӯзҳо ин равиш ба унвони яке аз муассиртарин дармонҳои мавҷуд барои ин тағйироти равонӣ мавриди таваҷҷуҳ қарор гирифтааст.

Бек (1976 -1984) дар таҳлили беморони афсурда се мавзуи муштаракро пешниҳод намудааст.

1) тафсири манфии ҳодисаҳои беруна;
2) нигоҳи бадбинона нисбат ба оянда;
3) безорӣ аз худ.

Бек иллати ҳар се дидгоҳи таҳрифшударо маҷмуаи муштараке аз хатоҳои мантиқӣ донист.

Давид Бернес (1980) ба монанди Бек як шинохтдармонгар мебошад ва монанди ӯ даҳ хатои маърифатиро, ки ба ҳоли бад анҷом мешаванд, зикр мекунад. Ин даҳ хатои маърифатӣ ба таври мухтасар ибораанд аз:

1) тафаккури ҳеҷ: ҳама чизро сафеду сиёҳ дидан;

2) ҷамъбасти муболиғаомез: ҳар як ҳодисаи манфиро як нокомии комил ва тамомнашаванда донистан;
3) софкунандаи (филтри) зеҳнӣ: таҳти таъсири як ҳодисаи манфӣ ҳамаи воқеиятҳоро тору тира мебинад ва ба ҷузъе аз ҳодисаи манфӣ таваҷҷуҳ карда, боқимондаро фаромӯш мекунад;
4) бетаваҷҷуҳӣ ба кори мусбат: беарзиш шумурдани таҷрибаҳои мусбат, таъкид ба муҳим набудани онҳо;
5) натиҷагирии бошитоб: бидуни асоси воқеӣ хулоса баровардан;
6) дурущтпиндорӣ: иштибоҳоти худро муболиғаомез нишон додан ва аз сӯйи дигар, аҳамият надодан ба ҷанбаҳои мусбати зиндагии худ;
7) боядҳо: мехоҳад авзоъ ҳамон тавре бошад, ки ӯ интизор аст;
8) барчасб задан: фард худ ва дигаронро як хел сифат мекунад;
9) шахсисозӣ ва сарзаниш: худро беасос масъули ҳодисае мешуморад;
10) далеловарии эҳсосӣ: эҳсоси манфиро бозтоби рӯйдодҳо медонад. Масалан, агар эҳсоси ғамгинӣ намояд, бовар мекунад, ки ҳатман одами афсурдаест [129, с. 81].

Фрейд 8 нуктаро дар ин сохта ҷудо мекунад ва Абраҳам 5 нуктаро ба он илова менамояд.

Ҳашт нуктаи Фрейд:

1) аз даст додани касе ё чизе;
2) тамоил ба фаромӯш накардани рӯйдод;
3) Худгароӣ;
4) қисман беарзишсозии худ;
5) аз байн рафтани арзиши хеш;
6) дудилагӣ
7) Сарзаниши худ;

8) фарди афсурда, мавриди иттиҳом, танаффур ва озори «фавқулман» қарор мегирад, ба ҷойи он ки маҳбуби ӯ бошад.

5 нуктаи Абраҳам:

1) самимӣ будан;
2) доштани эҳсоси дарднок дар кудакӣ
3) вуҷуди робитаи дутарафаи мураккаб дар шахсияти қаблан дучори пеш депрессия дучоршуда;
4) Ба ёд овардани рӯйдод;
5) Фаромӯш накардани «фавқулман».

Таҳқиқоти мухталифи равоншиносӣ ин нуктаро собит кардаанд, ки гарчи дар аксари мавридҳо депрессия бо сабаби ягон талафоти бузург оғоз мешавад, вале фишори депрессия ҳангоми кудакӣ фардро дар баробари талафотҳои баъдӣ осебпазиртар мекунад ва зарбаҳои талафот дар солҳои нахустини зиндагӣ метавонанд роҳро барои депрессия давраи бузургсолӣ бикшоянд.

Аз соли 1925 то кунун бисёре аз назарияпардозони равоншиносӣ монанди Фрейд ва Абраҳам депрессияро ба фарқи тамом пазируфтаанд [45, с. 132-135].

Одатан, депрессия ботадриҷ инкишоф меёбад. Муҳаққиқ **Ҷозеф Гринберг** панҷ давраи инкишофёбии онро ҷудо кардааст:

1. Давраи якум - «Моҳи асал.». Одам дар давоми ин давра дорои муносибати хуб ба уҳдадориҳои худ аст (таҳсил, кор ё нигоҳубини аъзои оила). Дар ибтидо интизориҳо метавонанд умедворкунанда бошанд, шахс ҳозир аст, ки намудҳои гуногуни фаъолиятро бо саргармӣ ва маромӣ баланд иҷро кунад.

2. Давраи дуюм - «Бедоршавӣ». Шахс дар давоми давраи дуюм дуруғ будани интизориҳо ва ба ҳақиқат мувофиқат накардани онҳоро мефаҳмад. Одам бо мурури зиёдшавии дилхастагӣ бештару бештар роҳгум мезанад.

3. Давраи сеюм - «Таназзул». Одам дар ин давра нерую қвваи худро гум карда, ба ҳолати бемадоршавии музмин ва ҳаяҷоннокӣ меафтад. Иштиҳо ва хоби одам тагйир меёбанд. Ҳодати бемулоҳиза машгул шудан ба муносибати шаҳвони, истеъмоли машрубот, моддаҳои нашъадор ва доруворӣ бо мақсади худмуоличакунӣ мушоҳида мешавад. Самаранокии таҳсил ва натиҷаи машғулиятҳои беруназмактабӣ сифатан паст мешавад.

4. Даври ҷорум - «Афсурдагии пурра». Агар ягон нафар барои хоҳиш додани сарбории шахс дахолат накунад, беҳолшавӣ метавонад ба афсурдагии пурра табдил ёбад. Ин давра- пеш аз хама бо ноумедӣ тавсиф дода мешавад, ки метавонад яхчанд моҳ ва ҳатто сол давом кунад. Ин давраро аз сар гузаронида, одам метавонад нокомиро дар ҳамаи самтҳои фаъолият, худбаҳодиҳии паст ва мавҷуд набудани худэҳтиромкуниро ҳис кунад. Одамон рӯҳафтода мешаванд, танҳоиро ҳис мекунанд, дилхунук гардида, ҷисман ва руҳан бемадор мешаванд. Аксар вақт дар ин давра худкушӣ рӯй медҳҳад. Ҳатто ҳангоми қать шудани шароити сарбории зиёд шахсони дорои аломатҳои бемадоршавии пурра наметавонанд ба ҳолати аввала баргарданд, зеро барои ин вақт лозим аст.

5. Давраи панҷум - «Падидаи эҳёи самандар». Баъзан одам метавонад аз хокистари бемадорӣ «чун самандар бархезад», ҳарчанд ин раванд сабру тоқат ва вақтро талаб мекунад. Психологҳо бо мақсади тезонидани ин раванд бояд ба мизоҷ барои фаҳ-мидани ҳолат ва тағйирёбии интизориаш кумак расонанд. Мизоҷ бояд мувозинатро дар ҳаёт ва фаъолият ба даст оварда, қувваи худро ба муносибатҳои солиму фаъолии иҷтимоӣ сафарбар намояд [119, с. 217-218].

Нишонаҳои депрессия.

Нишонаҳои равонӣ. - эҳсоси ғамгинӣ ва депрессия тӯлонӣ, ки дар давоми рӯз (маъмулан субҳ) бадтар мешавад.

- нотавонӣ дар лаззат бурдан аз ҳар чиз.

- аз даст додани алоқа ба дигарон ва иртибот бо дӯстон.

- нотавонӣ дар тамаркуз кардан.

- эҳсоси гуноҳ кардан ба хотири корҳои анҷомнадода.

- бадбин шудан.

- эҳсоси ноумедӣ ва ҳатто майл худкушӣ.

Нишонаҳои ҷисмонӣ.

- Бехобӣ;

- Субҳ зуд ва ё шабона аз хоб бедор шудан;

- Аз даст додани алоқа ба иртиботи ҷинсӣ;

- Ғизо нахӯрдан ва коҳиши вазн ва ё гоҳе пурхӯрӣ ва афзоиши вазн [116, с. 29].

Мушкилоти ангезишӣ, физиологӣ ва маърифатии афроди афсурда

Нишонаҳои маърифатии депрессия: аз дидгоҳи Бек нишонаҳои маърифатии депрессияро метавон чунин дастабандӣ кард:

- Назари манфӣ ба худ: иззати нафси паст, эҳсоси шикаст, ҳақирӣ ва камӣ, сарзаниши худ ва эҳсоси гуноҳ.
- Назари манфӣ нисбат ба оянда: бадбинӣ ва ноумедӣ нисбат ба оянда;
- Назари манфӣ нисбат ба дигарон: эътимоду боварӣ надоштан ба дигарон.

Нишонаҳои ангезишӣ. Ба назар меояд, ки афроди афсурда ангезае барои амал надоранд ва ё агар дошта бошанд ҳам, наметавонанд оҳоро амалӣ намоянд, афроди афсурда мумкин аст рӯзҳо бо сари хам беҳаракат бишинанд, дар ҳолатҳои шадидтар инро фалаҷи иродӣ мегӯянд.

Нишонаҳои физиологӣ. Дар сурати шиддати депрессия, тамоми лаззатҳои зистӣ ва равонӣ, ки зиндагиро бо арзиш месозанд, аз байн

мераванд, аз даст додани иштиҳо дар байни афроди афсурда роиҷ аст. Дар депрессия миёна ва шадид камшавии вазн рух медиҳад, вале дар депрессия сабук гоҳе вазнпартоӣ дида мешавад. Вайроншавии меъёри хоб низ имкон дорад [184, с. 4].

Хусусиятҳои хосси клиникӣ.

Вайроншавии депрессивӣ. Ғамгинии бисёр шадид, зоҳиршавии бемории мағзӣ ҳолати депрессияро ташкил медиҳанд. Як офатест, ки бо аломатҳои мизоҷи вайроншуда, тафаккури афсурдаю парешон (аз рӯйдодҳои шадид) ва бо аломатҳо биологӣ муаррифӣ мешавад. Нишонаҳои депрессия дар бисёр бемориҳои дигари равонӣ монанди шизофрения ва деменсия низ рух медиҳад. Депрессия якҷо бо изтироб маъмулитарин шикояти равонӣ аст, ки дар беморон, дар муроқибатҳои аввалия мушоҳида мешавад.

Депрессияи пӯшида. Дар баъзе вақтҳо нишонаҳои депрессия ба зудӣ возеҳ намегардад, зеро бемор табассум намуда, эҳсоси нороҳатиро инкор мекунад, бинобар ин, ташхиси депрессия ба як таҳқиқи васеътар дар мавриди теъдоди зиёди аломатҳо зарурат дорад.

Депрессия сабук. Ҳолати депрессия сабук дар байни афрод бештар мушоҳида мешавад ва ҳамчун ба як офати нохуш, нотавонкунанда ва давомдор далолат мекунад. Аломатҳои он мувофиқи рафтор дар беморон фарққунада мебошанд. Ин навъ депрессия вақте зоҳир мешавад, ки инсон алоқаи худро нисбат ба корҳо ё мавридҳои лаззатбахши зиндагӣ аз даст дода бошад. Ҳолати оддӣ аз байн рафта, ҳар чиз ва ё ҳар коре эҳтиёҷ ба саъйи бештар пайдо мекунад ва фард камтар аз анҷоми он амал розӣ мешавад, эҳсоси бемории ҷисмонӣ намекунад, вале эҳсоси роҳат ва хуб будан ҳам надорад. Хастагии ӯ хело зиёд аст, инсон бо депрессия сабук кори вазифавии худро анҷом дода, ба назари дигарон табиӣ менамояд, вале барои худ ва ё дӯстони наздик рафтораш тағйир кардааст.

Депрессия миёна. Дар депрессияи миёна набудани эҳсоси лаззат, камқувватӣ ва бадандешӣ ҳис карда мешавад [103, с. 40-41].

Депрессияҳои асосӣ.

1. Депрессияи клиникӣ, ки ба сурати депрессияҳои умда ва аслӣ қаламдод мешавад ва дар бораи он беморони клиникиро мавриди мутолиа қарор хоҳем дод.

2. Депрессияи молихулиёӣ депрессияест, ки дар он фард шавқу алоқамандии худро барои анҷом додани тамоми фаъолиятҳо аз даст медиҳад. Ҳавсалаи ҳеҷ кореро надорад ва дар воқеъ дар ин навъ депрессия, набудани эҳсоси лаззат ба таври комил дида мешавад ва маъмулан ин афрод аз доштан ё ба даст овардани ҳеҷ чизе лаззат намебаранд. Дар сурате, ки дигар навъҳои депрессия, масалан дар навъи болинӣ, афрод ба таври муваффақ қодир ба шод будан ва эҳсоси лаззатбахш хоҳанд буд. Дар воқеъ яке аз умдатарин анвоъи депрессия навъи молихулиёӣ аст.

3. Депрессия равонпарешонӣ навъе аз депрессия аст, ки дар он эҳтимоли худкушӣ бисёр зиёд аст ва ин афрод ба ҳазён ва ё тарс дучор мешаванд ва аксаран худашонро муртакиби гуноҳҳо нобахшидании бузурге медонанд ва ҳуддуди 15 дарсади афроди афсурда ба ин навъ аз депрессия дучор мешаванд.

4. Депрессияи атикикӣ отипик (ғайри маъмулӣ): ин навъи депрессия аз ин лиҳоз ғайри маъмулӣ хонда мешавад, ки баъзе аз иқдомотро афроди мубтало ба он баръакс анҷом медиҳанд. Барои мисол, дар ин навъ аз депрессия, фард ба ҷойи ин ки дучори беиштиҳоӣ ва камхобӣ шавад, зиёд мехӯрад, фарбеҳ мешавад ва дар айни ҳол мумкин аст, ки зиёд бихобад [129, с. 67].

Депрессияхои сабук. Ин навъ аз депрессияҳо навъи мулоим ва мантиқитареро нисбат ба депрессияҳои умда доранд, монанди:

1. Афсурдахӯӣ, ки аз назари луғавӣ ба «бадхулқӣ» низ машҳур аст ва онро депрессия навъи асабӣ низ мегӯянд. Ин афрод аксаран неруи

кофиро барои анҷом додани кору фаъолият ва дигар шудан надоранд ва рӯзгорро бо беҳавсалагӣ ва ҳатто кор накардан мегузаронанд, атрофиёнашон онҳоро танбал ва танпарвар мехонанд ва маъмулан дар зиндагии заноошӯӣ низ ин гуна афрод дучори ихтилоф, низоъ ва даргириҳои ҳосе мешаванд ва аксаран метавонанд танҳо кор кунанд ва ё ин ки фақат фароғату истироҳат намоянд ва беқайду банд бошанд. Ҳудуди 20 дарсад афроди афсурда чунинанд.

2. Депрессияҳои шайдоӣ, ки бо вайроншавии дуқутбӣ робита дорад, ба ин сурат, ки афроди мубтало ба он гоҳе эҳсоси шайдоӣ ва девонагӣ, хушбахтӣ ва нерӯмандиро доранд ва гоҳ вақт эхсоси шадиди депрессияро аз сар мегузаронанд ва маъмулан ин давраи шайдоӣ ҳудуди 1 то 3 моҳ тӯл мекашад ва давраи депрессия байни ду то шаш моҳ давом мекунад. Ин афрод ба ҳеҷ ваҷҳ рафтори устуворе надоранд ва ҳатто бисёре аз афроди эҷодкор ҳастанд, ки ба ин мушкилӣ дучоранд ва ин вайроншавӣ, ба хусус, дар афроди ҳунармандва донишманд ҳафт баробар бештар аз мардуми оддӣ мебошад.

3. Депрессияи отифии мавсимӣ: барои мисол, фарде дар зимистон ҳолати шадиди депрессия дорад, вале ба омадани баҳор ин депрессия аз байн меравад. Тибқи таҳқиқоти анҷомшуда ҳар қадар, ки афрод ба самти қутби Шимолзамин наздиктар бошанд, эҳтимоли депрессия онҳо бештар аст ва ҳатто бо абрнок шудани ҳаво дараҷаи депрессияашон афзоиш меёбад ва ҳатто мутахассисон бар ин ақидаанд, ки яке аз далелҳои зуҳуру депрессия дар кишвари Саудӣ (Арабистон) метавонад ҳамин масъала бошад [184, с. 49].

Депрессия як бемории хеле маъмул аст, ки сарфи назар аз пажӯҳишҳои зиёд оид ба сабабҳо, нишонаҳо ва усули табобаташ, мутаассифона, дар аксари ҷомеаҳои имрӯза, аз ҷумла ҷомеаи мо ба он таваҷҷуҳи зиёд дода нашудааст. Дар гузашта нишонаҳои депрессия ба омилҳои дигар, аз қабили асабоният, хашм ва ғайра марбут буданд.

Депрессия дар навиштаҷот аз замонҳои қадим пайдо шудааст ва дар бисёре аз ҳуҷҷатҳои тиббии кӯҳна тавсифи он чизе, ки мо онро ихтилоли рӯҳӣ меномем, мавҷуданд.

Ин истилоҳ хеле васеъ ва то андозае норавшан аст, одамоне, ки аз депрессия ранҷ мекашанд, аломатҳои зерин доранд: ғамгинӣ, худбезорӣ, дилтангӣ, бехобӣ, умуман таваҷҷуҳ надоштан ба корҳои рӯзмарра, бетафовутӣ, мардумбезорӣ, гӯшанишинӣ ва ғайра. Бояд гуфт, ки бо таваҷҷуҳ ба ин ду хислат ғамгинӣ аз депрессия фарқ мекунад, зеро ғамгинӣ барои инсон вазъиятест, ки ӯро ноором мекунад, аммо дар депрессия сифати кайфият ва рафтори инсон тағйир ёфта, ба ӯ таъсири амиқ мегузорад. Ва ин тасаввуроти ӯро дар бораи худ ва атрофаш тағйир медиҳад.

Ин афсурдагҳо ба хулқу рафтори одамон таъсири манфӣ гузошта, зиндагиро барояшон сарду бемаънӣ мезозанд. Барои мисол, шахсе, ки аз рафтан ба зиёфату базмҳо лаззат мебурд, дар ҳолати депрессия зиндагӣ барои ӯ бемаънӣ гаштааст, ҳама чизро сиёҳу сафед мебинад ва дигар навъҳои депрессия, аз қабили депрессия дар наврасӣ, пинҳонӣ, регрессия, баъди таваллуд, невротикӣ, эҳсосӣ, аз муваффақият, дар натиҷаи пирӣ, мавсимӣ, донишҷӯйӣ ва депрессия дар занон ва ғ. Тибқи изҳорот ва аломатҳои нишондодаи олимони равоншинос нишонаҳои дар боло зикршударо дар шакли умумӣ ё нисбӣ дар одамони гирифтори депрессия дида мешаванд [2-М].

Афсурдагии эмотсионалӣ. Мафхуми “афсурдагии змотсионалӣ” тибки таснифоти касбко, ки аз тарафи олими рус Е. Климов пешниҳод карда шудаасг мутахассисони касбҳои системаи “одам-одам” (татиб, муаллим, психолог, корманди иҷтимоӣ ва ғ.) аз мутахассионе ба шумор мераванд, ки бо табакаҳои гунотуни аҳолӣ сару кор дорад ва фаъолияти онҳо тобиши баланди эмотсионалӣ дорад. Дар баъзе ҳолатҳо ҳангоми кор бо одамон ин мутахассисон эмотсияхоеро аз сар мегузаронанд, ки

табиати вайронкунанда доранд. Мавчудияти доимии омилҳои стрессовар дар фаъолият боиси пайдошавии беҳолшавии чисмӣ ва психикӣ мегардад.

Дар натичаи бархӯрдии доимии мутахассисони системаи “одам-одам” бо стресс, аз сар гузаронидани эмотсияҳои вайронкунанда, зуҳуроти ҳамдардӣ ва як қатор омилҳои дигари психологӣ онҳоро ҳолате фаро мегирад, ки онро «афсурдагии касбӣ» ё дар адабиёти психологӣ «афсурдагии эмотсионалӣ» мегуянд.

Мафҳуми «афсурдагии эмотсионалӣ” аз тарафи психиатр Герберт Фрейденберг соли 1974 ба гардиши илмӣ ворид карда шуда, соли 2001 ба ТББ 10 низ ворид карда шуд [119, с. 214-215].

Депрессия дар навчавонӣ. Депрессия дар навҷавонон аз лиҳози вижагии синну сол ва таҳаввулоти руҳӣ-ҷисмонии онҳо ба таври фаровон мушоҳида мешавад ва ҳангоми вуҷуди маҳрумият ё нокомӣ навҷавон ақибнишинӣ мекунанд ва вокуниши ғайрифаъол ба шароит нишон медиҳад, чунин вокунише нишонаҳои депрессияро дар худ дорад ва ба навҷавон кумак мекунад то хушкии руҳии худро аз мушкилот сабук кунад [126, с. 47].

Дар синну соли наврасӣ, аксари наврасон ба ҳолати депрессия дучор мешаванд ва агар волидон муносибаташонро дигар накунанд, он гоҳ дар онҳо майлу фикри худкушӣ пайдо мешаванд [128, с. 61].

Депрессия пинҳон. Депрессияи пинҳони истилоҳест, ки аз соли 1950 ба баъд маъмул шудааст. Ин навъ депрессия мумкин аст дар шакли ҳар навъ шикояти ҷисмонӣ, ки нисбат ба дармонҳои муносиб зид будааст, зоҳир шавад. Чунин шикоёти ҷисмӣ маъмулан бо дармонҳои зидди депрессия мисли зидди депрессияҳои сеҳалқагӣ ё электрошок беҳбуд меёбанд.

Депрессияи иттикоӣ. Депрессия иттикоӣ синдромест, ки дар бачаҳо дар нимаи дувуми яксолагӣ ба дунболи маҳрумият аз таваҷҷуҳи модар ё

касе, ки накши модарӣ дошта бошад, зоҳир мегардад. Чунин тифле ибтидо бо хашм ва эътирозу изтироб ба ҳузур надоштани модар вокуниш нишон медиҳад.

Депрессияи раҷъӣ (бозгаштӣ). Хатари депрессия бо боло рафтани синну сол афзоиш меёбад ва аз 40 -солагӣ боло ошкортар аст. Депрессия бозгаштӣ бо ошуфтагӣ, беқарории шадид мушаххас аст. Эҳтимоли иқдом ба худкушӣ аз хатароти ҷиддии ин навъи депрессия аст. Истилоҳи хонаи холӣ истилоҳест, ки гоҳе ба ин навъи депрессия нисбат дода мешавад.

Депрессияи пас аз таваллудкунӣ. Зухури нишонаҳои депрессия шадид чанд руз пас аз таваллудкунӣ ҳодисаи нодирест. Беалоқагӣ, бетафовутӣ нисбат ба навзод, аз ҷумла нишонаҳои изтиробангезӣ ин навъ аст ва бемор воҳима ва ҳазён, беҳудагӯйӣ, парешонгӯйӣ, ҳарзагӯйӣ мекунад, ки аксаран марбут ба навзод аст.

Депрессияи невротик. Тағйироти хулқ, ба рӯйдодҳои муҳити атроф таваҷҷуҳи фаровон зоҳир мешавад, ба хоб рафтан ба душворӣ сурат мегирад. Эҳтимолан ин депрессия аз шиддат ёфтани майл ва вижагиҳои шахсияти невротикии фард вобаста бошад, ки бо изтироб ва мушкилоти фаровон низ дорад.

Депрессияи узвӣ. Депрессияи узвӣ яке аз нишонаҳои беморӣ ё омилҳои вайроншавии мағзӣ аст. Вижагии зоҳир ва симои клиникӣ дар ин депрессия ҳолати ғаму андӯҳи куллӣ, набудани тамаркуз, коҳиши алоқа доштан бо дигарон, набудани завқи суҳбат, изтироб ва зудранҷӣ мебошад [113, с. 21].

Депрессияи алоқӣ. Баъд аз заҳролӯдшавиҳо ва уфунату бемориҳо ё хастагиҳои ҷисмӣ зуҳур мекунад ва зудранҷӣ, хастагӣ, бехобӣ, сардард, ҳолати ғаму андӯҳ дар шахс эҷод мешавад.

Депрессия аз истеъмоли дору. Доруҳои муайяне, ки ба мақсади дармони бемориҳои дигар тавсия мегарданд, дар афроди боистеъдод, боҳуш, зирак, сазовор, лоиқ метавонанд боиси депрессия шаванд.

Депрессия аз муваффақият. Чунин депрессия гоҳе пас аз расидан ба ҳадаф ва комёб шудан ба хостаҳои шахсӣ зуҳур мекунад ва низ ба унвони яке аз депрессияҳои вокунишӣ шинохта шудааст [113, с. 62-63].

Депрессия пирӣ. Дар ин афрод мағз тадриҷан коройии худро аз даст медиҳад, шахс мумкин аст аз ин мавзуъ огоҳ ва дар натиҷа дучори депрессия шавад [17, с. 28].

Афсурдаҳолиро дар калонсолон на ҳама вақт ба осонӣ муайян кардан мумкин аст. Ҳолати рӯҳии нофорам, пессимизм, ба ояндаи дурахшон боварӣ надоштан, тарс аз марги наздикшаванда, хавотирӣ, коҳишёбии фаъолият, фаъолӣ ва нест шудани шавқу ҳаваси дар айёми ҷавонӣ буда, камқувватӣ, дардҳои гуногун, набудани иштиҳо, бедорхобӣ ва ғайра хусусиятҳои хосси калонсолон мебошанд.

Пайдоиши афсурдаҳолӣ аксар вақт калонсолоне, ки гирифтори ягон бемори мебошанд, аз тағйир ёфтани характер ва рафтори беморон вобастагӣ дорад. Онҳо бадхашм, худбин, худпараст шуда, диққаташонро танҳо ба дарду ғами худ равона мекунанд. Ин ҳама тағйироти ҳолати психикӣ дар рафтори одамони калонсолон аз мавҷуд булани бемории афсурдаҳолӣ дарак медихад. Афсурдаҳолӣ дар калонсолон метавонад натиҷаи вокуниш ба воқеаҳои ҳаёти вазнин, ба монанди аз даст додани шахси наздик, бекасӣ, баьди ба нафақа баромадан, тағйир ёфтани тарзи ҳаёт, пайдо шудани бемориҳои гуногуни дарунӣ бошад. Инкишофи афсурдаҳолӣ дар калонсолӣ метавонад бо як қатор бемориҳо, ба мисли касалиҳои эндокринӣ ё истеъмоли доруҳои муайян алоқа дошта бошад [128, с. 52-53].

Депрессия фаслӣ. Касоне ҳастанд, ки танҳо дар фасли зимистон афсурда мешаванд. Занон бештар аз мардон ба ин мушкилӣ дучор мегарданд. Нишонаҳои он руҳияи паст ва хоболудагии зиёд дар

зимистон ба унвони ғамгиниҳои аз ҳад зиёди зимистонӣ мавриди таваҷҷуҳ қарор гирифтаанд.

Аз назари доктор **Фруман Зерентал** соли 1980 твассути созмони беҳдошти ҷаҳонӣ баёнияи ҳосеро ироа намудааст, ки дар тӯли соатҳои торикии навъи «кочӣ», ки дорои сохтори бисёр кучаке дар поёни мағз аст, ҳормонҳои мелотонин хориҷ мемешаванд, ки ба хоболудагӣ ва сусттиву беҳолӣ сабаб мегарданд ва нур монеъи ихроҷи ин гармон мешавад. Дар афроди боназму ботартиб эътидол ҳифз мешавад ва беморон, ки дар маърази нур қарор доранд, дар чанд сеанси нурдармонӣ беҳбудӣ пайдо мекунанд [105, с. 101].

Депрессия дар донишҷӯён. Депрессия дар байни ин гурӯҳ бисёр роиҷ аст. Тахминан 78% донишҷӯёни донишгоҳ аз баъзе нишонаҳои маразӣ депрессия ранҷ мебаранд, 46% аз донишҷӯён то он андозае дучори депрессия шадид ҳастанд, ки баъзеҳояшон ба кумакҳои муносиби тахассусӣ ниёзманданд [197, с. 51].

Депрессияи дар занон. Пажӯҳишгарон бар ин боваранд, ки тағйироти ҳормонӣ ва биохимиявии мағз дар бадани бархе занон дар фасли зимистон боиси зуҳури беморӣ ё депрессия дар онҳо мешавад, ки тадриҷан бо поён ёфтани фасли зимистон ва оғози фасли баҳор аз байн меравад. Ин афрод беш аз дигарон дар ҳолати мубтало шудан ба депрессия клиникӣ ҳастанд. Бояд таваҷҷуҳ дошт, ки як зани афсурда наметавонад фаъолиятҳои зиндагии худро ба хубӣ анҷом диҳад ва бо фарзандону ҳамсари худ иртиботи муносиб дошта бошад. Аз тараф дигар, фарзандон низ таҳти таъсири ин ҳолатҳои руҳии модар тафаккури манфӣ пайдо мекунанд ва низоми фикри онҳо бар асоси бадбинӣ рушд меёбад ва ин амр бар фаъолиятҳои мактабӣ, рафтору бозӣ бо ҳамсолон таъсири манфӣ мерасонад. Манбаи бисёре аз ихтилофоти хонаводагӣ ва ҷудоиҳо ба депрессия занону духтарон иртибот дорад [59, с. 55].

Занон ба иллати ҳассосиятҳои боло, зудранҷ будан, эҳсосoи шадид ва таваҷҷуҳи зиёд ба ҷузиёт бештар дар маърази эҳсос ва ҳаяҷоноти

манфӣ ва дар ниҳоят депрессия ҳастанд. Ҳамчунин аз дигар омилҳое ки занонро ба депрессия мекашанд метавон ба ҳаяҷон ва фишорҳое ки дар берун аз муҳити хона таҳмил мекунанд, ишора кард. Зеро имрӯзҳо ба иллати ҳамоҳанг набудани вазоифи ҳамсарӣ бо вазоифи модарӣ фишори рӯҳии дучанде ба онҳо ворид мешавад. Ҳаяҷонҳои аз омилҳои муҳит сарзананда, мушкилоти иҷтимоӣ ва хонаводагӣ, таассуботи хосси фарҳангӣ ва набудани шароити фароғатию истироҳатии муносибро омилҳои дигари шадидкунандаи депрессия занон ва ҳатто мардон метавон ҳисобид [198, с. 64].

Депрессия ҷиҳатҳои хеле густурда дорад ва дар тарзи тафаккури афрод ба таври мухталиф таъсиргузор аст. Мумкин аст бисёре аз рафторҳои депрессия дар фарде сар зананд, аммо эҳсос намекунем, ки афсурдагст ва дар ин замина, чӣ бисёр духтарони афсурдае, ки аз хона ва мактаб фирор мекунанд ё даст ба аъмоли хилофи шаъни иҷтимоӣ, хушунат, қатл ва худкушӣ мезананд. Дар ин замина таҳқиқот нишон додаанд, ки падар, ҳамсар ва умуман афроде ки нақши ҷинси мухолифро дар зиндагии афрод доранд, дар эҷоди депрессия таъсиргузор ҳастанд ва издивоҷҳо, зиндагиҳои маҷбурӣ ва зулм ба занон дар муҳити хонавода низ эшонро афсурда хоҳад кард. Стрессҳои сарзананда аз омилҳои муҳитӣ, мушкилоти иҷтимоӣ ва хонаводагӣ, таасуботи хосси фарҳангӣ ва набудани шароити фароғатӣ-истироҳатии мусоидро омилҳои дигари афзоишдиҳандаи депрессия занон ва ҳатто мардон шуморида мешаванд. Ноҳамоҳанги байни арзишҳои иҷтимоӣ ва арзишҳои ҳирфаӣ-тахассусии занони коргар меавонад омили дигаре дар шиддатёбии депрессия онҳо бошад. Ҳамчунин беэътиноӣ ба арзишҳои ахлоқӣ дар хонавода дар афзоиши гирифтории занон ба депрессия таъсиргузор аст, чунки агар дар муҳити хонавода оромиш, самимият ва ҳамдигарфаҳмии бештаре байни зану мард бошад ва ба арзишҳои ахлоқӣ бетаваҷҷуҳӣ сурат нагирад, мизони гирифтори ба депрессия коҳиш меёбад. Депрессия занонро набояд нодида гирифт, зеро фарзанди солим аз хонаводаи солим

таваллуд мешавад ва бо таваҷҷуҳ ба ин ки занон нисфи ҷомеаро ташкил медиҳанд ва бидуни онҳо ниҳоди хонавода дар ҳоли осеб қарор мегирад, пас, таваҷҷуҳ ба саломатии онҳо шарти муҳимест, ки бояд ба он таваҷҷуҳ карда шавад [11, с. 25].

Дармони депрессия бар асоси назарияи ёдгирӣ. Лоуин Соҳал ва ҳамкоронаш хеле кӯшиш кардаанд, ки таъсири мутақобили байни афрод ва муҳитро дар рӯйдодҳои марбут ё депрессия бо диққат муайян намоянд. Ин амр моро нисбат ба ин масъала огоҳ месозад, ки депрессия ба таъсири мутақобили шахс бо дигарон ва муҳит рабт дорад ва низ ба дармонгарӣ бо роҳи судманд ва холӣ аз таассуб, ба монанди дастрасии иттилоъ дар бораи гуфтори касони дигар мавриди зарурат дониста мешавад [115, с. 54].

Анвои дармонҳои депрессия.

Ҳанӯз роҳҳои зиёде барои табобати депрессия вуҷуд доранд, ки мо онҳоро ба таври интенсивӣ баррасӣ хоҳем кард: шинохтдармонӣ, рафтордармонӣ, дармони байнифардӣ, равондармонии таҳлилӣ, равондармонии дастгирӣ-ҳимоятӣ, терапияи гурӯҳӣ, равондармонии хонаводагӣ ва ғайра. Шахси гирифтори депрессия метавонад аз ин имкониятҳо истифода намуда, саломатии худро барқарор намояд [3-М].

1) шинохтдармонӣ;
2) рафтордармонӣ;
3) дармони байнифардӣ;
4) равондармонии таҳлилгаро-психоанализӣ;
5) равондармонии ҳимоятӣ;
6) гурӯҳдармонӣ;
7) равондармонии хонаводаӣ;

Шинохтдармонӣ. Кӯшиши ислоҳи дигаргуниҳои музмин дар тафаккур, хусусан аз назари шинохтӣ: эҳсоси дармондагӣ ва ноумедӣ дар мавриди худ, оянда ва гузаштаи худ ба депрессия оварда мерасонад.

Табобати кӯтоҳмудат бо роҳи, тамринҳои хонавонадаӣ барои озмоиш ва ислоҳи тафаккури манфӣ ва зарур шуморида мешавад.

Рафтордармонӣ. Бо такя ба принсипҳои назарияи омӯзиш (кондитсияи классикӣ ва оперантӣ), одатан кӯтоҳмуддат ва хеле муташаккил, ки бо рафтори мушаххаси номатлуб маҳдуд аст, кондитсионерии мусбӣ барои тақвият бахшидан метавонад як иловаи муассир дар табобати депрессия бошад [137, с. 174].

Дармони байнифардӣ. Ба унвони як равиши кутоҳмудати песхотикӣ барои депрессия бемории ғайридуқутбӣ ва ғайрипесхотикӣ ба вуҷуд омад. Дар ин равиши дармон бар матолиби байнифардӣ таъкид карда мешавад.

Равондармонии таҳлилгаро (психоанализ). Дармони бинишгаро (дурандеш) бо муддати номуайян ва моил ба огоҳӣ ёфтан аз ангезаҳо ва ихтилофу носозгориҳои нохудогоҳ, ки мумкин аст шиддатдиҳанда ва давомдиҳандаи депрессия бошанд.

Равондармонии ҳимоятӣ. Табобати дарозмуддати номуайянест вобаста ба дастгирии равонии бемор, хусусан дар бухронҳои ногувор, хатарнок, мураккабу душвор, сугворӣ ё дар давраҳое, ки бемор аз як давраи депрессия берун меояд, аммо ҳанӯз қодир ба истифодаи дармонгарии дарозмуддат ва таомулӣ намебошад [184, с. 89].

Гурӯҳдармонӣ. Барои беморони дучори депрессия хатарнок ва моил ба худкушӣ ва дигар беморони афсурда метавонанд аз ҳимояти халосшавӣ аз ҳаяҷон ва тақвияти мусбати гурӯҳ ва такомули байнифардӣ, дигаргуниҳои маърифатӣ ва интиқолии дигар аъзои гурӯҳ баҳраманд гарданд.

Равондармонии хонаводаӣ. Хусусан замоне бамаврид аст, ки депрессия бемор суботи хонаводагиро ба хатар меандозад ё вақте депрессия ба рухдодҳои хонаводагӣ марбут аст ва ё вақте депрессияро низоми хонаводагӣ тақвият ва давом мебахшанд [112, с. 68].

Дармони депрессия: дармони депрессия ба се марҳилаи асосӣ тақсим мешавад.

1. марҳилаи шадид, мураккаб, тезу тунд, хатарнок, буҳронӣ барои ором сохтани бемориҳои депрессия ҷузъӣ;

2. давомнокии дармон барои ҳифзи беҳбуд;

3. марҳилаи нигаҳдоранда барои ҳифзи беморони осебпазир аз таҳдидҳои баъдӣ.

Чандин дармони муассир барои депрессия вуҷуд дорад ва интихоби онҳо барои ҳар бемор вобаста ба чандин омил, аз ҷумла шиддати беморӣ, иллатҳои худи бемор ва дастрасӣ ба ин дармонҳо вобастагӣ дорад [103, с. 62].

Нотавонӣ омӯхтааст. Мартин Слигман (1975) ки асосгузору пешниҳодкунандаи ин мафҳум, яъне «**Дармондагии омӯхташуда**» аст, байни дармондагӣ ва депрессия равобите мушоҳида кардааст. Ба назари ӯ дармони депрессия бояд бо таҷрибаҳои ёдгирии ботилкунандаи эҳсоси дармондагӣ дар мавриди он чӣ ки анҷом медиҳад, сурат бигирад. Тавзеҳи Слигман аз падидаи дармондагии омӯхташуда ин аст, ки ҳайвон ё инсон меомӯзад, ки рӯйдодҳо аз назорати вай хориҷ аст. Сипас, ин бовар, ки рӯйдодҳо аз вокуниши организм вобаста нест, паёмадҳои отифӣ-эҳсосӣ, маърифатӣ ва ҳаяҷонии зеринро хоҳад дошт:

1) рӯйдодҳои назоратнашаванда ангезаи организмро барои зуҳури посухҳое, ки мумкин аст ҳолатро таҳти назорат қарор диҳад, заиф мекунад;

2) мавҷуди зинда ба далели ғайриқобили назорат будани рӯйдодҳои қаблӣ ба сахтӣ ёд мегирад, ки вокуниши ӯ метавонад ба рӯйдодҳои дигар таъсир дошта бошад.

3) такрори таҷрабаҳои аз навъи рӯйдодҳои ғайри қобили котрол саранҷом ба ҳолати эмотсионалт, ки шабеҳи депрессия дар инсон аст [184, с. 10].

Равишҳои дармони равоншиносӣ. Дар фосилаи байни давраҳои шайдоӣ ва ё депрессия, дармонҳои равоншиносӣ метавонанд муассир бошанд. Ин дармонҳо бояд аз 16 сеанси як соата ба муддати шаш то нӯҳ моҳ иборат бошад.

Ин дармонҳо иборатанд аз:

- Тарбиятравонӣ (psycho education) бештар донистан оид ба вайроншавии дуқутбӣ.
- Таҳти назар доштани ҳолати рӯҳй – кумак кардан ба барои шинохти замонҳои тағйири ҳолатҳои рӯҳӣ.
- Корбурди рафторӣ – кумак кардан барои ҷилавгирӣ аз тағйири ҳолати рӯҳӣ ба шайдоӣ ва депрессия комил.
- Кумак барои афзоиши маҳоратҳои мутобиқшавӣ.
- Шинохт ва рафтордармонӣ – барои депрессия [116, с. 54].

Дорудармонии депрессия. Ҳангоме ки теъдоди зиёде аз афроди мубтало ба депрессия барои беҳбудии бемории худ назди равонпизишк рафта буданд, изҳор доштанд, ки аз вақте барои поён овардани фишори баланди хуни худ аз доруе бо номи «розепин» истифода кардаем, нишонаҳои депрессия дар мо ба вуҷуд омадааст. Пас аз пажӯҳишҳои фаровон пизишкон ҳам исбот кардаанд, ки баъзе аз ин беморон ба далели истифодаи доруи розепин дучори депрессия шудаанд. Воқеан, чаро ин дору боиси эҷоди депрессия мешавад?

Равонпизишкон собит карданд, ки масрафи ин дорӯ гурӯҳе аз интиқолдиҳандаҳои асабӣ ба номи «катехоломин»-ро озод мекунад бо озод шудани ин интиқолдиҳандаҳо мизони онҳо дар мағз коҳиш пайдо мекунад, ки ҳамин амр ба беназмии депрессия анҷом мешавад.

Ҳамин тавр, пажуҳишҳои ин равонпизишкон нишон додааст, ки истифодаи доруҳои зидди депрессия се ҳалқае ва боздорандаҳои мануоминуоксид барои дармони беназмии депрессия мизони як навъ

«катехоломин»-и алоим ба номи нораф ненолинро дар мағз афзоиш медиҳад.

Бо афзоиши катехоломин нишонаи моник дар фард эҷод мешавад, ки албатта пажуҳишҳои фаровон натиҷаи ин таҳқикро собит кардаанд. Баъзе аз ин интиқолдиҳандаҳои асабӣ ба гурӯҳи куллитаре бо номи «биоженик оменз» тааллуқ доранд, ки албатта равонпизишкон пештар аз он бо пажуҳишҳои зиёд аз ин масъала пай бурда буданд. Аз он ҷо ки масрафи доруи зидди депрессия сеҳалқаи мизони саратони мағзро афзоиш медиҳад, муҳаққиқон ба ин натиҷа расиданд, ки афрод ба ду далел ба бемории депрессия мубтало мешаванд.

1. паст будани мизони нораф ненолин дар мағз.

2. коҳиши мизони серотонин-саратон дар мағз.

Ногуфта намонад, ки анҷоми пажуҳишҳои гуногун дар заминаи сабабҳои биохимиявӣ ҳанӯз идома дорад. Ҳанӯз мутахассисон шакку шубҳа доранд, ки оё интиқолдиҳандаҳои асабии дигар, монанди дофамин, эстел, кулин ва гирандаҳои дигар ҷузъи иллатҳои биохимиявӣ ба ҳисоб меоянд ё на?

Ба ҳамин далел пажӯҳиш дар заминаи иллатҳои биохимиявии депрессия ҳанӯз идома дорад. Ба ҳар ҳол, теъдоде аз доруҳо, аз қабили астроидҳо ва фансиклидини гидрохлорид (гирдпарён навъе доруи мухаддир) нишонаҳое аз вайроншавии мониёро дар фард эҷод мекунанд.

Албатта таҳқиқ дар хусуси асароти доруҳои мухталиф дар бадан масъалае ҷудо ва муҳимтар аз дармони доруӣ ва вобастагии доруӣ (масрафи зиёди як саре аз доруҳо барои дармони баъзе бемориҳо) ба ҳисоб меояд.

Бар асоси пажӯҳишҳои фаровон пизишкон ба ин натиҷа расиданд, ки иллати мубтало шудан ба депрессия мумкин аст вуҷуди бемориҳои ҷисмонӣ бошад [176, с. 121].

Электрошокдармонӣ. гузаронидани як чараёни кутоҳмуддати электрикӣ аз мағз барои эҷоди ташаннуҷи (нооромии) саръгунаи таҳти назорат ҷиҳати дастёбӣ ба беҳбуд дар як ҳолати нооромӣ равонӣ аст.

Истифода аз электрошок ривоҷ пайдо кард, вале дар солҳои 50-уми садаи гузашта истифода аз он барои дармони бемориҳои равонӣ, ба хусус, шояд шизофринӣ коҳиш ёфт, аммо истифода аз электрошок ҳануз ҳам тавассути равонпизишкон барои дармони афсурдаҳое, ки дар муқобили мудохилоти дорудармонӣ ва равондармонӣ муқовим ҳастанд ё дар мавридҳое, ки эҳтимоли худкушӣ болост, тавсия мегардад.

Албатта шеваи дармон бо электрошок мавриди интиқод ҳам қрор гирифтааст, ки баъзе аз онҳо ба давраи баъд аз истифодаи электрошок ва баъзе дигар ба асароти муддати тулонии электрошок марбут аст. Аз ҷумла, он метавонанд ба фаромӯшхотирии кутоҳмуддат баъд аз қабули электрошок ва маргҳои эҳтимолӣ мусоидат кунад [184, с. 14].

Мо пас аз таҳқиқ ба хулосае омадем, ки депрессия як бемориест, ки ба рӯҳия, эҳсос, рафтор ва саломатии ҷисмонии инсон таъсир мерасонад. Ӯ худро бемор ва гунаҳкор ҳис мекунад, масалан, ӯ метавонад худро дар амалҳои пештар анҷомдодааш гунаҳкор ҳис кунад. Дар хотир доштани тафсилот ва қабули қарорҳо барояшон душвор аст. Дар муносибатҳои худ ба мушкилот дучор мешаванд. Оҳу нола ё ҷанлол, гамгинӣ, ноумедӣ ва беташаббусиро мепазиранд. Аксар вақт онҳо мушавваш, парешонхотир, изтиробзада ва рӯҳафтода ба назар мерасанд. Ва депрессия метавонад боиси бехобӣ, хоби аз ҳад зиёд, мушкилоти ҳозима ва коҳиши неруи бадан гардад. Дарвоқеъ, депрессия қобилияти инсонро дар мубориза бо фаъолиятҳои зиндагӣ суст мекунад. Депрессия ба пешравии инсон халал мерасонад ва имкони иҷрои амалҳо ва корҳоеро, ӯ ки масъулият дорад, бозмедорад. Депрессия шаклҳои гуногун дорад, ки бо омезиши аломатҳо тавсиф мешаванд ва боиси халалдор шудани қобилиятҳои шахс ё иҷрои корҳои ҷолиб мешаванд. Аломатҳои

депрессия иборатанд аз: рӯҳияи паст, кам шудани энергия, халалдоршавии хоб ва иштиҳо, паст шудани худбаҳодиҳӣ, паст шудани қобилияти тамаркуз ва қабули қарорҳо ва заъфи ҷисмонӣ. Як сабаби ягона ва маълуми депрессия вуҷуд надорад ва муҳаққиқони генетик хислатҳои муайяни шахсиятро, аз қабили вобастагӣ ё эътимоди паст, хотираҳои бади кӯдакӣ ва рӯйдодҳои стрессии ҳаётро ангезаҳои депрессия медонанд.

Пажӯҳишҳо, нишон медиҳанд, ки депрессия як бемории паҳншуда ва зарароварест, ки ба ҳар як зан ва мард таъсир мерасонад. Депрессия бемори ҷисмонии табларза нест, ки бо чанд ҳаб ва чанд рӯзи истироҳат рафъ мешавад, ин як мушкили равонӣ аст, ки бар асари фишори чандинсола ба вуҷуд меояд, аз ин рӯ барои аз байн бурдани он бояд аз роҳҳои дуруст истифода кард. Барои шифо ёфтан ба онҳо дору ва табобат лозим аст. Антидепрессантҳо барои табобати депрессия истифода мешаванд. Доруҳо метавонанд нишонаҳои депрессияро рафъ кунанд ва дар бисёр намудҳои бемориҳо иқдоми аввалини табобат гардиданд. Психотерапия инчунин ба шахс кӯмак мекунад, то бо мушкилоти доимии худ, ки депрессия ба вуҷуд меорад, мубориза барад. Агар депрессия шадид бошад, терапияи электрошок истифода мешавад.

1.3. Омилҳо ва сабабҳое, ки ба раванди гирифторшавии ҷавонон ба депрессия мусоидат мекунанд

Омилҳои зиёде, ки баъзе ҷанбаи умумӣ ва баъзе ҷанбаи хусусӣ доранд, мумкин аст боиси депрессия шаванд. Қисме аз ин омилҳо иборатанд аз: шикаст, беморӣ, сугворӣ, камхунӣ, норасоиҳои ғадуди сипаршакл, тағйири фасл, ғадуди мағзӣ, бемории паркинсон, уфунатҳои мушкили вирусӣ, доруҳои зидди фишори хун ва баъзе доруҳои кимиёии дигар. Чун танҳо теъдоди андаке (маъмулан 10%) аз афроде ки дар

пешгоҳи чунин омилҳое қарор мегиранд, дучори депрессия мешаванд, бинобар ин, наметавон гуфт, ки воқеан, ҷанбаи сабабӣ доранд. Ба назар мерасад, ки шояд омилҳои ирсии хонаводагӣ ва шароиту хусусиёти рушду такомули фард, омилҳои решагӣ сабаби ин бемори бошанд.

Дар ин бахш кӯшиш намудем ба таври мухтасар назарияҳоеро, ки то кунун дар бораи иллатҳои депрессия баён шуданд, зикр кунем:

Омилҳои генетикӣ. Дар мавриди генетикӣ будани депрессия назарияҳои мухолифу муваффақ вуҷуд дошта, иллати беназмии депрессия асосӣ зиёд аст, вале бештар омилҳои генетикӣ хатари мубтало шудан ба депрессия асосиро афзоиш медиҳанд. Барои мисол, Мак Гофин ва ҳамкоронаш (1996) ба ин натиҷа расиданд, ки дугоникҳои яктухмаӣ 46% ва дар ҳоле ки дар дугоникҳои дутухмаӣ 20% имкони мубтало шудан ба депрессияро доранд. Мувофиқи таҳқиқот дараҷаи гирифторӣ дар дугоникҳои яктухмаӣ ҳудуди 50% муайян карда шудааст.

Ба таври хулоса се риштаи наздик таъсири генҳои маъюбро ҳадди ақал барои боистеъдод сохтани фард нисбат ба ихтилолоти рафторӣ нишон медиҳанд.

А) хешовандони мубталошуда ба ошуфтагиҳои рафторӣ нисбат ба кулли ҷамъият дараҷаи зоҳиршавии болотари ихтилолотро нишон медиҳанд.

Б) дараҷаи татбиқшавӣ барои ошуфтагии рафторӣ дар дугоникҳои мушобеҳ (яктухмаӣ) бештар аз мизони он дар дугоникҳои номушобеҳ (дутухмаӣ), ки генҳои фарқкунанда доранд, ҷой дорад.

В) Таҳқиқот вобаста ба дугоникҳои яктухмаӣ, ки ҷудо аз ҳам бузург шудаанд, натиҷаҳои ин мавзуро, ки дар заминаи монандии ирсӣ ва омилҳои эҳтимолӣ пайдо шудаанд, имконпазир месозанд. Чунки дар дугоникиҳои яктухмаӣ дараҷаи мутобиқшавӣ барои ошуфтагии рафторӣ (мушкилоти рӯҳӣ, тағйирёбии кайфият, ҳолат) ҳатто агар муҳити рушди онҳо гуногун бошад, болотар аст.

Механизмҳои зистшиносӣ-биологӣ. Интиқолдиҳандаҳои асабии норафпеналин ва серотонин аз назари биологӣ дар сабабшиносии депрессия алоқаманд дониста шудаанд. Дар нигоҳи аввал чунин тасаввур мешавад, ки сутуҳи поёни ҳар кадом аз ин интиқолдиҳандаҳои асабӣ ба рафтор таъсиргузор ҳастанд. Ҳамзамон ин намунаи сода дар мавриди таъсири норафпеналин ва серотонин ба василаи маълумоти охир мавриди интиқод қарор гирифтааст. Ба назар мерасад, ки рафтор ҳосили муомилаи байни системаҳои серотонин ва норафпеналин аст. Ҳатто мумкин аст рафтор ҳосили муомилаҳои байни ин ду система ва системаҳои мағзии дигар бошад. Барои мисол, Ромплу ва ҳамкорон (2000) муътақиданд, ки хулқ паёмади набудани муомилаи байни чандин интиқолдиҳанда, аз ҷумла серотонин, норафпеналии, дофамин ва атсетилхолии аст. Ин эҳтимол вуҷуд дорад, ки серотонин як назорати куллӣ барои навъҳо аз системаҳои мағзии гуногун дошта бошад ва сутуҳи поёнии он сабаби мутаваққуф шудани фаъолияти даруни ин системаҳо шудааст, ки ба депрессия анҷом меёбад. (Нақл аз Бинт. 2003). Муҳимтарин нуқтаи дахлдор дар депрессия системаи Лимбики аст. Тибқи як улгуи равонӣ-зистӣ ин фарояндҳо-равандҳо ба василаи ҳар ду омилҳои иҷтимоӣ ва равоншиносӣ оғоз мегарданд ва омилҳои генетикии дараҷаи фишори равонии лозимро аз ҳар кадом ҳавза, қабл аз ин ки давраи депрессия шуруъ шавад, таҳти таъсир қарор медиҳад.

Омилҳои асабӣ-ғадудӣ. Ғадудҳои дарунрез (эндокринӣ) моеъ ҷудо мекунанд ва таъсири ин омилҳои ҳормонӣ мавриди пажӯҳишҳои зиёде қарор гирифтааст. Меҳвари ҳипоталамие ҳипофиз адреналинӣ кам кор дар афроди афсурда ба афзоиши туршаи кортизол анҷом мешавад. Ҳамчунин дар депрессия озод шудан (ҳормони муҳаррикаи тероид) ҳормони тиреоткони (ТТГ), коҳишёбии ҳормони рушд (ҲА), коҳишёбии ҳормони муҳаррикаи фуликул (ҲҲФ), коҳишёбии ҳормони литунобизинк (ЛҲ), коҳишёбии туршаи шабонаи мелотонин ва коҳиши тестостерон дар

мардҳо вуҷуд дорад. Ҳамчунин мушоҳида шудааст, ки мушкилоти асабии ҳастаҳо ва системаи лимбикӣ, эҳтимолан, бо нишонаҳои депрессия зоҳир мешаванд. Системаи лимбикӣ ва ҳастаҳо бо ҳам робитаи наздик доранд. Системаи ламбик дар эҷоди ҳаяҷонҳо нақши муҳим дорад. Мушкилоти амали ҳиноталамура тағйироти хоб, иштиҳо ва рафтори ҷинсӣ ва низ тағйироти биологӣ дар меъёрҳои ғадудои дарунрез, иммунитет ва ранг биологӣ муайян мекунад. Қомати хамида, сустҳаракатӣ ва мушкилоти норасоии сабуки маърифатӣ, ки дар депрессия дида мешавад, шабоҳати зиёде бо ихтилолоти ҳастаҳои асосие монанди бемории Паркинсон ва дигар ихтилоли музмин таҳтиқишрӣ доранд [184, с. 7-8].

Омилҳои шахсиятӣ. Ҳар як инсон новобаста аз миҷози шахсӣ метавонад дар ин ё он маврид гирифтори депрессия шавад. Аммо баъзе аз типҳои шахсият, васвосӣ-иҷборӣ, намоишӣ ва ноилоҷӣ, ки камтар раҳму шафқат доранд, нисбат ба намудҳои зиддиичтимоӣ, параноидӣ ва дигар шахсиятҳое, ки бо проекция ва ғайра тавсиф мешаванд, метавонанд зери хатари депрессия бештар қарор дошта бошанд. Механизмҳои ҳифз аз берун истифода мешаванд.

Ҳодисаҳои стресс қавитарин пешгӯйиҳои депрессия мебошанд. Таҳқиқот нишон доданд, ки омилҳои стресс, ки ба худбаҳодиҳии бемор таъсири манфӣ мерасонанд, эҳтимоли депрессияро ба вуҷуд меоранд.

Илова бар ин, чизе, ки метавонад барои каси дигар як фишори нисбатан сабук ҳисобида шавад, вобаста ба маънои махсус вобаста ба ҳодиса метавонад ба бемор таъсири харобиовар расонад [140, с. 22].

Омилҳои иҷтимоӣ. Депрессия ба якчанд омили иҷтимоӣ низ робита дорад. Аз ҷумла: рӯйдодҳои стрессовари зиндагӣ (дар муносибати байни одамон). Тард (бадарғаи иҷтимоӣ) ва муомилаҳои иҷтимоӣ, ки таҳти таъсири фарҳанги ҷомеа қарор дорад. Ин омилҳо метавонанд бар оғозшавии депрессия ё идомаи он таъсир бигузоранд.

Рӯйдодҳои стрессовари зиндагӣ: ҳудуди 70 дарсади давраҳои депрессия асосан, баъд аз ягон рӯйдоди стрессовари муҳим дар зиндагӣ рӯй медиҳанд, мисли хоиҷ шудан аз кор ё аз даст додани робита бо шахси наздик. Албатта рӯйдодҳои манфии зиндагӣ метавонанд сабаби депрессия шаванд, аммо саволе ба миён меояд, ки муҳаққиқон чӣ гуна метавонанд тағйирдиҳандаҳои зиёновар ва эҳтимолиро аз якдигар ҷудо кунанд ва робитаи сабабиву натиҷагии собитшудаи байни онҳоро баён намоянд. Барои мисол, афроди афсурда мумкин аст натавонанд вазифаҳои шуғлии худро хуб анҷом диҳанд, мумкин аст зери таъсири омилҳои афсурдакунанда қарор дошта бошанд, масалан, мушкилот бо ҳамкорон ва роҳбарият, бекорӣ ё нигаронӣ, яъне нигарониҳои молӣ. Дар чунин мавридҳо нишонаҳои депрессия дар худи фард мумкин аст иллати рӯйдодҳои манфии зиндагӣ бошанд. Аз тарафи дигар, баъзе афрод ба иллати табиат ва зоти худ мумкин аст ба дунболи ҳолатҳо ва фурсатҳои стрессафзо бигарданд. Масалан, баъзе сарбозон худашон довталаб мешаванд, ки ба хатти пеши ҷабҳа бираванд. Ба ин тартиб, робитаи байни рӯйдодҳои стресзои зиндагӣ ва депрессия мумкин аст бештар сода буда, назаррас набошад.

Тарди иҷтимоӣ (ноустувории иҷтимоӣ): афроде, ки тарди иҷтимоиро аз сар мегузаронанд, бештар дар ҳолати дучор шудан ба депрессия қарор доранд. Барои мисол, касоне ки таҳти таъқиб ва табъиз ҳастанд ва аз сӯйи ҷомеа ронда мешаванд ё мавриди хушунат қарор мегиранд, масалан, (шахсони мубтало ба ВНМО БПНМ) ё касоне, ки ба табақоти фақир тааллуқ доранд ва ҳамчунин пиронсолон, ки бо эҳтимоли зиёде афсурда мешаванд. Ҳамчунин касоне ки дар бузургсолӣ ба иллати сактаи мағзӣ ё осеби сар маъюб мегарданд, низ бештар хатари гирифтор шудан ба депрессия доранд.

Таомули иҷтимоӣ. Эҳсос ва ҳаяҷон то андозае метавонанд ба гирифтор шудани афрод ба депрессия мусоидат намоянд. Ин ҳамон вақт рух медиҳад, ки мардум бо афроди афсурда нишасту бархост мекунанд

ва мумкин аст ба депрессия, ғам, изтироб ё хашм дучор шаванд. Масалан, нишон додашудааст, ки дар донишҷӯёне, ки ҳафтае дар паҳлуи як фарди афсурда зиндагӣ мекунанд, нишонаҳои депрессия пайдо мешаванд [137, с. 190].

Депрессия як бемории маъмулист, ки ба паҳлуҳои мухталифи зиндагӣ таъсири манфӣ мерасонад, аз ин рӯ, сабабҳои гуногуни депрессия вуҷуд доранд ва назарияҳо ва роҳҳои табобати он низ гуногунанд, ки мо ба таври мухтасар зикр мекунем.

Дар бораи генетика назарияҳои муқобил ва муваффақ мавҷуданд, ки сабаби ихтилоли асосии депрессия хеле зиёд аст, аммо дар бораи он, ки омилҳои ирсӣ хатари депрессияро зиёд мекунанд, нейротрансмиттерҳои норепинефрин ва серотонин, ки дар пайдошавии депрессия нақш доранд, камтар гуфтаанд. Маълум гардид, ки сатҳи пасти ҳар яке аз ин нейротрансмиттерҳо ба кайфият таъсир мерасонад, ғадудҳои эндокринӣ моеъ ҷудо мекунанд ва таъсири ин омилҳои гормоналӣ дар маркази пажӯҳишҳои зиёд қарор гирифтааст [3-М].

Омилҳои фақр ва депрессия.

Таърифи фақр. Бекорӣ, ба хусус бекорӣ ба муддати тулонӣ ва дар шароите, ки захираи молӣ барои фарди бекор вуҷуд надошта бошад, ба фақри иқтисодӣ анҷом хоҳад ёфт. Мушкилоти фақр сирфан, ба паёмадҳои худи фақр маҳдуд намебошад, балки мушкилоти ин масъалаи иҷтимоӣ замоне шиддат пайдо мекунад, ки заминасози депрессия мегардад.

Дар таърифи фақр ихтилофи назари асосӣ байни муҳаққиқон вуҷуд дорад, ки маншаи ин ихтилофот вобаста бар навъи нигариши онҳо нисбат ба масъалаи фақр аст. Иқтисодчиён бештар ба заминаи зуҳур ва натиҷаҳои фақр таваҷҷуҳ намуда ва камтар ба таҳлили иҷтимоии он пардохтаанд.

Дар адабиёти ҷомеашиносӣ маъмулан ду мафҳум; факр ва нобаробарӣ дар канори якдигар ба кор мераванд. Ин ду мафҳум бо ин ки аз ҷиҳати маъно мустақил ва ҷудо аз якдигар ҳастанд, аммо чунин ба назар мерасад, ки корбурди мустақил надоранд. Зеро аз як су, фақр мутаассир аз нобаробарӣ дар даромад аст ва аз сӯйи дигар, нобаробарии иқтисодӣ ҳам метавонад сабати вуҷуди фақр шавад. Аз он ҷо ки масоил ва мушкилоти иҷтимоӣ дар айни иртибот бо фақр аз он ҷудо ҳастанд, мафҳуми фақрро бояд аз навъи мушкилоти иҷтимоӣ ва иқтисодӣ, ки бо он пайвастагӣ доранд, низ мустақил дар назар гирифт, бинобар ин, мутародифу ҳаммаъно шумоpидани мафҳуми фақр бо дигар суратҳои масоили иҷтимоӣ ба фаҳми мушкили фақр кумак нахоҳанд кард. Дар ҷомеашиносӣ фақрро маъмулан дастрас ё муҳайё нашудани ниёзҳои асосии инсон ба ҳадди кофӣ таъриф кардаанд [21, с. 57-60].

Таъсири хушунати хонаводагӣ бар депрессия.

Таърифи хушунати хонавода. Хушунати хонаводагӣ воқеияти озордиҳанда ва инкорнашаванда дар дунёи имрӯз аст, дар ҷаҳоне, ки муҳити хона мебояд паноҳгоҳе бошад, то сокинонаш дар он биёсоянд ва хастагиҳову ранҷҳои сарзада аз душвориҳои муҳити беруни хонаро ба фаромӯшӣ бисупоранд. Мутаассифона, барои бисёре аз мардум хона ба ҷаҳaнаме мемонад, ки оташи душманӣ, хашм, хушунат, кина ва интиқом дар он ҳар лаҳза шуълавартар мешавад. Хушунатҳои хонагӣ махсуси ҷомеа ё табақаи хоссе нестанд, балки акнун ҳамаи кишварҳои дунё ва табақаҳои иҷтимоии мухталиф ба он даст ба гиребонанд ва тағйироту таҳаввулоти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии ҳаррӯза бори онҳоро вазнинтар мекунанд.

Хушунат амали фарди муайян (ҷамъе аз афрод ё гурӯҳҳои хос) аст, ки ба ҷон, мол ё шарафи дигарон таҳдид ва ҳамла мекунад [94, с. 27].

Хушунати хонагӣ иборат аст аз зӯроварӣ, бадрафтории ҷисмӣ, ҷинсӣ, равонӣ аз қабили гӯшанишинӣ кардани маҷбурӣ, таҳқир, маҳрум

сохтан аз ҳимоят, таҳдид ба осебрасонӣ, зери по гузоштани ҳуқуқи ибрози андешаи шахсӣ аст [80, с. 26].

Ҳамчунин метавон гуфт, хушунати хонагӣ иборат аст аз бадрафторӣ бо ҳамсар ва фарзандон, ки метавонад ин бадрафторӣ равонӣ бошад, монанди тарсу ҳарос, таҳдид, таҳқир, интиқоди шадид ва ғайра ва метавонад хушунат аз навъи ҷисмӣ ва баданӣ бошад, монанди тела додан, силлӣ задан, чизеро ба тарафи кас партофтан ва ғайра бошад.

Хушунат алайҳи занон. Хушунат алайҳи занон яке аз мушкилоти иҷтимоии кулли кишварҳои дунё ба ҳисоб меравад. Яке аз намунаҳои хушунат алайҳи занон ҳамсарозорӣ мебошад. Ҳамсарозорӣ рафторе озордиҳанда аст, ки тавассути шавҳар бар алайҳи зан дар муҳити хилвати хонавода рух медиҳад, ки бо расонидани осебҳои ҷисмӣ ва равонӣ дар фарди озордида боиси оқибатҳои ҷубронноопазире низ мегардад.

Хушунат алайҳи занон истилоҳе тахассусӣ аст, ки барои тавсифи кулли корҳои хушунатомез алайҳи занон ба кор меравад, монанди Hate Crime, ин шакли хушунат бар алайҳи гурӯҳи хоссе аз мардум амалӣ мешавад ва ҷинсияти қурбонӣ пояи аслии хушунат аст. Қатъномаи марбут ба хазфи (аз байн бурдани) хушунат алайҳи занон, ки баргирифта аз иҷлосияи умумии Созмони Милали Муттаҳид дар соли 1993 буд, хушунат алайҳи занонро ба унвони «ҳар рафтори хашин ва вобаста ба ҷинсияте ки муҷиби осеби ҷинсӣ, ҷисмӣ ё равонӣ ва ё ранҷи занон шавад» таъриф кардааст [142, с. 30]. Хушунат алайҳи занон дар хонавода мумкин аст ба сурати ҷисмӣ (зарб, лату куб), ва равонӣ (таҳқир, тамасхур ва фаҳшгӯйӣ) рух диҳад ва ҳамчунон, хушунат алайҳи кӯдакон, ки шомили ҷисмӣ, равонӣ, бетаваҷҷуҳӣ, ҷинсӣ ва ғайраро дар бар мегирад.

Омили бекорӣ ва депрессия.

Бекорӣ омили мудҳиши эҷоди факр аст ва фарде, ки бекор аст, аз як сӯ, аз лиҳози равонӣ эҳсоси таҳқир ва ранҷу зиён мекунад ва аз ҷомеа

талаби кор менамояд ва аз сӯйи дигар, чун ҷомеаро гунаҳгори маҳрумияти худ мепиндорад, навъе эҳсоси интиқомгирӣ дар ӯ пайдо мешавад.

Бештари афроди бекор дучори бемориҳо, аз ҷумла депрессия, руҳафтодагӣ, эҳсоси беарзишӣ, ки ин масъала худ заминаи мусоидеро ҷиҳати рушду густариши фақри иқтисодӣ, эътиёд, бухрони ҳувийят, талоқ, муҳоҷират, парешонҳолӣ, дармондагӣ, ҷиноёт алайҳи ашхосу амвол, нооромиҳои иҷтимоӣ, қочоқи маводи мухаддир, қочоқи мол ва ғайраро ба вуҷуд хоҳад овард [1-М].

1.4.Оқибатҳои психологии бекорӣ ва депрессия дар ҳаёти минбаъдаи ҷавонон

Инсон мавҷудест иҷтимоӣ, ки кор карданро дӯст медорад ва ба воситаи он мехоҳад фарде созанда ва тавлидкунанда бошад ва бо машғул шудан ба кор эҳсоси арзиш ва иззати нафс ёбад. Зеро инсон ба ҷиҳати созанда буданаш аз ҳайвон фарқ мекунад ва дар натиҷаи созандагӣ ӯ, ки мутаассир аз кор аст, тамаддуни башариро ташакил кардааст.

Дар ҷомеаи муосир доштани шуғл барои ҳифзи эътимод ба нафси фард муҳим аст, ҳатто дар мавридҳое, ки шароити кор нисбатан, нохушоянд ва вазифаҳои марбут хастакунанда бошанд. Кор маъмулан, унсури шаклдиҳандае дар равонии мардум ва дар фаъолиятҳои рӯзонаи онҳост. Таҷрибаи бекорӣ барои касоне, ки ба доштани шуғли устувор ва мутмаин одат кардаанд, метавонад бисёр нороҳаткунанда бошад.

Бадеҳист, ки оддитарин натиҷаи он аз даст додани даромад аст. Бекор будан, ҳангоме ки шахс ба он ниёз дорад ва надоштани манбаи даромад барои гузаронидани зиндагии осоишта илова бар сахтии моддӣ, ранҷи равониро ба бор меорад. Зеро барои афроде, ки машғули кор ҳастанд, рӯз маъмулан, бо хуррамӣ оғозу анҷом меёбад.

Агарчи ин амр мумкин аст гоҳе таҳмилӣ бошад, вале як ҳисси мусбат дар фаъолияти оддии рӯзона фароҳам мегардадд. Афроде, ки бекор ҳастанд, маъмулан дорои зиндагии маломатоваранд ва навъе эҳсоси бетафовутӣ нисбат ба замон пайдо мекунанд. Аз тарафи дигар, муҳити кор ғолибан, дӯстӣ ва фурсатҳои ҳамкорӣ дар фаъолиятҳои муштарак бо дигаронро фароҳам мекунад. Ҷудо аз муҳити кор доираи дӯстон ва ошноёни эҳтимолии шахс мумкин аст дар асари бекорӣ рафта-рафта тангтар шавад ва фарди бекор ба канорагирӣ дучор гардад ва дар ниҳоят мумкин аст дучори депрессия ва ҳолати дар худ фурӯ рафтан шавад.

Дарвоқеъ, метавон гуфт, ки бекорӣ навъе таҳқири иҷтимоии фардро дар мавридҳои мухталиф тақвият медиҳад, ин эҳсос, ки ҷомеа барои ӯ ва заҳмату талошҳо ва таҳсилоташ бетафовут аст, ӯро ба сӯйи депрессия мебарад ва ин ҳолати депрессия дар фарди бекор худ метавонад сарчашмаи осебҳои баъдӣ, пеш аз ҳама барои худи фард, хонавода ва ҷомеаи вай бошад [20, с. 81-92].

Дар дунёи имрӯза ҳаяҷонот, мушкилот, асабиятҳо ва омилҳои зиёде аз ин қабил бар зиндагии рӯзмараи мардум таъсири бад дорад. Ҳар як фарди ҷомеаи муосир дар маърази дучор шудан бо навъҳои гуногуни ҳаяҷон ва шароити асабоният қарор дорад. Муҳити зиндагии иҷтимоӣ, хонавода ва ҳар он чӣ фард бо он дар иртибот аст, метавонад ба унвони омили мушкилзо ҷараёни зиндагии ӯро ба самти буҳронҳо ва нигарониҳо кашад.

Депрессия низ бемории бисёр роиҷ аст, ки бо вуҷуди таҳқиқоти доманадор дар мавриди иллатҳо, дардҳо ва роҳҳои дармони он мутаассифона дар бештари ҷомеаи имрӯза ва ба хусус ҷомеаи Афғонистон таваҷҷуҳи зиёде ба он нашудааст. Дар гузашта нишонаҳои депрессияро то муддатҳо ба омилҳои дигаре чун заъфи асабҳо, асабоният ва ғайра нисбат медоданд. Ба ҳамин сабаб ташхиси саҳеҳ ва дармони он ба таъхир меафтад.

Чун ин афрод маъмулан, бардоште маҳдуд, ғалат, ноқис, гумроҳкунанда аз муҳити худ доранд, дар натиҷа рафтори онҳо бо воқеияти муҳите мутаносиб нест, мавриди назар қарор намегиранд. Ба назари Чарлз Фрестер-аввалин равоншиноси рафторгаро шахсони афсурда дар муқобили муҳит ҳолати вокунишӣ дошта, фақат ба дастурот ё рӯйдодҳои нохушоянд аксуламал нишон медиҳанд [8, с. 115].

Набудани муваффақият дар таҳсил ё кор, аз даст додани яке аз азизон ва огоҳӣ аз ин ки беморӣ ё пирӣ тавони моро маҳв мекунад, аз ҷумлаи мавридҳое ҳастанд, ки бештар сабаби зоҳиршавии депрессия мешаванд. Депрессия замоне ғайримуқаррарӣ маҳсуб мешавад, ки бо воқеа и рухдода, мутаносиб набошад ва ё фаротар аз ҳаде, ки барои аксари мардум нуқтаи оғози беҳбуд аст ва ҳам метавон ба ҳузн, андуҳи шадид ва эҳсоси танҳоӣ ва ноумедии шадид ишора кард. Афсурдагон эҳтиром ва арзиши худро аз даст дода, пайваста худро сарзаниш ва таҳқир мекунанд ва ҳар рӯз субҳ бо ҳолати беқарорӣ ва хастагӣ аз хоб бархеста, дар корҳои рӯзона бо камҳавсалагӣ, камқувватӣ рӯ ба рӯ мешаванд [23, с. 67].

Тибқи таҳқиқот муҳаққиқ ду фарзияро таҳия кардааст. Омилҳое чун мавқеи ҷинсӣ, мақоми шаҳрвандӣ, бекорӣ баррасӣ гардида, натиҷаҳои омори таҳқиқот дар бораи муносибати байни бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонон муҳокима карда шуданд. Аксари пурсишшудагон боварӣ доштанд, ки бекорӣ асосан, бо депрессия алоқаманд аст.

Дар ин таҳқиқот фарзияҳо санҷида шуданд, вобаста ба навъи маълумот, андозаи мувофиқи ченкунии санҷиши оморӣ барои онҳо интихоб карда шуд ва аз онҳо натиҷаҳои дилхоҳ ба даст оварда шуданд, ки дар зер тавсиф ёфтаанд. Таҳлили маълумот нишон медиҳад, ки дар байни 389 нафар, ки аз 58 нафар 14,9 дарсад депрессия надоранд, 17,5 дарсад (депрессия сабук), 94 нафар, 24,2 дарсад - и онҳо депрессия миёна,

169 нафар, 43,4дарсади пурсидашудагон дар ин дар ин номгӯ қарор доранд.

Таҳлили натиҷаҳо аз рӯйи фарзияи дуюми таҳқиқот дар заминаи посуххои пурсидашудагони муҷаррад 112 нафар бо дарсади 24,02 ва 177 тан оиладор бо дарсади 28,38 водор месозад, бо дарсади 95 эътимод бигӯем, ки байни сатҳи миёнаи депрессия фарқи маънодор вуҷуд дорад. Шахсони муҷаррад ва оиладор ва аксари одамони оиладор аз депрессия азият мекашанд [4-М].

Таъсири бекорӣ бар фақри иқтисодӣ. Усулан, машғул шудан ба кор муҳимтарин манбаи касби даромад барои аксарияти мардуми ҷомеа маҳсуб мешавад. Дарвоқеъ, асоситарин манбаи таъминкунандаи эҳтиёҷоти аввалия аз қабили хӯрок, пӯшок, ҷойи зист, омӯзиш, беҳдошт ва дармон кор аст. Бинобар ин, афрод ва хонаводаҳои афроди бекор аз касби даромадҳои лозим барои таъмини ниёзҳои асосии худ дар зиндагӣ маҳрум мешаванд.

Барои касоне, ки ба доштани шуғли собит ва боэътимод одат кардаанд, таҷрибаи бекорӣ метавонад бисёр харобиовар бошад. Равшан аст, ки фавритарин паёмади бекорӣ аз даст рафтани даромад аст ва аз даст додани даромад дар кишварҳои гуногун оқибатҳои гуногуне дорад, чунки сатҳи нафақаҳои даврони бекорӣ фарқ мекунад. Дар кишварҳое, ки дастраси ба хадамоти беҳдоштӣ ва дармонӣ ва дигар имтиёзоти осоишта, беҳтар таъмин мешавад, афроди бекор шояд дучори мушкилоти молии шадиде шаванд, аммо таҳти ҳимояи давлат қарор мегиранд. Дар баъзе аз кишварҳои ғарбӣ, мисли Иёлоти Муттаҳида имтиёзоти давраи бекорӣ кӯтоҳмуддаттар аст ва хадамои беҳдоштӣ ва дармонӣ низ умумӣ нест ва ин сабаби сангинтар шудани фишорҳои иқтисодӣ ба бекорон мешавад [37, с. 590].

Вобастагӣ ва одаткунӣ. Вобастагиву одаткунӣ иборат аст аз вобастагӣ ба маводе, ки такрори истифодаи онҳо миқдору чигунагӣ, мушаххас ва дар замони муайян аз дидгоҳи шахси вобаста зарурӣ

менамояд. Шахси вобаста касест, ки ниёзманд ва вобастаи равонӣ – ҷисмонӣ ба мавод ва омилҳои мухаддир ва одатзо мебошад.

Таваҷҷуҳ ба ин нукта аз аҳамият холӣ нест, ки таҷрибаи бекорӣ вобаста ба табақаи иҷтимоӣ тағйир мекунад. Барои касоне ки пасттарин даромадҳоро доранд, паёмадҳои бекорӣ бештар ҷанбаи молӣ дорад. Баъзеҳо гуфтаанд, ки барои афроди табақаи миёна бекорӣ асосан, нисбат ба пойгоҳи иқтисодӣ ва молӣ бештар ба эътибори иҷтимоии онҳо зарба мезанад.

Афзоиши ҳайратовари истифодаи маводи вобастакунандаи ғайриқонунӣ дар ҷаҳон ва қочоқи рӯзафзуни ин мавод паёмадҳои ваҳшатноке хоҳад дошт, ки мустақиман, насли ҷавон ва башариятро таҳдид мекунад. Густариши шабакаи қочоқи байналмилалӣ ва доми вобастагӣ миллионҳо ҷавонро ба фасод ва коми марг мекашонад ва савдогарони маргро ба сарвату қудрат мерасонад. Вобастагӣ як масъалаи бузурги беҳдоштӣ ва балои иҷтимоӣ ва дорои ҷанбаҳои зиёди иқтисодӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ, равонӣ, ахлоқӣ ва ҳуқуқӣ аст [101, с. 225].

Таъсири бекорӣ бар ҳувийят. Дар фарҳанги «Муъин» омадааст, ки: «ҳувийят», яъне он чӣ боиси ташхиси фард мешавад. Аз ин мафҳум пайдост, ки ҳувийят ҳақиқат, чӣ будан ва ҳастиро далолат мекунад. Асли ин калима арабӣ аст ва аз калимаи «ҳува» ба маънои ӯ, вай гирифта шудааст ва аз замири «ҳува» лафзи таркибии ҳува-ҳува сохта шудааст, ки исми мураккаби алиф ва лом дорад. Ҳувийят як падида, нишондиҳанда-мушаххаскунандаи ҳайат ва моҳияти вуҷудии он зот аст. Ба иборати дигар, чӣ будан ва ҳақиқат падидаи мавриди назар, ҳувийяти онро мерасонад ва метавонад ба сурати фардӣ ё ҷамъӣ бошад [182, с. 5].

Таъсири бекорӣ бар буҳрони ҳувийят. Гузаштан аз марҳилаи ҷавонӣ ба бузургсолӣ марҳилаи хатарнок ва пурташвиш аст. Бисёре аз ҷавонон барои ворид шудан ба ҷомеа талош ва ҷаҳду кӯшиши зиёде мекунанд, аммо аз ҷиҳатҳои гуногун аз он дур мешаванд. Дар рӯзгори гузашта гузариш ба бузургсолӣ маъмулан, дар оғози зиндагии шуғлии

(истеҳсолии) фард рӯй медод. Акнун бозори кор барои ҷавонон бесуботтар аз гузашта аст ва ин масъалаи гузариш ба зиндагии мустақил бузургсолиро душвортар месозад [37, с. 471]. Дарвоқеъ, яке аз муҳимтарин воситаи мустақилӣ ва ҳувийятёбӣ барои ҷавонон кор мебошад.

Норавшану мураккаб будани ояндаи як ҷавон боиси эҷоди депрессияҳои рӯҳию равонӣ барои ӯ хоҳад шуд, ки намедонад ба куҷо меравад. Ин шакку шубҳаҳо пояҳои бовариию фикрии ҷавононро сусту заиф мекунад. Мусаламан, ҷавон ҳарчи бештар дар сарбастагиву тирагӣ ва печидагӣ бимонад, ба ҳамон андоза хатари бухрони ҳувийят барои ӯ бештар хоҳад буд.

Роиҷ будан ва интишори бекорӣ дар байни афроди як ҷомеа тартибу низом ва суботи онро коҳиш медиҳад, ҳисси беэътимодӣ миёни афрод доман мезанад ва азҳамгусехтагии иҷтимоии ҷомеаро ба вуҷуд меоварад. Дар ин ҳангом замина барои бегонашавии фард бо афрод ва сохторҳои ҷомеа фароҳам мешавад ва агар ин вазъият идома ёбад, беназмӣ ба вуҷуд меояд ва дар ниҳоят боиси бухрони ҳувийят мешавад.

Дар воқеъ, бухрони бекорӣ дар кишвар заминаҳои бухрони ҳувийятро барои ҷавонон фароҳам мекунад, воқеан, вақте як ҷавон то синни 25-30 солагӣ ҳанӯз машғули коре нашудааст, чӣ гуна аз ӯ интизории эътимод ба нафсро дошта бошем ва аз ӯ бихоҳем, ки собитқадаму устувор бошад, бидуни шакку тардид ҳар қадар ӯ устувор, мустаҳкам бошад ҳам, дар ниҳоят дучори шаку шубҳа мешавад.

Нишондиҳандаҳои бухрони ҳувийят. Бегонагӣ аз худ– бегонашавӣ ё бухрони ҳувийят дорои нишондиҳандаҳои зиёдест, аз ҷумла:

1. Эҳсоси бекудратӣ: ҳолате ки фард эҳсоси беихтиёрӣ намуда ва қодир ба таҳти таъсир қарор додани муҳити иҷтимоии худ нест.

2. Эҳсоси холо: эҳсосе ки шахс тасаввур мекунад барои рафтор ва боварҳои худ хатҳои роҳнамоӣ дар ихтиёр надорад ва дарвоқеъ касе, ки

дучори хало ё пучӣ шудааст, интизории чандоне аз ризоятбахш будани рафтори худ дар оянда надорад.

3. Эҳсоси бемеъёрӣ: дар ин ҳолат фард эҳсос мекунад, ки барои расидан ба ҳадафҳои арзандаи худ ниёз ба васоили номашруъ дорад ва барои расидан ба ҳадафҳо ва таъмини ниёзҳо, ки ҷомеа дар ӯ ба вуҷуд овардааст, даст ба талош мезанад ва роҳҳоеро барои расидан ба ҳадафҳо интихоб мекунад, ки ҷомеа онҳоро тасдиқ накардааст ва намепазирад. Дар ин ҳолат чун фард наметавонад бо роҳи қонунӣ ба ҳадафҳои худ бирасад, мумкин аст мушкилро дар худ бубинад ва даст ба худкӯшӣ бизанад ва ё ба маводи мухаддир ва нушокиҳои алкулӣ рӯ биёрад.

4. Ҷомеагурезӣ: ҳолатест, ки фард эҳсос мекунад бо арзишҳо ва қоидаҳои ҷомеа бегона шудааст. Чунин фарде эътиқоде ба шеваи коркарди ҷомеа, равобит ва ҳадафҳои хурду калони он надорад ва чун фаъолона наметавонад ин равобит ва аҳдофро инкор кунад, бо гӯшанишинӣ ва канорагирӣ худро аз таъсирри ҷомеа ба канор мекашонад.

5. Ҷудоӣ аз хештан: ҳолатест, ки фард аз худ бегона шуда, нисбат ба эҳсоси воқеии алоқа ва бовариҳои худ бегона мешавад. Агарчи ҳукм додан ба ин, ки ҷавонони мо дучори азхудбегонагӣ ва буҳрони ҳувийят шудаанд, озмуни дақиқи нишондиҳандаҳои азхудбегонагӣ дар як таҳқиқи илмӣ зарур аст, аммо воқеият нишон медиҳад, ки ҷавонони ҷомеаи мо, ки қишри азиме аз ҷомеаи кишварро ташкил медиҳанд, ба ин мушкилӣ рӯ ба рӯ шудаанд ва ин масъала боқист, то ҷанбаҳои густурдатаре пайдо кунад [147, с. 52].

Таъсири бекорӣ бар талоқ, Натиҷаҳои таҳқиқ дар Эрон нишон медиҳад, ки байни бесуботии шуғлӣ, ба хусус, бекорӣ ва ризояти заношӯйӣ ва зиндагии хонаводагӣ робитаи қавӣ вуҷуд дорад. Афроди бекор мизони камтаре аз ҳамдигарфаҳмӣ, иртибот ва назм дар равобити хонаводагӣ доранд. Илова бар ин, шавҳарони бекор дар муқоиса бо мардони хонаводаҳое, ки шуғлу кори устуворе доранд, камтар тавассути

ҳамсарони худ ҳимоят мешаванд, баҳсу мунокиша ва ҷангу ҷанҷоли хонаводагии камтаре доранд.

Бояд қайд кард, ки робитаи байни омили иқтисодӣ ва талоқ печида аст, зеро талоқ натиҷаи омилҳои иҷтимоии гуногуни бисёрест, аммо таҳқиқот нишон медиҳанд, ки байни шароити иқтисодӣ, шуғлӣ ва талоқ робитаи баракс вуҷуд дорад. Яъне ҳарчанд мавқеи иқтисодии хонавода поён равад, имкони ҷудоӣ ва талоқ афзоиш меёбад [91, с. 178].

Дар баёни ҳар воқеаи иҷтимоӣ он қадар омилҳои гуногуне вуҷуд доранд, ки шумоによる ҳамаи онҳо агар тақрибан, ғайримумкин набошад, қатъан амрест бисёр душвор, чунки хеле аз омилҳое ба мулоҳизоте пинҳонӣ ва ношинохта дар зери сарпӯшҳои ба унвони асрор боқӣ мемонанд, ки баррасии илмиро дучори мушкиливу мураккабӣ месозанд. Зеро дар асоси таҷрибаҳои ҷурмшиносӣ ҳеҷ гоҳ наметавон ба таври қатъӣ гуфт, ки падидаи беназмии иҷтимоии муайяне натиҷаи омилҳои хоссанд. Бо вуҷуди ин, ин амр монеъ аз он нест, ки натавон ба вуҷуди баъзе аз ин омилҳо, ки нақши муассире дар таҳқиқи падидаи иҷтимоии муайян доранд, пай бурд ва кайфияту каммияти таъсири ҳар як аз омилҳо ва таркибҳои мухталифи онҳоро мавриди баррасӣ қарор дод. Ин далеловарӣ, ки бар асоси таҳқиқи ҷурмшиносӣ аст, дар мавриди баррасии омилҳои муассир бар талоқ ҳам монанди ҳар падидаи номатлуби иҷтимоии дигар тавлидкунандаи омилҳои зиёдест, ки баъзе аз онҳо ба решаҳои иҷтимоӣ ва иқтисодӣ ва фарҳангии муҳит ва баъзе ба омилҳои шахсии новобаста аз норасоии биологӣ ва вайроншавии равонӣ бармегарданд. Имрӯзҳо имкони дастрасӣ ба манобеъи молӣ ба қувваи мардон, нақши меҳварӣ барои занон дорад, ки худ як амнияти молӣ ҷиҳати эҷодӣ паноҳгоҳе барои хонавода дар назар гирифта мешавад [200, с. 157].

Таъсири бекорӣ бар муҳоҷират. Бекорӣ ва муҳоҷират бар якдигар таъсири мутақобила доранд, чунки аз як сӯ, вазъи ноодилонаи имконот ва хадамот ба зуҳури бекорӣ ва набудани шуғл барои афроди ҷӯёи кор

анҷом мешавад ва аз сӯи дигар, набудани шуғл ба бахши анбӯҳе аз неруи кор фишор меоварад ва онҳоро ночор месозад, ки ба манзури расидан ба ҳадди ақали имконоти зиндагӣ, ватани худро тарк ва ба дунболи кор ба дигар кишвару шаҳрҳо муҳоҷират кунанд [57, с. 143].

Бояд гуфт, ки бо сабаби бекорӣ талаботи одамон ғайриқаноатбахш иҷро гардида, ба некӯаҳволии иқтисодию иҷтимоӣ зарари ҷиддӣ мерасад. Бекорӣ дар баробари қатъ кардани даромади гурӯҳи бекорон, оқибатҳои манфии иқтисодиву иҷтимоӣ низ дорад ва бетартибиҳою фасоди иҷтимоиро эҷод мекунад ва таҳким мебахшад.

Афғонистон, ки яке аз кишварҳои ақибмонда дар ҷаҳон ба шумор меравад, дар бахшҳои мухталифи иқтисодӣ рушду тавсеа надошта, камбудиву мушкилоти иҷтимоӣ дорад. Бекорӣ, набудани шуғли солим ва хоҳишмандии шумораи зиёди одамон ба кор барои оилаҳо ва аксарияти ҳамватанони мо як мушкили хеле ҷиддиест, ки ба падидаҳо ва равандҳои иқтисодӣ таъсири манфии зиёде дорад. Таъсири сиёсӣ ба ҷомеа, агар дар бораи натиҷаҳои иқтисодии бекорӣ ёдовар шавем, яке аз натиҷаҳои бекорӣ кам шудани даромади оилаҳост, ки боиси мушкилоти ҳаррӯзаи онҳо мегардад, зиндагиро зери фишорҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва равонӣ қарор медиҳад ва паёмадҳои ногуворро ба бор меорад. Ба унвони мисол дар ин пажӯҳиш чанде аз паёмадҳои манфии он, аз ҷумла депрессияро баён кардем.

Паёмадҳои депрессия. Равоншиносон ва ҷомеашиносон муътақиданд, ки эътиёд-вобастагӣ дорои решаҳои сершумор аст. Ин решаҳоро метавон дар хонаводаҳо, барномаҳои тарбиявӣ, мактабу мадрасаҳо, дӯстон ва ҷомеа ҷустуҷӯ кард. Аммо барои ҷомеаи Афғонистон, бекории қишри азиме аз ҷавонон ба омил ва ангезаҳои қаввӣ барои рӯйоварии насли ҷавон ба одат-вобастагӣ табдил шудааст, то он ҷо ки бекорӣ, осебпазирии насли ҷавони Афғонистон ро дар муқобили эътиёд-вобастагӣ, одат ба шиддат афзоиш додааст [75, с. 88].

Таъсири депрессия бар худкушӣ. Худкушӣ дар луғати психологӣ чунин шарҳ дода шудааст: “Ин амалест, ки зери таъсири ҳаяҷони баланди психикӣ ё бемории рӯҳӣ ва ҳолатҳои асабхаробкунандаи бо депрессия алоқаманд ба вуҷуд меояд ва ҳаёти шахсӣ ҳамчун қиматтарин неъмат арзиши худро барои инсон гум мекунад” [128, с. 16].

Худкушӣ вайроншавии хулқӣ аст ва ба депрессия марбут аст. Дар воқеъ, 15 дарсади афсурдаҳо худро мекушанд.

Худкушӣ дар кишварҳои гуногун мизонҳои интишору паҳншавии мутафовит дорад. Масалан, дар Россия дар ҳар як сад ҳазор нафар 40 нафар, вале дар Юнон дар ҳар як сад ҳазор нафар 4 афсурда аст (Созмони беҳдоши ҷаҳон) [31, с. 80].

Дараҷаи худкушӣ тибқи давраҳои таърихӣ ва ҷинсӣ низ фарқ мекунад. Масалан, дар соли 2000-ум дар Англия мизони худкушӣ барои мардон 11,7 ва барои занон 3,3 нафар дар як сад ҳазор нафар буд. Аз се ду ҳиссаи талошҳои худкушӣ дар сину соли поёнтар аз 35 солагӣ сурат гирифтааст. Аз назари замонӣ ҳам мушоҳида шудааст, ки барои мисол, дар авалҳои соли 1970 коҳиш дар мизони худкушии занон сурат гирифт ва ин коҳиш барои мардон низ дар байни солҳои 1960 ва 1975 дида шуд ва дар тули даҳ сол баъд аз ин солҳо як афзоиши давомнок дар мизони худкушии мардон мушоҳида гардид. Дар ҳудуди нисфи онҳое ки худкушӣ мекунанд, як мушкили қобили ташхис марбут ба беҳдошти равонӣ доранд. Маъмултарин бемориҳои равонӣ марбут ба худкушӣ, ихтилолҳои марбут ба масрафи маводи мухаддир ва шизефрения аст. Касоне ки депрессия шадиде доранд, камтар ба худкушӣ даст мезананд, зеро ангеза барои ба амал даровардани эҳсоси худ надоранд.

Натиҷаи пажуҳиши Бруниш ва Вичин (1994) нишон дод, ки 65 дарсад аз афроди намунаи онҳое, ки дорои ташхиси депрессия буданд, афкоре дар мавриди марг, 37 дарсад орзуи марг ва 69 дарсад идеяҳои худкушӣ, иброз доштанд. Бо вуҷуди ин, ин афкор хосси афроди афсурда набуданд, зеро дида шуд, ки 8 дарсад аз гурӯҳи муқоиса ки ҳеҷ ташхиси

бемории равонӣ надоштанд, низ тафаккурот дар мавриди худкушӣ, 2 дарсад низ талошҳое барои худкушӣ доштанд. Худкушӣ дар афроди дорои шизофрения бештар дар натиҷаи яъсу ноумедӣ аст на дар натиҷаи ҳазён ва тарсу ҳаросҳо.

Омилҳои хатарзо барои худкушӣ метавонанд муҷаррадӣ ва зиндагии танҳо, камхобӣ, ҳофизаи осебдида ва инкори хештан бошанд.

Вижагиҳои равоншиносӣ афродеро, ки талошҳое барои худкушӣ доштанд, ба ин тартиб хулоса кардааст: машғул сохтани зеҳн бо афкор дар мавриди беарзишии хештан, эҳсоси гуноҳ, нишонаҳои беҳудагии афсурдакунанда, нооромии дарунӣ ва беқарорӣ. Онҳо, ки худкушӣ карда буданд, низ эҳтимолан зудранҷӣ, хусумат ва тамоюл ба пархошгарӣ доштанд [184, с. 17].

Амали худкушӣ на фақат дар наврасон, балки дар калонсолон низ во мехӯрад ва дар ин зинаи синнусолӣ хусусиятҳои хоси худро дорад. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки калонсолон ва пиронсолон бештар аз афсурдаҳолӣ азоб мекашанд, ки ин як қатор сабабҳои худро дорад. Афсурдаҳолиро дар калонсолон ҳар замон мушоҳида кардан мумкин аст. Дар таҳқиқотҳои худ Д. Вассерман нишон додааст, ки” 15-20%-и одамони аз 60-сола боло ва 40-60% бемороне, ки хуруҷи бемории узвҳои даруна доранд, аз афсурдаҳолӣ азоб мекашанду майли худкушӣ намуданро доранд” [128, с. 52].

Хулосаи боби якум

Инсон барои таъмини зиндагии худ ба ғизо, мол, манзил ва васоит ниёз дорад. Дар асоси ин, онҳо маҳсулоти зиёди табииро, ки дар табиат мавҷуданд ва барои хӯрдан омодаанд, истифода мебаранд, ки бояд мувофиқи стандартҳои муқаррарӣ иваз карда шаванд. Дар натиҷаи ҷидду ҷаҳди пай дар пайи инсон барои тағйир додани табиат, ки худи он

аз ҷиҳати ҷисмонӣ ва маънавӣ дар он ва инкишоф ёфтааст, ҷомеа рушд мекунад.

Фаъолияти бошуурона ва мақсадноки инсонро кор меноманд. Кор фаъолиятст, ки коргар пайваста аз он баҳра мебарад, то ниёзҳои худро қонеъ созад. Меҳнат баробари қонеъ кардани ниёзҳои фардӣ ва иҷтимоӣ, ба идомаи роҳати зиндагии инсон низ мусоидат кардааст.

Азбаски ҳама падидаҳо, хоҳ табиӣ ва хоҳ иҷтимоӣ, на ҳама вақт мувофиқи хоҳиши одамон ҳастанд, бинобар ин, одамон бояд барои қонеъ кардани ниёзҳои худ кор кунанд, аммо дар бисёр ҳолатҳо ва дар бисёр ҷомеаҳои гуногун довталабон ба кор муваффақ намешаванд ва онҳо бекор мемонанд.

Бекорӣ дар кишварҳо ва ҷомеаҳои гуногун сабабҳои зиёд ва гуногун дорад. Дар кишвари мо рукуди иқтисодӣ ва пайомадҳои ҷанги тӯлонӣ, муҳоҷират, бозгашт ба кишвар, набудани субот ва устувории бозор омилҳои асосии бекорӣ ба шумор меравaнд. Афзоиши қувваи корӣ, бекорӣ ва афзоиши он, ба душвории ҷиддии ҷамъият табдил ёфтааст.

Бекорӣ барои бисёре аз ҳамватанони мо ба як мушкили дардноки иқтисодиву иҷтимоӣ табдил ёфтааст, ки умеди бисёре аз хонаводаҳо барои баланд бардоштани савияи донишу зиндагии фарзандон барбод меравад.

Хонаводаҳо фарзандони худро ба мактабу муассисаҳои олӣ мефиристанд ва интизори он ҳастанд, ки онҳо бо гирифтани илму касби дилхоҳашон пешрафт кунанд ва сатҳи зиндагии онҳо боло равад, вале мутаассифона, бо сабаби вуҷуди низоми сиёсӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва маъмурии чанд соли ахир ин орзуҳо дар тӯли даҳсолаҳо амалӣ нашуданд. Дарояндаи наздик маълум нест, ки одамони босавод ё бесавод аз бебоварии худ ба кори дилхоҳ соҳиб мешаванд ва дар оянда ба таҳсил майл пайдо мекунанд ё онро нотамом мегузоранд. Аз сӯйи

дигар, бисёре аз ин афрод ба далели дарёфти маош ва нафақа дар бахшҳои ғайритахассусӣ ва касбӣ кор мекунанд, ки идомаи ин вазъ барои ҷавонони Афғонистон ояндаи ноумедкунандаеро пешгӯйӣ мекунад. Пур шудани бозори меҳнат ва афзоиши шумораи бекорон бо ҳуҷҷатҳои таҳсилотӣ, тахассусӣ ва ғайритахассусӣ боиси дурнамои зиндагии номуайян ва торики ҷавонони донишандӯхта гардидааст. Ҷавонон аз деҳот барои машғул шудан ба корҳои мавсимӣ меоянд, вале на ҳамаашон муваффақ мешаванд. Ҷустуҷӯйи кори доимӣ ба орзуи деринаи бисёриҳо табдил ёфтааст.

Таҳқиқоти назариявии бекорӣ ва депрессия нишон дод, ки ин мушкил нав набуда, балки аз замонҳои қадим вуҷуд дорад, зеро зарурати кор барои рӯзгузаронӣ ва зинда мондан яке аз масъалаҳои муҳимтарини ҷаҳони имрӯз ба шумор меравад, аз ин рӯ, пешрафтҳои имрӯза натиҷаи меҳнатдустӣ ва саъю кӯшиши инсон аст. Бинобар ин, ҳар қадар дар бораи зарурат ва аҳамияти меҳнат дар ҳаёти инсон сухан ронем, дарк мекунем, ки меҳнат дар оила ва хоҷагии халқ, дар беҳбудии иҷтимоӣ ва психологӣ нақши калон дорад..

Азбаски кор барои инсон бисёр муҳим аст, набуди шуғл (бекорӣ) як масъала ва мушкили бунёдӣ маҳсуб мешавад. Дарвоқеъ, бекорӣ як мушкили иҷтимоӣ аст, ки ба тамоми ҷабҳаҳои ҳаёти инсон дахл дорад.

Олимон дар бораи кор ва бекорӣ назарияҳои зиёде пешниҳод кардаанд, ки мо зикри якчандтои онҳоро зарур медонем: назарияпардозони мактабҳои классикӣ изҳор доштанд, ки ҳукумат бояд ба корҳои иқтисодӣ дар ҷомеа дар сатҳи шуғли пурра, яъне шароити мусоид барои кор ва коҳиши бекорӣ дахолат кунад.

Аз нуқтаи назари Кейнс, «мавҷудияти монополияҳо бозори меҳнатро ба бозори нопурра табдил медиҳад ва аз ин рӯ, онҳо дахолати ҳукуматро ба иқтисодиёт ҳатмӣ медонанд ва бекорӣ ба ақидаи онҳо бекории иҷборӣ мебошад.

Жан-Батист С., мегӯяд: "Дар раванди истеҳсолот пайдо шудани мошин боиси бекории баъзе коргарон мешавад, аммо дар айни замон, қувваҳо барои дубора ба кор ҷалб кардани коргарони зикршуда истифода мешаванд" ва ба гуфтаи Карл Маркс, “тағйироти нисбӣ дар се омили муҳим- ҷамъи сармоя, сатҳи нисбии музди меҳнат ва ҳаҷми шуғл боиси тамоили шуғли пурра ё шиддат ёфтани бекорӣ мегардад”.

Ба гуфтаи Уолтер Галенсон, “Сабаби асосии бекорӣ дар кишварҳои рӯ ба тараққӣ дар он аст, ки замин наметавонад аҳолии доимо афзояндаро бо кор таъмин кунад ва эҳтимоли зиёд вуҷуд дорад, ки автоматизатсия дар ояндаи наздик боиси коҳиши мутлақи шуғл дар соҳаҳои истеҳсолӣ хоҳад шуд.” Классикони нав бар ин назаранд, ки “иттилооти бозори меҳнат пурра нест ва бекории ихтиёрӣ ба вуҷуд меояд”.

Маҳз, бекорӣ баъди таҳаввулоти саноатӣ ба мушкилоти ҷиддии иҷтимоӣ табдил ёфт, ҳамаи кишварҳои саноатӣ ба шикасти иқтисодӣ дучор шуданд, ки дар натиҷа кризиси иқтисодӣ ба амал омад, ки боиси тезу тунд шудани бекорӣ гардид.

Вай аз соли 1930 инҷониб муҳимтарин буҳрони молиро ёдовар шуд, ки тақрибан кишварҳои дигари ҷаҳонро фаро гирифт ва бекорӣ пас аз Ҷанги Дуюми Ҷаҳонӣ дар соли 1957 шиддат гирифт, ки боиси тазоҳурот ва низоъ миёни неруҳои амниятӣ ва мардум гардида ба марги яке аз намоишчиён сабаб шуд.

Бекорӣ дар Афғонистон низ пас аз иваз шудани ҳукумати подшоҳӣ анъанаи тӯлонӣ дорад, теъдоде аз мардум барои кор ба кишварҳои ҳамсоя муҳоҷират мекунанд ва бекорӣ сабабҳои дигар низ дорад (бар асоси таҳқиқоти дохилии қаблӣ иқтисодӣ, сиёсӣ, иҷтимоӣ ва дар Афғонистон ва хориҷа). Бекорӣ сабабҳои гуногун дорад, аз ин рӯ, навъҳои бекорӣ ҳастанд, ки мо зикр хоҳем кард (бекории ихтиёрӣ,

мавсимӣ, фрикционӣ, иҷборӣ, даврагӣ, сохторӣ ва технологӣ), ки ҳар яки онҳоро одамони бекор аз сар мегузаронанд.

Бекорӣ оқибатҳои манфӣ дорад. Бекорӣ ба иқтисодиёт ва даромади оила таъсири манфӣ мерасонад, яъне ниёзҳои асосии инсон ба мисли ғизо, либос, манзил, таҳсил ва ғайра, тавассути кор таъмин карда мешаванд.

Бекорӣ на танҳо боиси таназзули иқтисоди оила мешавад, балки боиси коҳиши боварии худ ва дур мондани мардум мегардад ва онҳо кори сахт ва дар канор монданро ихтиёр мекунанд ва худро аз ҳамсолон ва хешовандони худ, ки бо кору зиндагӣ машғуланд, паст медонанд, аз бекорӣ азоб мекашанд, ки ин боиси фишори ичтимоӣ ва психологӣ мегардад.

Оид ба бекорӣ ва таъсири манфии он пажӯҳишҳои зиёде анҷом дода шудаанд ва мо инчунин таъсири бекориро ба депрессия меомӯзем, зеро инсон як офаридаи шартӣ аст, ки бо доштан ва надоштани ҷойи кор худро дар ҷомеа муфид ё нодаркор ҳис мекунад. Одамон худро паст меҳисобанд, зеро ҷомеа ба қадри меҳнату заҳмат ва таҳсили онҳо намерасад ва онҳо зери фишори равонии шадид қарор гирифта, гирифтори депрессия мегарданд.

Ҳамчун таҳқиқот, мо инчунин бояд депрессияро аз нуқтаи назари назариявӣ баррасӣ кунем:

Депрессия як бемории маъмулист, ки аз замонҳои қадим дар навиштаҳои олимон зикр шудааст ва бо унвонҳои гуногун маълум аст, ки одамон бо сабабҳои гуногун ба он гирифтор мешаванд ва дар аксари ҷомеаҳо ба табобати он, бахусус, дар ҷомеаи мо таваҷҷуҳи тоза зоҳир карда нашудааст. Дар гузашта нишонаҳои афсурдаҳолӣ чун заъфи асабӣ ва асабонӣ ва ғайра дида мешуданд ва аз ҳамин сабаб муолиҷаи депрессия ба таъхир афтодааст, чунон ки гуфта шуд, аз замонҳои қадим афсурдаҳолӣ вуҷуд дора два олимон назарияи худро дар ин бора таҳия

кардаанд. Солҳои 357-460 пеш аз милод Гиппократ бовар дошт, ки майна фармондеҳи бадан аст ва бемориҳои рӯҳӣ бо ихтилоли равонии он алоқаманданд ва иллатҳои рӯҳиро натиҷаи номутавозунии табъҳо (сафро, савдо, хун ва балғам) мешуморид. Ӯ таъкид кардааст, ки бемориҳои рӯҳиро мисли дигар бемориҳо табобат кардан мумкин аст.

Платон ва Аристотел низ дар соли 1882 равоншиноси немис Карл Калбаум мания ва депрессияро бо истифода аз истилоҳи "психотимия" ҳамчун марҳилаҳои гуногуни беморӣ тавсиф карданд. Салливан: Вай гуфт, ки депрессия як ҷараёни харобиовар аст, ки ҳама ангеза ва иртибот бо дигаронро қатъ мекунад. Ҷорҷ Келлӣ: Ӯ депрессияро нокомӣ дар ташаккули шахсият медонад, ки боиси эҳсоси нокомӣ, гунаҳкорӣ, душманӣ ва таҷовуз дар инсон мешавад ва ҳамчунин бисёре аз мактабҳои равоншиносӣ дар бораи депрессия андешаҳои худро баён кардаанд: дурнамо аз психодинамика, назарияи рафтор, когнитивӣ, иҷтимоӣ ва реалистҳо, ҳамаи ин дидгоҳҳо аҳамияти депрессияро барои дақиқтар ташхис ва ҳалли он нишон медиҳанд, бинобар ин, ман депрессияро нисбатан чунин муайян мекунам,ки депрессия як истилоҳи бузург аст ва дар айни замон он бо ҳолатҳои гуногун, аз қабили ғамгинӣ, дилтангӣ, пессимизм, эҳсоси нотавонӣ, набудани таваҷҷуҳ, анорексия, бехобӣ, шикоятҳои ҷисмонӣ ва дар маҷмуъ, дуршавӣ ва ҷудошавӣ алоқаманд аст.

Бояд дар хотир дошт, ки депрессия аломатҳои зиёд дорад ва сабабҳои зиёде вуҷуд дорад, ки одамон ба депрессия гирифтор мешаванд. Мо онҳоро ба якчанд сабабҳо вобаста мекунем: генетика, ғадудҳои эндокринӣ, иҷтимоӣ ва дигар сабабҳо, аз қабили бемориҳо, нокомӣ, талафот ва иқтисодӣ нақш дар ин пажӯҳиш, бо вуҷуди тафовути ақидаҳо, заъфи иқтисодӣ пайваста боиси камбизоатӣ шуда, оқибатҳое дорад, ки дар ниҳоят бекорӣ ва набудани даромади эҳтиёҷоти зиндагӣ ва зери фишори сахт қарордошта боиси депрессия шудани мардуми бекор мегардад.

Ҳарчанд аломатҳои он дар таърифи нисбӣ зикр шудаанд ва ҳоло дар бораи хусусиятҳои он мисли ихтилоли депрессия, депрессияҳои пинҳонӣ, депрессияҳои сабук, миёна ва калон, аз қабили депрессияҳои клиникӣ, меланхолия, изтироби рӯҳӣ ва депрессияи ғайримуқаррарӣ ёдрас шудем. Намунаҳои депрессияро низ бояд қайд кард, аз қабили: депрессияи эмотсионалӣ, наврасӣ, пинҳонӣ, регрессия, пас аз таваллуд, невротикӣ, органикӣ, дар натиҷаи истеъмоли маводи мухаддир, дар натиҷаи пиршавӣ, мавсимӣ, депрессия дар донишҷӯён ва депрессия дар занон мувофиқи таҳқиқот нишон дод, ки одамон аз ин намуди депрессия азоб мекашанд ва депрессия мекунанд.

Депрессия як бемории рӯҳист, ки метавон онро мисли бемориҳои ҷисмонӣ табобат кард, зеро сабабҳои мухталифе вуҷуд доранд, ки депрессияро ба вуҷуд меоранд ва дармон ва роҳҳои мухталифи дармони он вуҷуд дорад.

БОБИ 2. ТАШКИЛИ ТАҲҚИҚОТИ МАСЪАЛАИ БЕКОРӢ ВА ДЕПРЕССИЯ ДАР БАЙНИ ҶАВОНОН

2.1. Усули ташхиси психологии бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонон

Дар ин боб дар бораи усули таҳқиқот, маълумоти оморӣ, андозаи намуна, тарзи интихоб, васоити ҷамъоварии иттилоот, эътибор ва эътимоднокии воситҳоаи таҳқиқот, равишҳои тавсифӣ ва мантиқии оморӣ ва усули таҳлили маълумот сухан меравад.

Равиши таҳқиқ. Таҳқиқоти мазкур аз ҷиҳати ҳадаф як навъи таҳқиқоти стратегӣ буда, моҳиятан ба ҳамгироӣ нигаронида шудааст. Мақсади таҳқиқоти амалӣ ба даст овардани дониши зарурӣ барои омода кардани афзорест, ки тавассути он талаботи мушаххас ва муайян қонеъ карда мешавад.

Ҳадафи ин таҳқиқот кашфи донишҳои нав, дарёфти роҳҳои мушаххаси истифодаи маҳсулот ё раванди воқеӣ, аниқтараш, тадқиқи корбурдии кӯшиши посух додан ба мушкилоти амалии дар ҷаҳони воқеӣ мавҷудбуда мебошад.

Ин таҳқиқот аз нуқтаи назари тавсифӣ, таъиноти функсионалӣ, усули ҷамъоварии иттилоот хусусияти коррелятсионӣ (ҳамбастагӣ) дорад. Пажӯҳиш дар бораи чигунагии мавзуъ, мақсади мавзуъ, табиати падида, тағйирёбанда будан ва моҳияти матлаб маълумот медиҳад. Ба ибораи дигар, ин таҳқиқот вазъи воқеиро баррасӣ намуда, ҳолати кунунии онро мунтазам тавсиф мекунад. Таҳқиқот тавсифӣ буда, ҳам ҷанбаи функсионалӣ ва ҳам бунёдӣ дорад, дар андозагирии функсионалӣ натиҷаҳои ин таҳқиқот ҳангоми қабули қарорҳо ва банақшагирии сиёсат истифода мешаванд. Тавре ки аллакай гуфта шуд, ин таҳқиқот аз нуқтаи назари ҷамъоварии маълумот ба ҳам алоқамананд. Таҳқиқот таносуби муносибатҳои байни тағйирёбандаҳоро меомӯзад ва чен мекунад. Таҳқиқоти коррелятсионӣ ба муносибати як тағйирёбанда бо дигараш асос ёфтааст [131, с. 144-162].

Бо ин мақсад, таҳқиқот ду саволномаро истифода бурд, аз ҷумла саволномаи муайянкунандаи бекорӣ ва саволномаи стандартии депрессия Бек, ки муносибати байни бекорӣ ва депрессия, вазъи кор ва муносибати байни ду тағйирёбандаро таҳқиқ ва чен мекунад.

Маълумоти оморӣ. Омори мазкур интихобан дар асоси омӯзиши зиндагии 10000 ҷавонони бекор, ки дар соли 2022 дар шаҳри Кобул зиндагӣ мекарданд, таҳия гардидааст.

Намунаи оморӣ. Таҳқиқот формулаи машҳури Кокрейнро бо сатҳи 5% хато барои муайян кардани андозаи намуна истифода бурд ва дар асоси ҷадвали андозаи намуна барои 10000 нафар ҷавон 389 нафар мавриди баррасӣ қарор гирифтанд.

$$n = \frac{N\ t^2\ S^2}{N\ d^2 + t^2 S^2}$$

Усули интихоб. Барои интихоби намунаи мавриди назар, усули оддии интихоби синфҳо ҳамчун намуна интихоб карда шуд. Ин шумораи одамон дар ҷадвали зер нишон дода шудааст.

Ҷадвали Карҷси ва Морган барои ҳисоб кардани андозаи интихоб истифода шудааст, ки ин нисбат ба формулаҳои баҳодиҳии андозаи интихоб усули соддатар аст. Дар ҷадвали Карҷеси ва Морган, бо донистани маълумоти оморӣ, метавонем намунаи омори мувофиқи интихобро ҳисоб кунем. Ҷадвали пешниҳодшудаи Карҷси ва Морган аксари намунаҳои заруриро ба даст меорад.

Маълумоти омори	Намунаи омори.	Маълумоти омори	Намунаи омори	Маълумоти омори	Намунаи омори	Маълумоти омори	Намунаи омори	Маълумоти омори	Намунаи омори
10	10	100	80	280	162	800	260	2800	338
15	14	110	86	290	165	850	265	300	341
20	19	120	92	300	169	900	269	3500	346
25	24	130	97	320	175	950	274	4000	351
30	28	140	103	340	181	1000	278	4500	351
35	32	150	108	360	186	1100	285	5000	357
40	36	160	113	380	181	1200	291	6000	361
45	40	170	118	400	196	1300	297	7000	364
50	44	180	123	420	201	1400	302	8000	367
55	48	190	127	440	205	1500	306	9000	368
60	52	200	132	460	210	1600	310	10000	373
65	56	210	136	480	214	1700	313	15000	375
70	59	220	140	500	217	1800	317	20000	377
75	63	230	144	550	225	1900	320	30000	379
80	66	240	148	600	234	2000	322	40000	380
85	70	250	152	650	242	2200	327	50000	381
90	73	260	155	700	248	2400	331	75000	382
95	76	270	159	750	256	2600	335	100000	384

Эзоҳ: Агар шумораи аҳолӣ аз 100,000 то 300 миллион нафар бошад, андозаи интихоб дар асоси ҷадвали Морган ба 384 нафар баробар аст.

бояд қайд кард, ки андозаи интихоб бо сатҳи боварии 95% ҳисоб карда шудааст ва сатҳи хато 5% аст.

Ҳуҷҷатҳо. Сарчашмаҳо ва матнҳои илмӣ, инчунин истинодҳо ба маҷаллаҳои семоҳа, маҷаллаҳои моҳона ва таҳқиқоти дар ин соҳа гузаронидашуда истифода шуданд.

Усули саҳроӣ. усули саҳроӣ саволномаи бекориеро истифода мебарад, ки ва дар асоси Нақшаи Лайкерт ва саволномаи стандартии Бек оид ба депрессия таҳия шудааст.

Воситаҳои ҷамъоварии иттилоот. Дар ин таҳқиқот барои ҷамъоварии маълумот модели маъмули панҷспектраи Лайкерт истифода мешавад. Саволҳои пурсишнома аз рӯйи намуди саволҳои ҷавобашон пӯшида бо андозаи холҳои "ҳеҷ чиз", "кам", "хеле кам", "зиёд", хеле зиёд" ва "хеле сахт" омода ва танзим карда шуданд ва пурсиши стандартии депрессия Бек, ки ба нақшаи чорҷонибаи Лайкерт асос меёбад, истифода шудааст. Пурсишҳои саволнома аз рӯйи намуди саволҳои ҷавобашон пӯшида бо андозаи холҳои сифр, якум, дуюм ва сеюм омода ва танзим карда шуданд.

Хусусиятҳои озмоиши депрессия Бек. Саволнома соли 1961 барои беморони рӯҳӣ истифода шудааст ва исбот кард, ки санҷиш тавонист дар асоси мушоҳидаҳои клиникии Перлиев дар соли 1965, Окопен 1971, ки депрессияро хуб тавсиф кардаанд беморони афсурдаҳолро аз дигар беморони рӯҳӣ ва одамони солим ҷудо кунад.

Омӯзиши тавсифи депрессия 21 аломате мебошад, ки сохтори санҷишро ташкил медиҳанд. Илова бар ин, бо далели таъкиди манбаъҳои мвҷуди зиёд аломатҳои дигари депрессия ё депрессия аз ҷониби муҳаққиқони дигар низ дар озмоиши Бек гирд оварда шудаанд. Дар озмоишҳои Бек зарурати як системаи муътадил баррасӣ карда мешавад. Зеро ба назари Бек танҳо ташхиси беморони бистарӣ кофӣ нест

ва ногузир бояд равишеро ба вуҷуд овард, ки аввалан, депрессияро таъриф кунад ва баъдан аз эътибор орӣ набошад.

Меъёрҳо барои санҷиш. Аввалан, онҳо аз лиҳози клиникӣ тавассути равондармонӣ (психотерапия) ва таҳлили психологии беморони афсурда ба даст оварда шуданд. Ҷанбаҳои дар озмоиши Бек бадастомада аз рӯйи вобастагии онҳо аз зуҳуроти ошкори рафтор дар бемории депрессия интихоб карда мешаванд ва барои ягон фарзияи алоқаи сабабӣ ё равандҳои психологии бемории депрессия асос шуда наметавонанд.

Санҷиши депрессия Бек ҳамчун санҷиши мустақили аз фарҳанг маълум аст ва таҳқиқоти гуногуни созандаи он ба муҳити мушаххаси иҷтимоӣ хос нестанд ва ҳатто ба ягон синфи иқтисодӣ ё таълимӣ тааллуқ надоранд. Ин масъала ба таври сода танҳо бо назардошти бемороне омӯхта шудааст, ки гирифтори депрессия будаанд. Таҳсилкарда ё камсавод, дорои сатҳи баланд ё пасти рушди иқтисодӣ, ба ҳар ҳол умқи депрессияро инъикос мекунад.

Яке аз бартариҳои санҷиши Бек соддагии иҷро ва натиҷагирӣ аз он мебошад. Ин озмоиш тағйироти депрессия шахсро ба таври сода дар замонҳои гуногун нишон медиҳад ва бо ин роҳ метавон таъсири табобатҳои гуногунро рӯйи депрессия тафтиш кард. Дар ин санҷиш устуворӣ, эътибор, монандӣ ва қобилияти интиқоли омилҳои муҳим ба назар гирифта шудаанд, ки ба таври равшан инъикос ёфтаанд.

Бек аҳамияти таҳияи санҷишро ба таври зер шарҳ медиҳад:

1. Бо таваҷҷуҳ ба гуногунии ташхисҳои клиникии Бек андозагирии стандартшудаеро дастрас кардан мумкин аст.

2. Ин тестро метавон тавассути як мусоҳибагари омӯзишдида ба осонӣ анҷом дод, ки аз назари иқтисодӣ аз як мусоҳибаи равонпизишкӣ басарфатар аст.

3 Бо иллати холҳои санҷиши баръакс, маълумотро бо натиҷаҳои дигар аз ҷиҳати микдорӣ ва сифатӣ муқоиса кардан осон аст.

Муаррифии санҷиши депрессия Бек. Озмоиши депрессия аз ҷониби профессори амрикоӣ Бо номи Айрон соли 1961 таҳия шудааст. Ин озмоиш новобаста аз фарҳанги мушаххас маълум аст. Бо ёрии он синфҳои гуногун ҷомеаро санҷидан мумкин аст. Барои осон кардани истифодаи санҷиши сатҳи умумии депрессия шакли кутоҳ ва осони он барои санҷиш пешниҳод карда шудааст. Ин шакли кутоҳ ё кутоҳшудаи санҷиши Бек дар муқоиса бо шакли аслӣ бартарӣ дорад, ки иҷрои он ба ҷойи такрибан 10 дақиқа 5 дақиқа вақтро мегирад [46, с. 63-71].

Озмоиши депрессия Бек нишонаҳои эмотсионалӣ, ҷисмонӣ, рафторӣ ва депрессияро таъкид мекунад.

Илова ба истифодаи клиникии он, ба далели арзёбии босуръати сатҳи депрессия, ин озмоиш барои интихоби дарсади васеи одамоне, ки худро афсурда тавсиф мекунанд, аз шумораи одамоне, ки аз ҳамлаҳои табиӣ азият мекашанд, истифода шудааст [105, с. 61]. Дар солҳои охир, санҷиши депрессия Бек ҳамчун ченаки дақиқтарин муайян карда шуд, ки метавонад ҳолатҳои депрессияро дар гурӯҳи донишҷӯён дар асоси мушоҳидаҳои клиникӣ ва таҷрибаи Полит инъикос кунад (1965). Таҳқиқоти тавсифии онҳо оид ба депрессия бо 21 аломат, ки қисми асосии санҷиши Бекро барои депрессия ташкил медиҳанд, муқоиса карда мешавад.

Макгалф ва Голдман (1965) қайд кардаст, ки ҳатто арзёбии клиникии санҷиши Бек аз ҷониби равоншиносон ва муқоисаи он бо санҷиши депрессия Гамилтон (1960) нишон додааст, ки санҷиши Бек нисбат ба санҷиши Гамилтон бартарӣ дорад, ки аз маҳорати озмоишгар вобаста нест.

Мувофиқи гуфтаи Афина Вазили (1970), санҷиши Бек машҳуртарин санҷиш барои муайян кардани депрессия мебошад, зеро шахс метавонад ба осонӣ ҳар як ҷумларо мувофиқи табъи худ интихоб ва қайд кунад ва онҳо мегӯянд, ки санҷиши Бек устувории эҳтимолияти ҳикояро инъикос

мекунад, ба монанди қобилияти интиқол, ки яке аз омилҳои муҳимми санҷиш мебошад.

Дар маҷмуъ, эътибори ин тест дар ҳисоботи Бек ва ҳамкоронаш (1961) дар бораи ҷомеаи Амрикоии Вакульф ва Годерман (1961) дар бораи ҷомеаи бритонӣ; инчунин Рей (1970) ва Муссапур (1971) дар бораи ҷомеаи Эрон эътибори худро дар ҳама самтҳо нигоҳ доштанд.

Эътибори ин санҷиш байналмилалӣ аст ва ҳама равоншиносону равонпизишкон онро барои муайян кардани дараҷаи депрессия дар одамон истифода мебаранд ва ин гурӯҳи саволҳо ҳамаҷониба ва мукаммал буда, дар сурати мавҷуд будани шароити гуногуни рӯҳӣ дар шакли ниҳод худкифо мебошанд.

Миқёс дар шакли саволнома оварда шудааст. Дар ин саволнома якчанд гурӯҳи саволҳо мавҷуданд ва ҳар як савол ҳолати шахсро нишон медиҳад. Муҳаққиқ бояд саволҳои ҳар як гурӯҳро бо тартиб ва бодиққат хонад, пас, саволи таҳияшуда ҷавоби интихобӣ хоҳад дошт, ки эҳсоси замонии муҳаққиқро нисбат ба саволҳои дигар беҳтар ифода мекунад.

Саволномаи санҷишӣ аз 13 қисмати алоҳида иборат аст, ки бо тартиби ҳарфҳои лотинӣ дар поён ҷойгир шудаанд:

- Ғамгинӣ, нафрат ба худ- пессимизм, эҳсоси нокомӣ, норозигӣ, гунаҳкорӣ.
- Азхудбезорӣ, худозорӣ, канорагирӣ, бетасмимӣ, худтанқикунӣ.
- Душворӣ дар кор, хастагӣ - кам шудани иштиҳо.

Дар ин санҷиш мо дараҷаи депрессия шахсро муайян мекунем ва метавонем натиҷаи нисбатан дурустро ба даст орем ва аз сабаби кӯтоҳ, вале пурра ва ҳамаҷониба татбиқ ёфтан дар ҳолатҳои маънидор, он дар аксари беморони рӯҳӣ аз гурӯҳҳои беморони гирифтори ихтилоли дуқутба ва депрессия ва оқибатҳои он истифода мешавад. Намудҳо ва сабаб метавонанд ҳамаҷониба ченакҳои зарурии кайфият ва рӯҳияи вайроншуда бошанд

Арзёбии санчиши депрессия. Равоншинос бояд холҳоеро, ки муҳаққиқ бо кашидани доира муайян кардааст, ҷамъ оварад, яъне танҳо як ҷавоб аз ҳар маврид бо якдигар. Агар субъект дар савол зиёда аз як чизро нишон диҳад, саволе интихоб карда мешавад, ки баҳои баландтаринро ба даст овардааст, зеро дар ҳар як категория баҳои баландтарин ба 3 баробар аст, аз ин рӯ, холи аз ҳама баланд 63 муайян шудааст.

Нишондиҳандаҳои эҳтимолии депрессия. Дар ҷадвали зерин ҳинҷорпазирӣ дар миқёси депрессия Бек нишон дода шудааст:

Ҷадвали 1-2 Ҳинҷорпазирии иқтисоди Афғонистон аз рӯйи Миқёси Бек

Дараҷабандӣ	Ҳеҷ ё камтарини депрессия	Депрессия кам	Депрессия миёна	Депрессия шадид
Имтиёз	0-13	14-19	20-28	29-63

Арзебӣ, Ҳеҷ ё пасттарин депрессия 0-13, депрессия сабук 14-19, депрессия муътадил 20-28 ва депрессия шадид 29-63.

Пурсишномаи бекории муҳаққиқ, ки аз 18 савол иборат аст, аз ҷониби профессорҳои шинохта, аз ҷумла роҳбарият, олимон ва ҳамкорони фарҳангии дорои маълумоти олии марбут ба дараҷаи магистр омӯхта шуд ва пас аз ҳалли масъалаҳо ва ислоҳҳои зарурии ба ҳам алоқаманд, тавсифи он тасдиқ карда шуд. (Ва дастури саволномаи депрессия Бек ҳамчун стандарт дар Афғонистон ва Эрон дар аксари ҳолатҳо барои санҷиши депрессия истифодашаванда мебошад).

Асоси асбоби ченкунӣ. Дар доираи ин лоиҳаи таҳқиқотӣ муҳаққиқ ду саволномаро барои таҳияи аввалин саволномаи бекорӣ, ки аз 18 савол ва се ченак дар формати панҷ спектра (панҷҷониба) иборат аст, истифода бурд. Натиҷаҳо бо истифода аз санҷиши алфа Кронбах SPSS таҳлил карда шуданд ва коэффитсиенти эътимоднокӣ (α= 0\79) ба даст оварда шуд.

Ва ӯ инчунин саволномаи дуввуми депрессияро дар асоси саволномаи стандартии Бек оид ба депрессия, ки аз 21 савол ва чор спектр иборат аст, тартиб дод. Натиҷаҳо бо истифода аз санҷиши алфа Кронбах SPSS таҳлил карда шуданд ва коэффитсиенти эътимоднокӣ (α= 0\89) ба даст оварда шуд.

Тарзи иҷро. Саволномаҳои дар боло зикршуда дар се ноҳияи Кобул дар ҳамкорӣ бо профессорҳо ва ҳамкорон дар 39 нуқта паҳн карда шуданд. Пас аз ислоҳ ва муайян кардани дурустӣ ва эътибор, дар байни намунаҳои оморӣ, 389 саҳифаи саволнома дар се ноҳияи шаҳри Кобул паҳн карда шуд, ки аз он 389 саҳифаи саволнома барои таҳлили оморӣ гирифта шудааст.

Усули оморӣ. Барои таҳлили маълумоти ин таҳқиқот дар бахши омори тавсифӣ дар қисми якуми саволнома омор, аз қабили ҷадвалҳои миқдорӣ ва фоизӣ, диаграммаҳои сутун барои ҷинс, синну сол, ҳолати шаҳрвандӣ, сатҳи иқтисодӣ ва тағиребандаҳои дараҷа истифода шуданд.

Дар омор ё омори мантиқии санҷиш дар ин таҳқиқот, на навъи фарзияи зикршуда, балки барои таҳлил се замимаи санҷишӣ шомил аст, ки ба ҳисоби миёна ду намунаи мустақилро муқоиса мекунанд (Т-меъёр барои ду намунаи мустақил/ Two independent samples Student ‘s t- test) ва Барои таҳлили се фарзияи озмоиш, таҳлили депрессия, таҳлили яктарафа ANOVA (санҷиши One Way ANOVA test) ва аз чор фарзияи аз рӯйи формулаи коррелятсияи Пирсон (correlations), ки барои муайян кардани коррелятсия ва рад кардани фарзияи таҳқиқот истифода мешавад.

2.2. Коркард ва мутобиқнамоии методикаҳои ташхисии хусусиятҳои шахсияти бекорон

Ин боб ба гузоришҳои таҳқиқотӣ ва кӯшиши таҳлили иттилоот дар асоси усули дахлдори оморӣ нигаронида шудааст. Ҳамин тариқ, он аввал барои таҳлили тавсифӣ ва дар ниҳоят барои таҳлили миқдорӣ истифода шуд. Таҳлил ва тафсири рақамҳо ва иттилооте, ки бо роҳҳои миқдорӣ ва сифатӣ ҷамъоварӣ шудаанд, тавассути саволнома таҳлил карда шуданд. Нишондиҳандаҳои миқдории бо саволнома ҷамъоваришуда аввал рамзгузорӣ карда шуданд ва сипас, рамзҳои интихобшуда аз ҷониби муҳаққиқ ҳамчун ҷавоб ба савол ё варианти дахлдор дар доираи SPSS бо мақсади таҳлили оморӣ дар бахши "омори Мантиқӣ"-и санҷиш баррасӣ карда шуданд дар ин таҳқиқот нӯҳ намуди фарзияҳо баён карда шуданд ва онҳо таҳлил гардиданд. Барои таҳлили ин таҳқиқот се санҷиш истифода шуд, ки дар ду фарзия барои муқоисаи миёнаи ду намунаи мустақил истифода шуданд (ду намунаи мустақил аз рӯйи меъёри донишҷӯ санҷиш барои таҳлили се фарзияи он бо истифода аз санҷиши ANOVA ва чор фарзия бо истифода аз формулаи таносуби Пирсон (таносуб), ки барои тасдиқ ва рад кардани фарзияҳои таҳқиқотӣ истифода шудааст ва баъдтар ҳамаи файлҳо ба Excel барои сохтани ҷадвалҳо ва шаклҳо интиқол дода шуданд ва дар ниҳоят ҳар як фарзия санҷида шуд. Дар зер тафсир ва тавзеҳ шудааст.

Омори тавсифӣ. Таҳлили тавсифии симои посухдиҳандагони инфиродӣ.

Дар ин бахш мо диаграммаҳои миқдор, фоиз ва сутунҳоро мувофиқи хусусиятҳои инфиродии мусоҳибон, ки маълумоти демографиро дар бар мегиранд, мекашем: ҷинс, синну сол, вазъи шаҳрвандӣ, сатҳи иқтисодӣ, дараҷаи таҳсилот ва чор масъала, ихтисос ва таҷриба, пояи касбӣ, майли кор ва сабаби бекорӣ.

Таҳқиқоти тавсифии намунаи оморӣ мувофиқи тағйирёбандаи гендерӣ.

Ҷинс	Зан	Мард	**Ҷамъ**
Шумора	185	204	**389**
Дарсад	47.6	52.4	**100**

Ҷадвали 2-2 миқдор ва дарсади гендериро тавсиф мекунад.

Ҷинси зан, мард, бисёрӣ.

Рақами 185 зан бо дарсади 47.6.

Рақами 204 мард бо дарсади 52.4.

Ҷамъ теъдод 185+204=389.

Таносуби дарсад 47.6+52.4=100

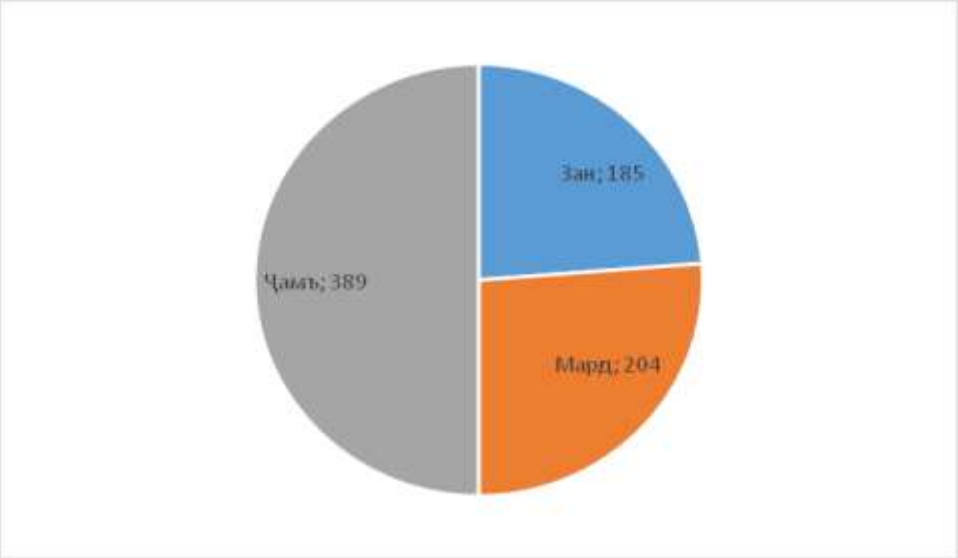

Расми 1-2: тавсифи тағирёбандаи гендерӣ

Дар расми 1-2 тағйирёбандаи гендерӣ тасвир шудааст, ки маҷмуи пурсидашудагон аз 389 нафар то 185 нафарро ташкил медиҳад .

Занони 47.6% ва 204 нафари дигар, ки 52.4% мардонро ташкил медиҳанд, аксарияти пурсидашудагон мардон ба шумор мераванд.

Таҳқиқоти тавсифии намунаҳои оморӣ мувофиқи тағйирёбандаи синну сол. Ҷадвал ва расми дар поён овардашуда, инчунин тавзеҳоти

минбаъда синну соли намунаҳои омории омӯхташударо тавсиф мекунанд:

Ҷадвали 3-2 миқдор ва дарсади шартҳои синну соли тавсиф мекунад.

Синну сол	**20-25**	**26-30**	**31-35**	**36-40**	Ҷамъ
Шумора	174	128	67	20	**389**
Дарсад	44.7	32.9	12.2	5.1	**100**

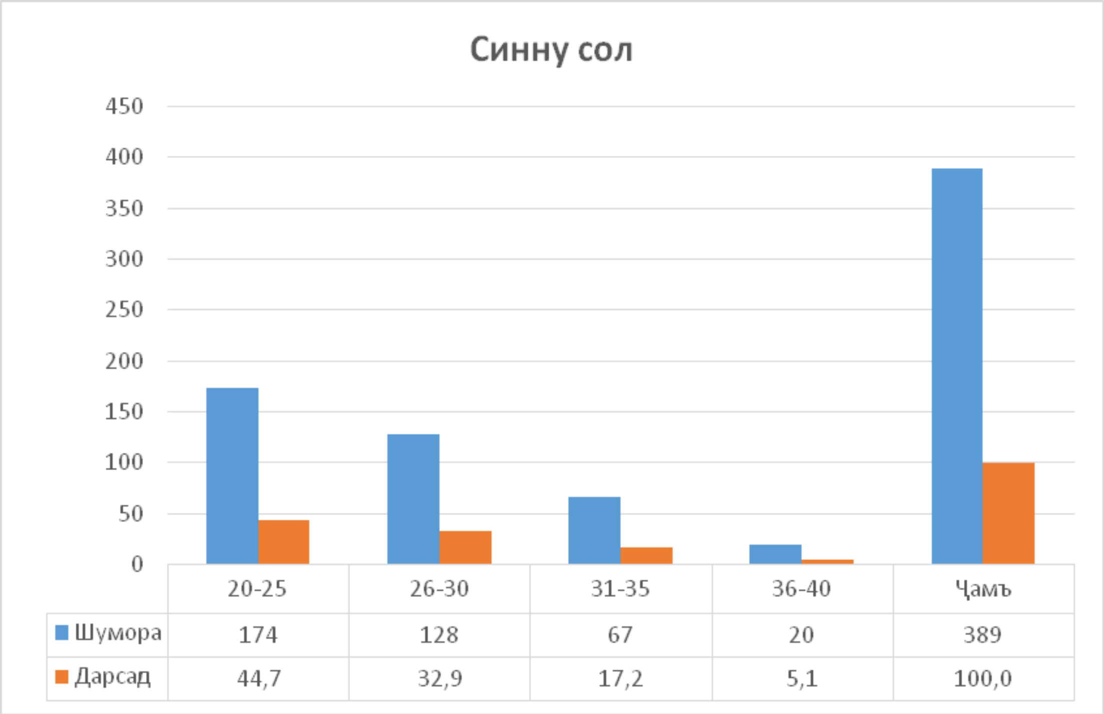

Расми 2-2: тавсифи тағирёбандаи синну сол.

Дар расми 2-2 синни пурсидашудагон нишон дода шудааст, аз шумораи умумии пурсидашудагон дар синни 20-25-солагӣ шумораи онҳо 174 нафар аст, ки 44.7% - ро ташкил медиҳад, дар синни 26-30 солагӣ 128, 32.9%, дар синни 31-35 солагӣ 67, 17.2 %, ва одамоне, ки синнашон аз 36 то 40 сола аст, 20 нафар ҳастанд онҳо 5.1% - ро ташкил медиҳанд. Ба гуфтаи аксари пурсидашудагони ин таҳқиқот, онҳо 20-25 сол доранд.

Таҳқиқоти тавсифии намунаи оморӣ мувофиқи тағйирёбандаи низоми шаҳрвандӣ.

Ҷадвал ва расми дар поён овардашуда, инчунин тавзеҳоти минбаъда мақоми шаҳрвандии намунаҳои омории омӯхташударо тавсиф мекунанд:

Ҷадвали 4-2 микдор ва дарсади шартҳои шаҳрвандиро тавсиф мекунад.

Мақоми шарҳвандӣ	Танҳо	Оиладор	Ҷамъ
Шумора	177	212	**389**
Дарсад	45.5	54.5	**100**

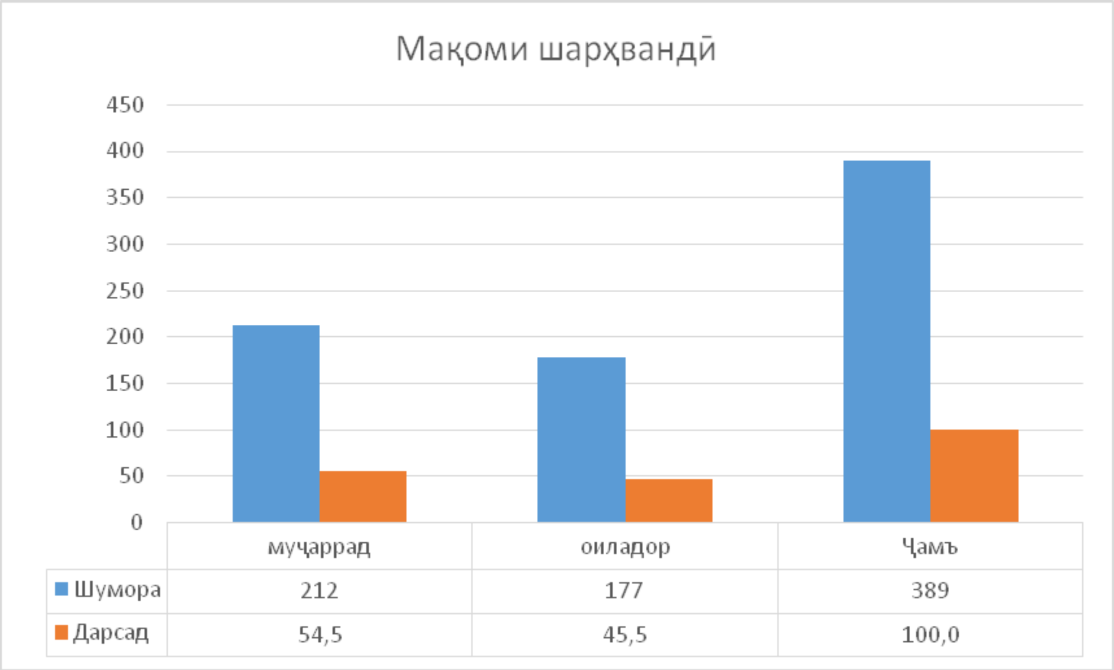

Дар расми 3-2 вазъи шаҳрвандии пурсидашудагон тасвир шудааст, ки аз шумораи умумии 212 нафар пурсидашудагон (54.5%) 177 нафари онҳо муҷарраданд (55.5%) ва боқимонда оиладор ҳастанд.

Таҳқиқоти тавсифии намунаҳои оморӣ мувофиқи сатҳҳои тағйирёбандаи иқтисодӣ

Ҷадвал ва расми дар поён овардашуда ва тавзеҳоти минбаъда вазъи тағирёбандаҳоро дар давоми Сатҳи иқтисодӣ дар намунаҳои омории омӯхташуда тавсиф мекунанд:

Дар ҷадвали 5-2 миқдор ва фоизи тағйирёбандаҳои вазъи иқтисодӣ тасвир шудааст.

Сатҳи иқтисодӣ	Суст	Миёна	Хуб	Ҷамъ
Шумора	164	117	198	389
Дарсад	42.2	30.0	27.8	100

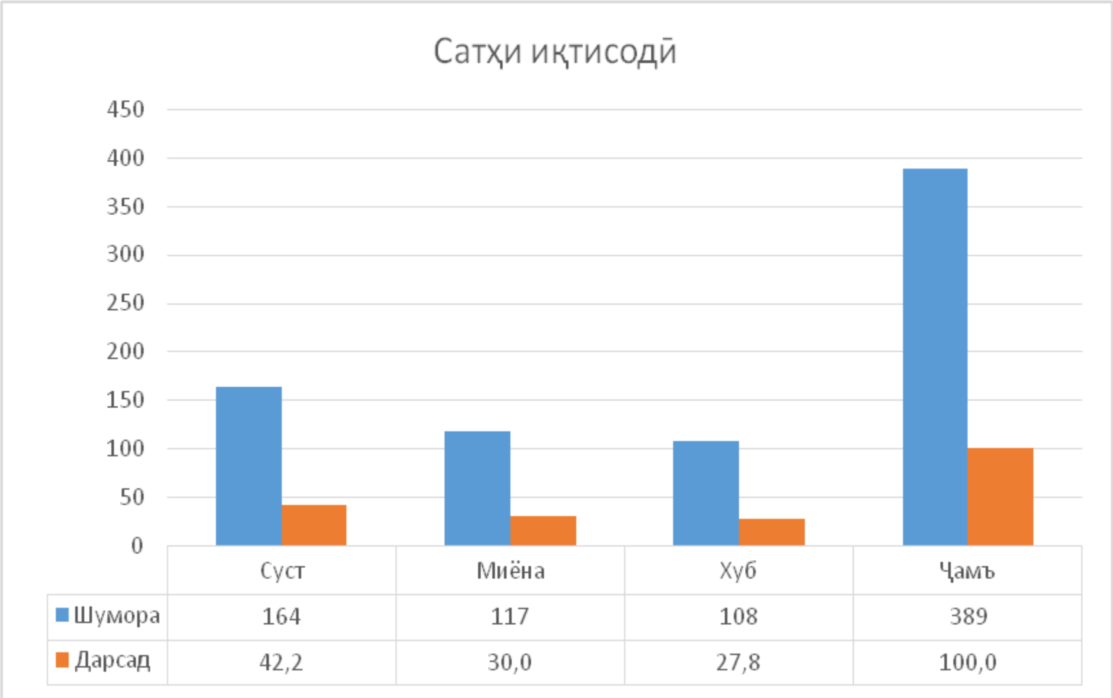

Дар расми 4-2 тағйирёбанда сатҳи иқтисодии бекоронро тасвир мекунад, шумораи одамоне, ки дар сатҳи заиф қарор доранд, 164 нафарро бо фоизи 42.2% ташкил медиҳад, шумораи одамоне, ки дар сатҳи миёна қарор доранд, 117 нафарро бо фоизи 30.1% ташкил медиҳад. Ва онҳое, ки дар сатҳи хуби иқтисодӣ ҳастанд, 108 нафаранд, ки 27.8% шумораи умумии 389 пурсидашудагонро ташкил медиҳад, аз ин рӯ, аксарияти саҳмдорон дар сатҳи паст қарор доранд.

Таҳқиқоти тавсифии намунаҳои оморӣ мувофиқи дараҷаи тағйирёбандаи таҳсилот.

Ҷадвал 6-2 ва расми дар поён овардашуда ва тавзеҳоти минбаъда вазъи тағирёбандаҳоро дар давоми сатҳи таҳсил дар намунаҳои омории омӯхташуда тавсиф мекунанд:

Сатҳи таҳсил	Ибтидоӣ	Мактабро хатм кардааст	Синфи чордхум	Дараҷаи Бакалаврӣ	Магистр	Ҷамъ
Шумора	74	101	78	120	74	**369**
Дарсад	19.0	26.0	20.1	30.8	19.0	**100**

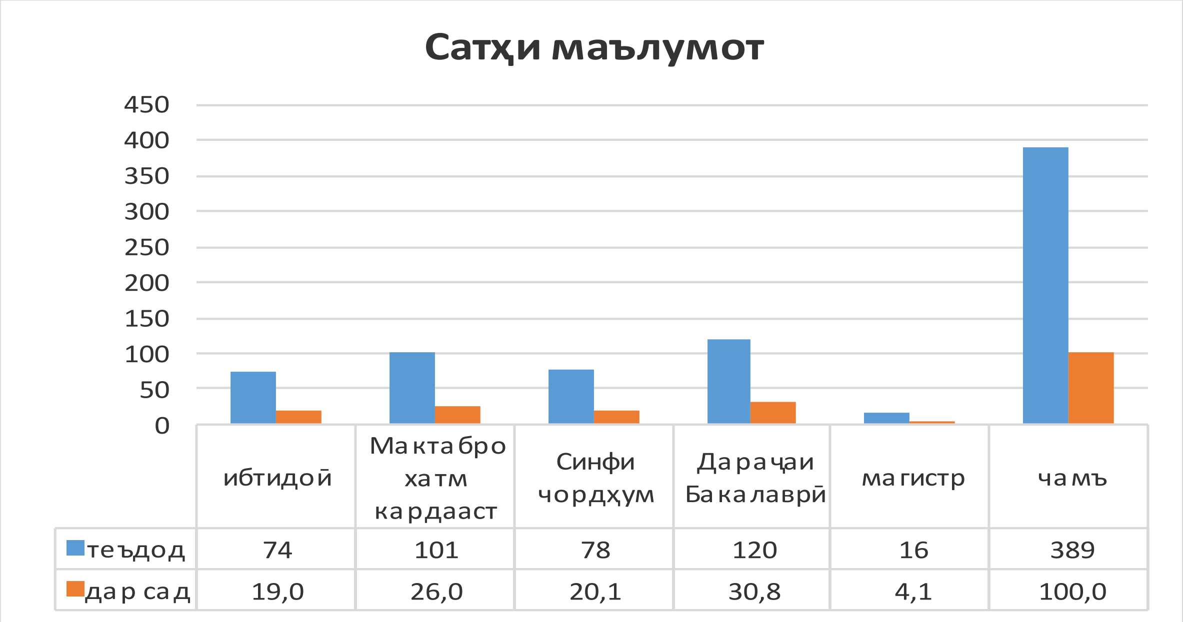

Расми 5-2: тавсифи дараҷаи тағйирёбандаи таҳсилот.

Расми 5-2 тағйирёбандагии дараҷаи таҳсилоти ҷавонони бекорро тасвир мекунад, шумораи одамони бо таҳсилоти ибтидоӣ 74 нафарро бо дарсади 19.0 ташкил медиҳад, шумораи ҷавонони дорои дараҷаи таҳсилоти 12- сола 101 нафарро бо дарсади 26.0 ташкил медиҳад. Одамоне, ки дараҷаи таҳсилоти 14-сола доранд, 78 нафаранд, ки 20.1 дарсадро ташкил медиҳанд ва ҷавонони дорои дараҷаи бакалавр 120 нафаранд, ки 30.8 дарсадро ташкил медиҳад ва онҳое, ки дараҷаи магистр доранд, шумораашон 16 нафар аст, ки 4.1 дарсадро ташкил

медиҳад. Шумораи умумӣ 389 нафарро дар бар мегирад. Аксарияти пурсидашудагон дорои дараҷаи бакалавр мебошанд.

Таҳқиқоти тавсифии намунаҳои оморӣ, ки ба масъалаи таҷрибаи бекорон асос ёфтааст.

Расми зерин ва тавзеҳоти минбаъда масъалаи салоҳият ва таҷрибаро дар намунаҳои омории омӯхташуда тавсиф мекунанд:

Дар ин бахш дар асоси ҷадвали Морган 389 саволнома дар ноҳияҳои шаҳри Кобул аз ҷониби ҷомеаи умумии омории ҷавонони бекор дар Кобул паҳн карда шуд. Саволи навбатӣ чунин баррасӣ карда шуд:

Саволи аввал: ихтисос ва таҷрибаи шумо бештар ба кадом соҳаҳаи зерин дахл дорад?

Расми 6-2: тавсифи саволи экспертиза ва таҷриба.

Аз шумораи умумии 389 пурсидашудагон, ки ба ин савол ҷавоб доданд, 164 нафар бо фоизи 42.2 варианти мутахассиси соҳаи илми муосирро интихоб карданд (табиб, муҳандис, омӯзгор, рӯзноманигор ва ғайра), 73 нафар, ки 18.8% варианти корҳои сохтмониро интихоб карданд, 59 нафар, ки 15.2% ҳастанд, касбҳои дигарро интихоб карданд, 36 нафар, ки ҳиссаи онҳо 9.3% - ро ташкил медиҳад, ҳунарҳои мардумиро интихоб карданд, 29 нафар фаъолиятҳои озодро интихоб карданд, ки 7.5

дарсадро ташкил медиҳад. 16 нафар бо дарсади 4.1 варианти механикиро интихоб карданд ва 12 нафар бекорон бо дарсади 3.1 бахши кишоварзиро интихоб намудаанд. Метавон гуфт, ки дар ин таҳқиқот аксарияти бекорон олимони муосир ва одамони бомаърифати дорои таҷрибаи корӣ мебошанд.

Таҳқиқоти тавсифии намунаҳои оморӣ тибқи саволи қаблӣ дар бораи бекорон.

Дар расми зерин ва шарҳҳои минбаъда масъалаи қаблӣ дар бораи намуди машғулиятҳо дар намунаҳои омории омӯхташуда тасвир карда шудааст:

Дар ин бахш дар асоси ҷадвали Морган 389 саволнома дар ноҳияҳои шаҳри Кобул аз ҷониби ҷомеаи умумии омории ҷавонони бекор паҳн карда шуд. Саволи навбатӣ дода шуд.

Саволи дуюм: шумо пештар дар куҷо кор мекардед?

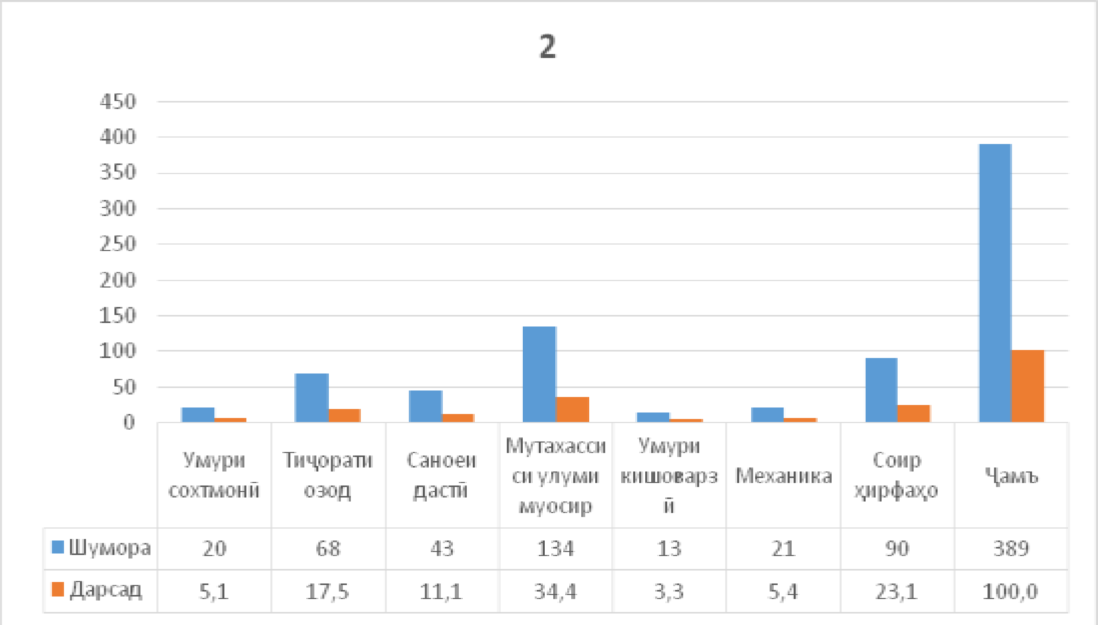

Расми 7-2: тавсифи саволи қаблӣ дар бораи кор.

Аз шумораи умумии 389 пурсидашудагон ба саволи он ки шумораи 134 нафар бо дарсади 34.4% варианти илми муосирро интихоб карданд, мутахассис(табиб, муҳандис, омӯзгор, рӯзноманигор ва ғайра), 90 нафар бо дарсади 23.1% вариантҳои касбҳои дигарро интихоб карданд, 68

нафар бо дарсади 17.5% варианти "савдои озод" - ро интихоб карданд, 43 нафар бо дарсади 11.1% варианти ҳунарҳоро интихоб карданд ва шумораи 21 нафар, ки ҳиссаи онҳо ба 5.4% мерасад, варианти механикиро интихоб кард ва шумораи 20 нафар, ки ҳиссаи онҳо 5.1% - ро ташкил медиҳад, варианти сохтмонро интихоб карданд ва шумораи 13 шаҳрванди бекор, ки ҳиссаи онҳо 3.3% аст, масъалаҳои кишоварзиро интихоб карданд. Хулоса бароварда мешавад, ки дар ин таҳқиқот шумораи зиёди ҷавонони бекор аз мутахассисони соҳаи илми муосир, одамони соҳибмаърифат иборат буданд.

Таҳқиқоти тавсифии намунаи оморӣ дар асоси савол дар бораи он, ки оё бекорон кӯшиш мекунанд, ки кор кунанд?

Саволи сеюм: Чанд вақт аст, ки кор меҷӯед?

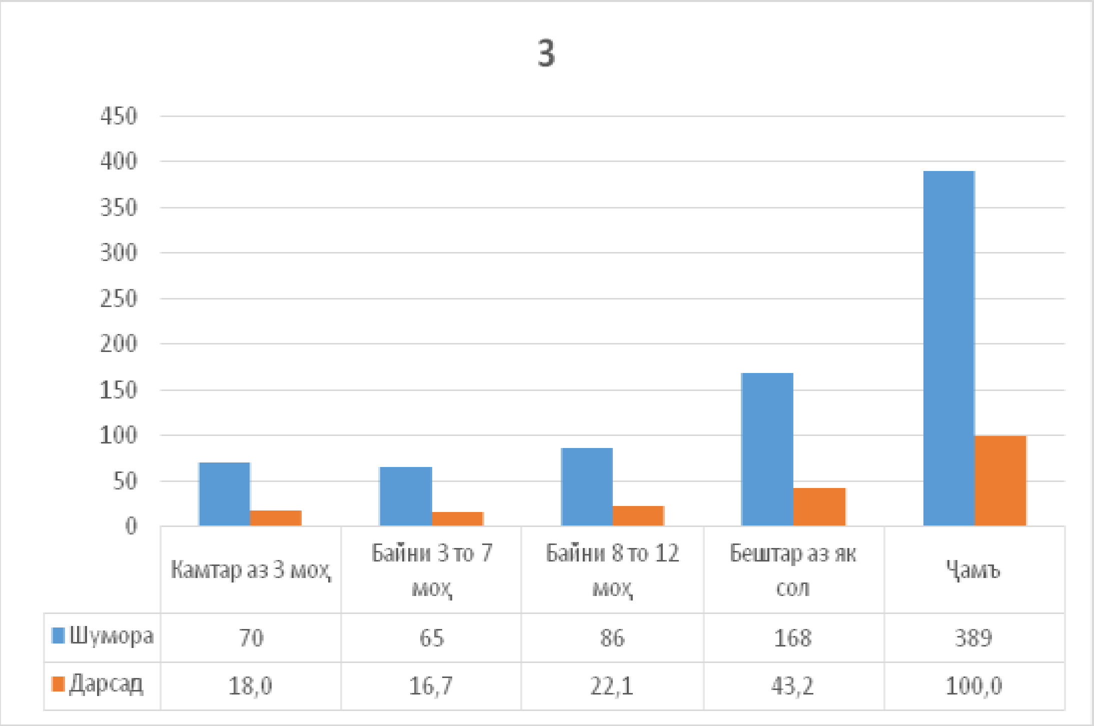

Расми 8-2: тавсифи савол дар кӯшиши кор.

Натиҷаҳои саволи сеюм нишон медиҳанд, ки 168 нафар бо фоизи 43.2 зиёда аз як сол ва ҷавонони 86 нафар бо дарсади 22.1% аз 8 моҳ то 12 моҳ, 70 нафар бо фоизи 18.0% камтар аз 3 моҳ ва 65 нафар бо дарсади

16.7% давраи аз 3 то 7 моҳро интихоб кардаанд. Ҷавонони бекор зиёда аз як соласт, ки кор меҷӯянд.

Таҳқиқоти тавсифии намунаи оморӣ мувофиқи саволе, ки сабаби бекориро шарҳ медиҳад.

Саволи чаҳорум: Ба фикри шумо кадоме аз ин ҳолатҳо сабаби бекории шумост?

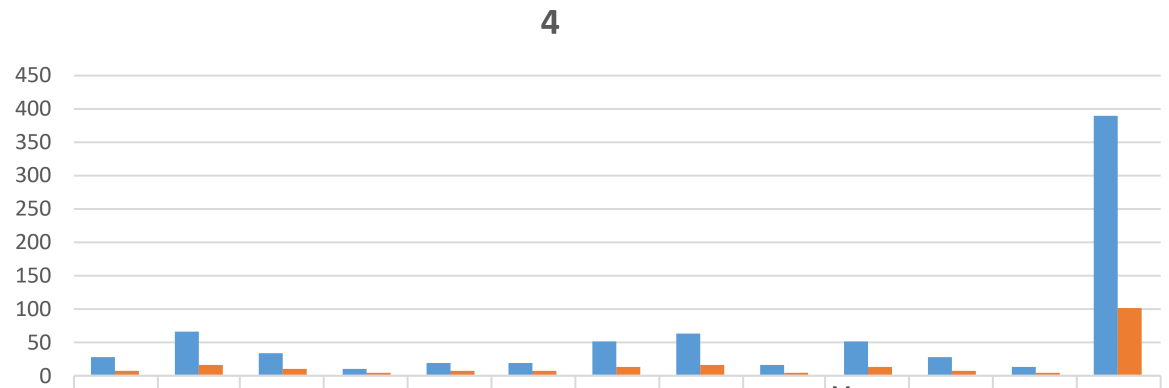

	Танқисии баст (ташкилот)	Дараъаи таҳсилии поин	Надоштани маблаѓ	Мављудияти коргарони хориҷӣ	Поин будани дастмуздҳо	Ноамнй	Њоким будани равобит бар завобит	Мављудияти фасоди идорй	Аз худ накардани касб	Муяссар набудани заминаҳои кор дар ҳирфае, ки аз худ карда...	Баста шудани корхонае, ки ман дар он кор мекардам	Надоштани маълумот дар робита ба заминаҳои шуғлӣ	Ҷамъ
Шумора	28	64	33	8	19	19	50	62	15	50	28	13	389
Дарсад	7,2	16,5	8,5	2,1	4,9	4,9	12,9	15,9	3,9	12,9	7,2	3,3	100,0

Расми 9-2: тавсифи сабаби бекорӣ.

Дар расми (9-2) савол сабаби бекорӣ дар байни ҷавононро тасвир мекунад, аз шумораи умумии 389 пурсидашудагон, ки ба саволи он посух доданд, 64 нафар бо дарсади 16.5% варианти сатҳи пасти таҳсилотро интихоб кардаанд, 62 нафар бо фоизи 15.9% варианти мавҷудияти коррупсияро интихоб кардаанд, 50 нафар бо дарсади 12.9 варианти танзими муносибатҳоро ба ҷойи санадҳои меъёрӣ интихоб кардаанд, 50 нафар бо фоизи 12.9 варианти танзими заминаҳои муносибатҳоро дар соҳаи кор пазируфтаанд. 8.5% варианти набудани пулро интихоб карданд ва шумораи 28 нафар, ки фоизи онҳо ба 7.2% мерасад, варианти

ислоҳи тартиби корро интихоб карданд. Онҳо интихоб карданд, ки аз коре, ки ман машғулам, даст кашам ва 19 нафар бекорон, ки фоизи онҳо 4.9 - ро ташкил медиҳад, набудани амниятро интихоб карданд, 15 нафар, ки дарсади онҳо 3.9% - ро ташкил медиҳад, варианти омӯхтани касби надоштаро интихоб карданд ва 13 нафар, ки дарсади онҳо 3.3 аст, варианти надоштани маълумот дар бораи шуғл интихоб кардаанд. 8 нафар бо дарсади 2.1 варианти мавҷудияти коргарони хориҷиро интихоб карданд. Ҳамин тариқ, онҳо боиси бекории бештар мешаванд.

Таҳлили омории маълумоти ҷамъоваришуда тавассути ҷудо кардани саволҳои махсуси таҳқиқотӣ.

Ҷадвали (7-2) тақсимоти миқдор ва дарсади андозагирии тағирёбандаи иқтисодӣ.

Оморӣ	Ҳолати хуб	Ҳолати миёна	Ҳолати паст	Ҷамъ
Шумора	33	68	288	389
Дарсад	8.5	17.5	74.0	100

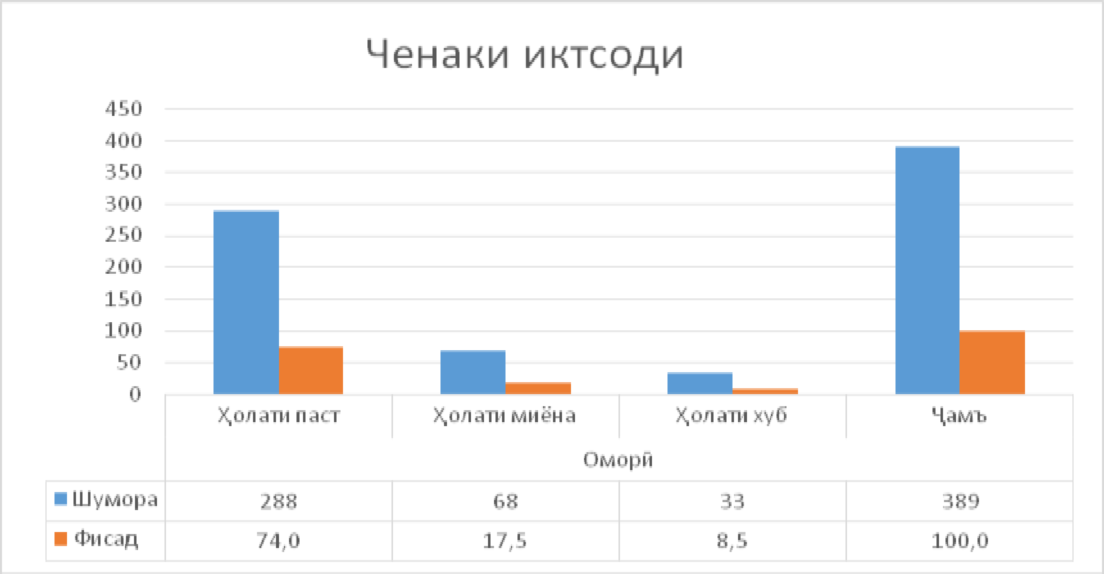

Расми (10-2) тафовут дар миқдор ва фоизи намунаҳо дар бораи таъсири бекорӣ ба ҷанбаи иқтисодӣ.

Тавре ки маълумот дар ҷадвал ва дар расми боло нишон медиҳад, 288 нафар, 74.0% - и онҳо дар ҳолати паст, 68 нафар, 17.5% дар ҳолати

муносиб ва 33 нафар бо дарсади (8.5%), дар ҳолати хуби иқтисодӣ ва аксарияти дар ҳолати пасти иқтисодӣ қарор доранд, аз ин рӯ, натиҷаҳои омории дар боло овардашуда нишон медиҳанд, ки бекорӣ ба ҷанбаи иқтисодӣ таъсири калон мерасонад.

Таҳлили омории маълумоти ҷамъоваришуда тавассути ҷудо кардани саволҳои махсуси таҳқиқотӣ.

Ҷадвали (8-2) тақсимоти рақам Ва дарсади параметрҳои тағйирёбандаи амнияти иҷтимоӣ.

Оморӣ	Ҳолати хуб	Ҳолати миёна	Ҳолати паст	Ҷамъ
Шумора	46	77	266	389
Дарсад	11.8	19.8	68.4	100

Дар расми (11-2) фарқи миқдор ва дарсади намунаҳо дар бораи таъсири бекорӣ ба амнияти иҷтимоӣ нишон дода шудааст.

Тавре ки аз маълумоти ҷадвал ва расм дида мешавад, 266 нафар, 68.4% пурсидашудагон дар ҳолати пасти таъминоти иҷтимоӣ, 77 нафар, 19.8% дар ҳолати мутавассити таъминоти иҷтимоӣ ва 46 нафар, 11.8% дар ҳолати хуби таъминоти иҷтимоӣ қарор доранд. Ёфтаҳо нишон медиҳанд, ки аксарияти пурсидашудагон дар ҳолати пасти амнияти иҷтимоӣ қарор доранд ва натиҷаҳои омории дар боло овардашуда

нишон медиҳанд, ки бекорӣ ба амнияти иҷтимоӣ таъсири калон мерасонад.

Таҳлили омории маълумоти ҷамъоваришуда тавассути ҷудо кардани саволҳои махсуси таҳқиқотӣ.

Ҷадвали (9-2) тақсимоти рақам ва дарсади нишондиҳандаи навбатии шуғли тағйирёбанда.

Оморӣ	Кам	Миёна	Зиёд	Ҷамъ
Шумора	35	268	86	389
Фисад	9.0	68.9	22.1	100

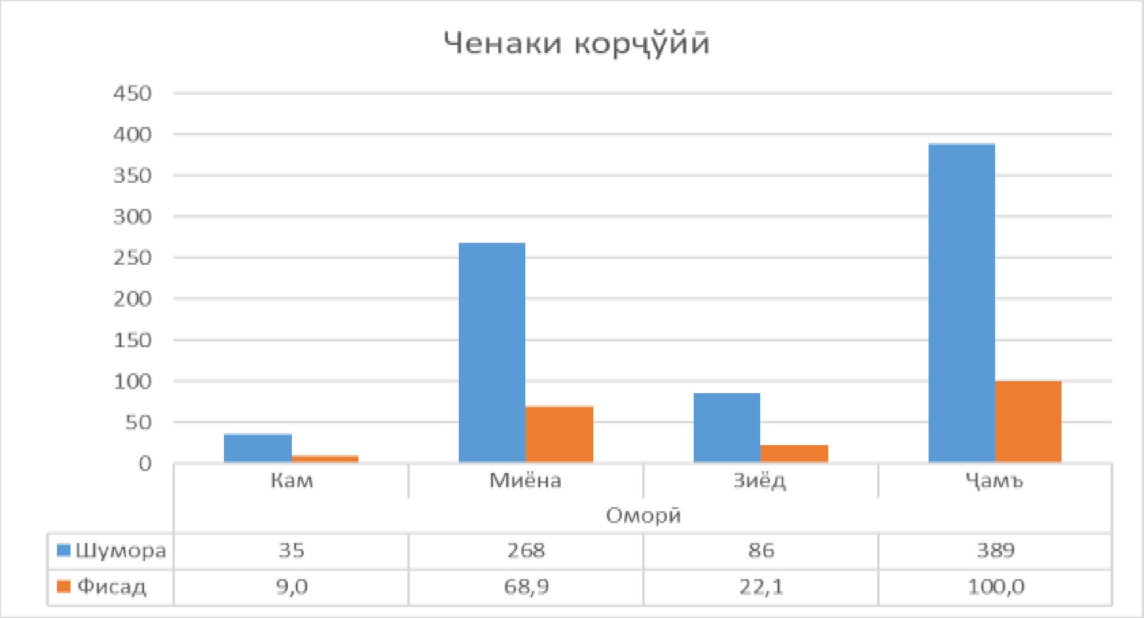

Дар расм (12-2) фарқи шумора ва дарсади намунаҳо нисбат ба андозаи супориш нишон дода шудааст.

Тавре, ки маълумот дар ҷадвал ва расми боло нишон медиҳад, 268 нафар, 68.9%, дар варианти миёна, 86 нафар, 22.1%, дар варианти баланд ва 35 нафар, 9.0%, дар варианти паст ва дар маҷмуъ зиёда аз 68.9% дар варианти миёна буданд. Ба ҳисоби миёна, аз ин рӯ, натиҷаҳои омории дар боло овардашуда нишон медиҳанд, ки бекорон ба ҳисоби аксарияти дар ҷустуҷӯйи кор ҳастанд.

Таҳлили омории маълумоти ҷамъоваришуда тавассути ҷудо кардани саволҳои махсуси таҳқиқотӣ.

Ҷадвали (10-2) тақсимоти рақам ва фоизи ҳолатҳои депрессия дар бекорон.

Оморӣ	Ҳеҷ ё депрессия камтар	Депрессия сабук	Депрессия миёна	Депрессия шадид	Ҷамъ
Шумора	58	68	94	169	389
Дарсад	14.9	17.5	24.2	43.4	100

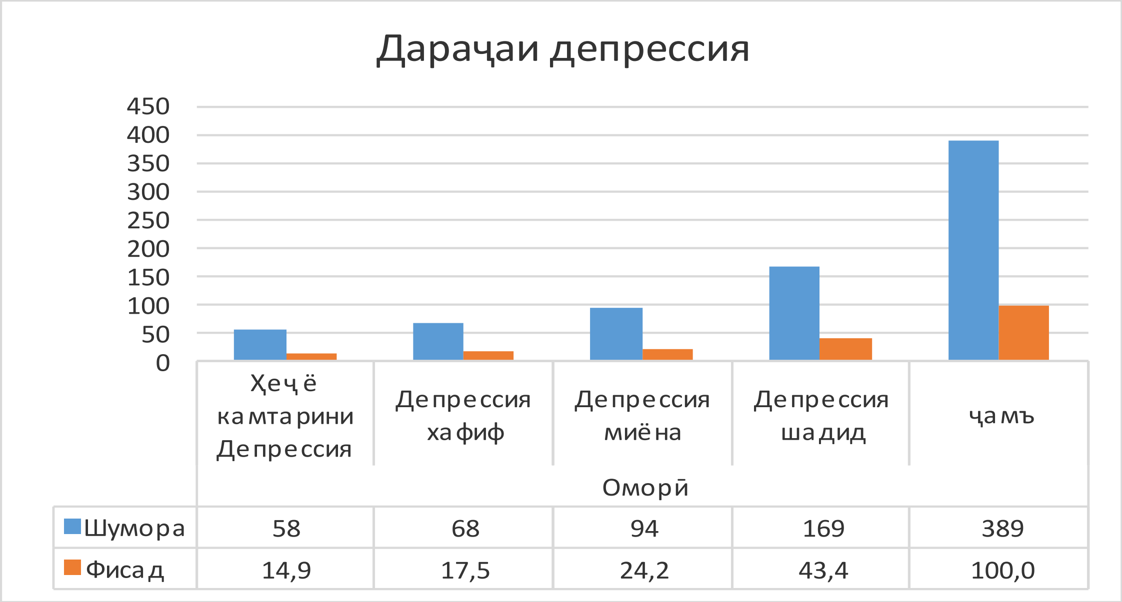

Дар расми (13-2) фарқи микдор ва дарсади намунаҳо барои депрессия дар бекорон нишон дода шудааст.

Тавре ки маълумот дар ҷадвал ва расми боло нишон медиҳад, 169 нафар, 43.4% пурсидашуда дар ҳолати депрессия шадид қарор доранд, 94 нафар, 24.2%, аз депрессия миёна азият мекашанд ва 68 нафар, 17.5%, аз депрессия сабук азият мекашанд, 58 нафар, 14.9%, депрессия надоранд ё аломатҳои онро доранд. Дар маҷмуъ, аксарияти пурсидашудагон, 43.4%, депрессия шадид доранд, бинобар ин, бояд қайд кард, ки натиҷаҳои

омории дар боло овардашуда нишон медиҳанд, ки бекорӣ ба сатҳи депрессия таъсири муайян мерасонад.

Баррасии фарзияҳои таҳқиқот (омори мантиқӣ). Фарзияҳои таҳқиқотӣ (омори мантиқӣ) Баррасии фарзияи якум: байни бекорон аз ҷиҳати гендерӣ ва сатҳи депрессия фарқи назаррас вуҷуд дорад.

Барои санҷидани **фарзияи аввалини** таҳқиқот, "байни одамони бекор аз ҷиҳати ҷинс ва дараҷаи депрессия фарқи назаррас вуҷуд дорад. Барои гурӯҳҳои мустақил усули Т, санҷиши намунаҳои мустақил истифода шудааст, ки натиҷаҳои ин ҳисобҳоро дар ҷадвал ҷамъбаст мекунад.

Дар ин ҷадвал холҳои миёна (М), каҷравии стандартии холҳо (sd) ва сатҳи назаррас (P) нишон дода шудаанд Ҷадвали (11-2).

Ҷинс	Шумора	холҳои миёна M	Инҳирофи Стандартии баҳоҳо Sd	p- дараҷ. назаррас
Зан	185	23.92	12.37	0/001
Мард	204	27.89	10.66	

Мувофиқи натиҷаҳои санҷиши Левин, маълум аст, ки сатҳи миёнаи дар (Знч= 0.003) аз арзиши (α=0.05) фарзияи H0 камтар аст ва фарзияи H1 қабул карда мешавад, аз ин рӯ, депрессияи гурӯҳҳои мустақил (мардон ва занон) якхела нест. Ғайр аз он, натиҷаҳои санҷиши мустақили интихобӣ нишон медиҳанд, ки арзиши (Знч=0.001) аз (α=0.05) (хатои стандартӣ), ки қабул карда мешавад, камтар аст, аз ин рӯ, бо 95% эътимод мо гуфта метавонем, ки байни сатҳи миёнаи депрессия дар мардон ва занон фарқи назаррас вуҷуд дорад. Яъне, депрессияи миёна дар мардон бештар аст, аз ин рӯ мардони бекор бештар аз депрессия азоб мекашанд.

Фарзияи дуюм. Байни бекорони муҷаррад ва оиладор дар сатҳи депрессия фарқи назаррас вуҷуд дорад.

Барои санҷидани фарзияи дуюми таҳқиқот, "байни афроди муҷаррад ва оиладори бекор ва нишондиҳандаҳои депрессия фарқи назаррас вуҷуд дорад "барои гурӯҳҳои мустақил усули Т-и санҷиши намунаҳои мустақил истифода шудааст, ки натиҷаҳои ин ҳисобҳоро дар ҷадвал ҷамъбаст мекунад.

Дар ин ҷадвал холҳои миёна (M), каҷравии стандартии холҳо (sd) ва Дар бораи сатҳи назаррас (P) хабар дода мешавад Ҷадвали (12-2).

Мақоми шаҳрвандӣ	Шумора		холҳои миёна M	Инҳирофи Стандартии баҳоҳо Sd	p- дараҷ. назаррас
Муҷаррад	212		24.02	11.88	0/000
Оиладор	177		28.38	10.95	

Аз натиҷаи санҷиши Левин маълум аст, ки сатҳи аҳамияти Дерри (Знч=0.285) аз арзиши (α=0.05) зиёдтар аст, яъне фарзияи H1 ва фарзияи H0 қабул карда мешаванд, аз ин рӯ, депрессияи гурӯҳҳои мустақил (танҳо ва оиладор) баробар аст. Ғайр аз он, натиҷаҳои санҷиши мустақили интихобӣ нишон медиҳанд, ки арзиши (Знч=0.000) аз (α=0.05) (хатои стандартӣ) камтар аст, бо назардошти он ки сифр рад карда шудааст, бо 95% эътимод гуфта метавонем, ки байни сатҳи миёнаи депрессия дар муҷаррадҳо ва одамони оиладор тафовути маънидор вуҷуд дорад. Ин маънои онро дорад, ки одамони оиладор бештар аз депрессия азоб мекашанд.

Фарзияи сеюм. Байни сатҳи иқтисодии бекорон ва сатҳи депрессия фарқи назаррас вуҷуд дорад.

Барои санҷидани фарзияи сеюми таҳқиқот, "байни сатҳи иқтисодии бекорон ва сатҳи депрессия фарқи назаррас вуҷуд дорад”. Барои ҷамъбасти натиҷаҳои ин ҳисобҳо дар ҷадвал яке аз усули таҳлили (One Way ANOVA) истифода шудааст.

Санҷиши якрангии фарқҳо					
		Омори Левен	df1	df2	Знч.
Депрессия	Дар асоси миёна	10.531	2	386	.000
	Дар асоси медиан	10.504	2	386	.000
	Дар асоси медиан ва бо df тасҳеҳшуда	10.504	2	329.963	.000
	Дар асоси миёнаи буридашуда	10.573	2	386	.000

Ҷадвали (13-2) нишондиҳандаи тафовут, рад ва қабули фарзияҳо

Мувофиқи натиҷаҳои санҷиши Левин, маълум аст, ки сатҳи назаррас (Знч=0.000) аз арзиши (α=0.05) камтар аст, яъне фарзияи H0 рад карда мешавад ва фарзияи H1қабул карда мешавад, аз ин рӯ, депрессияи гурӯҳҳои гуногуни мустақили иқтисодӣ аз рӯйи дараҷаи депрессия.

Дар ҷадвали зерин фарқи байни депрессия нишон дода шудааст.

ANOVA					
Депрессия					
	Ҷамъи квадратҳо	df	миёна квадратҳо	F	Знч.
Байни гурӯҳҳо	42375.471	2	21187.736	787.262	.000
Дар дохили гурӯҳҳо	10388.488	386	26.913		
Тамоми гурӯҳ	52763.959	388			

Ҷадвали (14-2) дар боло овардашудаи Anova нишон медиҳад, ки (Знч=0.000) аз (α=0.05) хурдтар аст, тибқи маълумоте, ки аз ин ҷадвал

гирифта шудааст, дар басомади депрессия дар гурӯҳҳои гуногун фарқи назаррас вуҷуд дорад.

Ҷадвали (15-2) Tokі ба фарқ ва набудани он ишора мекунад.

Муқоисаҳои чандгона						
Тағйиребандаи вобаста: Депрессия						
Tukey HSD / Туки ҲСДТ						
(I) Сатҳи иқтисодӣ	(J) Сатҳи иқтисодӣ	Тафовути миёна (I-J)	Хатои стандартӣ	Знч.	95% Фосилаи эътимод	
					Сарҳади поёнӣ	Сарҳади болоӣ
Паст	Миёна	13.813*	.628	.000	12.34	15.29
	Хуб	25.146*	.643	.000	23.63	26.66
Миёна	Паст	-13.813*	.628	.000	-15.29	-12.34
	Хуб	11.333*	.692	.000	9.70	12.96
Хуб	Паст	-25.146*	.643	.000	-26.66	-23.63
	Миёна	-11.333*	.692	.000	-12.96	-9.70
*. Фарқи миёна дар сатҳи 0.05 назаррас аст.						

Дар асоси маълумоте, Ки аз санҷиши пайгирии Tukey ба даст омадааст,

95% боварӣ ба он аст, ки дар сатҳи депрессия дар байни ҳамаи гурӯҳҳо фарқи назаррас вуҷуд дорад. Тавре ки шумо мебинед, байни сатҳи миёнаи заифии иқтисодӣ ва миёна фарқи назаррас вуҷуд дорад ва таносуби хуб (Знч=0.000), ки аз хатогии сатҳ камтар аст(Знч=0.05), яъне фарқи назаррас байни депрессия, меъёри одамон дар сатҳҳои баландтар ва ҳанӯз ҳам фарқи назаррас байни сатҳи миёнаи иқтисодии зиндагӣ ва хуб, ки аз хатои сатҳ камтар аст (Знч=0.000), яъне депрессия дар байни ҳамаи гурӯҳҳо, яъне сатҳи иқтисодӣ: сатҳи паст сатҳи миёнаи рушди иқтисодии гурӯҳ, сатҳи депрессия дар байни ҳамаи гурӯҳҳои аҳолӣ тафовути маънидор вуҷуд дорад. Аз ин ру, дарачаи иқтисодиёт хар қадар бехтар бошад, онхо хамон қадар камтар гирифтори депрессия мешаванд ва дар ин замина фарзияи сеюм мавриди таҳқиқ қарор мегирад.

Фарзияи чорум. Байни бекорони дорои дарунвонҳои илмӣ ва сатҳи депрессия фарқи назаррас вуҷуд дорад.

Барои санҷидани фарзияи чоруми таҳқиқот, "байни бекорони дорои унвонҳои илмӣ ва сатҳи депрессия фарқии назаррас вуҷуд дорад, ва ҷамъбасти натиҷаҳои ин ҳисобҳо дар ҷадвал яке аз усули таҳлили ANOVA истифода шудааст.

Депрессияи ҷадвал (16-2) ба тафриқа ва қабули фарзияҳо ишора мекунад.

Санҷиши якрангии фарқҳо					
		Омори Левен	df1	df2	Знч.
Депрессия	Дар асоси миёна	.845	4	384	.497
	Дар асоси медиан	.793	4	384	.530
	Дар асоси медиан ва бо df тасҳеҳшуда	.793	4	380.527	.530
	Дар асоси миёнаи буридашуда	.854	4	384	.492

Мувофиқи натиҷаҳои санҷиши Левин, маълум аст, ки сатҳи назаррас (Знч=0.497) аз арзиши (α=0.05) зиедтар аст, яъне фарзияи H1 рад карда мешавад ва фарзияи H0 қабул карда мешавад. Ҳамин тариқ, фарқии гурӯҳҳои гуногуни мустақили таҳқиқотӣ дар заминаи нишондиҳандаҳои депрессия якхела аст.

Дар ҷадвали (17-2) зерин фарқи байни депрессия нишон дода шудааст.

ANOVA					
Депрессия					
	Ҷамъи квадратҳо	df	миёна квадратҳо	F	Знч.
Байни гурӯҳҳо	10117.938	4	2529.484	22.776	.000
Дар дохили гурӯҳҳо	42646.021	384	111.057		
Тамоми гурӯҳ	52763.959	388			

Ҷадвали дар боло овардашудаи Anova нишон медиҳад, ки (Знч=0.000) аз (α=0.05) хурдтар аст, тибқи маълумоте, ки аз ин ҷадвал гирифта шудааст, дар басомади депрессия дар гурӯҳҳои гуногун фарқияти назаррас вуҷуд дорад.

Ҷадвали (18-2) Toki ба фарқ ва набудани фарқ ишора мекунад.

Multiple Comparisons Муқоисаҳои чандгона						
Тағйиребандаи вобаста : Депрессия						
Tukey HSD. Туки ҲСДТ						
(I) Дараҷаи таҳсил	(J) Дараҷаи таҳсил	Тафовути миёна (I-J)	Хатои стандартӣ	Знч.	95% Фосилаи эътимод	
					Сарҳади поёнӣ	Сарҳади болоӣ
Ибтидоӣ	Мактабро хатм кардааст	-5.216*	1.613	.012	-9.64	-.80
	чордаҳро хатмкарда	-9.786*	1.710	.000	-14.47	-5.10
	Бакалавр	-13.859*	1.558	.000	-18.13	-9.59
	Магистр	-11.818*	2.905	.001	-19.78	-3.85
Мактабро хатм кардааст	Ибтидоӣ	5.216*	1.613	.012	.80	9.64
	чордаҳро хатмкарда	-4.569*	1.589	.034	-8.92	-.22
	Бакалавр	-8.643*	1.423	.000	-12.54	-4.74
	Магистр	-6.601	2.836	.138	-14.37	1.17
Чордаҳро хатмкарда	Ибтидоӣ	9.786*	1.710	.000	5.10	14.47
	Мактабро хатм кардааст	4.569*	1.589	.034	.22	8.92
	Бакалавр	-4.074	1.533	.062	-8.27	.13
	Магистр	-2.032	2.892	.956	-9.96	5.89
Дараҷаи Бакалаврӣ	Ибтидоӣ	13.859*	1.558	.000	9.59	18.13
	Мактабро хатм кардааст	8.643*	1.423	.000	4.74	12.54
	чордаҳро хатмкарда	4.074	1.533	.062	-.13	8.27
	Магистр	2.042	2.805	.950	-5.65	9.73
Магистр	Ибтидоӣ	11.818*	2.905	.001	3.85	19.78
	Мактабро хатм кардааст	6.601	2.836	.138	-1.17	14.37
	чордаҳро хатмкарда	2.032	2.892	.956	-5.89	9.96
	Бакалавр	-2.042	2.805	.950	-9.73	5.65
*. Фарқи миёна дар сатҳи 0.05 назаррас аст.						

Дар асоси маълумоти дар ҷадвали Туки дар боло овардашуда, бо 95% итминон, мо гуфта метавонем, ки сатҳи миёнаи депрессия дар гурӯҳҳои таҳқиқшаванда гуногун аст, зеро гурӯҳи асосӣ аз гурӯҳҳои бакалаврия (Знч=0.012), чордаҳ гузариш (Знч=0.000), дараҷаи бакалавр (Знч=0.000) ва гурӯҳи магистр (Знч=0.001), ки ҳама аз арзиши сатҳи хато камтаранд (Знч=0.001). (α=0.05), дар нишондиҳандаҳои миёнаи депрессия дар байни гурӯҳҳои номбаршуда фарқи назаррас вуҷуд дорад . Инчунин байни гурӯҳи бакалаврия бо чордаҳ гузариш (Знч=0.034), бо гурӯҳи бакалавр (Знч=0.000), ки аз хатогии сатҳ камтар аст, фарқи назаррас вуҷуд дорад, арзиш (Знч=0.05), аммо гурӯҳи бакалаврия бо гурӯҳи устодон, ки аз хатоҳои сатҳи арзиш калонтар аст (Знч=0.138), фарқи назаррас ҷой надоранд ва дар байни депрессияҳои миёна дар ин се гурӯҳ фарқии назаррас вуҷуд надорад ва депресси миёнаи курс дар барномаҳои бакалаврии гурӯҳ бо гурӯҳи мастер, ки аз сатҳи хато (Знч=0.950) нисбат ба сатҳи депрессия дар гурӯҳи асосӣ, ки аз сатҳи депрессия дар гурӯҳи асосӣ калонтар аст. Хато (α=0.05) аст, бинобар ин, мо боварӣ дорем, ки дар байни ду гурӯҳ дар басомади депрессия фарқи ҷиддӣ вуҷуд надорад

Ниҳоят, мо гуфта метавонем, ки одамоне, ки дараҷаи таҳсилоти ибтидоӣ доранд, дар муқоиса бо гурӯҳҳои дорои дараҷаи бакалавр, чордаҳ гузариш, дараҷаи бакалавр ва магистр дар миёгини депрессия фарқ назаррас доранд. Инчунин байни гурӯҳҳои бо чордаҳ гузариш ва дараҷаҳои бакалаврӣ ба ҳисоби миёна фарқи назаррас вуҷуд дорад, аммо байни гурӯҳҳоилисонс ва магистр фарқи назаррас вуҷуд надорад. Сатҳи миёнаи депрессия дар гурӯҳҳои чордаҳ гузариш аз гурӯҳи дорои дараҷаи бакалавр ба куллӣ фарқ мекунад, аммо сатҳи миёнаи депрессия дар чордаҳ гузариш аз гурӯҳи дорои дараҷаи магистр ба куллӣ фарқ намекунад ва то ҳол байни гурӯҳи дорои дараҷаи бакалавр ва гурӯҳи дорои дараҷаи магистр фарқи ҷиддӣ вуҷуд надорад.сатҳи .То ҳол байни

гурӯҳҳои донишҷӯён ва магистрҳо дар сатҳи депрессия фарқи ҷиддӣ вуҷуд надорад ва онҳо аз як депрессия азоб мекашанд.

Фарзияи панҷум: дар гурӯҳҳои синну сол байни ҷавонони бекор ва сатҳи депрессия фарқи назаррас вуҷуд дорад.

Фарзияи панчуми. Таҳқиқот дида мебароем, яъне: "дар гурӯҳҳои синну сол байни ҷавонони бекор ва сатҳи депрессия фарқи назаррас вуҷуд дорад. Барои ҷамъбасти натиҷаҳои ин ҳисобҳо дар ҷадвал яке аз усули таҳлили ANOVA истифода шудааст.

Ҷадвали (19-2) нишондиҳандаи депрессия ба тафриқа ва қабули фарзияҳо ишора мекунад.

Test of Homogeneity of Variances Санҷиши якрангии фарқиятҳо					
		Омори Левен	df1	df2	Знч.
Депрессия	Дар асоси миёна	.812	3	385	.488
	Дар асоси медиан	.451	3	385	.717
	Дар асоси медиан ва бо df тасҳеҳшуда	.451	3	329.676	.717
	Дар асоси миёнаи буридашуда	.667	3	385	.573

Мувофиқи натиҷаҳои санҷиши Левин, маълум аст, ки сатҳи мастэктомия (Знч=0.488) аз (α=0.05) зиедтар аст, яъне фарзияи H1 рад карда мешавад ва фарзияи H0 қабул карда мешавад, аз ин рӯ, депрессияи гурӯҳҳои гуногуни синну сол аз рӯи нишондиҳандаҳои депрессия баробар аст.

Дар ҷадвали зерин фарқи байни депрессия нишон дода шудааст.

ANOVA					
Депрессия					
	Ҷамъи квадратҳо	df	миёна квадратҳо	F	Знч.
Байни гурӯҳҳо	13993.349	3	4664.450	46.319	.000
Дар дохили гурӯҳҳо	38770.609	385	100.703		
Тамоми гурӯҳ	52763.959	388			

Ҷадвали (20-2) дар боло овардашудаи anova нишон медиҳад, ки (Знч=0.000) ва камтар аз (α=0.05), тибқи маълумоти аз ин ҷадвал гирифташуда, дар сатҳи депрессия дар байни гурӯҳҳои синнусолӣ фарқи назаррас ба назар мерасад.

Ҷадвали (21-2) Toki ба фарқ ва набудани фарқ ишора мекунад.

Multiple Comparisons\ Муқоисаҳои чандгона						
Тағйиребандаи вобаста: Депрессия						
Tukey HSD\ Туки ХСДТ						
(I) Синну сол	(J) Синну сол	Тафовути миёна (I-J)	Хатои стандартӣ	Знч.	95% Фосилаи эътимод	
					Сарҳади поёнӣ	Сарҳади болоӣ
20-25	26-30	-8.346*	1.169	.000	-11.36	-5.33
	31-35	-14.528*	1.443	.000	-18.25	-10.81
	36-40	-16.380*	2.369	.000	-22.49	-10.27
26-30	20-25	8.346*	1.169	.000	5.33	11.36
	31-35	-6.182*	1.513	.000	-10.09	-2.28
	36-40	-8.034*	2.413	.005	-14.26	-1.81
31-35	20-25	14.528*	1.443	.000	10.81	18.25
	26-30	6.182*	1.513	.000	2.28	10.09
	36-40	-1.852	2.557	.887	-8.45	4.75
36-40	20-25	16.380*	2.369	.000	10.27	22.49
	26-30	8.034*	2.413	.005	1.81	14.26
	31-35	1.852	2.557	.887	-4.75	8.45
*. Фарқи миёна дар сатҳи 0.05 назаррас аст.						

Тибқи маълумоти Дар Ҷадвали Туки овардашуда, бо 95% итминон, мо гуфта метавонем, ки сатҳи миёнаи депрессия дар гурӯҳи синнусолӣ (20-25) ва гурӯҳҳои синнусолӣ (26-30), гурӯҳи синнусолӣ (31-35) ва гурӯҳҳои синнусолӣ (36-40) аз сатҳи хато (Знч=0.000) камтар аст. Бо вуҷуди ин, дар гурӯҳи миенаи синн солӣ (2630) ва гурӯҳҳои синну сол (31-35), мувофиқи арзиш (Знч=0.000), он аз сатҳи хато (α=0.05) ва дар гурӯҳи синну сол (36-40), ки арзиши (Знч=0.005) аз сатҳи хато(α=0.05) камтар аст, байни гурӯҳҳои синнусолӣ фарқи назаррас вуҷуд дорад. Ва сатҳи миёнаи депрессия дар гурӯҳҳои синнусолӣ (31-35) ва гурӯҳи синнусолӣ

(36-40), ки (Знч= 0.887) аз сатҳи хато (α=0.05) зиёдтар аст, фарқи назаррас вуҷуд надорад, яъне ҳамаи гурӯҳҳои синнусолӣ сатҳи назарраси депрессия доранд, ба истиснои гурӯҳи синнусолӣ (31-35 сола) ва гурӯҳи синнусолӣ (36-40 сола) дар сатҳи депрессия фарқияти назаррас надоранд, яъне онҳо аз сатҳи якхелаи депрессия азият мекашанд.

Дар натиҷа, гурӯҳи синну соли 20-25 бо гурӯҳҳои синну соли 26-30, 31-35 ва 36-40 байни худ фарқи назаррас доранд ва гурӯҳи синну соли 26-30 бо ҳамаи гурӯҳҳои синнусолӣ тафовутҳои назаррас доранд ва гурӯҳи синну соли 31-35 бо ҳамаи гурӯҳҳо синнусолӣ фарқи назаррас доранд, аммо гурӯҳи синну соли 36-40 байни онҳо фарқи назаррас дорад. дар байни онҳо фарқи назаррас пайдо нашудааст, Аз ин рӯ, синну соли 31-35 ва 36-40 аз як сатҳи депрессия азоб мекашад, бинобар ин метавон гуфт, ки фарзияи панҷуми таҳқиқот дар аксари гурӯҳҳо тасдиқ шудааст.

Фарзияи шашум. Байни вазъи иқтисодӣ ва сатҳи депрессия дар гурӯҳҳои бекорон робитаи назаррас вуҷуд дорад.

Фарзияи шашуми таҳқиқот дида мебароем: "байни вазъи иқтисодӣ ва сатҳи депрессия дар гурӯҳҳои бекорон робитаи назаррас вуҷуд дорад. Усули санҷиши коэффитсиенти коррелятсияи Пирсон истифода шудааст, ки натиҷаҳои ин ҳисобҳоро дар ҷадвал ҷамъбаст мекунад.

Ҷадвал (22-2) натиҷаҳои ҳисобкунии коэффитсиенти коррелятсияи Пирсон ва муносибати байни вазъи иқтисодӣ ва сатҳи депрессия дар байни ҷавонони бекор.

Тағйирёбандаи мустақил	Тағйирёбандаи вобаста	Теъдоди намуна	Коэффитсиенти коррелятсияи r	Сатҳи маънодории P	α	Муносибат ва сатҳи маъно
Вазъи иқтисодӣ	депрессия	389	-0.218**	0.000	0.05	Муносибатҳои манфӣ ва маънодорӣ

Омор нишон медиҳад, ки дар (п)(P<0.05) таносуби манфӣ (баръакс) ва таносуби маъноӣ байни сатҳи депрессия ба назар мерасад, яъне сатҳи

маъноии мо аз хатои (α=0.05) камтар аст ва аммо r коэффитсиенти таносуб ба(-0.218**) баробар аст, ки арзиши ба муносибати қавӣ наздикро нишон медиҳад. Яъне, байни вазъи иқтисодӣ ва сатҳи депрессия дар байни ҷавонони бекор робитаи назаррас вуҷуд дорад. Бояд қайд кард, ки вазъи иқтисодӣ ҳар қадар беҳтар бошад, сатҳи депрессия ҳамон қадар пасттар мешавад, бинобар ин фарзияи шашуми таҳқиқот тасдиқ карда шуд.

Фарзияи ҳафтум. Байни вазъи амнияти иҷтимоӣ ва сатҳи депрессия дар гурӯҳҳои бекорон робитаи назаррас вуҷуд дорад.

Фарзияи ҳафтуми. Таҳқиқот дида мебароем, яъне: "байни вазъи амнияти иҷтимоӣ ва сатҳи депрессия дар гурӯҳҳои бекорон робитаи назаррас вуҷуд дорад. Усули санҷиши коэффитсиенти коррелятсияи Пирсон истифода шудааст, ки натиҷаҳои ин ҳисобҳоро дар ҷадвал ҷамъбаст мекунад.

Ҷадвали (23-2) натиҷаҳои ҳисобкунии коэффитсиенти коррелятсияи Пирсон ва муносибати байни сатҳи таъминоти иҷтимоӣ ва депрессия ҷавонони бекор.

Тағйирёбандаи мустақил	Тағйирёбандаи вобаста	Теъдоди намуна	Коэффитсиенти коррелятсияи r	Сатҳи маънодории P	α	Муносибат ва сатҳи маъно
Амнияти иҷтимоӣ	депрессия	389	-0.246**	0.000	0.05	Муносибатҳои манфӣ ва маънодорӣ

Дар зер натиҷаҳои санҷиши коррелятсионӣ оварда шудаанд, ки дар (П) (P<0.05) коррелятсияи манфӣ (баръакс) ва маънои байни сатҳи депрессияро нишон медиҳанд, яъне сатҳи маънии мо аз хатоии (α= 0.05) камтар аст ва аммо r коэффитсиенти коррелятсия, ки ба (-0.246**) баробар аст, ки арзиши ба муносибат наздикро ифода мекунад. Ба ибораи дигар, байни амнияти иҷтимоӣ ва сатҳи депрессия дар байни

ҷавонони бекор робитаи маъноӣ вуҷуд дорад. Ҳамин тавр, фарзияи ҳафтуми таҳқиқот тасдиқ шуд.

Фарзияи ҳаштум. Байни вазъи шуғл ва депрессия дар гурӯҳҳои бекорон робитаи назаррас вуҷуд дорад.

Фарзияи ҳаштуми таҳқиқот дида мебароем: "байни вазъи корҷӯйӣ ва сатҳи депрессия дар гурӯҳҳои бекорон робитаи назаррас вуҷуд дорад. Усули санҷиши коэффитсиенти коррелятсияи Пирсон истифода шудааст, ки натиҷаҳои ин ҳисобҳоро дар ҷадвал ҷамъбаст мекунад.

Ҷадвал (24-2) натиҷаҳои ҳисобкунии коэффитсиенти коррелятсияи Пирсон ва муносибати байни шуғл ва сатҳи депрессия ҷавонони бекор.

Тағйирёбандаи мустақил	Тағйирёбандаи вобаста	Теъдоди намуна	Коэффитсиенти коррелятсияи R	Сатҳи маънодории P	α	Муносибат ва сатҳи маъно
Корҷӯйӣ	депрессия	389	-0.191^{**}	0.000	0.05	Муносибатҳои манфӣ ва маънодорӣ

Натиҷаҳои таҳқиқоти коррелятсия нисбат ба фарзияи ҳаштум нишон медиҳанд, ки дар сатҳи (П) ($P<0.05$) таносуби манфӣ (баръакс) ва таносуби назаррас байни сатҳи депрессия мушоҳида мешавад, яъне сатҳи назарраси мо аз хатогии ($\alpha=0.05$) камтар аст ва аммо арзиши r коэффитсиенти коррелятсия (-0.19^{**}) аст, ки арзиши ба муносибати хеле қавӣ наздикро нишон медиҳад. Ба ибораи дигар, байни корҷӯйӣ ва депрессия робитаи маъноӣ вуҷуд дорад. Ҳамин тариқ, фарзияи ҳаштуми таҳқиқот тасдиқ карда шуд.

Фарзияи нӯҳум. Байни бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонон робитаи пурмазмун вуҷуд дорад.

Фарзияи нӯҳуми таҳқиқотро дида мебароем: "байни бекорӣ ва депрессия дар ҷавонон робитаи пурмазмун вуҷуд дорад." Усули санҷиши

коэффитсиенти коррелятсияи Пирсон истифода шудааст, ки натиҷаҳои ин ҳисобҳоро дар ҷадвал ҷамъбаст мекунад.

Ҷадвал (25-2) натиҷаҳои ҳисобкунии коэффитсиенти коррелятсияи Пирсон ва муносибати байни бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонон.

Тағйирёбандаи мустақил	Тағйирёбан даивобаста	Теъдод и намуна	Коэффитсиенти коррелятсияи R	Сатҳи маънидор P	α	Муносибат ва сатҳи маъно
Бекорӣ	депрессия	389	-0.328**	0.000	0.05	Муносибатҳои манфӣ ва маънодорӣ

Мувофиқи натиҷаҳои Ҷадвали Санҷиши коррелятсионии Пирсон дар бораи муносибати байни бекорӣ ва депрессия, арзиши r, ки дар сатҳи (п) ($P<0.05$) мушоҳида шудааст, таносуби манфӣ (баръакс) ва таносуби назарраси байни депрессияро нишон медиҳад, яъне сатҳи маъноии мо аз хатоии ($\alpha=0.05$) камтар аст ва ҳоло ҳам арзиши r, яъне арзиши коэффитсиенти коррелятсия(-0.328**) аст, ки аз миёна пасттар аст ва муносибати нисбатан қавӣ нишон медиҳад. Ба ибораи дигар, бекорӣ ба сатҳи депрессия таъсир мерасонад, ки фарзияи таҳқиқоти моро дастгирӣ мекунад.

2.3.Омӯзиши амалии хусусиятҳои психологии бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонон

Баҳс. ***(Муқоиса бо таҳқиқоти гузашта)***

Таҳлили маълумот оид ба фарзияи якуми таҳқиқот нишон медиҳад, ки байни сатҳи миёнаи депрессия аз ҷиҳати гендерӣ миёни мардон ва занон фарқи назаррас вуҷуд дорад. Ба ибораи дигар, бекорӣ бо сатҳи депрессия робитаи маъноӣ дорад, аз ин рӯ, бо эътимоди 95% мо ба

хулосае меоем, ки аз 185 зан бо дарсади 23.92 ва 204 мард бо дарсади 27.89, фарзияи аввалини таҳқиқот тасдиқ карда шуд.

Натиҷаҳои ин таҳқиқот ба таҳқиқоти маҷаллаи психологияи клиникӣ дар соли 1999, Айлар Вафай (1998), Зонг дар Корея дар Соли 1996, Ҳусейн Абадӣ (2014) мухолифанд, аммо онҳо бо Резай (1989) ва инчунин бо таҳқиқоти дигаре, ки дар соли 2009 аз ҷониби Таҳирӣ гузаронида шудааст, мувофиқат мекунанд, аз ин рӯ, бо назардошти вазъи кунунии Афғонистон ва масъулияти мардон онҳо дар зиндагӣ бо худ ва оилаҳои худ зиндагӣ мекунанд, эҳтимолан, зиёд ба депрессия гирифтор мешаванд.

Таҳлили натиҷаҳои фарзияи дуюм нишон медиҳад, ки бекорӣ бо депрессия робитаи назаррас дорад, аз ин рӯ, фарзияи дуюм тасдиқ карда мешавад. Бо итминони 95% мо ба хулосае меоем, ки байни сатҳи миёнаи депрессия дар одамони муҷаррад ва оиладор, аз 112 нафар муҷаррад бо ҳисоби миёнаи 24.02 ва 177 тан бо ҳисоби миенаи 28.38, аз 112 нафар муҷаррад бо ҳисоби миенаи 24.02 ва 177 тан ба ҳисоби миёна 28.38 хол тафовути маънидор вуҷуд дорад.

Натиҷаи ин таҳқиқот ба таҳқиқоти Ҳусейн Абадӣ (2014) аз нуқтаи назари издивоҷ, ки аз маҷаллаи психологияи клиникӣ барои соли 1999 оварда шудааст, Айлар Вафаи (1998), Резай (1989), паёми Таҳирӣ дар соли 2009, Саида Шукуҳӣ дар соли 2007 мухолиф аст.) аз назари муносибатҳо ва тафовутҳои маънодор ва авзои кунунии Афғонистон ва масъулиятҳое, ки одамони оиладор дар зиндагӣ нисбат ба худ ва оилаҳои худ доранд, онҳо эҳтимоли бештар ба депрессия гирифтор шудан доранд.

Таҳлили натиҷаҳои фарзияи сеюм сатҳи иқтисодӣ ва ҳолати депрессия ҷавононро нишон медиҳад, ки метавон гуфт сатҳи иқтисодӣ асосан ба сатҳи депрессия вобаста аст ва дар асоси санҷиши пайгирии Туки бо итминони 95% сатҳи депрессия дар байни ҳамаи сатҳҳои иқтисодӣ ба таври назаррас фарқ мекунад.

Натиҷаҳои ин таҳқиқот ба таҳқиқоти маҷаллаи психологияи клиникӣ дар соли 1999, Айлар Вафай (1998), аммо Бо Резай (1989), инчунин дар таҳқиқоти дигаре, ки дар соли 2009 бо паёми Таҳирӣ, Саида Шукуҳӣ дар соли 2007, Мулкӣ ва дигарон (1993) аз нуқтаи назари муносибатҳои муҳим ва фарқи назаррас, бо назардошти вазъи кунунии Афғонистон ва масъулияти шахсони алоҳида, ки оиладор ҳастанд, эҳтимоли зиёд вуҷуд дорад, ки таҳти депрессия қарор дошта бошанд.

Таҳлили натиҷаҳои фарзияи чоруми таҳқиқот нишон медиҳад, ки дар асоси санҷиши Туки, мо метавонем бо 95% итминон бигӯем, ки сатҳи миенаи депрессия дар гурӯҳҳои таҳқиқотӣ гуногун аст.

Натиҷаи ин таҳқиқот бо Таҳқиқоти Ҳусейн Абадӣ (2014) дар маҷаллаи семоҳаи идоракунии ҳамширагӣ бо номи "Муносибати байни кор дар басти шабона ва сатҳи депрессия ва изтироби ҳамширагӣ" Алоқаманд буд. Кор дар басти шабона бо сатҳи депрессия ва изтироби ҳамшираҳои шафқат дар басти шабона алоқаманд буд (п) (P<0.05) ва аз ҷиҳати гендерӣ сатҳи таҳсилот бо депрессия ва изтироби ҳамшираҳои шабона алоқаманд набуд (п) (P>0.05) ва байни сатҳи депрессия Ва изтироби ҳамшираҳои шафқат Дар басти шабона Вобаста ба вазъи оилавии онҳо (п) (P>0.05) Аз ҷиҳати таносуб фарқи назаррас вуҷуд надошт ва ин маънидор аст. Ин аз дигар таҳқиқот фарқ мекунад, зеро тибқи маълумоти маҷаллаи психологияи клиникӣ барои соли 1999, Айлар Вафаи (1998), Резай (1989), инчунин дар таҳқиқоти дигаре, ки соли 2009 бо номаи Таҳири, Саида Шукуҳӣ дар соли 2007, Мулкӣ ва дигарон (1993) гузаронида шудааст, аз нуқтаи назари робитаи маъноӣ мувофиқат мекунад.

Тибқи таҳлили натиҷаҳои марбут ба гипотезаи таҳқиқот, дар асоси санҷиши Туки бо эътимоднокии 95% мо гуфта метавонем, ки дар сатҳи миёнаи депрессия дар гурӯҳи синну сол (20-25 сол) ва дигар гурӯҳҳои

синну сол ин арзиш (Знч=0.000) аз сатҳи хато (α=0.05) камтар аст, пас, миёни онҳо фарқи назаррас вуҷуд дорад.

Натиҷаи ин таҳқиқот бо таҳқиқоти маҷаллаи психологияи клиникӣ барои соли 1999 (Journal of Clinical Psychology), Айлар Вафаи (Aylar Wafai) (1998), Резай (Rezaei) (1989), инчунин бо таҳқиқоти дигар, ки дар соли 2009 (message of Tahiri), Саида Шукуҳӣ дар соли 2007 гузаронида шудааст, мувофиқат мекунад (saeeda shukhi), инчунин пажӯҳишоти Мулкӣ ва дигарон (1993), Ҳусейн Абадӣ (2014).

Таҳлили натиҷаҳои фарзияи шашуми таҳқиқи вазъи иқтисодии ҷавонони бекор нишон медиҳад, ки 74.0% намунаҳо мақоми пасти иқтисодӣ, 17.5% мақоми миёнаи иқтисодӣ ва 33, 8.5% мақоми хуб доранд. Онҳо боварӣ доштанд, ки бекорон ба иқтисодиёт таъсир мерасонанд. Аз тарафи дигар, натиҷаҳои санҷиши Пирсон нишон медиҳанд, ки дар сатҳи (п) ($P<0.05$), он таносуби манфӣ (баръакс) ва маъноӣ миёнгини сатҳи депрессияро нишон медиҳад, яъне сатҳи маъноии мо аз хатои (α=0.05) камтар аст ва то ҳол арзиши P - ро нишон медиҳад, яъне коэффитсиенти коррелятсия ба (-0.218) баробар аства ин тақрибан ҳисоби миёнаи робита аст.

Натиҷаи ин таҳқиқот бо таҳқиқоти маҷаллаи психологияи клиникӣ барои соли 1999 (Journal of Clinical Psychology), Айлар Вафаи (Aylar Wafai) (1998), Резай (Rezaei) (1989), инчунин бо таҳқиқоти дигар, ки дар соли 2009 (message of Tahiri), Саида Шукуҳӣ дар соли 2007 гузаронида шудааст, мувофиқат мекунад (saeeda shukhi), инчунин пажӯҳишоти Мулкӣ ва дигарон (1993), Ҳусейн Абадӣ (2014).

Таҳлили натиҷаҳои фарзияи ҳафтуми таҳқиқоти амнияти иҷтимоии ҷавонони бекор 68.4% намунаҳо дар варианти амнияти иҷтимоӣ бо мақоми паст, 19.8% бо мақоми миёна ва 11.8% бо мақоми хуб нишон медиҳад, ки бекорӣ ба амнияти иҷтимоӣ таъсир мерасонад. Дар зер натиҷаҳои санҷиши коррелятсионӣ оварда шудаанд, ки дар (п) ($P<0.05$)

таносуби манфӣ (баръакс) ва маъноии депрессияро нишон медиҳад, яъне сатҳи маъноии мо аз хатои (α=0.05) камтар аст ва то ҳол арзиши P - ро нишон медиҳад, коэффитсиенти коррелятсия (-0.246) ва ин ҳаҷми ба таносуб наздикро нишон медиҳад.

Натиҷаи ин таҳқиқот бо таҳқиқоти маҷаллаи психологияи клиникӣ барои соли 1999 (Journal of Clinical Psychology), Айлар Вафаи (Aylar Wafai) (1998), Резай (Rezaei) (1989), инчунин бо таҳқиқоти дигар, ки дар соли 2009 (message of Tahiri), Саида Шукуҳӣ дар соли 2007 гузаронида шудааст, мувофиқат мекунад (saeeda shukhi), инчунин пажӯҳишоти Мулкӣ ва дигарон (1993), Ҳусейн Абадӣ (2014).

Таҳлили натиҷаҳои фарзияи ҳаштуми таҳқиқоти шуғли ҷавонони бекор нишон медиҳад, ки 68.9% намунаҳо варианти миёна, 22.1% варианти баланд ва 9.0% варианти паст доштанд, зеро онҳо боварӣ доштанд, ки онҳо дар ҷустуҷӯйи кор ҳастанд, аммо соҳаи фаъолият мусоид набуд ва аз бекорӣ ранҷ мекашиданд. Натиҷаҳои омӯзиши коррелятсия нисбат ба фарзияи ҳаштум изҳор медоранд, ки дар сатҳи (п) ($p<0.05$) он коррелятсияи манфӣ (баръакс) ва коррелятсияи назаррасро бо сатҳи депрессия нишон медиҳад, яъне сатҳи пурмазмуни мо аз хатоии (α=0.05) камтар аст ва аммо арзиши P коэффитсиенти коэффитсиенти коррелятсия (-0.191) аст, ки аз арзиши хеле қавии муносибат шаҳодат медиҳад.

Натиҷаи ин таҳқиқот бо таҳқиқоти маҷаллаи психологияи клиникӣ барои соли 1999 (Journal of Clinical Psychology), Айлар Вафаи (Aylar Wafai) (1998), Резай (Rezaei) (1989), инчунин бо таҳқиқоти дигар, ки дар соли 2009 (message of Tahiri), Саида Шукуҳӣ дар соли 2007 гузаронида шудааст, мувофиқат мекунад (saeeda shukhi), инчунин пажӯҳишоти Мулкӣ ва дигарон (1993), Ҳусейн Абадӣ (2014).

Таҳлили натиҷаҳои фарзияи нӯҳум бекории умумиро бо сатҳи баланди депрессия нишон медиҳад. Натиҷаҳои коэффитсиенти

коррелятсияи Пирсон нишон медиҳанд, ки дар сатҳи (п) ($p<0.05$) он коррелятсияи манфӣ (баръакс) ва маънидориро бо сатҳи депрессия нишон медиҳад, яъне сатҳи маъноии мо аз хатоии ($\alpha=0.05$) камтар аст ва аммо арзиши Р коэффитсиенти коррелятсияи (-0.328) мебошад, ки нисбатан қавӣ аст Ба ибораи дигар, бекорӣ бо сатҳи депрессия робитаи маъноӣ дорад. Ҳамин тариқ, фарзияи нӯҳуми таҳқиқот тасдиқ карда шуд.

Натиҷаи ин таҳқиқот бо таҳқиқоти маҷаллаи психологияи клиникӣ барои соли 1999 (Journal of Clinical Psychology), Айлар Вафаи (Aylar Wafai) (1998), Резай (Rezaei) (1989), инчунин бо таҳқиқоти дигар, ки дар соли 2009 (message of Tahiri), Саида Шукуҳӣ дар соли 2007 гузаронида шудааст, мувофиқат мекунад (saeeda shukhi), инчунин пажӯҳишоти Мулкӣ ва дигарон (1993), Ҳусейн Абадӣ (2014).

Хулосаи боби дуюм

Меҳнати инсон фаъолияти мақсаднокест, ки боиси таҳаввулоти инсоният бо пешрафти равандҳои истеҳсолӣ ва қонеъ гардонидани талаботи инсон гардидааст. Меҳнат боиси ба камол расидани шахсияти инсон мегардад. Маҳз дар раванди меҳнат одамон аз ҷиҳатии психологию ичтимоӣ рушду такомул меёбанд. Баръакс, бекорӣ ба шаъну шарафи инсон зарба мезанад. Дар айни замон, бекорӣ бузургтарин ва фарогиртарин мушкилоти иқтисодии баъзе ҷомеаҳои инсонӣ мебошад. Ҳарчанд бекорӣ ва дарёфти кори муносиб ва дилхоҳ дар бисёре аз ҷомеъаҳо як мушкили маъмулист, аммо шеваю сатҳ ва омилҳои зуҳури он дар кишварҳои мухталиф гуногун аст. Дар кишварҳои пешрафта, бекорӣ ба ҳукуматҳо хароҷоти зиёд меорад. Дар кишварҳои ақибмонда дар баробари мавҷудияти мушкилоти зиёди дигар, бекорӣ дар баробари фақр низ паҳн шудааст, ки ҷомеаро аз хатару мушкилоти густурда огоҳ

месозад. Дар баробари коҳиши даромади бекорон, бекорӣ оқибатҳои манфии иҷтимоиву иқтисодӣ ва ҳатто сиёсиву амниятӣ дошта, ба бунёд ва таҳкими бетартибиҳо ва фасоди иҷтимоъӣ дар Афғонистон, ки дар қатори кишварҳои ақибмондаи ҷаҳон қарор дорад, мусоидат менамояд. Бекорӣ ва набудани шуғли солиму дилхоҳ барои аксарияти кулли қувваи корӣ, бахусус оилаҳо ва аксари ҳамватанони мо як мушкили хеле ҷиддиест, ки асосан, дар натиҷаи ҷангҳо ба вуҷуд омадааст. Бекорӣ дар кишвар зарари иқтисодӣ ва мушкилоти бешумори иҷтимою равониро ба сари қишрҳои гуногуни ҷомеа бор мекунад. Ҳамин тавр, бекорӣ ба падидаҳо ва тамоилҳои иқтисодӣ таъсири манфии зиёде мегузорад, дар ҷомеа тағйироти иҷтимоӣ ва равонӣ ба бор меорад.

Дар ин пажӯҳиш мо кӯшиш кардем, ки иртибот байни бекорӣ ва сатҳи депрессия дар байни ҷавонони Кобулро таҳқиқ ва таҳлил кунем. Намунаи мавриди пажӯҳиш қароргирифта 389 нафарро ташкил дод, ки 185-тои онҳо зан ва 204 –тоашон мард, бо ҳолати шаҳрвандии 212 муҷаррад ва 177 оиладор буданд. Инчунин тағирёбандаҳо аз қабили: синну сол, сатҳи иқтисодӣ ва сатҳи таҳсилоти онҳо низ баррасӣ карда шуд.

Равиши интихоб дар ин лоиҳаи таҳқиқотӣ бо истифода аз формулаи машҳури Кокран бо сатҳи хатогии 5% ҳамчун методи оддии интихоби табақабандӣ мебошад. Воситаҳое, ки дар ин лоиҳаи таҳқиқотӣ истифода мешаванд 1. Саволномаи аз ҷониби муҳаққиқ таҳияшуда оид ба бекорӣ истифода шуд, ба монанди бекорӣ, вазъи иқтисодӣ, ҳифзи иҷтимоӣ ва ҷустуҷӯйи кор. 2. Саволнома оид ба депрессияи стандартии Бек.

Дар ин пажӯҳиш нӯҳ (9) намуди фарзия баён шудааст ва барои таҳлили ин таҳқиқот барномаи SPSS 25 барои рад ё тасдиқи фарзияҳои зикршуда тавассути се санҷиш истифода шудааст ва Барои ду фарзияи гендерӣ ва вазъи оилавӣ, санҷиши муқоисавии нишондиҳандаҳои миёнаи

ду намунаи мустақил истифода шудааст Ва барои тахлили се фарзияи он тахлили яктарафаи тести депрессия ва барои чор фарзия формулаи коэффисиенти коррелятсионии Пирсон истифода шудааст ва натичаи тахлили омории он чунин аст:

Ҳангоми таҳлили нӯҳ (9) фарзия, ки бо истифода аз формулаи омории Кокран, ки саволномаи бекории муҳаққиқ мебошад, эътимоднокии маълумот пас аз татбиқи ниҳоӣ байни ҳамаи интихобҳо ба даст оварда шуд (α=0.79 Ва). Аз саволномаи стандартии депрессия Бек, эътимоднокии маълумот пас аз татбиқи ниҳоӣ байни ҳамаи намунаҳо ба даст оварда шуд (α=0.89), аз ин рӯ, бо 95% боварӣ ба нӯҳ фарзия, мо метавонем ҳукм кунем, ки дараҷаи таъсир ба бекорӣ, ки андозаҳоро дар бар мегирад (бекорй, вазъи иктисодй, таъминоти ичтимоӣ ва ҷустуҷӯйи кор). Аз Саволномаи Депрессияи Бек, ки 21 саволи баҳодорро дар бар мегирад (депрессия нест ё ҳадди аққал, депрессияи сабук, депрессияи муътадил ва депрессияи шадид), 58 нафар бо фоизи 14.9 депрессия нест, 68 нафар бо фоизи депрессияи ҳалим 17.5, 94 нафар бо 24.2 дарсад гирифтори депрессияи миёна ва 169 нафар бо 43.4 дарсад дар маҷмуъ, посухдиҳандагони пажӯҳиш нишон доданд, ки бекорӣ бо сатҳи миёнаи депрессия дар ҷинс (мард ва зан), ки мардон бештар аз занон ҳастанд. Онҳо аз бекорӣ азоб мекашанд ва дар ҳолати депрессия қарор доранд, инчунин сатҳи миёнаи депрессия дар ҳолати шаҳрвандӣ (муҷаррад ва оиладор) низ гуногун аст, яъне одамони оиладор аз бекорӣ азоб мекашанд ва дорои вазъи хуби иқтисодӣ мебошанд сатҳ, онҳо камтар аз депрессия азоб мекашанд ва одамоне, ки сатҳи иқтисодии паст доранд, баръакс бояд қайд кард, ки сарфи назар аз он одамоне, ки иқтисоди нисбатан хуб доранд, вале бекоранд, тибқи таҳқиқоти Анҷанде мебинем, ки бекорӣ ба сатҳи депрессия иртибот дорад ва дар аксари онҳо дар байни гурӯҳҳои таҳсилотӣ ва синну сол, яъне онҳо дар ҳолати депрессияи дигар қарор доранд ва инчунин ченакҳо ба монанди вазъи иқтисодӣ,

таъминоти иҷтимоӣ ва ҷустуҷӯйи кор аз рӯйи натиҷаҳои коэффисиенти коррелятсияи Пирсон ифода ёфтааст, дар байни бекорӣ ва депрессияи ҷавонон робитаи манфӣ ҷой дорад. Аз ин рӯ, тибқи таҳқиқоте, ки анҷом дода шудааст, чунин натиҷаҳо ба даст оварда шудаанд, ки бекорӣ ба сатҳи депрессия иртибот дорад, ки ҳар қадар одамон ба кор машғул шаванд ва даромади хуб дошта бошанд, ҳамон қадар аз депрессия азоб мекашанд. Дар ин таҳқиқот мо фарзияҳоро пешниҳод карда будем ва ҳамаи фарзияҳои таҳқиқотӣ тасдиқ карда шуданд.

Хулоса

Натичахои асосии илмии диссертатсия

Бекорӣ як мушкили иҷтимоӣ буда, ба шахсият ва ҷомеа таъсири бад мерасонад. Шахсе, ки дар ҷамъият кор карда тавонад ва барои меҳнат қувваи зарурӣ дошта бошаду имкони кор кардан надорад, бекор номида мешавад.

Дар якуним соли охир дар баробари мушкилоти дигар, бекорӣ низ яке аз мушкилоти умдаи мардуми Афғонистон маҳсуб мешавад, ки ба ноамнӣ, инҳирофоти иҷтимоӣ, заъфи иқтисодӣ, беҳбудии иҷтимоӣ ва мушкилоти равонӣ, бахусус депрессия иртибот дорад. Дар ин пажӯҳиш робитаи бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонони шаҳри Кобул мавриди баррасӣ ва таҳқиқ қарор гирифта, тибқи унвони таҳқиқоти дар боло зикршуда нӯҳ фарзия таҳия шудааст. Аз ҷониби дигар, ҷинс (зан ё мард), вазъи оилавӣ, синну сол, сатҳи иқтисодӣ, сатҳи таҳсилот, бекорӣ, ченакҳо, аз қабили некӯаҳволии иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва ҷустуҷӯйи кор баррасӣ ва таҳқиқ карда шуд, ки пас аз таҳлили оморӣ пайдо шуданд.

Таҳқиқоти мо дар бораи робитаи байни бекорӣ ва депрессия дар байни ҷавонон нишон медиҳад, ки аксарияти пурсидашудагон бар ин боваранд, ки бекорӣ бо депрессия иртиботи намоён дорад.

Дар робита ба ҷанбаи иқтисодӣ, натиҷаҳои бадастомада нишон медиҳанд, ки 74.0 дарсади ҷавонон бовар доранд, ки сатҳи бекорӣ баланд аст, яъне онҳо дар вазъи пасти иқтисодӣ қарор доранд. Дар мавриди таъминоти иҷтимоӣ, таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки 68.4 дарсади ҷавонон бар ин назаранд, ки бекорӣ онҳоро дар ҳолати пасти таъминоти иҷтимоӣ қарор додааст. Дар мавриди ҷустуҷӯйи кор метавон гуфт, ки ҳудуди 68.9 дарсади ҷавонон бовар доранд, ки дар ҷустуҷӯйи кор ҳастанд.

Дар ин тадқиқот нӯҳ фарзия санҷида шуда, аз рӯйи намуди маълумот барои онҳо ченаки омории мувофиқ интихоб карда шуда, аз онҳо натиҷаҳои дилхоҳ гирифта шудаанд, ки чунинанд: таҳлили маълумот дар

байни 389 нафар, 58 нафар (14.9 дарсад) (не ё ҳадди ақали депрессия), 68 нафар (17.5 дарсад) аз депрессияи сабук, 94 нафар (24.2 дарсад) аз депрессияи миёна ва 169 нафар, яъне (43.4 дарсад) пурсидашудагон, дар варианти (депрессияи шадид) қарор доранд, бинобар ин, шумораи зиёди одамони бекор аз депрессияи шадид азият мекашанд.

Таҳлили бозёфтҳои марбут ба фарзияи аввали пажӯҳиш нишон медиҳад, ки дар миёни пурсидашудагон 185 зан ва 204 мард будаанд, ки ин нишон медиҳад, ки депрессияи миёнаи мардон нисбат ба занон бештар аст. Яъне мардони бекор назар ба занон бештар аз депрессия азоб мекашанд.

Таҳлили бозёфтҳои марбут ба фарзияи дуюми таҳқиқот нишон медиҳад, ки аз ҳамаи иштирокчиён 112 нафари муҷаррад ва 177 нафари оиладор дар сатҳи миёнаи депрессия дар байни шахсони муҷаррад ва оиладор тафовути намоён ба чашм мерасад ва аксари одамони оиладор гирифтори депрессия мешаванд.

Таҳлили бозёфтҳои марбут ба фарзияи сеюми таҳқиқот нишон медиҳад, ки дар асоси тести пост-хок Тукей метавон гуфт, ки дар байни ҳамаи гурӯҳҳо: камбизоат, сатҳи миёна ва гурӯҳҳои дорои сатҳи хуб тафовути маънодор вуҷуд дорад.

Таҳлили бозёфтҳои марбут ба фарзияи чоруми таҳқиқот нишон медиҳад, ки аз рӯйи тести Тукей дар гурӯҳҳои омӯзишӣ сатҳи миёнаи депрессия гуногун аст. Онҳое, ки синфи 12-ро хатм кардаанд, новобаста аз гурӯҳи таҳсилоти миёна, дараҷаи депрессияашон бо ҳамаи гурӯҳҳо якхела аст. Гурӯҳи таҳсилоти синфи 14 ҳам мисли дигар гурӯҳҳои таҳсилотӣ гирифтори депрессия аст, вале депрессия аз онҳое, ки таҳсилоти ибтидоӣ доранд, тафовут надорад ва ки онҳое, ки таҳсилоти ибтидоиро хатм кардаанд аз ҳамин депрессия азоб мекашанд. Дар натиҷа бояд гуфт, ки ҳар қадар сатҳи таҳсилот баланд бошад, ҳамон қадар боварӣ ба худ баланд мешавад, депрессия пешгирӣ мегардад ва

дар охир гуфтан лозим аст, ки қариб фарзияи панҷуми таҳқиқот низ собит мешавад.

Таҳлили бозёфтҳои марбут ба фарзияи панҷуми таҳқиқот нишон медиҳад, ки аз рӯйи тести Тукей сатҳи миёнаи депрессияи гурӯҳи синну сол (20-25) аз ҳамаи гурӯҳҳои синну сол фарқ мекунад, яъне онҳо аз депрессия дар дарачахои гуногун, вале дар гурӯхи синну соли 31-35 ва 36-40 фарқ дида намешавад.

Таҳлили бозёфтҳои марбут ба фарзияи шашуми таҳқиқот оид ба вазъи иқтисодии ҷавонони бекор нишон медиҳад, ки 74.0 фоизи интихобшуда сатҳи пасти иқтисодӣ, 17.5 фоиз дар вазъи миёнаи иқтисодӣ ва 33 нафар, яъне 8.5 фоиз, вазъияти хуб доранд Онҳо боварӣ доштанд, ки бекорӣ ба иқтисодиёт таъсир мерасонад. Аз тарафи дигар, натиҷаҳои санҷиши Пирсон нишон медиҳанд, ки коэффисиенти коррелятсия ба (-0.218) баробар аст ва қиммат, ба ибораи дигар, вазъи иқтисодӣ бо сатҳи депрессия ба ҳисоби миёна муносибан наздик аст, зеро маълум аст, ки вазъи иқтисодӣ хубтар бошад, сатҳи депрессия пастар мешавад.

Таҳлили бозёфтҳои марбут ба фарзияи ҳафтуми таҳқиқот оид ба таъминоти иҷтимоии ҷавонони бекор нишон медиҳад, ки 68.4 дарсади интихобшудаҳо дар варианти пасти таъминоти иҷтимоӣ, 19.8 дарсад дар варианти миёна ва 11.8 дарсад дар варианти пасти сатҳи таъминоти иҷтимоии хуби иҷтимоӣ боварӣ доштанд, ки бекорӣ ба некӯаҳволии иҷтимоӣ таъсир мерасонад, аз ин рӯ, коэффисиенти коррелятсия ба (-0.246) баробар аст ва арзиши наздикро нишон медиҳад. Ба ибораи дигар, некӯаҳволии иҷтимоӣ бо сатҳи депрессия робитаи маънодор дорад. Пас, ҳар қадар замина барои некӯаҳволии ичтимоӣ мусоид бошад, дараҷаи депрессия паст мешавад.

Таҳлили бозёфтҳои марбут ба фарзияи ҳаштуми таҳқиқот оид ба корҷӯйии ҷавонони бекор нишон медиҳад, ки 68.9 дарсади

интихобкунандагон варианти миёна, 22.1дарсади онҳоро варианти баланд ташкил мекунад ва 9.0 дарсади интихобкунандагон бар ин боваранд, ки онҳо дар ҷустуҷӯйи кор ҳастанд, аммо муҳити корӣ мусоид нест ва онҳо аз бекорӣ азоб мекашанд.

Натиҷаҳои таҳқиқоти коррелятсионӣ дар робита бо фарзияи ҳаштум нишон медиҳанд, ки коэффисиенти коррелятсия ба (-0.191) баробар аст, ки ин арзиши хеле пурқуввати робитаро нишон медиҳад. Ба ибораи дигар, пайдо кардани кор бо сатҳи депрессия робитаи маънодор дорад. Аз натиҷаҳои пажӯҳиш маълум мешавад, ки ҳар қадар бештар одамон дар ҷустуҷӯйи кор бошанд, сатҳи депрессия ҳамон қадар паст мешавад.

Таҳлили бозёфтҳои марбут ба фарзияи нӯҳуми таҳқиқот бекории умумиро бо сатҳи депрессия нишон медиҳад. Натиҷаҳои коэффисиенти коррелятсияи Пирсон нишон медиҳанд, ки коэффисиенти коррелятсия ба (-0.328) баробар аст ва ин муносибати нисбатан мустаҳкамро нишон медиҳад. Ба ибораи дигар, бекорӣ бо сатҳи депрессия робитаи қобили мулоҳиза дорад, яъне ҳар қадар, ки ҷавонон машғул бошанд, аз депрессия канорагирӣ мешавад.

Афғонистон дар бахшҳои мухталифи иқтисодиву иҷтимоӣ мушкилоту нооромиҳои зиёд дорад ва бештар аз ҳама набудани сиёсати кӯтоҳмуддат ва дарозмуддати иқтисодиву иҷтимоӣ боиси мушкилот шудааст, ки рӯз то рӯз бештару васеътар мешаванд. Ин мушкилот дар ҳама соҳаҳо вуҷуд доранд, вале дар байни онҳо мушкили бекорӣ нисбат ба ҳамаи онҳо шадидтар, хатарноктар ва зиёновартар аст, ки таъсири он метавонад ба тамоми соҳаҳо рахна созад.

Натиҷаҳои дар ин пажӯҳиш бадастомада нишон медиҳанд, ки ҳамаи пурсидашудагон афроди бекоранд, аз ин рӯ, мавзуи бекорӣ яке аз мавзуъҳои муҳимест, ки афроди бекор дар сатҳи гуногун гирифтории фишорҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва равонӣ қарор доранд Натиҷаҳое, ки

дар ин таҳқиқот ба даст оварда шудаанд, аз таҳқиқоти қаблӣ фарқ мекунанд ва ба таври зерин пешниҳод карда мешаванд:

Дар таҳқиқоте, ки пажӯҳишгарон анҷом додаанд, бекорӣ паёмади каҷравиҳои иҷтимоӣ ва таъсири ногувори иқтисодӣ дорад ва дар мавриди депрессия низ тафовут вуҷуд дорад, ки афроди машғули кор дар зери фишори равонӣ бештар қарор доштаанд ва ба депрессия гирифтор шудаанд. Дар ин пажӯҳиш, баръакс, ҷавонони бекор бештар зери фишори зиёд қарор мегиранд ва гирифтори депрессия ҳастанд, бахусус, сатҳи депрессия дар байни мардон нисбат ба занон бештар мушоҳида мешавад.

Тавсияҳо дар асоси натиҷаҳои таҳқиқоти рисола

Роҳи ҳалли масъалаи бекорӣ татбиқи сиёсат ва барномаҳои шуғли аҳолӣ, рушди малакаҳои корӣ, мусоидат ба дастрасии соҳибкории хурду миёна, мусоидат ба рушди соҳибкорӣ, ислоҳоти системаи маориф ва таълим, фароҳам овардани шароит барои сармоягузорӣ ва рушди устувори иқтисодӣ мебошад ва метавонад боиси кам шудани бекорӣ ва ба амал баровардани прогресси иқтисодию ичтимоӣ гардад ва барои пешгирӣ намудани оқибатҳои манфии бекорӣ ва ёфтани роҳи ҳалли бекорӣ тадбирҳои зеринро ба назар гирифтан лозим аст.

Бо назардошти натиҷаҳои таҳқиқоти мазкур ва бо мақсади ҳалли проблемаи бекорӣ дар Ҷумҳурӣ ва барои мардуме, ки аз бекорӣ азият мекашанд, метавон чунин пешниҳод кард:

1. Дар қадами аввал ҳукумат бояд ҳарчи бештар ба соҳаҳои шуғли аҳолӣ, аз қабили кишоварзӣ, маъданҳо, хизматрасонӣ ва амсоли инҳо диққат диҳад, дар бахши кишоварзӣ, бахши хусусӣ бо мақсади бунёди корхонаву фабрикаҳо ва корхонаҳоро дастгирӣ намояд. Коркарди маҳсулоти кишоварзӣ, озуқаворӣ барои таъсиси шуғли аҳолӣ дар ҷумҳурӣ низ зарур аст, ки ҳукумат барои бунёди инфрасохтори обёрии

заминҳои кишоварзӣ маблағҳои зарурииро ҷалб намояд ва ин боиси он мегардад, ки заминҳо барои кишоварзӣ бештар азхуд карда шаванд. Конҳои кишвар, ки яке аз соҳаҳои муҳим ва асосии иқтисодиёти кишвар ба шумор меравaнд, дар ояндаи иқтисодии кишвар, бахусус дар афзоиши даромади давлат нақши муҳим доранд, бинобар ин, агар масолеҳи аз конхо гирифташуда дар дохили кишвар коркард шаванд, дар ташкили ҷойҳои корӣ дар Афғонистон метавонанд нақши муҳим бозанд.

2. Ҳамроҳ кардани коргарони касбӣ бо довталабони кор дар кишварҳои хориҷӣ, аз қабили кишварҳои араб, метавонад як роҳи ҳалли бекории мутахассисон бошад. Ба ин тартиб, кишварҳое чун Непал, Ҳиндустон ва Филиппин аз ҷумлаи кишварҳое ҳастанд, ки ин сиёсатҳоро амалӣ кардаанд.

3. Ҳукумат кӯшиш кунад, ки дар бахши ташкили барномаҳои таълимӣ ва касбии худ талаботи корфармоёнро ба эътибор гирад ва дар бахши фароҳам овардани иқтидорҳои зарурӣ тибқи барномаи мушаххас амал кунад.

4. Ҳукумат дар мавриди таъсиси марказҳо ва мақомоти бақайдгирӣ ва машварати бекорон дар сатҳи марказ ва вилоятҳои кишвар чора андешад. Ин марказҳо бояд на танҳо ҳамчун як пули иртиботӣ байни корфармоён ва коргарони бахшҳои гуногун амал кунанд, балки дар бахши ҷамъоварӣ ва пешниҳоди маълумот дар бораи бозори меҳнат бо сарчашмаҳои марбут ба монанди маъмурияти таълимӣ мутахассисон бояд ҳамкорӣ кунанд, то онҳо бахше аз он бошанд. Нақшаҳои таълимии худро мувофики талаботи бозори мехнат тартиб дода, тадбирҳои зарурӣ андешанд

5. Ҳукумат бояд дар вақтҳои гуногун барои муайян кардани талаботи ҳам бахши давлатӣ ва ҳам бахши хусусӣ назарсанҷӣ гузаронад

ва дар асоси он барои қонеъ кардани ин талабот сиёсати мувофиқ таҳия ва татбиқ намояд.

6. Ҳукумат бояд ба таҳия ва татбиқи қонун дар бораи ҳуқуқи маъюбон, пардохти суғуртаи бекорӣ ва суғуртаи меҳнат дар сатҳи ҳукумат ва бахши хусусӣ таваҷҷуҳи ҷиддӣ диҳад. Инчунин, барои бехатарии ҷисмонӣ ва меҳнати кормандон таваҷҷуҳ ва иқдомоти ҳукумат на танҳо дар бахши давлатӣ, балки дар бахши хусусӣ як зарурати асосӣ ба шумор меравад.

7. Мушкилоти асосии роҳи ба кор қабул кардани мутахассисон дар кишвар набудани волоияти қонун, муносибатҳо дар қоидаҳо, хешутаборбозӣ ва набудани шаффофият дар қабули кор, ки барои ба кор қабул кардани шахсони нолоиқ замина фароҳам меорад, иборат аст.

Ин на танҳо боиси бекории одамони кордону соҳибмаърифат мегардад, балки боиси фирори мағзҳо мешавад, аз ин рӯ, ҳукуматро зарур аст, ки дар самти назорати раванди қабули кадрҳо ва шаффофияти он талошҳои ҷиддӣ ба харҷ диҳад.

8. Ҳавасмандгардонӣ ва дастгирии ҷойҳои кории озод дар коҳиши сатҳи бекорӣ низ нақши муҳим дорад ва ҳукумат бояд дар бахши аз байн бурдани коғазбозӣ барои бақайдгирии соҳибкорон шароит фароҳам оварад.

9. Азбаски сатҳи баланди бесаводӣ аксар вақт боиси пайдо накардани кори дурусти мардум мегардад, аз ин рӯ, таваҷҷуҳи бештари ҳукумат ба таъсис ва назорати дурусти марказҳои таълимӣ ва касбӣ метавонад ин холигоҳро пур кунад. Марказҳо бояд мутахассисони варзида дошта бошанд ва корҳои маърифатиро мувофиқи талаботи бозори меҳнат дар бахшҳои гуногун анҷом диҳанд ва ҳам робитаи худро бо корфармоён ва ниёзмандон устувор созанд.

10. Бар асари мушкилот дар низоми маориф ва номувофиқ будани барномаи таълимӣ ба бозори меҳнати кишвар, аксари ҷавонони хатмкарда бо раванди кор дар идораҳои давлатӣ ва ғайридавлатӣ ошно нестанд ва наметавонанд кори дилхоҳи худро пайдо кунанд. Нақшаи таълимии муассисаҳои таълимӣ ва таълимии кишвар бояд комилан мувофиқи талаботи муассисаҳо ва муассисаҳо, ки қувваи кории босифатро талаб мекунанд, тартиб дода ва амалӣ карда шавад.

11. Яке аз роҳҳои ҳалли масъалаи бекорӣ ҷустуҷӯи ҷойҳои корӣ дар бозори меҳнат мебошад. Барои малакаҳои кори худ аз сайтҳои кори онлайн, шабакаҳои иҷтимоӣ ва инчунин эълонҳои корӣ дар рӯзномаҳо ва маҷаллаҳо истифода баред. Инчунин, иштирок дар чорабиниҳо ва ярмаркаҳои касб кӯмак карда метавонад.

12. Баланд бардоштани малакаи кор. Омӯзиш ва такмил додани малакаҳои кории шумо яке аз роҳҳои ҳалли бекорӣ мебошад. Шояд шумо бояд малакаҳои навро омӯзед ё малакаҳои мавҷударо такмил диҳед. Ин метавонад имконияти ба кор қабул шуданро зиёд кунад. Шумо метавонед аз курсҳои омӯзишии онлайн, дарсҳои рӯ ба рӯ ва курсҳои маҳорати марбут ба соҳаи кори худ истифода баред.

13 .Ташкили шабакаҳо. Роҳи дигари ҳалли бекорӣ бо одамоне, ки дар соҳаи шумо ё соҳаи таваҷҷуҳи шумо ҳастанд, ин ташкили шабака мебошад, ки метавонад ба шумо дар пайдо кардани ҷойҳои корӣ кӯмак расонад. Иштирок дар чорабиниҳо ва вохӯриҳои касбӣ, узвият дар гурӯҳҳо ва иттиҳодияҳои саноатӣ ва истифодаи шабакаҳои иҷтимоӣ муҳимтарин роҳҳои ҳалли шабакавӣ мебошанд.

14 .Тиҷорати худро инкишоф диҳед. Агар шароит имконпазир бошад, шумо метавонед дар бораи оғоз ё рушди тиҷорати худ фикр кунед. Ин метавонад як имкони шуғли худ ва таъсиси ҷойҳои корӣ барои дигарон бошад.

15.Корҳои таҷрибаомӯзӣ ва таҷрибаомӯзӣ. Бо гирифтани таҷрибаомӯзӣ ва ҷойҳои корӣ дар ширкатҳо ва ташкилотҳо, шумо метавонед таҷрибаи гаронбаҳои корӣ ба даст оред ва эҳтимолан дар он ҷо ҷои кор пайдо кунед. Инчунин, ин имконият ба шумо имкон медиҳад, ки ба шабакавӣ ва эҷоди муносибатҳо бо одамони бонуфуз дар соҳаи худ мусоидат кунед.

16. Истифодаи захирахои давлатӣ ва ташкилотҳои мададгор. Дар баъзе кишварҳо ҳукумат ва созмонҳои дастгирӣ барои кӯмак ба бекорон барномаҳо ва захираҳо пешниҳод мекунанд. Масалан, барномаҳои бекорӣ, соҳибкорӣ, омӯзиш ва шуғл вуҷуд доранд, ки метавонанд дар ин вазъият ба шумо кӯмак расонанд. Дар бораи ин захираҳо ва барномаҳо аз мақомоти маҳаллӣ, ташкилотҳои меҳнатӣ ва тарғиботӣ маълумот гиред.

17. Омода намудани резюме ва мусоҳибаи корӣ. Як роҳи ҳалли бекорӣ ин навсозии резюме ва беҳинасозии он барои инъикоси таҷриба ва малакаҳои шумост. Инчунин, малакаҳои мусоҳибаи кориатонро такмил диҳед ва ба таҷриба ва омодагӣ ба мусоҳибаҳои корӣ таваҷҷуҳ намоед.

18. Роҳҳои ҳалли масъалаи бекорӣ. Дар хотир доред, ки барои ҳалли бекорӣ, ба шумо лозим меояд, ки дар самти кор ё ҷойи кори худ тағирот ворид кунед. Муайян кунед, ки оё шумо қобилияти кор кардан дар соҳаҳои гуногун доред ё оё шумо метавонед ба ҷойҳои дигар гузаред.

19. Нигоҳ доштани ҳавасмандӣ ва эътимод ба худ. Дар вазъияти бекорӣ ҳавасмандӣ ва эътимод ба худ метавонад коҳиш ёбад. Кӯшиш кунед, ки аз андешаи марг дурӣ ҷӯед ва ба худ бовар кунед. Ғамхорӣ дар бораи солимии равонии шумо, машқҳо ва фаъолиятҳои фароғатӣ низ метавонанд кӯмак кунанд.

20. Истифодаи захираҳои равонӣ ва касбӣ. Агар шумо фикр кунед, ки ба шумо дар идоракунии стресс ва изтироби бекорӣ ба кӯмак ниёз

дорад, ба одамоне муроҷиат кунед, ки дар психология ё машварат тахассус доранд. Онҳо метавонанд ба шумо маслиҳатҳои муфид диҳанд ва дар қадамҳои минбаъда дар пайдо кардани кор кӯмак расонанд.

РӮЙХАТИ АДАБИЁТ

1. Аббосӣ М. ва диг. Робитаи изтироб ва депрессия остеоартрит [Матн] / М. Аббосӣ ва диг. // Маҷаллаи илмӣ “донишгоҳи улуми пизишкӣ Қазвин”. соли 18. -Эрон: -№4, -2014. -С. -29-34.

2. Адиби. Ш. Мукоисаи асарбахши шинохтдармони мубтани бар зеҳнӣ огоҳӣ (МВСТ) ва дармоншинохти рафторӣ (СВТ) барафсӯрдагӣ ва истироб, модарон, кӯдакон ихтилол тиф уттизм дар шаҳри Асфаҳон [Матн] / Ш. Адиби // поённомаи коршиносӣ аршад (магистрӣ). –Асфахон: -2016. -160 с.

3. Акдан Ҷ. Равоншиносӣ саломат. ҷилди аввал [Матн] / Ҷ. Акдан // Мутарҷим Качвӣ, Мӯҳсин. –Теҳрон: «Арҷманд». -2019. -404 с.

4. Акдан Ҷ. Равоншиносӣ саломат ҷилди дуввум [Матн] / Ҷ. Акдан // Мутарҷим Качвӣ, Мӯҳсин. –Теҳрон: «Арҷманд». -2019. -748 с.

5. Алавӣ. Ғ.А. Баррасӣ илал афсӯрдагӣ дар наврасон ва равишҳои дармонон [Матн] / Ғ.А. Алавӣ // Улуми тарбиятӣ, нашрияи Пайванд. –Эрон: -№260, -2001. -С. -21-32.

6. Аливарди Ниё А. Мутолиаи ҷомеашиносии эътиёд ба маводи мухаддир дар Эрон [Матн] / А. Аливарди Ниё // Фаслномаи илмӣ ва “пажӯҳишии рифоҳи иҷтимоӣ”. -2005. -Соли 5. -№ 20. -С. -193-211.

7. Ал-Саодот Ҳусайнифар М. Саидпурозар С. Баррасӣ ҷомеашинохти афсӯрдагӣ дар Эрон [Матн] / М. Ал-Саодат Ҳусайнифар С. Сайидпурозар // Фаслномаи мутолиоти ҷомеашинохти. –Эрон: соли 3, -№9, -2013. -С.- 91-107.

8. Амик Р. Пажӯҳише дар назарияи арзиши кор [Матн] / Р. Амик // Тарҷумаи М. Савдогар. –Техрон: «Позанд». -1979. -442 с.

9. Амонат А. Афсурдагӣ ва худкушӣ [Матн] / А. Амонат. –Теҳрон: «Ибни Сино». -1989. -354 с.

10. Амонӣ Ф. Сӯҳробӣ Б. Содиқия С. Маъшавфӣ М. Паҳншавӣ (ошкори) афсурдагӣ дар донишҷӯёни улуми пизишкӣ Ордбил [Матн] / Ф.

Амонӣ Б. Сӯҳробӣ С. Содиқия М. Маъшавфӣ // Маҷаллаи илмӣ “пажӯҳишӣ донишгоҳи улуми пизишкӣ Ордбил”. –Эрон: -№11. -2004. -С. -7-11.

11. Анорӣ С. Робитаи ҷавсозмонӣ бо стресси шуғлии муаллимони зани мадори мутавасситаи шаҳри Ҳамадон [Матн] / С. Анорӣ // Поённомаи мақтаи коршиноси аршад. “Донишгоҳи Озоди Исломии Воҳиди Ҳамадон”. -2004. -167 с.

12. Анҷуман Р. А. DSM-IV-TR матни таҷдиди назаршуда, чопи чаҳорум, раҳнамои ташхисӣ ва оморӣ ихтилолоти равонӣ чопи севум [Матн] / Р.А. Анҷуман. // Мутарҷимон Муҳаммадризо, Некхӯҳ ва Ҳомоёк, Ҳаводис Ёнс. –Теҳрон: «Сухан». -2007. -1364 с.

13. Асадӣ А. ва диг. Биё дар мавриди афсурдагӣ ҳарф бизанем. [Матн] / А. Асадӣ, ва диг. // Гурӯҳи саломатӣ равонӣ -иҷтимоӣ ва эътиёд ҳавзаи мовиният беҳдошт донишгоҳи пизишки Кирмони. –Кирмони: -2017. -С. -56.

14. Асфаҳонӣ П. Таъсироти бекорӣ бар саломат дар Эрон [Матн] / П. Асфаҳонӣ, ва диг. // Мурури ҳиддаи 51 соли пажӯҳиш. Маҷаллаи “донишгоҳи пизишки Фасо”, соли 10, -№1, -2020. -С. -1986-1997.

15. Аҳмадизода М.Ҷ. Баррасии асарбахшии омӯзиши маҳорати ҳалли масъала бар бархе аз вижагиҳои шахсиятии навҷавонон таҳти пӯшиши марокизи шабонарӯзии беҳзистӣ [Матн] / М.Ҷ. Аҳмадизода // Поённомаи коршиноси аршад (магистрӣ). равоншиносии тарбиятӣ. –Эрон: «Донишгоҳи Аллома Таботабоӣ». -1994. -152 с.

16. Аҳмадӣ Б. Носирӣ С. ва М. Алии Муҳаммадиён. Пажуҳиши кайфии дидгоҳи занон ва мардони теҳронӣ ва соҳибназарон дар бораи хушунати хонаводагӣ алайҳи занон дар Эрон [Матн] / Б. Аҳмадӣ С. Носирӣ, ва М. Алии. Муҳаммадиён. // Паёми Донишкадаи беҳдошт ва институти таҳқиқоти беҳдоштии “Донишгоҳи Теҳрон”. –Теҳрон: -2008. -давраи 6. -№2. -С. -67-81.

17. Аҳмадӣ Ф. Фурӯтан П. Баррасии изтироб ва афсурдагӣ муаллимони зани мадориси одӣ ва истисноии Теҳрон [Матн] / Ф. Аҳмадӣ П. Фурӯтан. –Теҳрон: «Иттилоот». -2008. № 9, -С. -20-40.

18. Аҳмадӣ Ҷ. Рафтордармонӣ [Матн] / Ҷ. Аҳмадӣ. –Шероз: «Донишгоҳи Шероз». -1986. -250 с.

19. Аҳмадиён У. Иштиғол ва бекорӣ баррасӣ асари саҳми ҷамъияти насли ҷавон аз 15-29 сола(бар нархи иштиғол ва бекорӣ дар Эрон) давраи мутолиа аз 1986-2001[Матн] / У. Аҳмадиён. // Поённомаи коршиносӣ аршад донишгоҳи улуми иҷтимоӣ "Донишгоҳи Теҳрон"–Теҳрон: -2004. -174 с.

20. Ашконӣ Ҳ. Ҳотамӣ А. Асғар. Робитаи афсурдагӣ ва базаҳкорӣ дар навҷавонон [Матн] / Ҳ. Ашконӣ, А. Асғар. Ҳотамӣ // Маҷаллаи ҳуқуқии "Додгустарӣ". –Теҳрон: 1993. - №9. -С.- 81-92.

21. Банӣ Асадӣ А.А. Баррасии инҳирофоти иҷтимоии ношӣ аз бекорӣ дар шаҳри Симнон [Матн] /А.А. Банӣ Асадӣ // Тарҳи пажӯҳиши ҷиҳоди донишгоҳи, "Воҳиди донишгоҳ Симнон". -2004. – С. -57-86.

22. Баранз Д. Аз ҳоли бад ба ҳоли хуб [Матн] / Д. Баранз // Мутарҷим Маҳдӣ Қарочаи Доғӣ чопи 19, –Теҳрон: «Осим». -2007. -620 с.

23. Бароҳинӣ М.Т. Заминаи равоншиносӣ [Матн] / М.Т. Бароҳинӣ. –Теҳрон: «Рушд». - 1991. - 616 с.

24. Барҷандӣ П. Равоншиносии рафтори ғайриоддӣ [Матн] / П. Барҷандӣ. –Теҳрон: «Деҳхудо». - 1985. -516 с.

25. Батлер Г. Тони Ҳ. Дармони афсурдагӣ [Матн] / Г. Батлер Ҳ. Тони. Тарҷумаи Д. Кушёр. –Теҳрон: «Насли нав андеш». - 1999. - 112 с.

26. Бахшӣ Ҳ. Асадпур М. Иртиботи ризоияти аз заношӯӣ бо афсӯрдагӣ завҷайн [Матн] / Ҳ. Бахшӣ М. Асадпур // Маҷаллаи илмӣ "Донишгоҳ улуми пизишкӣ Қазвин", соли 11, -№2, -2007. -С. -37-43.

27. Бобоӣ Ф. Муминӣ Ф. Таъдили сохтори факр ва ноҳинҷориҳои иҷтимоӣ [Матн] / Ф. Бобоӣ Ф. Муминӣ. –Теҳрон: «Кавир». -2001. -196 с.

28. Ботлар Г. Ҳуп Т. Дармони афсурдагӣ (сармохӯрдагӣ равонӣ) [Матн] / Г. Ботлар, Т. Ҳуп // Мутрачим Каримӣ Тоҳирӣ, Куш Ёр. – Теҳрон: «насли навандеш». -2009. -112 с.

29. Бочер Ҷ. Минко С. Ҳуллӣ Ҷ. Осебшиносии равонӣ ҷилди аввал [Матн] / Ҷ. Бочер С. Минко, Ҷ. Ҳуллӣ // Мутарҷим Сайидмуҳаммади, Яҳё. –Теҳрон: «Арсборон». -2013. -442 с.

30. Бочер Ҷ. Минко С. Ҳуллӣ Ҷ. Осебшиносии равонӣ ҷилди дуввум [Матн] / Ҷ. Бочер, С. Минко, Ҷ. Ҳуллӣ // мутарҷим Сайидмуҳаммади, Яҳё. –Теҳрон: «Арсборон». -2013. -610 с.

31. Ричорд п Ҳ. Сюзан Кросс У. Осебшиносии равонӣ ҷилди дуввум [Матн] / Ҳ. Ричорд п, У. Сюзан Кросс // Мутарҷим Сайидмуҳаммади, Яҳё. –Теҳрон: «Арсборон». -2016. -620 с.

32. Брун А. Ҷиликӯҳ Ҳ. Созиши равонӣ бо дард [Матн] / А. Брун Ҳ. Ҷиликӯҳ // Мутарҷим Ҳусайн Фуда. –Теҳрон: «Самар». -1992. -173 с.

33. Вафоӣ О. Стресси шуғлӣ дар байни муаллимони зани мақтаи ибтидоӣ [Матн] / О. Вафоӣ // Моҳномаи андеша ва рафтор. –Теҳрон: -1998. –№13. -С. -115-132.

34. Гардон О. Равоншиносии кор ва бекорӣ [Матн] / О. Гардон // Тарҷумаи Аҳмад, Ғазнафарӣ. –Теҳрон: «Овои нур». -2003. -320 с.

35. Гирҳом Б. ва Диг. Фарҳанги вожагони иқтисодӣ [Матн] / Б. Гирҳом ва Диг // Тарҷумаи Маҳдӣ, Тақвӣ. –Теҳрон: «Бозтоб». - 2011. - 420 с.

36. Грг ва Клорк. Рафтордармонӣ шинохтӣ [Матн] / Клок ва Грг. // Тарҷума Қосимзода, Ҳабибулло. -Теҳрон: «Арҷманд». -1997. -560 с.

37. Гуденс А. Ҷомеашиносӣ [Матн] / А. Гуденс // Тарҷумаи Ҳасан, Човушиён. Ҷ.4. –Теҳрон: «Най». -2007. -1096 с.

38. Гузориши Б.Ҷ. Вазъияти кор дар Афгонистон [Матн] / Б. Ҷ. Кобул: «Идораи Бонки Ҷаҳонӣ дар Кобул». -2013.-120 с.

39. Гулризои М. Пешинаи иҷтимоӣ – иқтисодӣ ҳимояти иҷтимоӣ ва иззати нафс бо мизони афсӯрдагӣ [Матн] / М. Гулризои // Поённомаи

коршиносии аршад (магистрӣ) “донишгохи Тарбияти мударрис”. – Теҳрон: -1996. -162 с.

40. Ғуломризо С.А. Ҷомеашиносии масоили ҷавонон [Матн] / С.А. Ғуломризо. –Машҳад: «Ҷиҳод донишгоҳи Машҳад». -2005. -125 с.

41. Д Ойес М. Равонкавӣ ва достонҳои дигар [Матн] / М. Д Ойес // Мутарҷим Абдулло, Кавсарӣ. -Теҳрон: «Моҳӣ». -2014. -195 с.

42. Деҳқонӣ О. Нақши воситаи нухшори фикрӣ дар робита байни камолгароӣ ва афсӯрдагӣ [Матн] / О. Деҳқонӣ // Поённомаи коршиносӣ аршад донишгоҳи Озод-и исломӣ. –Теҳрон: -2013. -170 с.

43. Деҳқон Ф. Нақши иштиғол дар коҳиши муҳоҷиратҳои рӯстоӣ [Матн] / Ф. Деҳқон // Поённомаи коршиносии аршад (магистрӣ). “донишгоҳи тарбияти мударрис Элом”. –Теҳрон: -2001. -207 с.

44. Додситон П. Раовншиносӣ марзӣ таҳаввулӣ аз кӯдакӣ то бузургсолӣ [Матн] / П. Додситон, ҷилди 1. -Теҳрон: «Самт». -2004. -500 с.

45. Додситон, П. Мансур, М. Бемории равонӣ [Матн] / П. Додситон, М. Мансур. –Теҳрон: «Дарё». -1999. -212 с.

46. Додситон П. Мансур М. Бемории равонӣ [Матн] / П. Додситон. Муҳаммад, Мансур. –Теҳрон: «Рӯё». -1989. -112 с.

47. Дургем А. Худкӯшӣ [Матн] / А. Дургем. // Мутарҷим Нодир Солорзода, Амирӣ. -Теҳрон: «донишгоҳи Аълома Таботабоӣ». -1999. -490 с.

48. Дӯстбоев Ш. Иқтсодиёти ҷаҳон (дастуои таълимӣ-методӣ) [Матн] / Ш. Дӯстбоев. –Душанбе: «ЭР-граф». -2012. -288 с.

49. Ёрмухаммадиён А. Аризӣ Ҳ. Робитаи бекорӣ бо саломати равонӣ бо таваччӯҳ ва нақши таъдилӣ таҳот ба иштиғол дар байни донишомӯзон тарки таҳсилкарда [Матн] / А. Ёрмухаммадиён Ҳ. Аризӣ. // Фаслномаи илмӣ ва “пажӯҳишӣ рифои иҷтимоӣ, соли панҷум”. –Теҳрон: -2006. -№20, -С. -117-132.

50. Ж, К. Беморихӯои равонӣ, [Матн] / К. Ж. // Тарҷумон Мансур, Маҳмуд. Додситон, Парирух, чопи 2. –Теҳрон: «дарё». -1991. -490 с.

51. Зарб Ҷ.М. Дармонӣ таҳаввулӣ барои бузургсолон [Матн] / Ҷ.М. Зарб // Марҷума Ҳамидпур, Ҳасан. -Теҳрон: «насли Фардо». -2011. -256 с.

52. Заргар Ф. Азғарипур Н. Оқибатӣ А. Ихтилоли ду қутбӣ [Матн] / Ф. Заргар Н. Азғарипур А. Оқибатӣ. –Теҳрон: «Пайванд». -2015. -140 с.

53. Заҳируддин А. Ҳаётӣ М. Ҷаддидӣ Маҳдӣ С. С. Баррасӣ афсӯрдагӣ дар беморон таҳти умудиёлиз музмин [Матн] / А. Заҳируддин М. Ҳаётӣ М. Ҷаддидӣ С. С. Маҳдӣ. // Маҷаллаи илмӣ "пажӯҳишӣ донишгоҳи улуми пизишкӣ Ордбел", давраи 5, –Эрон: -№3, -2005. -С.-256-259.

54. Заҳро Кор К. Муқоисаи саломати равонӣ афроди шоғил ва ғайришоғил(бекор) 22- 40 сола шаҳри Теҳрон [Матн] / К. Заҳро Кор // Пажӯҳишномаи тарбиятӣ донишгоҳи озоди исломӣ "Воҳид Баҷнавард". –Теҳрон: -2009. -№18, -С. -95-113.

55. Зиёӣ Бедгулӣ М. Мавонеъи иштиғоли пойдор ва роҳкорҳо [Матн] / М. Зиёӣ Бедгулӣ // "Пажӯҳишҳои иқтисодӣ". –Эрон: -2003. -№ 9. -С. 113-130.

56. Ибодӣ Ҷ. Маҷаллаи таҳқиқоти иқтисодӣ [Матн] / Ҷ. Ибодӣ. –Теҳрон: «Донишкадаи иқтсод». -1987. -№39. -С.-126-147.

57. Иброҳимзода И. Муҳоҷиратҳои рустоӣ: илат ва паёмадҳои он. [Матн] / И. Иброҳимзода (Мутолиаи мавриди Сиистон ва Балуҷистон). // Фаслномаи таҳқиқоти ҷуғрофиёӣ. –Эрон: -2001. - № 506. -С. -143-168.

58. Имоми Ф. Барраси ошкор афсӯрдагӣ дар донишҷӯёни улуми пизишки Ар-Дибал. [Матн] / Ф. Имоми // рисолаи доктор пизишки донишгохи улуми пизишки "Ар-Дибал". –Эрон: -2023. -255 с.

59. Иршодӣ Ё. Баррасии таъсири авомили иқтисодӣ бар фарсудагии шуғлии муаллимони зани мақтаи роҳнамоии Аҳвоз [Матн] / Ё. Иршодӣ //

Поённомаи мақтаи коршиноси аршад. “Донишгоҳи Озоди Исломии Воҳиди Аҳвоз”. –Теҳрон: -2005. -176 с.

60. Исозода С. Балоӣ И. ва А.М. Қудусӣ. Баррасии иртиботи бекорӣ ва талоқ дар Эрон тайи даҳаи 1966-1979 [Матн] / С. Исозода. И. Балоӣ ва А.М. Қудусӣ // Нашрияи мутолиоти роҳбурдии занон. -2007. -№ 50. -С. -43-62.

61. Каёванд А. Иштиғол ва фақр дар ҷаҳони пур ошуб [Матн] / А. Каёванд. Вазорати барнома ва буҷа, маркази мадорики иқтисодӣ – иҷтимоӣ Теҳрон. –Теҳрон: -1986. -100 с.

62. Каёнмеҳр М.В. Тангноҳои омӯзишӣ ва таъсири он бар иштиғол ва тавсеаи иқтисоди рустоии тоавун [Матн] / М.В. Каёнмеҳр. –Эрон: -№110, -2000. -С. -20-38.

63. Каримӣ Ю. Равоншиносии шахсият [Матн] / Ю. Каримӣ. –Теҳрон: «Донишгоҳи Паёми нур». -2011. -299 с.

64. Катибоӣ Ж. Мансур М. Диловар А. Озод Ҳ. Мизони асарбахшӣ равиши муқобила бо танидагӣ бар коҳиши афсӯрдагӣ ҷонбозон [Матн] / Ж. Катибой М. Мансур А. Диловар Ҳ. Озод // Маҷаллаи “равоншиносӣ”. –Теҳрон: -№13, соли чорум. -№1. -2000. -С. - 46-63.

65. Ковом М. Мудирият ва дармони афсӯрдагӣ [Матн] / М. Ковом // Тарҷума Мансур Матин, чопи панҷум. –Қуми: «Субҳир Андеша». -2011. -96 с.

66. Колот Ҷ. Равоншиносӣ физиологӣ [Матн] / Ҷ. Колот // Мутарҷим Яҳё, Сайидмуҳаммадӣ. –Теҳрон: «равон». -2010. -391 с.

67. Коҷӣ А. Баррасии куллии вазъияти иштиғол ва масъалаи бекорӣ ва таъсироти сӯи иҷтимоии он [Матн] / А. Коҷӣ // Созмони мудирият ва “барномарезии устони Исфаҳон”. -№ 8, -1985. -С. -38-59.

68. Коскуло К. Виёномоки Ҳ. Контулло А. Осори бекорӣ бар осоиш ва саломати равонӣ [Матн] / К. Коскулло Ҳ. Виёнӯ А. Контулло //

Фаслномаи илмӣ ва “пажӯҳишӣ рифои иҷтимоӣ”, соли 1. –Эрон: -1993. -№2, -С. -65-81.

69. Курӣ Ҷ. Назарӣ ва корбаст мушовара ва равондармонӣ [Матн] / Ҷ. Курӣ // Мутарҷим Сайидмуҳаммади, Яҳё. -Теҳрон: «Арсборон». -2020. -728 с.

70. Қадирӣ М. ва Диг. Баррасии омори раванди рушд ва таҳаввулоти иштиғол дар навоҳии рустоии устони Исфаҳон [Матн] / М. Қадирӣ ва Диг. // Маҷаллаи “пажӯҳишҳои ҷуғрофиёӣ”. –Исфаҳон: -2005. -№ 54. -С. -149-170.

71. Қадириён Ф. Каримӣ К. ва Бобошоҳӣ М. Баррасӣ ошкори (Паҳншавӣ) афсӯрдагӣ ва бархе авомел муртабид бо он дар донишҷӯёни парасторӣ донишгоҳи улуми пизишки чанде Шопур аҳвоз [Матн] / Ф. Қадириён К. Каримӣ ва М. Бобошоҳӣ // Фаслномаи “парасторӣ мандиш” давраи 1. -2010. - №1, -С. -22-29.

72. Қадирӣ Маъсӯм М ва диг. Баррасии омории раванди рушду таҳаввулоти иштиғол дар навоҳии рӯстои устони Исфаҳон [Матн] / М. Қадирии Маъсӯм ва диг // маҷаллаи “пажӯҳишҳои ҷуғрофиёӣ” шумораи 54. – Эрон: -2005. -С. -153-175.

73. Қалъабандӣ М. Ф. Равонпизишкӣ болинӣ: барои донишҷҳёни пизишкӣ бо пизишкони умумӣ [Матн] / М. Ф. Қалъабандӣ. чопи 2. –Теҳрон: «Табиб». -2018. -288 с.

74. Қароча Доғӣ М. Шинохти дармони афсурдагӣ [Матн] / М. Қароча Доғӣ. –Теҳрон: «Доира». -1990. - 448 с.

75. Қосимӣ Равшан И. Эътиёд: иллал ва паёмадҳои он [Матн] / И. Қосимӣ Равшан // Маҷаллаи маърифа. –Теҳрон: -2002. -№ 56. - С. -88- 97.

76. Магён С. Латифӣ И. Илали иқтисодӣ худкӯшӣ Эрон [Матн] / С. Магён И. Латифӣ // Маҷаллаи илмӣ “пажӯҳишӣ сиёсатгузорӣ иқтисодӣ”, соли 7. –Эрон: -№13, -2015. -С.-163-186.

77. Малик Маҳмуди А. Дармони изтироб ва афсӯрдагӣ [Матн] / А. Маҳмуди Малик. чопи 2. -Қум: «Маншӯр Ваҳӣ». -2010. -310 с.

78. Малики С. Баррасии мизони шуъои афсӯрдагӣ ва изтироб дар миёни донишҷӯёни риштаҳои мухталифи улуми пизишкии Ҳамидон [Матн] / С. Малики // Поённомаи коршиносии аршад (магистрӣ) "Донишгоҳи Озоди Исломии Воҳиди Ҳамадон". –Теҳрон: -1993. -166 с.

79. Маориф дар Ҷумҳуии Тоҷикистон. Вазъи бозори меҳнат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн]: / Агентии омори назди Президенти Ҷумҳуии Тоҷикистон –Душанбе: «ЭР-граф». -2017. -212 с.

80. Мартус Ҷ. Омӯзиши ҳуқуқи инсонии занон ва духтарон [Матн] / Ҷ. Мартус // Тарҷумаи Фиребрез Мачидӣ. –Теҳрон: «Дунёии Модар». -2003. -102 с.

81. Маркази миллии таҳқиқоти полисӣ. Иллал ва паёмадҳои иқтисодии бекорӣ дар Афғонистон тайи солҳои охир [Матн] / Маркази миллии таҳқиқоти полисӣ. –Кобул: «Донишгоҳи Кобул». -2014. -82 с.

82. Маҳдавӣ М. Баррасӣу шинохти саноеъи дастӣ (қолинбофӣ) [Матн] / М. Маҳдавӣ // пажӯҳишҳои ҷуғрофиёӣ, шумораи 41. – Эрон: -2001. -С. -1-11.

83. Меҳриёр А.Ҳ. Афсурдагӣ: бардоштҳо ва дармонҳои шинохтӣ [Матн] / А.Ҳ. Меҳриёр. –Теҳрон: «Рушд». -1994. -172 с.

84. Меҳробизода Ҳ.М. Баррасӣ таъсири шинохтдармон дар коҳиши афсӯрдагӣ ва дар афсоиши ҳамоҳанги муаллифаҳои худ пиндошт [Матн] / М.Ҳ. Меҳробизода // Маҷаллаи шашум, соли дуввум. –Эрон. -№ 2, -1998. -С. -159-177.

85. Меҳробизода Ҳ.М. Баррасӣ робита ҳамоҳангӣ байни муаллифҳои худпиндошт ва афсӯрдагӣ дар донишгоҳи Шаҳид Чамрони Аҳвоз [Матн] / М.Ҳ. Меҳробизода // Маҷаллаи улуми "тарбиятӣ ва равоншиносӣ" соли севум. –Эрон: -№ 1-2, -1997. -С. -194-215.

86. Мирзода Аҳрӣ З. ва диг. Баррасӣ иртиботи афсурдагӣ дар занони ноамнӣ ғизоӣ хонавор [Матн] / З. Мирзода Аҳрӣ ва диг // Маҷаллаи “улуми тағзия ва саноӣ ғизоӣ” Эрон соли 10. –Теҳрон: -№1, -2015. -С. -9-20.

87. Моҳир Ф. Равандҳои ҷаҳонии иштиғол ва бекорӣ, омӯзиши улуми иҷтимоӣ [Матн] / Ф. Моҳир. –Эрон: -2004. Давраи 6, -№1. -С. -50-59.

88. Муваҳидниё Ф. Иллали гироиши насли ҷавони имрӯз ба фарҳанги бегона [Матн] / Ф. Муваҳидниё. –Қум: «Муассисаи омӯзишӣ ва пажӯҳишии эмом хумайнӣ». -2000. -147 с.

89. Муриди С. Наврӯзӣ А. Фарҳанги иқтисодӣ [Матн] / С. Муриди А. Наврӯзӣ. –Теҳрон: «Нигоҳ». -1994. -1024 с.

90. Мусавизода З. Афсурдагӣ ва роҳҳои пешгирии он [Матн] / З. Мусавизода // Фаслнома фалсафа ва калом шумораи 19. –Эрон: «ҳикмат Синавӣ». -2002. -С. -42-45.

91. Мусовоти Озар М. Осебшиносии иҷтимоии Эрон (Ҷомеашиносии инҳирофот) [Матн] / М. Мусовоти Озар. –Табриз: «Нобел». -1995. -501 с.

92. Мусибӣ С. Таҳлили фазоии шохисҳои иштиғол ва бекорӣ бо истифодаи **GIS**намунаи мавриди устони Исфаҳон [Матн] / С. Мусибӣ // Поённомаи коршиноси аршади (магистрӣ) ҷуғрофиё ва барономарезии рустоии “Донишгоҳи Исфаҳон”. –Эрон: «Донишкадаи Исфаҳон». -2011. -170 с.

93. Мустафои М. Мақолоти беҳдошт ва дармони беҳдошти равон анвои афсӯрдагӣ [Матн] / М. Мустафои // Фаслнома мутолиоти “равоншиносӣ ва улуми тарбиятӣ”. –Теҳрон: -№4, -2016. -С. -98-102.

94. Муттаҳаррӣ М. Маҷмӯаи осори устод Муттаҳаррӣ [Матн] / М. Муттаҳаррӣ. –Теҳрон: «Садро». -2009. -654 с.

95. Мӯҳсинӣ, М. Инҳирофоти иҷтимоӣ: ангезаҳо ва илали худкӯшӣ [Матн] / М. Мӯҳсинӣ. –Теҳрон: «Манучеҳр Мӯҳсинӣ». -1987. -88 с.

96. Муҳсинӣ М. Посухҳое ба хушунат. Ҷ.1. [Матн] / М. Муҳсинӣ. –Теҳрон: «Ганҷ дониш». -1999. -182 с.

97. Навғонӣ Ф. Мӯҳташами Ҷ. Восиқ Раҳимпарвар, Ф. ва Бобои Ғ. Таъсири омузиш фарханги диндори бар мизони афсурдаги [Матн] / Ф. Навғонӣ, Ҷ, Мӯҳташами, Ф, Восиқ Раҳимпарвар ва Ғ. Бобои // Фаслномаи ҳаёт, Соли 10. -№22, -2004. -С. -49-56.

98. Найлӣ М. Куллиёти иқтисод. (хурд-калон) [Матн] / М. Найлӣ. –Теҳрон: «Пажӯҳишҳои фарҳангӣ». -2009. -136 с.

99. Наримонӣ М. Равшан Р. Баррасӣ мизони паҳншавӣ афсӯрдагӣ ва асарбахшӣ дармонрафторӣ шинохтӣ дар коҳиши афсӯрдагӣ донишомӯзон [Матн] / М. Наримонӣ Р. Равшан. // Маҷаллаи равоншиносӣ соли шашум. –Эрон: -№3, -2002. -С. -244-254.

100. Наримонӣ М. Муқоисаи асарбахшӣ равишҳои дармоншинохтӣ-рафторӣ Бек ва дармонрафторӣ мубтанеъ бар икӯи Левенсон ва таомул он бо макон назорат дар коҳиши афсӯрдагӣ [Матн] / М. Наримонӣ // Равоншиносӣ 14, соли чорум. –Эрон: -№2, -2000. -С. -131-146.

101. Наҷобати М. Пулиси илмӣ. (Кашфи илмии ҷароим). Ҷ.10. [Матн] / М. Наҷобати. –Теҳрон: «Самт». -2009. -284 с.

102. Наҷориён Ф. Санҷиши афсӯрдагӣ [Матн] / Ф. Наҷориён // нашриёти улуми тарбиятӣ. –Эрон: «рушди муаллимш». -№170, -2002. -С. -45-47.

103. Нусрат С.А. Акбарӣ Ҳ ва Аюб М. Ф. Равонӣ [Матн] / С. А. Нусрат. Ҳ. Акбарӣ ва М. Ф. Аюб. –Мазор: «Набии зода». -2017. -320.

104. Обидинӣ С. ва диг. Паҳншавӣ афсурдагӣ дар донишҷӯён парасторӣ ва пизишкӣ донишгохи улуми пизишкӣ Ҳермезгон [Матн] / С. Обидинӣ ва диг // Маҷаллаи "пизишкӣ Ҳермезгон". –Эрон: -№2, - 2007. -С. -22-29.

105. Озод Ҳ. Осебшиносии равонӣ [Матн] / Ҳ. Озод. –Теҳрон: «Рудакӣ». -1993. -488 с.

106. Озод Ҳ. Ихтилолоти отифӣ [Матн] / Ҳ. Озод. –Теҳрон: «Донишгоҳи аллома Таботабоӣ». -1989.-380 с.
107. Озод Ҳ. Осебшиносӣ равонӣ. чопи дуввум [Матн] / Ҳ. Озод. –Теҳрон: «Баъсат». -1995. -497 с.
108. Оқо Юсуфӣ, А.Р. Додситон П. Ожаӣ Ҷ. Мансур, М. Нақши фавомили шахсиятӣ ба роҳбурдҳои муқобилаи ва таъсири равиши муқобила дармонгарӣ бар авомили шахсияти ва афсурдагӣ [Матн] / А. Р. Оқо Юсуфӣ, П. Додситон, Ҷ. Ожаӣ, М. Мансур // Маҷаллаи равоншиносӣ соли 4. –Теҳрон: -№4, -2000. -С. -347-370.
109. Оқилӣ Мақдам Ҳ. Иштиғолу нақши ондр фароянди тавсеаи рӯстоӣ [Матн] / Ҳ. Оқилӣ Мақдам // Маҷаллаи "иқтисод, ҷиҳод". – Эрон: шумораи, 180- 181. -1995. -С. -12-17.
110. Оромиш С. Шаҳабозӣ М. Се гом дар катрул афсурдагӣ [Матн] / С. Оромиш М. Шаҳабозӣ. –Теҳрон: «Канкош». -2019. -120 с.
111. Осифӣ Р. Муқоиса асарбахшӣ маънавият дармони тарҳвор дармони бар афсӯрдагӣ донишҷӯёни донишгоҳи паёми Нур Семерн [Матн] / Р. Осифӣ. // поённомаи коршиноси аршад (магистрӣ). "донишгоҳи паёми Нур". –Теҳрон: -2013. -195 с.
112. Пурафкорӣ Н. Чакидаи равонпизишкии болинӣ [Матн] / Н. Пурафкорӣ. –Теҳрон: «Озод». -1996. -788 с.
113. Пурафкорӣ Н. Вокуниши афсурдагӣ [Матн] / Н. Пурафкорӣ. –Теҳрон: «Тобиш». -1985. -120 с.
114. Пурафкорӣ Н. Хулосаи равонпизишкӣ [Матн] / Н. Пурафкорӣ. –Табрез: «Завқӣ». -1989. -678 с.
115. Пурафкорӣ Н. Фарҳанги ҷомеъи равоншиносии равонпизишкӣ [Матн] / Н. Пурафкорӣ. –Теҳрон: «Навбаҳор». -1994. -818 с.
116. Расо Ҷ. Шинохт ва дармони афсурдагӣ [Матн] / Ҷ. Расо. –Кобул: «Илҳом Аҳадӣ». -2017. -78 с.

117. Расо Ҷ. Розҳои зиндагӣ [Матн] / Ҷ. Расо. – Кобул: «Илҳом Воҳидӣ». -2017. -100 с.

118. Расо Ҷ. Раҳои аз стресс [Матн] / Ҷ. Расо. –Кобул: «Илҳом Воҳидӣ». -2016. -90 с.

119. Расулов С.Х. Психологияи эмотсия ва ҳиссиёт [Матн] / С. Х. Расулов. –Душанбе: «ЭР-граф». -2022. -326 с.

120. Раҳимӣ Ч. Корбурди пурсишномаи афсурдагӣ Бак дар донишҷӯёни Эрон. [Матн] / Ч. Раҳимӣ. // Ду фаслномаи илмӣ пажӯҳишӣ донишгоҳи Шоҳид, соли 21, давраи ҷаддид, -№10, - 2014. -С. -173-188.

121. Раҷабӣ Ғ. Атторӣ Ю. Ҳақиқӣ, Ҷ. Таҳлили омилӣ саволҳои пурсишнома Бек (BDI-21) ба рӯйи донишҷӯёни писар донишгоҳи шаҳид Чамрони Аҳвоз [Матн] / Ғ. Раҷабӣ, Ю. Атторӣ, Ҷ. Ҳақиқӣ. // Давраи 3, соли 8, -№ 3-4. –Эрон: -2001. -С. -49-66.

122. Раҷабӣ Ғ. Атторӣ Ю. А. Таҳлили омили саволҳои пурсишномаи афсӯрдагӣ кӯдакон ва наврасон [Матн] / Ғ. Раҷабӣ Ю. А. Атторӣ // Нашрияи равоншиносӣ. –Эрон: «пажӯҳишҳои мушовара». -№ 9-10, -2004, -С. -83-102.

123. Риёзӣ Довӯдӣ М. Даромад миллӣу иштиғол [Матн] / М. Риёзӣ Довӯдӣ // интишороти донишгоҳи миллии Эрон. –Теҳрон: -1978. -178 с.

124. Робинсон Ҷ. Муқаддимае бар назарияи иштиғол [Матн] / Ҷ. Робинсон // Тарҷумаи Аҳмад, Шоҳаншоҳӣ. –Теҳрон: «Франклин». -1994. -196 с.

125. Ромишгар Ҳ. Ноибӣ Ҳ. Табрезӣ М. Баррасӣ доғи нанг бекорӣ бар саломати равонӣ бекорон [Матн] / Ҳ. Ромишгар Ҳ. Ноибӣ М. Табрезӣ. // Фаслномаи илмӣ ва “пажӯҳишӣ рифои иҷтимоӣ”, соли 17, -№63, -2017. -С. -203-231.

126. Рос О. Равоншиносии шахсият [Матн] / О. Рос. // Тарҷумаи Саид, Ҷамолнаср. –Теҳрон: «Беъсат». -1994. -328 с.

127. Рӯзтуро Ғ. Ҳ. Бекорӣ ва роҳи ҳалли он [Матн] / Ғ. Ҳ. Рӯзтуро. –Кобул: «Алиф». -2010. -120 с.

128. Саидзода Б.Х. Тақиқи хусусиятҳои псходогии шахсияти наврасону навҷавонони майл ба худкушидошта (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон) [Матн] / Б.Ҳ. Саидзода // диссертатсия барои даоёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа PhD. Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. –душанбе: -2020. -153 с.

129. Сайид Муҳаммадӣ Я. Осебҳои равонии дидгоҳҳои болинӣ дар бораи ихтилолоти равонӣ. Ҷ. 2. [Матн] / Я. Сайид Муҳаммадӣ. –Теҳрон: «Равон». -2016. -401 с.

130. Сайф Алӣ А. Тағйири рафтор ва рафтордармонӣ: назарияҳо ва равишҳо чопи дуввум [Матн] / А. Сайф Алӣ. –Теҳрон: «Доно». -1995. -488 с.

131. Саломӣ Ҳ. Ансори В. Нақши кишоварзӣ дар эҷоди иштиғол ва тавзеъи даромад: равиши таҳлили сохторӣ [Матн] / Ҳ. Саломӣ. В. Ансори // Маҷаллаи таҳқиқоти иқтисод ва тавсеаи кишоварзии Эрон. –Теҳрон: -2009. -№ 3. -С. 5-20.

132. Сарварӣ Х. Равишҳои таҳқиқ дар равоншиносӣ ва улуми тарбиятӣ [Матн] / Х. Сарварӣ. Чопи аввал. –Кобул: «Саид». -2018. -422 с.

133. Сафари Ҷ. Баррасӣ таъсир техникҳои шинохти дармони барои афсӯрдагӣ [Матн] / Ҷ. Сафари // Поённомаи институти “равонпизишки донишгоҳи улуми пизишки Эрон”. –Теҳрон: -1993. -167 с.

134. Сидоиӣ И. Баҳорӣ И. Зореъӣ А. Баррасии вазъияти иштиғол бекорӣ дар Эрон [Матн] / И. Сидоиӣ И. Баҳорӣ А. Зореъӣ // таии солҳои 1956 – 2010. роҳбурди ёс. – Эрон: шумораи, 25. -2011. -С. -217-247.

135. Сипеҳр Ҷ. Бекорӣ [Матн] / Ҷ. Сипеҳр.–Теҳрон: «Мозиёр». -1966. -350 с.

136. Сирлик А. Иқтисоди кор [Матн] / А. Сирлик. –Теҳрон: «Нури илм». -1999. -144 с.

137. Содот С.Н. Осебшиносии равонӣ [Матн] / С.Н. Содот. – Кобул: «Ҷаҳони ислом». -2018. -206 с.

138. Содот Л. Иштиғоли занон [Матн] / Л. Содот. –Теҳрон: «Дафтари таҳқиқоти занон». -2009. -400 с.

139. Содотиён С. ва диг. Равишҳои ғалаба бар афсӯрдагӣ ва рамузи шодзистан [Матн] / С. Содотиён ва диг. –Теҳрон: «мо ва шумо». -2007. -168 с.

140. Содук Б. Содук В. Руиз П. Хулосаи равоншиносӣ Кобулон ва Содук [Матн] / Б. Содук В. Содук П. Руиз // Мутарҷим Маҳдӣ Ганҷӣ, ҷилди 2. -Теҳрон: «соволон». -2014. -528 с.

141. Сомтӣ М. Иштиғол. бозори кор, сиёсатҳои иқтисодӣ- вазорати кору умӯри иҷтимоӣ [Матн] / М. Сомтӣ // муассисаи кору умӯри иҷтимоӣ Эрон. –Теҳрон: -2003. -С. -29-38.

142. Созмони Ҷ.Б. Хушунат алайҳи занон [Матн] / Ҷ.Б. Созмони // Тарҷумаи Шаҳром, Рофеифар ва Саид, Порсиниё. –Теҳрон: «Тандтс». -2001. -240 с.

143. Солиҳӣ А. Билохира худумо пайдо мекунем: равишҳои навини рафи афсурдагӣ [Матн] / А. Солиҳӣ. –Теҳрон: «Атрон». -2020. -88 с.

144. Соруҳони Б. Даромаде бар доират-ул-маорифи улуми иҷтимоӣ [Матн] / Б. Соруҳони. –Теҳрон: «Кайҳон». -1991. -977 с.

145. Сува Т. Фарҳанги истилоҳоти иҷтимоӣ ва иқтисодӣ [Матн] / Т. Сува. // Тарҷумаи М. Озода. –Теҳрон: «Мозиёр». -1975. –394 с.

146. Сутуда Асал Ҳ. Муқаддимае ба осебшиносии иҷтимоӣ [Матн] / Ҳ. Сутуда Асал. –Теҳрон: «Овои нур». -1998. - 271 с.

147. Таботабоӣ С. Файёзи Бурдабор М ва Латифи М. Баррасӣ ошкори нишонаҳои ҷисмӣ дар беморони мубтало ва ихлоли афсӯрдагӣ асосӣ [Матн] / С. Таботабоӣ М. Файёзи Бурдабор ва М. Латифи // Фаслномаи усули беҳдошт равонӣ. –Теҳрон: -№21, -2004. -С. -29-35.

148. Тавассулӣ Ғ. Ҷомеашиносии кор ва шуғл [Матн] / Ғ. Тавассули. –Теҳрон: «Самт». -1996. -300 с.

149. Такипур М. Пешбинӣ афсӯрдагӣ бар асоси афкор нокоромад ва фарошнохт дар навҷавонон [Матн] / М. Такипур // Поённомаи коршиносии аршад (магистрӣ). “донишгоҳи Шероз”. –Шероз: -2012.-156 с.

150. Тариқатӣ Ш. Бемориҳои равонтанӣ [Матн] / Ш. Тариқатӣ. –Теҳрон: «Донишгоҳ Теҳрон». -1987. -326 с.

151. Таркон А. Баррасӣ афсӯрдагӣ дар донишҷӯёни улуми пизишкӣ Зоҳидон [Матн] / А. Таркон. // Рисолаи доктор пизишки “Донишгоҳи улуми пизишкӣ Зоҳидон”. –Зоҳидон: -1993. -265 с.

152. Тафзилӣ Ф. Таърихи ақоиди иқтисодӣ [Матн] / Ф. Тафзилӣ. –Теҳрон: «Най». чопи 6. -1993. -564 с.

153. Тойллер А. Ҷомеашиносӣ худкӯшӣ [Матн] /А. Тойллер // Мутарҷим Алӣ Мусавии Нажод. –Асфаҳон: «Асфаҳон». -2019. -364 с.

154. Тоҳирӣ П. Баррасии тафовути афсурдагӣ ва изтироб дар донишомӯзони духтар ва писари мақтаи роҳнамоӣ [Матн] / П. Тоҳирӣ. // Поённомаи коршиносии аршад (магистрӣ). “Донишгоҳи Озоди Исломии Воҳиди Элом”. –Техрон: -2009. -147 с.

155. Умедӣ Ҳусайн Ободӣ Ҳ. Аббосӣ Асфнҷир А.А. Робитаи навбати корӣ шаб бо мизони афсурдагӣ ва изтироб парасторон. [Матн] / Ҳ. Умедӣ Ҳусайн Ободӣ А.А. Аббосӣ Асҷир // Фаслномаи мудирияти парасторӣ, соли 4, давраи 4. –Теҳрон: -№2, -2015. -С. -29-38.

156. Умедӣ О. Китоби роҳҳои тазминӣ раҳоӣ аз афсурдагӣ (бо фикри худатро халқ кун) [Матн] / О. Умедӣ. –Теҳрон: «Адрон». -2020. -84 с.

157. Утфаманд А. Баррасӣ асари афсӯрдагӣ бар амалкард таҳсили донишомӯзони Шероз [Матн] / А. Утфаманд. // Поённомаи коршиносӣ аршад. –Теҳрон: -2001. -158 с.

158. Ухуват, В. Афсурдагӣ [Матн] / В. Ухуват. –Теҳрон: «рз». 1983. -154 с.

159. Фарзаӣ, М. Раҳоӣ аз афсӯрдагӣ [Матн] / М. Фарзаӣ. –Кобул: «Нависо». -2020. -270 с.

160. Фарҳонӣ З. Пеш ба сӯи саломатӣ: афсурдагӣ [Матн] / З. Фарҳонӣ. –Теҳрон: «Коктус». -2015. -96 с.

161. Фатҳӣ Я. Бекорӣ ва паёмадҳои мухталифи иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва сиёсии он [Матн] / Я. Фатҳӣ // Маҷалаи "иқтисодӣ". –Эрон: -2009. -№8. -С. -21-38.

162. Фахриён Х. Чигуна шод бошем [Матн] / Х. Фахриён. чопи дуввум. –Теҳрон: «Олам». -2003. -230 с.

163. Фаҳимӣ Р. Баррасӣ робита байни мизони ризоияти заношӯӣ волидайн ва мизони афсӯрдагӣ фарзандон навҷавонӣ онҳо. [Матн] / Р. Фаҳимӣ // Поённомаи коршиноси аршад (магистрӣ). "донишгоҳи тарбияти муаллим". –Теҳрон: -2001. -165 с.

164. Фидоӣ Ф. Аворизи раовнӣ иҷтимоӣ зистӣ, бознишастагӣ [Матн] / Ф. Фидоӣ // Маҷаллаи солманди нашрияи "марказӣ иттиллооти илмӣ" соли аввал, давраи аввал. –Эрон: -№1, -1997, -С. -14-19.

165. Фидоӣ Ф. Ҳалибигӣ Н. Муқоисаи мизон ва шиддати осебҳои равонӣ байни мардони ҷавон шоғил ва бекор [Матн] / Ф. Фидоӣ Н. Ҳалибигӣ // Фаслномаи илмӣ "пажӯҳишӣ рифои иҷтимоӣ", соли 11, –Теҳрон: -№43, -201. -С. - 97-118.

166. Фослар Д. Думис Л.А. Кӯмакам кун ғамгинам: роҳнамоӣ пешгирӣ ва дармони афсӯрдагӣ дар кӯдакон ва наврасон [Матн] / Д. Фослар Л.А. Думис // Тарҷума Порсо, Насрин. –Теҳрон: «Рушд». -2005. -537 с.

167. Фругот В. Натарс: роҳнамои ғалаба бар изтироб [Матн] / В. Фругот // Тарҷумаи Меҳрдоди, Фирӯзбахт. –Теҳрон: «Расо». -2008. -376 с.

168. Фуроид З. Осебшиносӣ равонӣ зиндагӣ рӯзмара [Матн] / З. Фуроид. тарҷума Муродӣ Бинёмин. –Теҳрон: «Мусодиқ». -2018. -320 с.

169. Хисравӣ З. Нақши худ таҳрвораи манфӣ дар шаклгирӣ ва тадовуви афсӯрдагӣ даврони кӯдакӣ ва наврасӣ [Матн] / З. Хисравӣ // Нашрияи улуми инсонӣ, донишгоҳи Ал-Заҳро(с). –Теҳрон: -№21, -1997. -С. -1-16.

170. Хокӣ Ғ. Равиши таҳқиқ дар мудирӣ [Матн] / Ғ. Хокӣ. Чопи чаҳорум. –Теҳрон: «Тарма». -2015. -404 с.

171. Ҳайати М. Гузидае аз натоиҷи пажӯҳиши миллӣ дар вазъият ва нигариши масъалаи ҷавонони Эрон [Матн] / М. Ҳайати. –Теҳрон: «Рӯнос». -2002. -587 с.

172. Ҳақиқӣ И. Фарозу нишебҳо дар назариёти иқтисоди тавсеа, роҳбурди ёс. [Матн] / И. Ҳақиқӣ // соли дувум, шумораи панҷум. –Теҳрон: -2006. -С. -88-114.

173. Ҳенгуронӣ С. Ғалаба бар афсӯрдагӣ [Матн] / С. Ҳенгуронӣ // Мутарҷим Рӯйё, Вакилӣ. –Теҳрон: «Қақнӯс». -2015. -216 с.

174. Ҳоҷиҳусайни Ҳ. Бухрони ҳувият ва инҳирофоти иҷтимоӣ [Матн] / Ҳ. Ҳоҷиҳусайни. // Фаслномаи китоби занон. –Теҳрон: - 2002. -№17. -С. 28-44.

175. Ҳолҷин Пӣ Р. Кросс Ветбурн С. Осебшиносии равонӣ: дидгоҳҳои равонӣ дар бораи ихтилолҳои равонӣ [Матн] / Р. Ҳолҷин Пӣ С. Кросс Ветбурн // Тарҷума Сайидмуҳаммади, Яҳё. ҷилди 2. –Теҳрон: «равон». -2005. -416 с.

176. Ҳортланд Д. Стресси пешгирии дармон [Матн] / Д. Ҳортланд // Тарҷумаи Табиат, Боғбони Бафрӯӣ. –Теҳрон: «Китоб». -2007. -152 с.

177. Ҳурриё И. Мутолиаи мизони ошкори афсӯрдагӣ дар донишҷӯёни донишгоҳи Кобул [Матн] / И. Ҳурриё. –Кобул: «Амири». -2012.-180 с.

178. Ҳусайнӣ Абрӣ С.Ҳ. Мадхале барои ҷуғрофиёи рустоии Исфаҳони Эрон [Матн] / С.Ҳ. Ҳусайнӣ Абрӣ. –Эрон: «Донишгоҳи Исфаҳон». -2004. -430 с.

179. Ҳусайн Р. ва диг. Барраси робита байни афкори худкуши афсурдаги изтироб, тобовари, танидагихои рузона ва саломати равони

дар донишчуёни донишгохи Техрон [Матн] / Р. Ҳусайн ва диг // Фаслномаи “мутолиоти равоншиноси болинӣ”. –Теҳрон: -2014. -С. -21-40.

180. Ҳусайнӣ М. Роҳкорҳои муқобила бо афсӯрдагӣ [Матн] / М. Ҳусайнӣ. –Теҳрон: «Фарзонгон Донишгоҳ». -2020, -118 с.

181. Ҳусайни С.М. ва Меҳдизода А.А. Афсурдаги ва авомили он [Матн] / С.М. Ҳусайни ва А.А. Меҳдизода. // Фаслномаи мудирият. -Теҳрон: -2011. -С. -106-115.

182. Чингиз Р. Ҳувияти иҷтимоӣ [Матн] / Р. Чингиз // Тарҷумаи Турачёр, Аҳмадӣ. –Теҳрон: «Форӯс». -2002. -310 с.

183. Чурпито Б. Дармоншинохтӣ.рафторӣ изтироб дар кӯдакон рӯйкард пардозӣ [Матн] / Б. Чурпито // Тарҷума Ҳалмӣ, Ктоюн. –Теҳрон: «Арҷманд». -2011. -376 с.

184. Ҷавонмард Ғ. Осебшиносии равонӣ(2) [Матн] / Ғ. Ҷавонмард. –Теҳрон: «донишгоҳ паёми нур». -2008. -190 с.

185. Ҷалбӣ М. Ёқутӣ Ҳ. Баррасӣ авомили иҷтимоӣ муассир барафсӯрдагӣ. Баррасӣ, татбиқӣ мизони афсӯрдагӣ ва авомили иҷтимоӣ муассир бар он дар остони Гелон ва Техрон [Матн] / М. Ҷалбӣ Ҳ. Ёқутӣ // Давраи 4, -№2. –Теҳрон: «улуми иҷтимоӣ нашрияи баррасӣ, масоили иҷтимоии». -2013. -С. -178-208.

186. Ҷалилиён Ф. ва диг. Баррасӣ нақш худ коромадӣ [Матн / Ф. Ҷалилиён // Маҷаллаи равоншиносӣ соли 19. –Теҳрон: -№3, -2011. -С. -252-269.

187. Ҷи Комр Р. Осебшиносӣ раовонӣ [Матн] / Р. Ҷи Комр // Мутарҷим Сайидмуҳаммади, Яҳё. -Теҳрон: «Арзборон». -2019. -496 с.

188. Ҷулия Р. Иштиғол дар ҷаҳони савум [Матн] / Р. Ҷулия // Тарҷумаи Аҳмад, Хазоӣ. –Техрон: «Вазорати барнома ва буҷа, муовинати барномарезӣ ва арзишёбӣ, маркази мадорики фаннӣ ва китобхона маркази». -1989. -336 с.

189. Шариатмадорӣ А. Равоншиносии тарбиятӣ [Матн] / А. Шариатмадой. –Теҳрон: «Амири Кабир». -1990. -540 с.

190. Шафеъ Ободӣ А. Носирӣ Ғ. Назарияҳои мушовара ва равондармонӣ [Матн] / А. Шафеъ Ободӣ Ғ. Носирӣ. –Теҳрон: «Марказ». -2020. -324 с.

191. Шеронӣ М. Чароғи қирмизҳои афсурдагӣ ва эксериҳои шодмонӣ [Матн] / М. Шеронӣ. –Теҳрон: «Мадид». -2019. -134 с.

192. Широнӣ А. Равоншиносӣ кӯдак ва наврасон [Матн] / А. Широнӣ. –Теҳрон: «мудоди сафед». -2009. -567 с.

193. Шоайбӣ Ф. Воқедармонӣ [Матн] / Ф. Шоайбӣ. –Теҳрон: «роягон». -2013. -59 с.

194. Шомлу С. Осебшиносии равонӣ [Матн] / С. Шомлу. –Теҳрон: «Рушд». -1989.-344 с.

195. .Шориф Р. Назарияҳои равондармонӣ ва мушовара [Матн] / Р. Шориф // Мутарҷим Фирӯзбахт, Меҳрдод. –Теҳрон: «Расо». -2020. -520 с.

196. Шоӯ Остод К. Назарияҳои равондармонӣ ва мушовара (назарияи амал ва таҳқиқ) [Матн] / К. Остод Шоӯ // Мутарҷим Ферӯз Бахт, Меҳрдод. –Теҳрон: «Арсборон». -2018. -826 с.

197. Шукуҳӣ С. Баррасии афсурдагӣ ва изтироби муаллимони зани мадориси оддӣ ва истисноии шаҳри Сабзавор [Матн] / С. Шукуҳӣ // Поённомаи коршиносӣ аршад (магистрӣ). "Донишгоҳи Озоди Исломии Воҳиди Сабзавор". –Теҳрон: -2007. -132 с.

198. Юсуфӣ М. Фарсудагии шуғлии муаллимони зани Истони Лористон ва роҳҳои муқобилаи он [Матн] / М. Юсуфӣ // Поённомаи коршиносии аршад (магистрӣ). "Донишгоҳи Озоди Исломии Воҳиди Хуриамобод". -2006. -128 с.

199. Zung L. Depression in teachers, comparative study of Taiwan, Philipin and United States [Матн] / L. Zung // Journal of mental health. 1996. –№39. –(4).

200. Sandfield A. Talking Divorce: The Role of Divorce in Womans Constructions of Relationships Statu, *Feminism Psychology*, vol (16), (2) 2006.

МАЗМУН ВА МУҚАРРАРОТИ АСОСИИ ДИССЕРТАТСИЯ ДАР НАШРИЯҲОИ ЗЕРИН ИНЪИКОС ЁФТААНД:

I. Мақолаҳои илмие, дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудаанд:

[1-М]. Сахиёр, Р. Сабабҳои бекорӣ ва пайомадҳои ногувори он аз дидгоҳи равоншиносӣ [Матн] / Р. Сахиёр // Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маорпф. Бахши илмҳои педагогӣ-психологӣ. –Душанбе, –2023. –№2. –С. 51-57

[2-М]. Раҷабзода, Н. М., Сахиёр, Р. Пайдошавии нишонаҳои депрессия дар рафтори инсон [Матн] / Н. М. Раҷабзода, Р. Сахиёр // Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маориф. Бахши илмҳои педагогӣ-психологӣ.–Душанбе, –2023. –№3. – С. 98-103

[3-М]. Сахиёр, Р. Омилҳои бавуҷуоварандаи депрессия ва роҳҳои пешгири намудани он [Матн] / Р. Сахиёр // Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маорпф. Бахши илмҳои педагогӣ-психологӣ. –Душанбе, –2023. –№4. – С. 155-160

[4-М]. Раҷабзода, Н. М., Сахиёр, Р. Таъсири бекорӣ ба ҳолати афсурдагии афрод [Матн] Н. М. Раҷабзода, Р. Сахиёр // Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маориф. Бахши илмҳои педагогӣ-психологӣ. –Душанбе, –2024. –№1. – С. 181-190

[5-М]. Сахиёр, Раҳимуллоҳ. Бекорӣ ва таъсироти номамлуби он бар афради ҷомеа [Матн] / Р. Сахиёр // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмхои педагогӣ. –Душанбе, –2023. –№2. – С. 192-199

[6-М]. Сахиёр, Р. Омилҳои хастагӣ ва роҳҳои табобати он [Матн] / Р. Сахиёр // Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. Бахши илмҳои сиёсатшиносӣ. –Душанбе, –2022. –№3. – С. 138-142

[7-М]. Сахиёр, Р. Нишонаҳои хастагӣ ва пешгирии он [Матн] / Р. Сахиёр. // Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. Бахши илмҳои сиёсатшиносӣ. –Душанбе, –2022. –№4. – С. 152-157.

II. Маводи дар дигар нашрияҳо чопшуда:

[1-М]. Сахиёр, Р. Афсурдагӣ аз сабаби бекорӣ дар байни ҷавонони шаҳри Кобул [Матн] / Р. Сахиёр. // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию амалӣ “Нақш ва аҳамияти хадамоти психологӣ дар муассисаҳои таълимӣ дар пешбурд ва рушди раванди таълиму тарбия”, ДДОТ ба номи С. Айнӣ. - Душанбе, 2024. - С. 261-275.

[2-М]. Сахиёр, Р. Таъсири бекорӣ ба таъминоти иҷтимоӣ дар раванди депрессияи ҷавонони шаҳри Кобул [Матн] / Р. Сахиёр. // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию амалӣ “Хусусиятҳои ташкили раванди босамари таълиму тарбия зимни истифодаи технологияҳои муосири педагогӣ дар муассисаҳои таълимӣ”, пажӯҳишгоҳи рушди маориф ба номи абдураҳмони ҷомии Академияи таҳсилоти тоҷикистон. - Душанбе, 2024. - С. 222-227.

ЗАМИМАҲО

Пурсишнома ( )

Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Факултети фалсафа

кафедраи психология

Инҷониб Раҳимуллоҳ Сахиёр, донишҷӯи соли сеюми докторантураи Ph.D-и кафедраи психологияи факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ҳастам. Ин пурсишнома ҷиҳати анҷоми як таҳқиқи илмӣ барои рисолаи докторӣ таҳти унвони «Баррасии робитаи бекорӣ бо депрессия дар байни ҷавонони шаҳри Кобул» танзим гардидааст. Барои такмили рисолаи зикршуда аз ду пурсишинома истифода мешавад. Аввалӣ, пурсишномаи бекории муҳаққиқ сохта ва дувумӣ, пурсишиномаи стандарти депрессия Бек аст. Бинобар ин посухҳои дақиқи Шумо эътибори илмии ин рисоларо афзоиш хоҳад дод ва аз Шумо посухдиҳандаи гиромӣ тақозо ба амал меояд, то бо мутолиаи саволоти матраҳшуда посухҳои дақиқу содиқонаи хешро ироа намоед ва муҳаққиқро мамнун созед.

Шахсияти мусоҳиб:

Ҷинс: Духтар ◯ Писар ◯

Синну сол: 20-25 ◯ 26-30 ◯ 31-35 ◯ 36-40 ◯

Ҳолати шаҳрвандӣ: муҷаррад ◯ оиладор ◯

Вазъи иқтисодӣ: паст ◯ миёна ◯ хуб ◯

Сатҳи маълумот: ибтидоӣ ◯ Мактабро хатм кардааст ◯ чордаҳр ◯ хатмкарда ◯ бакалавр ◯ магистр

Ҳидоят:

Посухдиҳанда гиромӣ! Саволоти зер ба манзури таҳлили моҳият ва илали бекорӣ дар ҷомеаи афғонӣ матраҳ гардидааст. Умедворем бо посухдиҳии дақиқ ва сарфи вақти гаронбаҳоятон дар иҷрои ин таҳқиқ муҳаққиқро ёрӣ расонед. Лутфан, суолоти зерро бодиққат мутолиа намуда, посухҳои худро мушаххас намоед.

1. **Тахассусу таҷрибаи кории Шумо бештар дар кадом арсаҳои зайл аст?**

1. Умури сохтмонӣ. 2. Тиҷорати озод. 3. Саноеи дастӣ.

4. Мутахассиси улуми муосир (пизишк, муҳандис, омӯзгор, рӯзноманигор ва амсоли он). 5. Умури кишоварзӣ. 6.Механика. 7. Соир ҳирфаҳо . . . .

2. **Шуғли қаблии Шумо дар кадом як аз арсаҳои зайл буд?**

1. Умури сохтмонӣ. 2. Тиҷорати озод. 3. Саноеи дастӣ. 4. Мутахассиси

улуми муосир (пизишк, муҳандис, омӯзгор, рӯзноманигор ва амсоли он).

5. Умури кишоварзӣ. 6.Механика. 7. Соир ҳирфаҳо. . . . .

3. **Чанд муддат мешавад,ки дар садади пайдо кардани кор ҳастед?**

1. Камтар аз 3 моҳ. 2. Байни 3 то 7 моҳ. 3. Байни 8 то 12 моҳ. 4. Бештар аз як сол.

4. **Ба назари Шумо кадом як аз мавориди зер иллати бекории Шумо ба ҳисоб меояд? (метавонед чандин гузинаро интихоб кунед)**

1. Танқисии баст (ташкилот). 2. Дараҷаи таҳсилии поин. 3. Надоштани маблағ
4. Мавҷудияти коргарони хориҷӣ 5. Поин будани дастмуздҳо. 6. Ноамнӣ.
7. Ҳоким будани равобит бар завобит. 8. Мавҷудияти фасоди идорӣ.
9. Аз худ накардани касб. 10. Муяссар набудани заминаҳои кор дар ҳирфае, ки аз худ кардаам.
11. Баста шудани корхонае, ки ман дар он кор мекардам.
12. Надоштани маълумот дар робита ба заминаҳои шуғлӣ.

Мутағайирҳо	Шумора	Саволот	Бисёр зиёди	Зиёд	Кам	Бисёр кам	Накарда
Иқтисодӣ	5	Айёми бекории Шумо (муваққатӣ, доимӣ ва мавсимӣ) ба чӣ мизон дар набудани кифояти масорифи маишатии хонаводаи Шумо таъсири манфӣ доштааст?					
	6	Айёми бекории Шумо (муваққатӣ, доимӣ ва мавсимӣ) ба чӣ мизон дар поин омадани сатҳи зиндагии хонаводаи Шумо таъсири манфӣ доштааст?					
	7	Айёми бекории Шумо (муваққатӣ, доимӣ ва мавсимӣ) ба чӣ мизон дар коҳиши андозаи пасандозҳои хонаводаи Шумо таъсири манфӣ доштааст?					

	8	Айёми бекории Шумо (муваққатӣ, доимӣ ва мавсимӣ) ба чӣ мизон дар коҳиши даромади хонаводаи Шумо таъсири манфӣ доштааст?					
Рифоҳи иҷтимоӣ	9	Айёми бекории Шумо (муваққатӣ, доимӣ ва мавсимӣ) ба чӣ мизон дар маводи хӯрокии хонаводаи Шумо таъсири манфӣ доштааст?					
	10	Айёми бекории Шумо (муваққатӣ, доимӣ ва мавсимӣ) ба чӣ мизон дар хариди либоси хонаводаи Шумо таъсири манфӣ доштааст?					
	11	Айёми бекории Шумо (муваққатӣ, доимӣ ва мавсимӣ) ба чӣ мизон таъсири манфӣ болои омӯзиши кӯдакони хонаводаи Шумо доштааст?					
	12	Айёми бекории Шумо (муваққатӣ, доимӣ ва мавсимӣ) ба чӣ мизон дар нарафтан ба тафреҳгоҳҳо бо хонаводаи Шумо таъсири манфӣ доштааст?					
Корёбӣ	13	Ба назари Шумо дар се соли гузашта заминаҳои корӣ ба чӣ мизон коҳиш ёфтаанд?					
	14	Ба назари Шумо дар се соли гузашта ба чӣ мизон заминаи бекорӣ афзоиш ёфтааст?					
	15	Ба назари Шумо тарҳу татбиқи барномаҳои муносиб ҷиҳати аз байн бурдани мушкилоти бекорӣ дар кишвар ба чӣ мизон вуҷуд доштааст?					
	16	Ба назари Шумо тарҳу татбиқи барномаҳои муносиб ҷиҳати аз байн бурдани мушкилоти бекорӣ дар кишвар ба чӣ мизон муассир будааст?					
	17	Ба назари Шумо ҳимояту рушди фаъолиятҳое, ки сабаби эҷоди заминаҳои кор барои афроди ҷомеа мегарданд, ба чӣ мизон вуҷуд дорад?					
	18	Ба назари Шумо ба чӣ мизон сатҳи шуғли афрод ба асоси тахассусу риштаи таҳсилӣ аз тариқи рақобати озоду шаффоф сурат мегирад?					

Ҳидоят:

Лутфан, ҷумлаҳои ҳар гурӯҳ аз суолҳоро бодиққат бихонед ва ҷумлаеро, ки беҳтар аз ҷумлаҳои дигар эҳсоси Шуморо дар тайи ду ҳафтаи гузашта ва дар ҳоли ҳозир баён мекунанд, мушаххас кунед ва сипас атрофи шумораи он ҷумла як доира бикашед. Агар ҷумлаҳои мухталиф дар бархе аз суолҳо ба наҳви яксон дар мавриди Шумо сидқ мекунанд, ҷумлаеро интихоб кунед, ки бештарин шумораро дошта бошад, дар беш аз як шумора доира накашед.

Шумора	ИМТИёз	Суол	Шумора	Имтиез	Суол
1		Ғамгинӣ намекунам.	2		Ба оянда умедворам.
		Ғамгин ҳастам.			Ба оянда умед надорам.
		Ғам кам намешавад.			Эҳсос мекунамояндаи умедбахше дар интизори ман нест.
		Таҳаммулро аз даст додаам.			Камтарин равзанаи умед надорам.
3		Ноком нестам.	4		Мисли гузашта аз зиндагиам розӣ ҳастам.
		Нокомтар аз дигаронам.			Мисли собиқ аз зиндагӣ лаззат намебарам.
		Ба зиндагии гузаштаам ки нигоҳ мекунам, ҳар чӣ мебинам, шикаст ва нокомӣ аст.			Аз зиндагӣ ризоияти воқеӣ надорам.
		Одами комилан шикастхӯрдае ҳастам.			Аз ҳар кас ва ҳар чиз ки бигӯед, норозӣ ҳастам.
5		Эҳсоси тақсир намекунам.	6		Интизории муҷозот надорам.
		Баъзан вақт эҳсоси тақсир мекунам.			Эҳсос мекунам мумкин аст, ки муҷозот шавам.
		Ағлаб эҳсоси тақсир мекунам.			Интизории муҷозот дорам.
		Ҳамеша эҳсоси тақсир мекунам.			Эҳсос мекунам муҷозот мешавам.
7		Аз худ розӣ ҳастам.	8		Бадтар аз дигарон настам.
		Аз худ норозӣ ҳастам.			Аз худам ба хотири хатоҳоям интиқод мекунам.
		Аз худам бадам меояд.			Ҳамеша худамро ба хотири хатоҳоям сарзаниш мекунам.
		Аз худам мутанаффир ҳастам.			Барои ҳар иттифоқи баде худро

					сарзаниш мекунам.
9		Ҳаргиз ба фикри худкушӣ намеафтам.	10		Беш аз ҳадди маъмул гиря намекунам.
		Фикри худкушӣ ба сарам омадааст, аммо иқдом накардаам.			Беш аз гузашта гиря мекунам.
		Ба фикри худкушӣ ҳастам.			Ҳамеша гирёнам.
		Агар битавонам худкушӣ мекунам.			Қаблан гиря мекардам, аммо ҳоло бо ин ки дилам ҳам мехоҳад, наметавонам гиря кунам.
11		Камҳавсалатар аз гузашта нестам.	12		Мисли ҳамеша мардумро дӯст дорам.
		Камҳавсалатар аз гузашта ҳастам.			Нисбати ба гузашта камтар аз мардум хушам меояд.
		Ағлаб камҳавсала ҳастам.			То ҳудуди зиёде алоқаамро ба мардум аз даст додаам.
		Ҳамеша камҳавсала ҳастам.			Аз мардум қатъи умед кардаам, ба онҳо алоқа надорам.
13		Монанди гузашта тасмим мегирам.	14		Ҷаззобияти гузаштаро дорам.
		Камтар аз гузашта тасмим мегирам.			Нигарон ҳастам, ки ҷаззобиятамро бештар аз даст медиҳам.
		Нисбат ба гузашта тасмимгирӣ бароям душвортар шудааст.			Эҳсос мекунам ҳар рӯзе ки мегузарад, ҷаззобиятамро бештар аз даст медиҳам.
		Қудрати тасмимгириро аз даст додаам.			Зишт ҳастам.
15		Ба хубии гузашта кор мекунам.	16		Мисли ҳамеша хуб мехобам.
		Ба хубии гузашта кор намекунам.			Мисли гузашта хобам намебарад.
		Барои ин ки коре бикунам, ба худам фишори зиёде меоварам.			Як-ду соате зудтар аз маъмул аз хоб бедор мешавам, хобидани дубора бароям мушкил аст.
		Дастам ба ҳеҷ коре намеравад.			Чанд соат зудтар аз маъмул аз хоб бедор мешаваму дигар хобам намебарад.
17		Бештар аз гузашта хаста	1		Иштиҳоям тағйир наёфтааст.

		намешавам.	8		
		Бештар аз гузашта хаста мешавам.			Иштиҳоям мисли гузашта нест.
		Анҷоми ҳар коре хастаам мекунад.			Иштиҳоям хеле кам шудааст.
		Аз шиддати хастагӣ аз уҳдаи ҳеҷ коре намебароям.			Ба ҳеҷ чизе иштиҳо надорам.
19		Ахиран вазн кам накардаам.	20		Беш аз гузашта бемор намешавам.
		Беш аз дуюним кило вазн кам накардаам.			Аз сардарду дилдарди пайваста каме нороҳатам.
		Беш аз панҷ кило аз вазни баданам кам шудааст.			Ба шиддат нигарони саломатии худ ҳастам.
		Беш аз ҳафт кило вазни баданам кам кардаам.			Он қадар нигарони саломатии худ ҳастам, ки дастам ба ҳеҷ коре пеш намеравад.
21		Майли ҷинсиам хеле кам шудааст.	21		Майли ҷинсиам тағйир наёфтааст.
		Камтарин майли ҷинсӣ дар ман нест.			Майли ҷинсиам камтар шудааст.

Таърих: / / 2022 Имзои ҷамъоварикунандаи иттилоот / /